

วารสารไทย
THAI JOURNAL

ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๓๘ เมษายน - มิถุนายน ๒๕๓๓

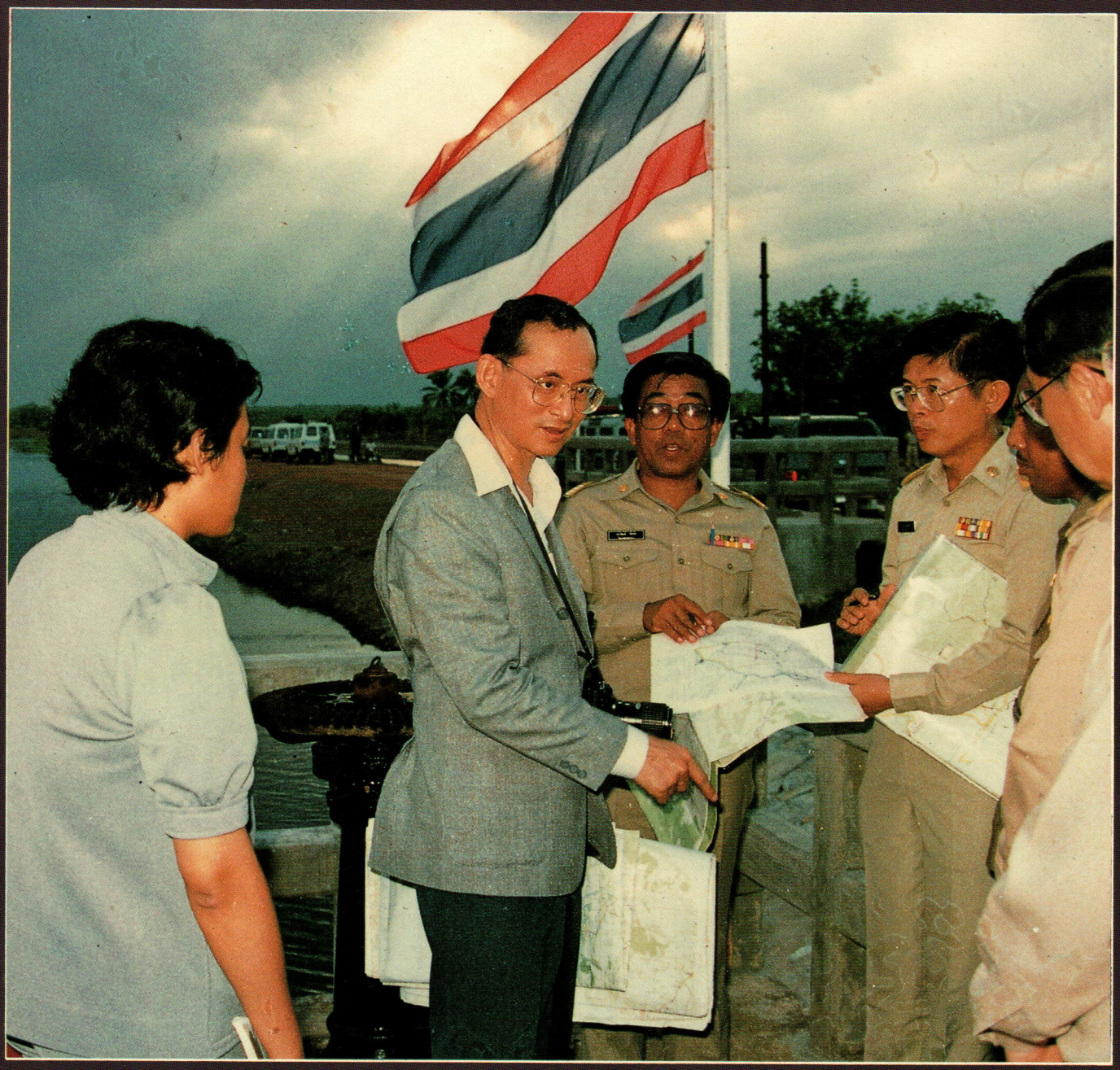

"...ตัวการที่ทำให้แก้ปัญหาไม่ออก
และทำให้ปัญหายิ่งยุ่งเหยิงหนักเข้านั้น
คือใจ หรือความคิดเห็นที่ไม่เป็นกลาง
ซึ่งเรียกว่า อคติหรือความลำเอียง
คนเราเมื่อมีความลำเอียงแล้วก็มองไม่เห็นความจริง
ถึงจะเห็นก็ไม่ยอมรับ
และเมื่อไม่เห็นหรือไม่รับความเป็นจริง
ก็ทำให้มองไม่เห็นต้นเหตุแห่งปัญหาและแก้ไขปัญหาไม่ออก..."

พระราชดำรัส ในโอกาสที่คณะจิตแพทย์ และนักวิชาการสุขภาพจิต เข้าเฝ้า
๑๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐

วารสารไทย
THAI JOURNAL

ปีที่ ๑๐ ฉบับที่ ๓๘ เมษายน - มิถุนายน ๒๕๓๓

หมายเลขสากลประจำวารสาร ISSN 0125 - 572 X

ปอยส่างลอง หรือบวชลูกแก้ว
จังหวัดแม่ฮ่องสอน

(ภาพ:อนุตรา หงษ์สุวรรณ)

"วารสารไทย" เป็นวารสารเผยแพร่ข้อมูล ความรู้เชิงสารคดีที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนชาวไทย เพื่อสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ที่ปรึกษา ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา
นายเสฐียร พันธรังษี
นายสุธี อากาศฤกษ์

บรรณาธิการ นายชาคริต จุลกะเสวี

บรรณาธิการผู้ช่วย นางสาวอนุตรา หงษ์สุวรรณ

กองบรรณาธิการ นายประพัฒน์ ตรีณรงค์ นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา
นายสุวิทย์ ยอดมณี นายวิจิตร อาวะกุล
นายเย็นใจ เลาหวณิช นางคณิตา เลขะกุล
นายเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์ นายบำรุง สุขพรรณ์
นางธัชกร เหมะจันทร

จัดรูปเล่ม นางสาวอนุตรา หงษ์สุวรรณ

ฝ่ายจัดการ นางอัตถจินดา หงษ์พงษ์ นางสาวจีรบุณย์ ทัศนบรรจง

สำนักงานวารสารไทย สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
อาคาร ๑๑ ชั้น ๓ ส่วนการศึกษาโรงเรียนนายร้อย จปร. (เดิม)
ถนนราชดำเนิน โทร. ๒๘๑๔๕๙๐

วารสารไทย เป็นเอกสารเผยแพร่เป็นอภินันทนาการแก่ประชาชนทั่วไป ทรรศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในวารสารนี้ เป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน ซึ่งไม่จำเป็นจะต้องตรงกับความเห็นของบรรณาธิการ และคณะผู้จัดทำ

คณะอนุกรรมการจัดทำวารสารไทย
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา อนุกรรมการที่ปรึกษา
นายเสฐียร พันธรังษี อนุกรรมการที่ปรึกษา
นายสุธี อากาศฤกษ์ อนุกรรมการที่ปรึกษา
นายวิจิตร อาวะกุล ประธานอนุกรรมการ
นายชาคริต จุลกะเสวี รองประธานอนุกรรมการ

อนุกรรมการ

นายประพัฒน์ ตรีณรงค์ นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา
นายสุวิทย์ ยอดมณี นายระพี สาคริก
นายเย็นใจ เลาหวณิช นายเนาวรัตน์ พงษ์ไพบูลย์
นางคณิตา เลขะกุล นางสุนีย์ สินธุเดชะ
นายสถิตย์ เล็งไธสง นายสมบัติ พลายน้อย
นางธัชกร เหมะจันทร นายปัญญา นิตยสุวรรณ
นายบำรุง สุขพรรณ์ นางมณีปิ่น พรหมสุทธิรักษ์
นางดวงกมล พิทักษ์ดำรงกิจ นางสาวอนุตรา หงษ์สุวรรณ
นางอัตถจินดา หงษ์พงษ์ นางสาวจีรบุณย์ ทัศนบรรจง

พิมพ์ที่ ห้างหุ้นส่วนสามัญนิติบุคคล สามเจริญพานิช
๒๔๘/๔๗ ถนนจรัลสนิทวงศ์ บางอ้อ กรุงเทพฯ โทร. ๔๒๔๑๗๖๕, ๔๒๔๑๗๖๓
นายภควัต เอื้อจงประสิทธิ์ ผู้พิมพ์ผู้โฆษณา

เผยแพร่เพื่อเป็นอภินันทนาการ
จาก
สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี

ห้ามจำหน่าย

จากบรรณาธิการ

เนื่องจากวารสารไทยเล่มนี้ อยู่ในช่วงศุภวาระอันเป็นมิ่งมงคลยิ่งอีกวาระหนึ่ง คือ ตรงกับเดือนที่ได้มีพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลปัจจุบัน เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๕๓ นั้นด้วย ดังนั้น **"วารสารไทย"** จึงได้จัดเสนอเรื่องที่น่ารู้ เกี่ยวกับ **การพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส** จากพระนิพนธ์ของ พระวรวงศ์เธอกรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร เรื่อง **พระปรมาภิไธย** โดย "ส.พลายน้อย" และเรื่อง **การสืบราชสมบัติในมหาจักรีบรมราชวงศ์** โดยคุณทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา เสนอไว้ให้อ่านหาความรู้ในเรื่องที่น่าสนใจนี้ได้โดยทั่วกัน

นอกจากนี้ ยังมีบทความที่น่าอ่านเป็นอย่างยิ่ง เช่นเรื่อง **ของฝากจากเมืองจีน (ตอนที่ ๒)** ของท่านผู้พิพากษาสถิตย์ เล็งไธสง เรื่อง **ปอยส่างลอง เมืองสามหมอก** โดย "ภุชชงค์" เรื่อง **งานเปิดโลกทะเลชุมพร** โดยคุณสายสุนีย์ สิงหทัศน์ และเรื่อง **อดีตนายทหารเรือกับศิลปะการแกะสลักเครื่องสด** โดย "ภิชา" ซึ่งเรื่องต่าง ๆ เหล่านี้จะให้ความรู้แก่ท่านผู้สนใจได้ดีเป็นอย่างยิ่ง ช่วยให้พวกเราชาวไทยได้มีความสำนึกในความรักชาติ-ศาสน์-กษัตริย์ เพิ่มความหวงแหนวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม อันเป็นเอกลักษณ์ของชาติไทยเราได้ดียิ่งขึ้นด้วย

ถึงแม้ความก้าวหน้าทางวิทยาการไฮเทคจะมีเพิ่มมากขึ้นเพียงใด และสภาวะของสังคมจะมีความเปลี่ยนแปลงไปมากเพียงใดก็ตาม แต่พวกเราชาวไทยทุกคน ก็ควรจะยึดมั่นในเอกลักษณ์ที่ดีของชาติไทยเรา ช่วยกันธำรงรักษาไว้ให้มั่นคงอยู่ได้ตลอดไปด้วย

สำหรับ **"วารสารไทย"** ขณะนี้ เราก็ยังไม่สามารถจะเพิ่มปริมาณการพิมพ์ขึ้นอีกได้ ด้วยภาวะทางการเงินที่สนับสนุนไม่อำนวยให้ ดังนั้นจึงใคร่ขอรับความกรุณาร่วมมือจากท่านผู้อ่านทั้งหลาย ได้โปรดเอื้อเฟื้อให้ผู้อื่นที่สนใจ ได้มีโอกาสอ่านกันต่อ ๆ ไปด้วยก็จะเป็นพระคุณยิ่ง

ชาคริต จุลกะเสวี

มิถุนายน ๒๕๓๓

สารบัญ

การสืบราชสมบัติในมหาจักรีบรมราชวงศ์ ๔

การพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส ๑๗

ระปรมาภิไธย ๒๒

ดีคนายทหารเรือกับศิลปะการแกะสลักเครื่องสด ๓๓

อยส่างลอง เมืองสามหมอก ๔๓

านเปิดโลกทะเลชุมพร ๕๕

องฝากจากเมืองจีน (ตอนที่ ๒) ๖๑

ดินถิ่นไทย ของคนไทย และของประเทศไทย ๗๗

อกไม้เพลิงแบบโบราณ (ตอนที่ ๒) ๗๙

ณสมบัติของพัฒนากรที่พึงปรารถนา ๘๑

จกรรมของสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ๘๗

ปฏิทินกิจกรรมของสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ๘๗

พระธาตุดอยกองมู ๙๖

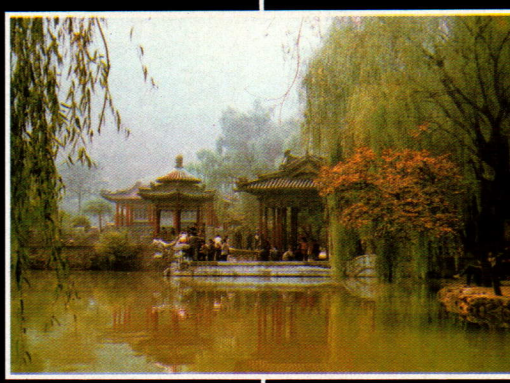

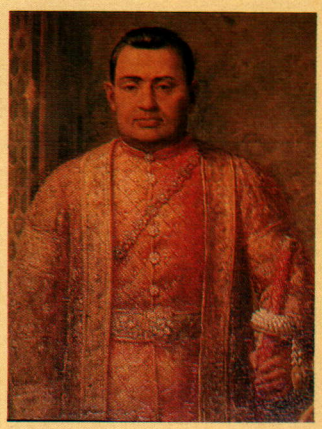

การสืบราชสมบัติในมหาจักรีบรมราชวงศ์

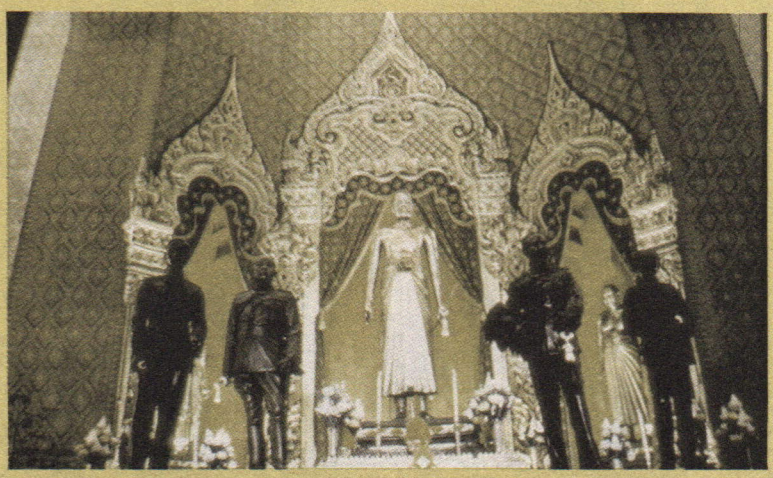

ทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา

สถาบันพระมหากษัตริย์ไทย

เป็นการยากมากที่จะระบุให้ชัดเจนว่า สถาบันพระมหากษัตริย์ไทยเริ่มต้นมาตั้งแต่เมื่อใด เพราะนับตั้งแต่ชาวไทยสร้างบ้านแปงเมืองขึ้นเป็นหลักฐาน คนไทยก็มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขคู่กับความเป็นชาติสืบมาจนปัจจุบัน ในวัฒนธรรมเดิมของไทย พระมหากษัตริย์ซึ่งสมัยสุโขทัยเรียกว่า **"พ่อขุน"** มีหน้าที่ประดุจพ่อเมือง เป็นผู้นำออกรบพุ่งในเวลามีศึก และเป็นทั้งพ่อผู้ปกครอง เป็นตุลาการของราษฎรในยามปกติ ความสัมพันธ์ระหว่างพระมหากษัตริย์กับประชาชนเป็นไปโดยสนิทสนม ใครมีถ้อยมีความอย่างใดก็ไปสั่นกระดิ่งร้องทุกข์ต่อพระมหากษัตริย์ได้

ต่อมาเมื่อไทยอพยพลงสู่ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ได้รับวัฒนธรรมมอญแห่งคัมภีร์พระธรรมศาสตร์มาเจือปนก็เข้ากันสนิทดี เกิดอุดมคติที่นิยมให้พระมหากษัตริย์ทรงเป็นธรรมิกราช คือ พระราชาผู้เคร่งครัดในธรรม ดุจดั่งพระมหาสมมติราชแห่งคัมภีร์พระธรรมศาสตร์นั้น ครั้นเมื่อไทยได้สมาคมกับขอมแล้ว ฐานะของพระมหากษัตริย์ได้แปรรูปไปบ้าง คือ รับเอาขนบธรรมเนียมแห่งลัทธิเทวราชของขอมเข้ามาใช้ หมายความว่า พระมหากษัตริย์ทรงเป็นอวตารของพระผู้เป็นเจ้าบนสรวงสวรรค์

แต่อย่างใดก็ตามลัทธิเทวราชของขอมก็ติดอยู่ที่ภายนอกเท่านั้น ในจิตใจของคน

ไทยโดยแท้แล้ว ไม่เห็นว่าพระมหากษัตริย์จะเป็นส่วนหนึ่งของพระผู้เป็นเจ้าได้อย่างใด เพราะความนิยมที่จะให้พระมหากษัตริย์ทรงเป็นธรรมิกราชยังดำรงอยู่ พระมหากษัตริย์พระองค์ใดไม่ทรงดำรงอยู่ในทศพิธราชธรรม ทำความเดือดร้อนให้แก่ประชาชน เจ้านายที่ใกล้ชิด หรือขุนนางที่มีอำนาจก็อ้างความชอบธรรมถือโอกาสชิงราชบัลลังก์ สถาปนาตนเองเป็นพระมหากษัตริย์แทน ทำให้พระมหากษัตริย์ต้องทรงระมัดระวังพระองค์ ทรงประพฤติแต่การที่ชอบที่ควรอยู่ตลอดมา

สมดังที่ **พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว** ทรงแถลงไว้ในพระบรมราชาธิบายแก้ไขการปกครองแผ่นดิน ความตอนหนึ่งว่า *"อนึ่งพระบรมเดชานุภาพของพระเจ้าแผ่นดินกรุงสยามนี้ ไม่ได้มีปรากฏในกฎหมายอันหนึ่งอันใด ด้วยเหตุถือว่าเป็นที่ล้นที่พ้น ไม่มีข้อใดสิ่งอันใดหรือผู้ใดจะเป็นผู้บังคับขัดขวางได้ แต่เมื่อว่าตามความที่เป็นจริงแล้ว พระเจ้าแผ่นดินจะทรงประพฤติการอันใด ก็ต้องเป็นไปตามทางที่สมควรแลที่เป็นยุติธรรม"*

เนื่องในโอกาสวันพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชและวันที่ระลึกมหาจักรีบรมราชวงศ์ วันที่ ๖ เมษายน จะเวียนมาบรรจบครบรอบอีกวาระหนึ่ง ผู้เรียบเรียงจึงขอเสนอบทความเรื่อง **การสถาปนามหาจักรีบรมราชวงศ์และการสืบราชสมบัติ** แทนพานพุ่มพวงมาลา น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมถวายเป็นเครื่องราชสักการะ ด้วยความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณที่มีต่อชาติไทยเป็นอเนกนานัปการ

การสถาปนามหาจักรีบรมราชวงศ์

ในเรื่องการสถาปนามหาจักรีบรมราชวงศ์ เรามีข้อควรศึกษาอยู่ ๒ ประเด็นด้วยกัน คือ ด้วยเหตุใดจึงกำหนดวันที่ ๖ เมษายนเป็นวันจักรีประเด็นหนึ่ง และใครเป็นผู้กำหนดนามพระราชวงศ์ และมีความหมายเพียงใดอีกประเด็นหนึ่ง

ในประเด็นแรกเรื่องการกำหนดวันที่ ๖ เมษายนเป็นวันจักรี เรามีหลักฐานที่แน่นอนจาก**หมายกำหนดการพระราชพิธีเชิญพระบรมรูปจากพระที่นั่งศิวาลัยมหาปราสาท ไปประดิษฐานยังปราสาทพระเทพบิดร** เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๔๖๑ ซึ่งตีพิมพ์ในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๓๕ พ.ศ. ๒๔๖๑ ความตอนหนึ่งมีว่า *"แลทรงพระราชอนุสรคำนึงถึงโบราณกาล ซึ่งได้ประดิษฐานมหาจักรีบรมราชวงศ์ พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาจักรีบรมนาถ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกเป็นปฐมกษัตริย์ ได้มีพระเดชพระคุณแก่สยามรัฐประเทศ เมื่อเป็นโอกาสอันใดอันหนึ่งก็ต้องแสดงเชิดชูพระเกียรติคุณเครื่องระลึกแห่งพระองค์ ในครั้งนี้จึงโปรดเกล้าให้ตั้งการพระราชพิธีในวันซึ่งเป็นดิถีคล้ายวันซึ่งสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาจักรีบรมนาถ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก เสด็จกรีฑาทัพกลับถึงพระนครได้รับอัญเชิญเสด็จครองครองสยามราชอาณาจักร เป็นปฐมวาระที่พระองค์ดำรงสยามรัฐราชอาณาจักร นับว่าเป็นวันมหามงคลของมหาจักรีบรมราชวงศ์และสยามประเทศ"* การถือเอาวันที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงยึดพระราชอำนาจทางการเมืองได้อย่างเด็ดขาดเป็นวันสถาปนาพระราชวงศ์ นับว่ามีเหตุผลถูกต้องกว่าวันบรมราชาภิเษกเป็นทางราชการ ซึ่งเป็นเรื่องของพิธีแสดงการยอมรับนับถือประมุขของสังคมว่าเป็นประมุขที่ถูกต้องสมบูรณ์

ส่วนประเด็นที่สองคือ ใครเป็นผู้คิดพระนามมหาจักรีบรมราชวงศ์ เท่าที่ผู้เขียนเคย

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปฐมบรมกษัตริย์แห่งมหาจักรีบรมราชวงศ์

ค้นคว้าเอกสารเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทยยังไม่เคยปรากฏว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ใดในพระราชวงศ์นี้ทรงขนานพระนามพระราชวงศ์อย่างเป็นทางการเป็นพระองค์แรก แต่เป็นเรื่องแน่ที่สุดว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่หนึ่ง ที่สอง และที่สามยังไม่ทรงคิดพระนามพระราชวงศ์แน่

แม้พระนามหรือพระปรมาภิไธยของพระองค์เองที่สมเด็จพระสังฆราชและพระราชาคณะผู้ใหญ่ประชุมพร้อมกันคิดขนานถวายจารึกลงในพระสุพรรณบัฏ ก็เป็นพระปรมาภิไธยทั่ว ๆ ไป **"ตามโบราณจารีตสืบมา"** รัว ๆ ลาง ๆ ไม่เฉพาะเจาะจง ดังขอยกตัวอย่างพระปรมาภิไธยรัชกาลที่หนึ่ง ซึ่งปรากฏในพระราชพงศาวดารฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์มีดังนี้

"พระบาทสมเด็จพระบรมราชาธิราชรามาธิบดี ศรีสินทรบรมมหาจักรพรรดิราชาธิบดินทร์ ธรณินทราธิราช รัตนากาศภาสกรวงศ์ องค์ปรมาธิเบศร ตรีภูวเนตรวรนารถนายก ดิลกรัตนราชาติอาชาวศรัย สมุทัยดโรมนต์ สกลจักรวาฬาธิเบนทร์ สุริยนทราธิบดินทร์ หริหรินทราธาดาธิบดี ศรีสุวิบูลยคุณอนนิษฐ์ ฤทธิราเมศวรมหันต์ บรมธรรมิกราชาธิราชเดโชไชย พรหมเทพาดิเทพนฤบดินทร์ ภูมินทรปรมาธิเบศร โลกเชฏฐวิสุทธิ์ รัตนมงกุฎประเทศคตามหาพุทธางกูร บรมบพิตรพระเจ้าอยู่หัว ณ กรุงเทพมหานครบวรทวาราวดีศรีอยุธยามหาดิลกภพ นพรัตนราชธานีบุรีรมย์ อุดมพระราชนิเวศน์มหาสถาน"

ครั้นถึงรัชกาลที่สองปรากฏในพระราชพงศาวดารว่า *"สมเด็จพระมหากษัตริย์เสวยราชสมบัติใหม่ทรงพระนามว่า สมเด็จพระเจ้าศรีอยุธยา อย่างพระนามในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งเสด็จสวรรคตแล้วไม่ยักเยื้องอะไร พระนามวิเศษนั้นแจ้งอยู่ในพระสุพรรณบัฏนั้นแล้ว"*

พอถึงรัชกาลที่สามพระราชพงศาวดารไม่เอ่ยถึงเรื่องพระนามเลยอาจเป็นเพราะพระนามนั้น *"ไม่ยักเยื้องอะไร"* เช่นเคยก็ได้ แต่ในรัชกาลนี้เองก็เกิดความจำเป็นที่จะต้องถวายพระนามพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ล่วงไปแล้วทั้งสองพระองค์ เพราะประชาชนหรือแม้ในบัตรหมายราชการเองก็เรียกรัชกาลที่หนึ่งว่า **แผ่นดินต้น** รัชกาลที่สองว่า **แผ่นดินกลาง** เมื่อถึงรัชกาลปัจจุบันก็จะกลายเป็นแผ่นดินปลายอันเป็นอัปมงคลไป ดังนั้นจึงได้ทรงหาอุบายแก้ไขด้วยการหล่อพระพุทธรูปยืนสูงหกศอกสององค์ หุ้มด้วยทองคำเนื้อแปดหนักถึงองค์ละ ๖๓ ชั่ง ๑๔ ตำลึง ทรงเครื่องต้นอย่างบรมกษัตริย์ ลงยาราชาวดีประดับด้วยเนาวรัตน์มีราคาเป็นอันมาก แล้วอัญเชิญมาประดิษฐานไว้ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พอถึงวันเสาร์ที่ ๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๕๑ มีการบรรจุพระบรมสารีริกธาตุลงในพระพุทธรูป จารึกพระนามองค์ข้างเหนือว่า**พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก** องค์ข้างใต้จารึกพระนามว่า **พระพุทธเลิศหล้าสุลาลัย** แล้วมีพระบรมราชโองการดำรัสรับสั่งให้หนังสือราชการอ้างนามแผ่นดินว่าแผ่นดินพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และแผ่นดินพระพุทธเลิศหล้าสุลาลัย ตั้งแต่นั้นมา แต่ควรสังเกตว่าในรัชกาลที่สามก็ยังไม่มีพระนามเฉพาะแต่ประการใด

ครั้นถึงรัชกาลที่สี่ซึ่งเป็นพระเจ้าแผ่นดินสยามยุคใหม่พระองค์แรก พระองค์ได้ทรงนำเอาทัศนคติใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในราชการแม้กระทั่งในพระสุพรรณบัฏ ประการแรกคือพระองค์ไม่ทรงยอมทิ้งพระนามเดิม **"เจ้าฟ้ามงกุฎ"** ดังนั้นในพระสุพรรณบัฏจึงเริ่มต้นด้วย **"พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ"** และน่าสังเกตว่ามีประโยคว่า **"จักรีบรมนารถ"** และ **"มหาชนนิกรสโมสรสมมติ"** แทรกอยู่ในพระสุพรรณบัฏและลงท้ายด้วย **"พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว"** ในปีแรกของรัชกาลนี้เองได้ทรงเปลี่ยนพระนามพระพุทธปฏิมากรห้าม

สมุทร **"พระพุทธเลิศหล้าสุฉาลัย"** เป็น **"พระพุทธเลิศหล้านภาลัย"**

ต่อมาในปีเดียวกันนั้นคือ เมื่อวันที่ ๑๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๕๔ ทรงประกอบพระราชพิธีถวายพระนามพระเจ้าแผ่นดินที่สวรรคตแล้วเช่นเดียวกับพระนามพระพุทธรูปดังกล่าว และพระนามรัชกาลที่สามว่า **"พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว"** ดังมีเหตุผลโดยละเอียดในประชุมประกาศรัชกาลที่สี่ พ.ศ. ๒๓๕๕ นั้นแล้ว และเป็นที่น่าสังเกตว่าพระนามรัชกาลที่หนึ่งนั้นมีประโยคว่า **"มหาจักรีบรมนารถ"** รวมอยู่ด้วย จึงพึงสันนิษฐานได้ว่า คำว่า **"มหาจักรีบรมราชวงศ์"** คงเป็นพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นแน่ และคงเป็นพระราชดำริจากระเบียบแบบแผนของเดิม ดังที่ปรากฏในเหรียญกษาปณ์สมัยรัชกาลที่หนึ่ง ซึ่งมีข้อความจากพระราชพงศาวดารรัชกาลที่หนึ่งว่า เงินตราในรัชกาลที่หนึ่งเป็นเงินพดด้วงเช่นของเดิม แต่แรกใช้ตีตรารูปจักรดวงหนึ่งรูปกรี *(ตรีศูล)* ดวงหนึ่ง ต่อมาเมื่อบรมราชาภิเษกครั้งหลัง พ.ศ. ๒๓๒๘ จึงโปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนรูปตรากรีเป็นรูปบัวผันหรือบัวอุณาโลม และตราจักรนี้ได้คงอยู่ในเงินพดด้วงตลอดมาจนถึงรัชกาลที่สี่ ซึ่งในรัชกาลนี้ได้เริ่มทำเหรียญกษาปณ์เป็นรูปแบนแบบสากลก็ยังมีตราจักรอยู่ด้วย

ส่วนตราจักรีซึ่งเป็นรูปจักรกับตรีศูลรวมกันนั้น เท่าที่ผู้เขียนนึกออกได้ปรากฏเป็นหลักฐานครั้งแรกในตราเครื่องหมายแผ่นดิน *(ตราอาร์ม)* ซึ่งมาใช้เป็นหน้าหมวกตำรวจในปัจจุบัน มีหลักฐานจากหนังสือเรื่อง **กษาปณ์ไทย** ของนายเฉลิม ยงบุญเกิด ว่าเป็นฝีพระหัตถ์หม่อมเจ้าประวิช ชุมสาย ในกรมขุนราชสีหวิกรม ทรงผูกขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๖ และตราจักรีนี้ได้ปรากฏที่ใช้แสดงพระเกียรติยศแห่งมหาจักรีบรมราชวงศ์โดยตรงคือ **เครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงศ์** ซึ่งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงสร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๕ เพื่อเป็นเครื่องระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปฐมบรมกษัตริย์ของพระราชวงศ์ เนื่องในโอกาสครบรอบร้อยปีที่หนึ่งของการสถาปนากรุงเทพมหานครเป็นราชธานี

ส่วนความหมายของคำว่า **มหาจักรีบรมราชวงศ์** ก็เช่นเดียวกันที่ยังไม่มีเอกสารทางราชการฉบับใดอธิบายถึงความหมายที่แท้จริงไว้ประการใด นอกจากเป็นที่เข้าใจกันว่าเนื่องจากพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงเคยดำรงบรรดาศักดิ์ **"เจ้าพระยาจักรี"** อยู่ถึง ๑๐ ปี และพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ได้ทรงแถลงไว้ในหนังสือเจ้าชีวิตว่า *"และเชื่อกันว่า พระราชบิดาก็เคยเป็นเจ้าพระยาจักรีที่เมืองพิษณุโลก จึงเป็นอันตกลงเรียกพระราชวงศ์ใหม่ว่า พระบรมราชวงศ์จักรี"* แต่ผู้เขียนเชื่อว่าน่าจะมีเหตุผลอะไรที่ลึกซึ้งกว่านี้ ซึ่งจะได้ค้นคว้านำมาเสนอต่อไป

การสืบราชสันตติวงศ์ครั้งแรก

ความดีเด่นของมหาจักรีบรมราชวงศ์ประการหนึ่งคือได้มีการสืบราชสันตติวงศ์มาด้วยความเรียบร้อยจนถึงปัจจุบัน เป็นเวลาถึง ๒๐๕ ปีมาแล้ว การชิงราชบัลลังก์ในสมัยกรุงศรีอยุธยาตอนปลาย เป็นสาเหตุใหญ่ประการหนึ่งที่ทำให้ประเทศไทยล่มจม เพราะการแย่งชิงอำนาจทางการเมืองครั้งนั้นย่อมต้องประหัตประหารบุคคลชั้นผู้นำของชาติซึ่งอยู่ฝ่ายตรงกันข้ามเป็นงานใหญ่ จนในที่สุดถึงกับต้องแต่งตั้งคนต่างด้าวเป็นข้าราชการชั้นผู้ใหญ่หลายสิบท่าน

แต่ในมหาจักรีบรมราชวงศ์ สมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงได้ทรงพระราชหัตถเลขาไว้ในที่แห่งหนึ่งซึ่งจะกล่าวโดยละเอียดต่อไปว่า **"ต้นพระบรมราชวงศ์ของเรารย่อมรักแผ่นดินมากกว่าลูกหลานในส่วนตัว"** ดังนั้นเป็นการสมควรที่เราจะมาเล่าสู่กันฟัง ถึงเรื่องการผลัดแผ่นดินในแต่ละรัชกาลว่าสถานการณ์บ้านเมืองในยุคสมัยนั้น ๆ เป็นอย่างใด

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงปราบดาภิเษกตั้งพระราชวงศ์เมื่อพระชนมพรรษาได้ ๔๗ พรรษา ในรัชกาลพระองค์ต้องทรงตรากตรำงานศึกเป็นอย่างยิ่ง จนพระราชอาณาจักรแผ่กว้างที่สุดในประวัติศาสตร์ชาติไทย นอกจากนี้ยังต้องทรงฟื้นฟูวัฒนธรรมของชาติทุกสาขาหลังจากที่ได้ล่มจมไปพร้อมกับกรุงศรีอยุธยา พระ

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย

องค์ได้เสวยราชย์อยู่ถึง ๒๘ ปี จึงสวรรคตเมื่อพระชนมพรรษาได้ ๗๔ พรรษา ใน พ.ศ. ๒๓๕๒ **สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอเจ้าฟ้ากรมหลวงอิศรสุนทร กรมพระราชวังบวรสถานมงคล** ได้ขึ้นครองราชสมบัติตามความคาดหมายของพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการทั้งหลายอยู่แล้ว

พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้ทรงสถาปนา **สมเด็จพระอนุชาธิราช เจ้าฟ้ากรมหลวงเสนานุรักษ์** ขึ้นเป็นกรมพระราชวังบวรสถานมงคล ปรากฏว่าทั้งสองพระองค์ทรงสนิทเสน่หากันอย่างยิ่ง กรมพระราชวังบวรฯ ได้เสด็จมาว่าราชการแผ่นดินช่วยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเป็นประจำแทนที่จะทรงรับงานโดยเฉพาะของพระองค์ไปทรงปฏิบัติ แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าสมเด็จพระอนุชาธิราชได้ด่วนชิงสวรรคตไปเสียก่อนเมื่อพระชนมายุ ๓๗ พรรษาเท่านั้นเอง

ตั้งแต่นั้นพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวก็มิได้ทรงแต่งตั้งพระราชวงศ์พระองค์ใดเป็นกรมพระราชวังบวรฯ จนสิ้นรัชกาลซึ่งเป็นเวลาถึง ๘ ปี ถึงวันที่ ๑๔ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๓๖๗ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระประชวรกระทันหันมีพระอาการเซื่องซึมตรัสอะไรไม่ได้ เพียง ๘ วัน ถึงวันที่ ๒๑ กรกฎาคมก็เสด็จสวรรคต พระชนมพรรษาได้ ๕๖ ปี กับ ๕ เดือน ครองราชสมบัติมา ๑๖ พรรษา ราชบัลลังก์จึงเกิดว่างไม่มีรัชทายาทที่แน่นอน พระราชวงศ์และเสนาบดีจึงได้เชิญ**พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์** พระราชโอรสองค์ใหญ่สำเร็จราชการแผ่นดินไปก่อน

การขึ้นครองราชสมบัติของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

การที่พระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศเสด็จสวรรคตโดยมิได้มีพระราชดำรัสสั่งมอบราชสมบัติแก่พระราชวงศ์พระองค์ใดย่อมก่อให้เกิดความยุ่งยากมาก พระราชวงศ์กับเสนาบดีทั้งปวงจึงต้องประชุมปรึกษากันตามธรรมเนียมโบราณ ว่าควรเชิญเจ้านายพระองค์ใดขึ้นเสวยราชย์ ในเวลานั้นถ้าว่ากันตามนิตินัย **เจ้าฟ้ามงกุฎ** พระราชโอรสพระองค์ใหญ่ซึ่งประสูติจากพระอัครมเหสี และเพิ่งทรงผนวชตามราชประเพณีก่อนสมเด็จพระบรมชนกนาถสวรรคตเพียง ๑๕ วัน อยู่ในฐานะสมควรได้รับราชสมบัติ

แต่เวลานั้น**กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์**พระโอรสองค์ใหญ่ แม้ประสูติจากพระสนมก็เจริญพระชนมายุกว่าเจ้าฟ้ามงกุฎถึง ๑๗ พรรษา และได้ทรงบังคับบัญชาราชการต่างพระเนตรพระกรรณเมื่อตอนปลายรัชกาลที่สอง ผู้คนยำเกรงนับถืออยู่โดยมาก ที่ประชุมเห็นว่า ควรถวายราชสมบัติแก่กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ บ้านเมืองจึงจะเรียบร้อยปกติ มีหลักฐานจากหนังสือเรื่องความทรงจำ พระนิพนธ์ในสมเด็จกรมพระยาดำรงราชานุภาพว่า ที่ประชุมก็ยังไม่กล้าประกาศถวายราชสมบัติแก่กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ทันที อาศัยเหตุที่เจ้าฟ้ามงกุฎยังทรงผนวชอยู่ จึงส่งผู้แทนไปทูลถามว่าจะทรงปรารถนาราชสมบัติหรือจะทรงผนวชต่อไป ก็ทรงตอบว่าปรารถนาทรงผนวชต่อไป

ทั้งนี้เพราะทรงทราบข่าวก่อนแล้วว่า ที่ประชุมคิดจะถวายราชสมบัติแก่กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์ ถ้าทรงปรารถนาในราชสมบัติในขณะนั้น พระราชวงศ์คงแตกสามัคคีกัน อาจจะเลยเกิดเหตุร้ายในบ้านเมือง จึงตรัสปรึกษาเจ้าฟ้ากรมขุนอิศรานุรักษ์ซึ่งเป็นพระเจ้าน้าพระองค์น้อย ก็ทูลแนะนำว่าควรคิดเอาราชสมบัติตามสิทธิเจ้าฟ้ามงกุฎไม่ทรงเห็นชอบด้วยไปทูลปรึกษากรมหมื่นนุชิตชิโนรสพระปิตุลาซึ่งทรง

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

ผนวชอยู่ กับทั้งกรมหมื่นเดชอดิสรพระเชษฐาซึ่งทรงนับถือมาก ทั้งสองพระองค์นั้นตรัสว่าไม่ใช่เวลาควรจะปรารถนาอย่าห่วงราชสมบัติดีกว่า จึงทรงตอบผู้แทนที่ประชุมพระราชวงศ์และเสนาบดีได้ทันทีเป็นอันสิ้นความลำบากในการถวายราชสมบัติแก่กรมหมื่นเจษฎาบดินทร์

สถานการณ์ทางการเมืองในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โดยเฉพาะในเรื่องการสืบราชสันตติวงศ์นับว่าผันผวนยิ่ง เริ่มต้นด้วยการสถาปนา**พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่นศักดิพลเสพย์** พระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช เป็นกรมพระราชวังบวรฯ เพราะเคยทรงบัญชาการทัพศึกร่วมราชการมาด้วยกัน และได้ทรงบัญชาการกำกับราชการกรมกลาโหมซึ่งปกครองหัวเมืองฝ่ายใต้ทั้งหมด ถ้า**กรมพระราชวังบวรศักดิพลเสพย์**ได้เสวยราชสมบัติ สายการสืบราชสันตติวงศ์ก็จะย้อนกลับยุ่งเหยิงมาก แต่กรมพระราชวังบวรพระองค์นี้ ซึ่งทรงเป็นกำลังสำคัญในการปราบกบฏเจ้าอนุวงศ์เวียงจันทน์ ไม่ช้าก็ประชวรพระโรคมานน้ำ และสวรรคตเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๕ พระชนมายุ ๔๘ พรรษา ดำรงตำแหน่งกรมพระราชวังบวรได้เพียง ๘ ปี

การเสด็จสวรรคตของกรมพระราชวังบวรฯ ทำให้เจ้านายหลายพระองค์คาดหวังว่าจะได้รับพระราชทานสถาปนาให้ดำรงตำแหน่งนี้แทน ถึงกับบริษัทบริวารเตรียมหาเครื่องยศและผ้าสมปักเอิกเกริกทั่วไปทั้งพระนคร พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงทราบก็ปรึกษาด้วยท่านเสนาบดีผู้ใหญ่ พระยาศรีพิพัฒนรัตนราชโกษา ซึ่งต่อมาในรัชกาลที่สี่เป็นสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาพิชัยญาติ กราบทูลว่าถ้าไม่ทรงตั้งกรมพระราชวังบวรฯ แล้ว ขอให้ยกเจ้าต่างกรมผู้ใหญ่เลื่อนขึ้นเป็นกรมหลวงกรมขุนขึ้น ข้าไทจะได้เห็นว่า เจ้านายของตัวได้เลื่อนที่มียศเพียงนั้น ก็จะหายตื่นทะเยอทะยานเกินเหตุ ทรงพระราชดำริเห็นด้วยจึงเลื่อนยศเจ้านายสำคัญ ๆ ๗ พระองค์ โดยมิได้สถาปนาพระองค์ใดเป็นรัชทายาท ตำแหน่งกรมพระราชวังบวรฯ จึงเป็นอันว่างอยู่ถึงสิ้นรัชกาล รวม ๒๐ ปี

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงครองราชย์

ครั้นถึงปลาย พ.ศ. ๒๓๙๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระประชวรบรรทมไม่หลับ คลื่นเหียนเสวยพระกระยาหารไม่ใคร่ได้ เมื่อพระโรคมากขึ้นพระบังคนเบาก็ขุ่นข้นเป็นตะกอน วันที่ ๙ กุมภาพันธ์ ๒๓๙๓ พระราชทานกระแสพระราชดำริถึงผู้สืบราชสมบัติมายังเสนาบดีมีความว่า ถ้าจะพระราชทานราชสมบัติแก่พระองค์ใดพระองค์หนึ่งตามพระทัย อาจเป็นที่ไม่พอใจของบุคคลอื่น ทำให้แตกความสามัคคีกัน ดังนั้นจึงทรงยอมให้เสนาบดีและข้าราชการปรึกษาหารือกันเลือกพระราชวงศ์ที่เห็นว่ามีความสามารถพอที่จะปกปักรักษาบ้านเมืองและพระพุทธศาสนาได้ ขึ้นเป็นพระเจ้าแผ่นดินแทนพระองค์สืบไป

ต่อมาวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ก็ทรงเรียกพระยาศรีสุริยวงศ์ ซึ่งต่อมาได้เป็นสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ บุตรเจ้าพระยาพระคลัง หัวหน้าเสนาบดีขณะนั้นเข้าเฝ้า ในพระราชพงศาวดารฉบับเจ้าพระยาทิพากรวงศ์รำพันไว้เป็นข้อความน่าประทับใจยิ่ง คือ

"ครั้น ณ วันอังคาร เดือน ๓ ขึ้น ๑๐ ค่ำ เวลาบ่าย ๕ โมง รับสั่งให้หาท่านพระยาศรีสุริยวงศ์จางวางมหาดเล็กเข้าไปเฝ้าในที่มีพระราชโองการถามว่า พระยาพิพัฒน์ได้เอาจดหมายที่ทรง

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จไปทอดพระเนตรสุริยุปราคา ที่ตำบลหว้ากอ แขวงเมืองประจวบคีรีขันธ์ ก่อนประชวรไข้ป่า และเสด็จสวรรคตในเวลาต่อมา

อนุญาตนั้นออกไปปรึกษาหารือเสนาบดีแล้วหรือ เขาว่ากระไรบ้าง ท่านพระยาศรีสุริยวงศ์กราบทูลว่า ได้ทราบเกล้าทราบกระหม่อม ทุกคนพากันเศร้าโศก และเห็นว่าโปรดดังนี้เป็นพระเดชพระคุณที่สุดแล้ว ปรึกษากันว่าพระโรคนั้นยังไม่ถึงตัดรอน แพทย์หมอยังพอฉลองพระเดชพระคุณได้อยู่ ซึ่งจะยกพระวงศานุวงศ์พระองค์ใดพระองค์หนึ่งขึ้นก็ยังไม่สมควร จะช่วยกันฉลองพระเดชพระคุณว่าราชการแผ่นดินมิให้มีเหตุการณ์ภัยอันตรายขึ้นได้ จึงรับสั่งให้ท่านพระยาศรีสุริยวงศ์ขยับเข้าไปให้ชิดพระองค์ ลูบดูพระองค์ทั่วทั้งพระสรีรกาย แล้วดำรัสว่าร่างกายทรุดโทรมถึงเพียงนี้แล้ว หมอเขาว่ายังจะหายอยู่ไม่เห็นด้วยเลย การแผ่นดินไปข้างหน้าไม่เห็นผู้ใดที่จะรักษาแผ่นดินได้ กรมขุนเดชเล่า ท่านก็เป็นคนพระกรรณเบา ใครจะพูดอะไรท่านก็เชื่อง่าย ๆ จะเป็นใหญ่โตไปไม่ได้ กรมขุนพิพิธเล่าก็ไม่รู้จักการงาน ปัญญาก็ไม่สอดส่องไปได้ คิดแต่จะเล่นอย่างเดียว ที่สติปัญญาพอจะรักษาแผ่นดินได้อยู่ก็เห็นแต่ท่านฟ้าใหญ่ ท่านฟ้าน้อย ๒ พระองค์ ก็ทรงรังเกียจอยู่ว่าท่านฟ้าใหญ่ถืออย่างมอญ ถ้าเป็นเจ้าแผ่นดินขึ้นก็จะให้พระสงฆ์ห่มผ้าอย่างมอญเสียหมดทั้งแผ่นดินดอกกระมัง ท่านฟ้าน้อยเล่าก็มีสติปัญญารู้วิชาการช่างและการทหารต่าง ๆ อยู่ แต่ไม่พอใจทำราชการ รักแต่การเล่นสนุกเท่านั้น เพราะฉะนั้นจึงมิได้ทรงอนุญาต กลัวเจ้านายข้าราชการเขาจะไม่ชอบใจ จึงโปรดอนุญาตให้ตามใจคนทั้งปวงสุดแท้แต่เห็นพร้อมเพรียงกัน การต่อไปภายหน้าเห็นแต่เองที่จะรับราชการเป็นอธิบดีผู้ใหญ่ต่อไป การศึกสงครามข้างญวนข้างพม่าก็เห็นจะไม่มีแล้ว จะมีอยู่ก็แต่ข้างพวกฝรั่ง ให้ระวังให้ดีอย่าให้เสียทีแก่เขาได้ การงานสิ่งใดของเขาที่คิดควรจะเรียนเอาไว้ก็ให้เอาอย่างเขา แต่อย่าให้นับถือเลื่อมใสไปทีเดียว ทุกวันนี้คิดสละห่วงใหญ่ให้หมด อาลัยอยู่แต่วัด สร้างไว้ใหญ่โตหลายวัดที่ยังค้างอยู่ก็มี ถ้าชำรุดทรุดโทรมไปจะไม่มีผู้ช่วยทะนุบำรุงเงินในพระคลังที่เหลือจับจ่ายใช้ราชการแผ่นดินมีอยู่ ๔ หมื่นชั่ง ขอสัก ๑ หมื่นเถิด ถ้าผู้ใดเป็นเจ้าแผ่นดินแล้วให้ช่วยบอกแก่เขาขอเงินรายนี้ให้ช่วยทะนุบำรุงวัดที่ชำรุด และการวัดที่ยังค้างอยู่นั้นเสียให้แล้วด้วย ท่านพระยาศรีสุริยวงศ์รับพระบรมราชโองการแล้วก็ร้องไห้ถอยออกมาจากที่เฝ้า...”

เมื่อมีกระแสพระราชดำริพระราชทานอำนาจให้พระราชวงศ์และเสนาบดีเลือกผู้ครองราชสมบัติต่อไปได้เอง เจ้าพระยาพระคลังจึงรวบรัดให้จมื่นราชามาตย์พลขันธ์ ผู้ซึ่งต่อมาได้เป็นเจ้าพระยาทิพากรวงศ์ บุตรชายของท่านอีกคนหนึ่ง ไปเฝ้าเจ้าฟ้ามงกุฎที่วัดบวรนิเวศ กราบทูลว่าจะเชิญเสด็จครองราชสมบัติจะโปรดรับหรือมิโปรดขอให้ทราบด้วย จึงมีรับสั่งว่าเมื่อท่านผู้หลักผู้ใหญ่พร้อมใจกันอัญเชิญแล้วก็จะต้องรับ จากนั้นจึงมีการจุกช่องล้อมวงให้การพิทักษ์เจ้าฟ้ามงกุฎอย่างเปิดเผย ต่อมาอีก ๗ วันถึงวันที่ ๒ เมษายน ๒๓๙๔ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวก็เสด็จสวรรคตอยู่ในราชสมบัติถึง ๒๗ พรรษา พระชนมพรรษา ๖๓ ปี ๑๑ วัน เจ้าฟ้ามงกุฎจึงได้รับราชสมบัติด้วยความเรียบร้อยทุกประการ

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

เช่นเดียวกับรัชกาลก่อน ๆ ที่สมเด็จพระอนุชาธิราชกรมพระราชวังบวรฯ เสด็จสวรรคตก่อนพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๘ และสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์เพิ่งโสกันต์ยังไม่เจริญพระชนมายุพอที่จะสถาปนาเป็นวังหน้า จึงไม่มีการประกาศระบุผู้สืบสันตติวงศ์เป็นทางราชการอยู่ถึง ๓ ปี พอ พ.ศ. ๒๔๑๑ เสด็จไปทอดพระเนตรสุริยุปราคาที่ตำบลหว้ากอ แขวงเมืองประจวบคีรีขันธ์ วันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๔๑๑ เริ่มทรงประชวรไข้ป่า วันที่ ๓ กันยายน ๒๔๑๑ ก็พระราชทานกระแสพระราชดำริถึงผู้สืบราชสมบัติ มอบอำนาจให้พระบรมวงศานุวงศ์และคณะเสนาบดี พร้อมกันเลือกพระราชวงศ์พระองค์ใดที่มีปรีชาควรรักษาแผ่นดินได้ขึ้นรับราชสมบัติ

ดังนั้นวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๔๑๑ ซึ่งเป็นวันเพ็ญเดือนสิบเอ็ด โปรดให้พระบรมวงศานุวงศ์และเสนาบดีผู้ใหญ่รวม ๖ ท่าน เข้าไปเฝ้าในที่ประชวร แล้วรับสั่งว่า วันนี้เป็นวันพระจันทร์เต็มดวง นักปราชญ์ทั้งหลายก็ถึงความดับเป็นอันมากในวันเพ็ญดังนี้ ควรพระชนมายุจะหมดจะดับในวันนี้เป็นแน่แล้ว ซึ่งเคยขัดเคืองว่ากล่าวแก่ท่านทั้งหลายทั้งปวงมาแต่ก่อนนั้นขออโหสิกรรมกันเสียเถิด อย่าให้เป็นเวรกันต่อไป ขอฝากแต่พระเจ้าลูกยาเธอและเจ้าลูกเธอด้วย ถ้าจะมีความผิดสิ่งหนึ่งสิ่งใดเป็นข้อใหญ่ ขอแต่ชีวิตไว้ให้เป็นแต่โทษเนรเทศ

และในคืนนั้นเวลา ๒๑.๐๐ น. ก็ทรงเจริญพระกรรมฐานสมาธิภาวนานิ่งไปจนสวรรคต ทรงอยู่ในราชสมบัติได้ ๑๘ พรรษา สิริพระชนม์ได้ ๖๕ พระพรรษาบริบูรณ์ ที่ประชุมพระบรมวงศานุวงศ์ เสนาบดี และคณะสงฆ์ได้พร้อมใจกันโดยเอกฉันท์ อัญเชิญสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ กรมขุนพินิตประชานารถ ขึ้นครองราชสมบัติเป็นรัชกาลที่ห้าสืบไป

การสถาปนาตำแหน่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช

พระราชประเพณีในการสืบราชสันตติวงศ์ ได้วิวัฒนาการมาถึงจุดสำคัญจุดหนึ่งในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว คือ การยกเลิกพระราชประเพณีแต่งตั้งกรมพระราชวังบวรสถานมงคลหรือพระมหาอุปราช แล้วสถาปนาตำแหน่ง**สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร** แทน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๕

ทั้งนี้เพราะเมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จสวรรคต ที่ประชุมพระบรมวงศ์คณะสงฆ์และขุนนางชั้นผู้ใหญ่ ได้มีมติเป็นเอกฉันท์ให้อัญเชิญ**สมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าจุฬาลงกรณ์ กรมขุนพินิตประชานารถ** ขึ้นดำรงสิริราชสมบัติสืบต่อสมเด็จพระบรมชนกนาถ สมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ แต่ยังดำรงบรรดาศักดิ์เป็นเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ได้เสนอขอให้สถาปนาพระองค์เจ้ายอดยิ่งยศ กรมหมื่นบวรวิไชยชาญ พระโอรสพระองค์ใหญ่ในพระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว ขึ้นเป็นพระมหาอุปราช

คราวนี้เสียงของที่ประชุมได้แตกต่างกันออกไป เพราะกรมหมื่นบวรวิไชยชาญมิได้เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าแผ่นดิน และประเด็นที่สำคัญคือ ตามราชประเพณี การสถาปนาพระมหาอุปราชนั้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงใช้พระราชอำนาจสถาปนาด้วยพระองค์เองมาทุกรัชกาล มิใช่ธุระของที่ประชุม แต่ที่ประชุมก็มิอาจขัดขวางอำนาจของสมเด็จเจ้าพระยาได้ จึงจำเป็นต้องอนุมัติตามเสนอ ปรากฏว่าความสัมพันธ์ระหว่าง

วังหลวงกับวังหน้าในรัชกาลนี้เป็นไปอย่างไม่ราบรื่น จนเกือบเป็นชนวนให้ประเทศมหาอำนาจเข้ามาแทรกแซงอธิปไตยของชาติ

ดังนั้น เมื่อกรมหมื่นบวรวิไชยชาญทิวงคต ใน พ.ศ. ๒๔๒๘ จึงมีประกาศเรื่องกรมพระราชวังบวรสถานมงคลทิวงคต ความตอนหนึ่งว่า *"การบ้านการเมืองซึ่งจะเป็นการเรียบร้อย เป็นคุณแก่แผ่นดินอย่างใด ก็เป็นที่ขัดข้องไปหาสะดวกไม่ เป็นตำแหน่งลอยอยู่มิได้เป็นคุณต่อแผ่นดินอย่างหนึ่งอย่างใด เป็นแต่ต้องใช้เงินแผ่นดินซึ่งจะต้องใช้รักษาตำแหน่งยศพระมหาอุปราชอยู่เปล่า ๆ โดยมาก จึงได้เห็นชอบพร้อมกันว่าควรจะยกตำแหน่งที่พระมหาอุปราชนี้ไว้ ไม่ตั้งพระบรมวงศานุวงศ์ใดขึ้นนั้นชอบแล้ว"* ในปีต่อมาคือ พ.ศ. ๒๔๒๕ ได้ทรงสถาปนาสมเด็จพระเจ้าลูกยาเธอ เจ้าฟ้าวชิรุณหิศ ขึ้นเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช

ในประกาศเฉลิมพระปรมาภิไธย ได้ชี้แจงเหตุผลให้ทราบว่า เมื่อสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ทรงประดิษฐานพระนครศรีอยุธยาเป็นราชธานีแล้ว ทรงตรากฎหมายสำคัญฉบับหนึ่ง ชื่อ กฎมณเฑียรบาล จัดลำดับยศพระบรมวงศานุวงศ์และข้าราชการทั่วไป โดยยกพระบรมราชโอรสอันเกิดด้วยพระอัครมเหษีเป็นสมเด็จหน่อพุทธเจ้า มีพระเกียรติยศยิ่งกว่าพระบรมวงศานุวงศ์ทั้งปวง

ต่อมาถึงแผ่นดินสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ทรงตราพระราชกำหนดศักดินาพลเรือน จึงได้มีตำแหน่งพระมหาอุปราชขึ้น โดยทรงประดิษฐานพระราชโอรสไว้ในที่พระมหาอุปราช แต่ในรัชกาลต่อมาก็หาได้ตั้งทุกแผ่นดินไม่ ว่างเว้นอยู่หลายสิบปีก็มี จึงทรงเห็นควรให้ยกเลิกเสีย แล้วตั้งตำแหน่ง**สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร แทน ก็จะเป็นการตรงกับกฎมณเฑียรบาลเดิมและตรงกับประเพณีของอารยประเทศในปัจจุบันด้วย**

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๑ ทรงดำรงราชบัลลังก์อยู่ ๔๒ ปี รัชกาลยั่งยืนยิ่งกว่าบรรดาสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินสยามอันปรากฏในพระราชพงศาวดารแต่ก่อนมาทุกพระองค์ ทรงยังความเจริญวัฒนาสู่ราชอาณาเขต อาณาประชาราษฎร์ได้รับความร่มเย็นเป็นสุขเพราะพระบารมี เสด็จสวรรคตเมื่อวันเสาร์ เดือน ๑๑ แรม ๔ ค่ำ ปีจอ พุทธศักราช ๒๔๕๓ พระชนมพรรษาได้ ๕๘ พรรษา **สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิราวุธ สยามมกุฎราชกุมาร** ทรงเจริญพระชนมายุ ๓๐ พรรษา และทรงดำรงตำแหน่งสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชมาถึง ๑๕ ปีแล้ว ได้ทรงสนองพระเดชพระคุณสมเด็จพระบรมชนกนาถ บริหารราชการบ้านเมืองในตอนปลายรัชกาลมาหลายปี จึงได้รับอัญเชิญขึ้นครองราชสมบัติเป็น **พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดี ศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว** ด้วยความเรียบร้อยสวัสดี

สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เจ้าฟ้ามหาวชิรุณหิศ สยามมกุฎราชกุมาร องค์แรก (พระรูปนี้ทรงฉายเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓ พระชันษา ๑๓ พรรษา)

แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดี ศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เสวย

ราชสมบัติมาเป็นเวลา ๑๕ ปี เศษก็เสด็จสวรรคตในวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘ หลังจากที่ทรงพระประชวรหนักเพียงไม่กี่วัน พระบรมวงศ์และเสนาบดีได้ประชุมกันก่อนที่จะถึงเวลารุ่งอรุณของวันนั้น เพื่อปรึกษาหารือปัญหาการสืบราชสมบัติและการพระราชพิธีพระบรมศพ ที่ประชุมได้เปิดพระราชหัตถเลขานิติกรรม ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศ ปรากฏความทรงแสดงพระราชประสงค์ว่า หากพระนางเจ้าสุวัทนาซึ่งทรงพระครรภ์อยู่ประสูติพระราชโอรส ก็ให้พระราชโอรสได้สืบราชสมบัติต่อไป แต่ถ้าไม่มีพระราชโอรสก็ใคร่ให้**สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าประชาธิปกศักดิ์เดชน์กรมขุนสุโขทัยธรรมราชา** ทรงรับเป็นรัชทายาทสืบสันตติวงศ์ตามพระราชประเพณี

แต่สมเด็จเจ้าฟ้าพระองค์นั้นเองไม่เต็มพระราชหฤทัยจะรับราชสมบัติ ทรงอ้างว่าพระองค์ไม่เคยแก่ราชการเพียงพอ เจ้านายที่มีอาวุโสพอจะรับราชสมบัติก็น่าจะยังมี แต่ที่ประชุมได้ลงความเห็นเป็นเอกฉันท์ไว้วางใจในพระองค์

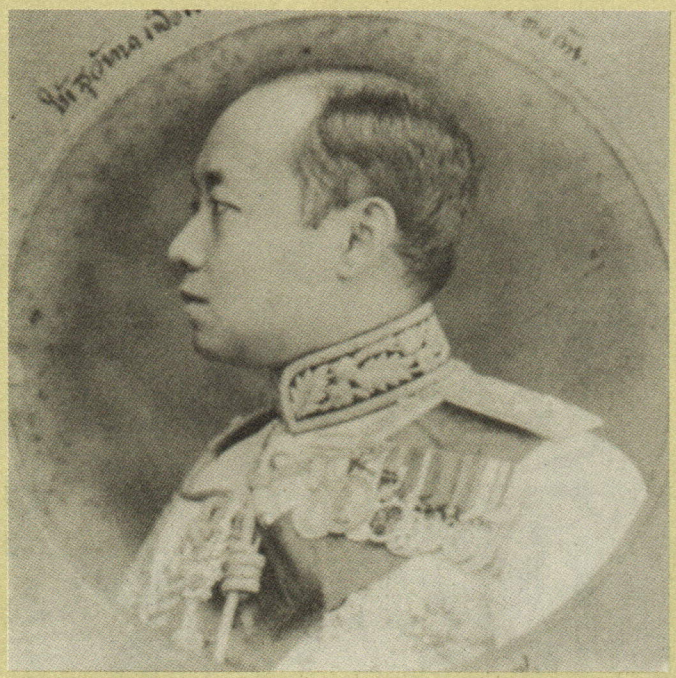

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานรัฐธรรมนูญฉบับแรก เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๔๗๕

โดยเฉพาะสมเด็จเจ้าฟ้าฯ กรมหลวงนครสวรรค์วรพินิต ซึ่งอยู่ในข่ายสมควรได้รับราชสมบัติด้วยพระองค์หนึ่ง ได้ทรงรับรองแข็งแรงว่าจะถวายความช่วยเหลืออย่างเต็มความสามารถทุกสถาน จึงต้องทรงยินยอมรับอัญเชิญเป็นพระเจ้าแผ่นดิน เฉลิมพระปรมาภิไธยว่า **พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว**

ถึงวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ มีบุคคลคณะหนึ่งเรียกตนเองว่า **คณะราษฎร** เข้ายึดอำนาจการปกครองแผ่นดินที่กรุงเทพมหานครได้ และอัญเชิญพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งขณะนั้นเสด็จพระราชดำเนินแปรพระราชฐานไปประทับแรม ที่สวนไกลกังวล อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ให้เสด็จกลับมาเป็นพระมหากษัตริย์ภายใต้รัฐธรรมนูญ เพื่อเห็นแก่ความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ป้องกันการต่อสู้ฆ่าฟันกัน พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวจึงทรงยอมรับการเปลี่ยนแปลงการปกครองครั้งนั้น แต่แล้วก็มีความคิดเห็นขัดแย้งกัน ระหว่างพระมหากษัตริย์กับรัฐบาล

ในเรื่องหลักการสำคัญ จึงได้มีลายพระราชหัตถเลขาลงวันที่ ๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ ถึงรัฐบาล ความตอนหนึ่งว่า

"บัดนี้ข้าพเจ้าเห็นว่า ความประสงค์ของข้าพเจ้าที่จะให้ราษฎรมีสิทธิออกเสียงในนโยบายของประเทศโดยแท้จริงไม่เป็นผลสำเร็จ และเมื่อข้าพเจ้ารู้สึกว่าบัดนี้เป็นอันหมดหนทางที่ข้าพเจ้าจะช่วยเหลือ หรือให้ความคุ้มครองแก่ประชาชนได้ต่อไปแล้ว ข้าพเจ้าจึงขอสละราชสมบัติออกจากตำแหน่งพระมหากษัตริย์แต่บัดนี้เป็นต้นไป"

และในพระราชหัตถเลขาทรงสละราชสมบัตินั้น มีข้อความตอนหนึ่งระบุว่า *"ข้าพเจ้าไม่มีความประสงค์ที่จะบ่งนามผู้หนึ่งผู้ใดให้เป็นผู้รับราชสมบัติสืบสันตติวงศ์"* เท่ากับเป็นการสละพระราชอำนาจที่จะทรงสถาปนาเจ้านายพระองค์ใดขึ้นเป็นรัชทายาทตามมาตรา ๕ แห่งกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช ๒๔๖๗

ดังนั้น สภาผู้แทนราษฎรในการประชุมครั้งที่ ๓๓/๒๔๗๗ เมื่อวันที่ ๖-๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ ได้ลงมติเห็นชอบในการอัญเชิญ **พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดล** ขึ้นครองราชย์สืบราชสันตติวงศ์ต่อไป โดยเป็นไปตามที่เจ้าพระยาวรพงศ์พิพัฒน์ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงวัง แถลงต่อสภาว่า ผู้ที่จะสืบราชสันตติวงศ์ของพระมหากษัตริย์ตามกฎมณเฑียรบาล ตามที่สมเด็จเจ้าฟ้า กรมพระนริศรานุวัดติวงศ์ ได้ทรงสืบสวนแล้ว ได้แก่ สมเด็จเจ้าฟ้า กรมหลวงสงขลานครินทร์ ซึ่งได้สิ้นพระชนม์แล้ว กับมีพระราชโอรสคือพระองค์เจ้าอานันทมหิดลนั้น เป็นผู้สืบราชสันตติวงศ์ของพระมหากษัตริย์ตามกฎมณเฑียรบาล

ถึงแม้ว่าพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว จะทรงสละพระราชอำนาจในการตั้งผู้สืบราชสมบัติแทนพระองค์ดังกล่าวแล้วก็ตาม แต่ก่อนที่จะทรงสละราชสมบัติ ได้พระราชทานพระราชบันทึกถึงพระยาราชวังสัน อัครราชทูตสยามประจำกรุงปารีสเป็นการส่วนพระองค์ ทรงเสนอพระนาม **พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดล** และ**พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์** เป็นแนวทางที่จะเลือก

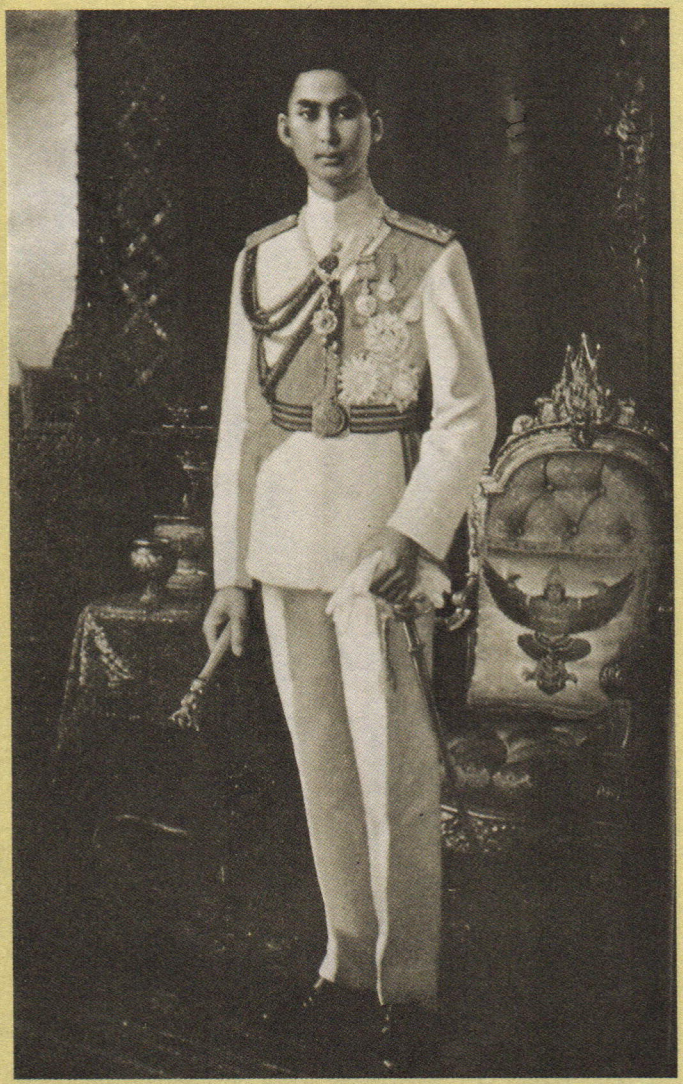

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล

สมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงพิษณุโลกประชานาถ และหม่อมคัทริน พระชายา กับพระองค์เจ้าจุลจักรพงษ์ พระโอรส

อัญเชิญขึ้นเป็นพระมหากษัตริย์ โดยทรงสรุปว่า *"ในสองท่านที่จะเลือกได้นี้ ฉันพร้อมที่จะสนับสนุนเต็มที่ แล้วแต่รัฐบาลและสภาฯ จะเลือกทางไหน"* เกี่ยวกับพระองค์เจ้าอานันทมหิดลนั้น มีพระราชบันทึกที่แสดงให้เห็นความสุขุมรอบคอบดังนี้

"๑ พระองค์เจ้าอานันทมหิดล ซึ่งอ้างได้ว่าให้เป็นไปตามกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ ทางนี้มีผลดีอยู่มาก คือ เป็นทางที่ตรงตาม Legality แต่เสียที่ยังเป็นเด็ก แม้การเป็นเด็กนั้นเองก็อาจเป็นของดี เพราะถ้ามีการอะไรผิดพลาดก็ไม่กระทบกระเทือนถึงองค์พระมหากษัตริย์ ไม่มีใครชัดทอดไปถึง ซึ่งจะเป็นของดีมาก ข้อสำคัญอยู่ที่การเลือกผู้สำเร็จราชการ ซึ่งฉันเห็นว่าถ้าเจ้าฟ้ากรมพระนริศฯ หรือทูลกระหม่อมหญิงวไลย องค์ใดองค์หนึ่งทรงดำรงตำแหน่งนี้แล้ว จะเป็นที่เคารพนับถือแก่คนทั่วไป และไม่น่าจะเป็นศูนย์กลางแห่งการแตกร้าวกันระหว่างคณะการเมืองต่าง ๆ ด้วย"

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ แห่งมหาจักรีบรมราชวงศ์

การสืบราชสมบัติในระบอบประชาธิปไตย

เมื่อประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยแล้ว ก็ได้ยืนยันถึงการมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขของประเทศ และทรงดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้ ส่วนการสืบราชสมบัติ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยทุกฉบับได้บัญญัติไว้ตรงกัน ในการรับรอง**กฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช ๒๔๖๗** ให้ใช้บังคับต่อไป ดัง**รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๒๑** ซึ่งเป็นฉบับที่บังคับใช้อยู่ในปัจจุบัน บัญญัติว่า

"มาตรา ๒๐ การสืบราชสมบัติให้เป็นไปโดยนัยแห่งกฎมณเฑียรบาล ว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช ๒๔๖๗ และประกอบด้วยความเห็นชอบจากรัฐสภา หากไม่มีพระราชโอรส รัฐสภาอาจให้ความเห็นชอบในการให้พระราชธิดาสืบราชสันตติวงศ์ก็ได้

การแก้ไขเพิ่มเติมกฎมณเฑียรบาล ว่าด้วยการสืบราชสันตติวงศ์ พระพุทธศักราช ๒๔๖๗ ให้กระทำได้โดยวิธีการอย่างเดียวกันกับการแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ"

"มาตรา ๒๑ ในกรณีราชบัลลังก์หากว่างลง ให้คณะองคมนตรีเสนอพระนามผู้สืบราชสันตติวงศ์ ตามมาตรา ๒๐ ต่อรัฐสภาเพื่อความเห็นชอบ เมื่อรัฐสภาเห็นชอบแล้ว ให้ประธานรัฐสภาอัญเชิญองค์ผู้สืบราชสันตติวงศ์ขึ้นครองราชย์สืบไป แล้วให้ประธานรัฐสภาประกาศเพื่อให้ประชาชนทราบฯลฯ"

โดยนัยแห่งรัฐธรรมนูญดังกล่าว ประกอบกับความจงรักภักดีของปวงชนชาวไทยต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ มหาจักรีบรมราชวงศ์ จึงสถิตสถาพรเป็นมิ่งขวัญของชาติสืบชั่วกาลนาน

การพระราชพิธี ราชาภิเษกสมรส*

พระนิพนธ์ของ
พระวรวงศ์เธอ กรมหมื่นพิทยลาภพฤฒิยากร

วันศุกร์ที่ ๒๘ เมษายน ๒๔๙๓ เวลา ๙.๓๐ น. สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องแบบจักรีบรมราชวงศ์ ประดับราชอิสริยาภรณ์ ทรงสวมสายสะพายตราจุลจอมเกล้า ทรงรถยนต์พระที่นั่ง เสด็จไปสู่วังสมเด็จพระราชบิดา ตำบลปทุมวัน ประทับ ณ ห้องรับแขก ตำหนักสมเด็จพระศรีสวรินทิราบรมราชเทวีพระพันวัสสาอัยิกาเจ้า ในโอกาสนี้ ได้พระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ ทุติยจุลจอมเกล้า แก่พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าสุทธ-สิริโสภาแล้ว หม่อมเจ้านักขัตรมงคล กิติยากร ได้ทรงพาหม่อมราชวงศ์ สิริกิติ์ กิติยากร ไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พลโท มังกร พรหมโยธี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ทูลเกล้าถวายทะเบียนสมรส สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงลงพระปรมาภิไธยในทะเบียนสมรส และโปรดเกล้าให้ หม่อมราชวงศ์ สิริกิติ์ กิติยากร ในหม่อมเจ้านักขัตรมงคล กิติยากร ลงนามในทะเบียนนั้น แล้วทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ราชสักขี คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมขุนชัยนาทนเรนทร และ จอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรี ลงนามด้วย แล้วเสด็จพระราชดำเนินขึ้นประทับห้องพระราชพิธีชั้นบนพระตำหนัก ทรงจุดธูปเทียนถวายนมัสการพระพุทธปฏิมาชัยวัฒน์รัชกาลที่ ๒ และที่ ๕ พร้อมด้วยหม่อมราชวงศ์ สิริกิติ์ กิติยากร

เวลา ๑๐.๔๕ น. สมเด็จพระศรีสวรินทิรา บรมราชเทวี พระพันวัสสา อัยิกาเจ้า เสด็จออก ถวายน้ำพระพุทธมนต์ เทพมนตร์และทรงเจิม แด่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และทรงรดน้ำพระพุทธมนต์ เทพมนตร์และทรงเจิมแด่หม่อมราชวงศ์ สิริกิติ์ กิติยากร ในการพระราชพิธีราชาภิเษกสมรสตามโบราณราชประเพณี

**คัดจากหนังสือ พระราชพิธีราชาภิเษกสมรส พระราชพิธีบรมราชาภิเษก และพระราชพิธีเฉลิมพระราชมนเทียรพระบาทสมเด็จพระปรมินทรภูมิพลอดุลยเดช สยามินทราธิราช พ.ศ. ๒๔๙๓ เนื่องในวโรกาสที่วันราชาภิเษกสมรสพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถเวียนมาบรรจบครบรอบ ๔๐ ปี*

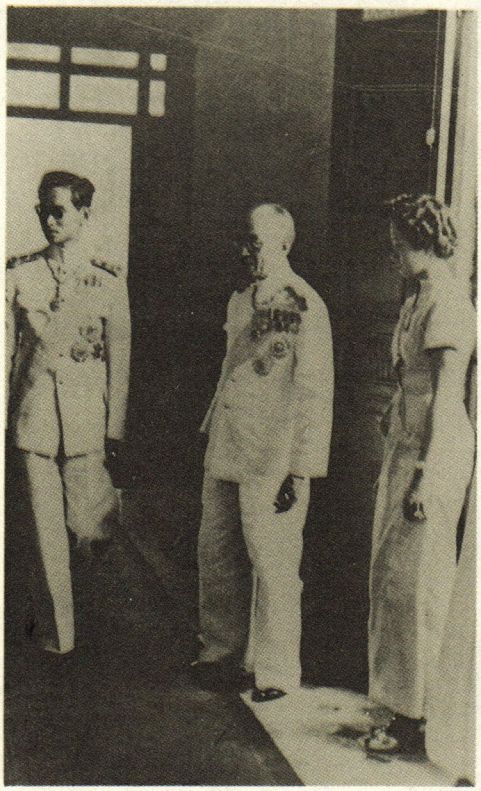

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เสด็จฯ ถึงวังสระปทุม สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทร รับเสด็จ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงลงพระปรมาภิไธยในสมุดทะเบียนราชาภิเษกสมรส ที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยทูลเกล้าฯ ถวาย

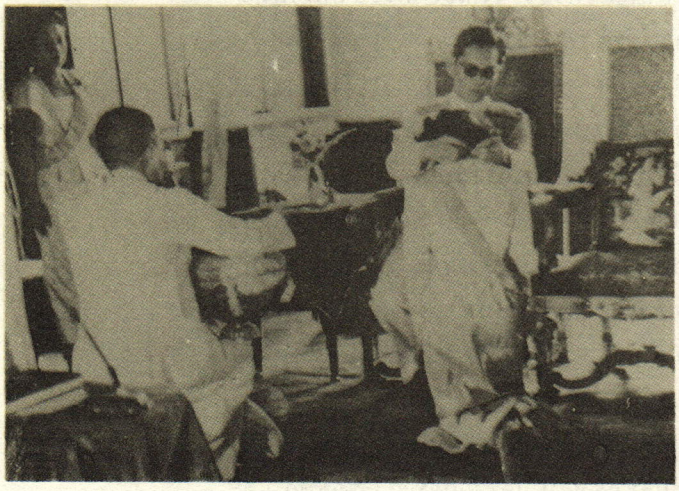

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสายสะพายชัตติยราชอิสริยาภรณ์มหาจักรีบรมราชวงศ์แก่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ แล้วโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นสมเด็จพระราชินีสิริกิติ์

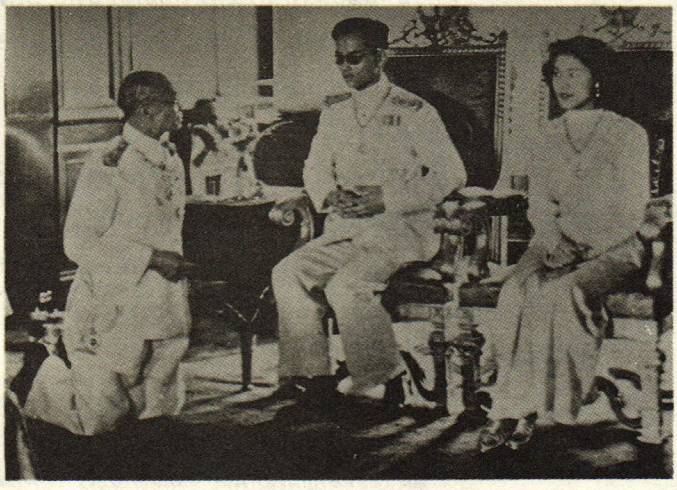

มีพระราชดำรัสกับสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาชัยนาทนเรนทร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จฯ ขึ้นพระตำหนักชั้นบน ถวายดอกไม้ ธูปเทียนแพแก่สมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า

เวลา ๑๑ น. สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยหม่อมราชวงศ์ สิริกิติ์ กิติยากร เสด็จออกห้องรับแขก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หลวงบรรเจิดอักษรการ อาลักษณ์ อ่านประกาศสถาปนา หม่อมราชวงศ์ สิริกิติ์ กิติยากร เป็นสมเด็จพระราชินี แล้วพระราชทานเครื่องขัตติยราชอิสริยาภรณ์อันมีเกียรติคุณรุ่งเรืองยิ่งมหาจักรีบรมราชวงศ์ ประดับเพชรแก่สมเด็จพระราชินี สิริกิติ์ สมเด็จพระราชินี สิริกิติ์ เสด็จขึ้นประทับบนพระราชอาสน์ ซึ่งทอดเคียงพระราชอาสน์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ต่อจากนี้ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระบรมราชวงศ์ ลงพระนามในสมุดถวายพระพร แล้วพระราชทานหีบบุหรี่เงินถม มีพระปรมาภิไธยย่อ ภ.อ. กับ ส.ก. และจักรกับตรีศูลอยู่กลาง

เวลา ๑๑.๓๐ น. เสด็จกลับ

ประกาศสถาปนา
สมเด็จพระราชินี

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า โดยที่ได้ทรงประกอบพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส กับ หม่อมราชวงศ์ สิริกิติ์ กิติยากร ถูกต้องตามกฎหมายและราชประเพณีโดยสมบูรณ์ทุกประการแล้ว

จึงมีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งให้สถาปนาหม่อมราชวงศ์ สิริกิติ์ พระอัครมเหษี เป็น สมเด็จพระราชินีสิริกิติ์ ทรงดำรงตำแหน่งพระอิสริยยศฐานันดรศักดิ์แห่งพระราชวงศ์ ตั้งแต่บัดนี้เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๒๘ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๙๓ เป็นปีที่ ๕ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

จอมพล ป. พิบูลสงคราม

นายกรัฐมนตรี

ในเวลาบ่าย เสด็จฯ ออกพระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระบรมวงศานุวงศ์เฝ้าถวายพระพรชัยมงคล เนื่องในการพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส

การเสด็จออกมหาสมาคม

เนื่องในการพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส ๒๔๙๓

วันศุกร์ที่ ๒๘ เมษายน ๒๔๕๓ เวลา ๑๖ น. สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องเต็มยศจอมพลทหารบก ประดับราชอิสริยาภรณ์สายสะพายมหาจักรีบรมราชวงศ์ พร้อมด้วยสมเด็จพระราชินี ทรงรถยนต์พระที่นั่งเสด็จมายังพระที่นั่งไพศาลทักษิณมหินทรพิมาน เสด็จประทับเหนือพระราชอาสน์พระบรมวงศานุวงศ์ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมขุนชัยนาทนเรนทร ทรงรับฉันทานุมัติจากพระบรมวงศานุวงศ์กราบบังคมทูลพระกรุณาถวายพระพรชัยมงคลในการที่ได้ทรงประกอบการพระราชพิธีราชาภิเษกสมรสดังนี้

"ขอเดชะใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ในศุภวาระดิถีมงคลสมัยที่ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทซึ่งได้ทรงประกอบพระราชพิธีราชาภิเษกสมรส ข้าพระพุทธเจ้า พระบรมวงศานุวงศ์ทั้งหลาย ต่างพากันปลาบปลื้มปีติโสมนัสด้วยความจงรักภักดี ที่ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท เป็นพลเทพย์แห่งพระราชจักรีวงศ์ ได้ทรงพิจารณาเลือกสรรค์ประสพผู้ที่สมควรแก่การสนองพระยุคลบาทร่วมทุกข์สุขแบ่งเบาพระภาระในภายภาคหน้า ข้าพระพุทธเจ้า และมวลสมาชิกแห่งพระราชจักรีวงศ์ ขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสถวายพระพรชัยมงคล ต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท และสมเด็จพระราชินี ขอให้ทรงพระเจริญด้วยพระชนมายุยิ่งยืนนาน ทรงพระเกษมสำราญ ปราศจากสรรพโรคาพาธภัยพิบัติ จงประสพสรรพสิริสวัสดิพิพัฒนมงคล ขอให้ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาท ทั้งสมเด็จพระราชินีเสด็จสถิตย์เป็นศรีแก่พระราชจักรีวงศ์ชั่วกาลนาน"

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงมีพระราชดำรัสตอบดังนี้

"หม่อมฉันและสมเด็จพระราชินีขอขอบพระทัยพระบรมวงศานุวงศ์ทั้งหลายที่ทรงอำนวยพรในการที่ได้ประกอบพิธีราชาภิเษกสมรสในวันนี้ หม่อมฉันรู้สึกซาบซึ้งในความอารีที่ทรงมีแก่หม่อมฉัน ขอให้พระบรมวงศานุวงศ์จงทรงพระเจริญสวัสดีทุกพระองค์"

ครั้นแล้วสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระราชินีเสด็จออกพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย มไหศวริยพิมาน โดยสถานอุตราภิมุข ชาวพนักงานประโคมแตรและมโหระทึก ทหารกองเกียรติยศถวายเคารพ แตรวงบรรเลงสรรเสริญพระบารมี คณะรัฐมนตรี คณะทูต สมาชิกวุฒิสภา สภาผู้แทนและข้าราชการเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

ครั้งสุดเสียงประโคมแล้วสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มีพระราชดำรัสในการที่ได้ทรงประกอบการพระราชพิธีราชาภิเษกสมรสให้ผู้ที่มาเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในมหาสมาคมทราบเกล้าฯ ดังนี้

"ท่านทั้งหลาย ข้าพเจ้าได้เชิญท่านทั้งหลายมาประชุมครั้งนี้ เพื่อที่จะแจ้งให้ทราบว่าข้าพเจ้าได้ประกอบการพระราชพิธีราชาภิเษกสมรสกับหม่อมราชวงศ์ สิริกิติ์ ธิดาหม่อมเจ้านักขัตรมงคล กิติยากร ตามกฎหมายและประเพณีเมื่อเช้าวันนี้ ณ ตำหนักของสมเด็จพระอัยยิกาเจ้า ในวังสมเด็จพระราชบิดา ตำบลปทุมวัน เฉพาะพระพักตรสมเด็จพระพันวัสสาอัยยิกาเจ้า ซึ่งได้ประทับเป็นประธานพร้อมด้วยพระราชวงศ์ผู้ใหญ่และข้าราชการผู้ใหญ่ในสภาทั้งสอง และรัฐบาลกับเจ้าหน้าที่ทะเบียนท้องถิ่น ดังได้ประกาศให้ทราบทั่วกันแล้ว"

ครั้นแล้ว จอมพล ป.พิบูลสงคราม นายกรัฐมนตรีรับฉันทานุมัติจากผู้ซึ่งได้ไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทในมหาสมาคมนั้น กราบบังคมทูลพระกรุณาแสดงความชื่นชมยินดีและถวายพระพรชัยมงคลดังนี้

"ขอเดชะฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม ในมหามงคลสมัยที่ใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานกระแสพระราชดำรัสในการที่ได้ทรงประกอบพระราชพิธีราชาภิเษกสมรสกับสมเด็จพระราชินี สิริกิติ์แล้วนั้น ข้าพระพุทธเจ้าในนามข้าทูลละอองธุลีพระบาททั้งหลาย และผู้ซึ่งได้มาชุมนุมเฝ้า ณ มหาสมาคมนี้รู้สึกปลาบปลื้มและชื่นชมยินดีเป็นอย่างยิ่ง จึงขอพระราชทานพระบรมราชวโรกาสถวายพระพรชัยมงคล ขอให้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช กับทั้งสมเด็จพระราชินีสิริกิติ์ จงทรงพระชนมายุยั่งยืนนาน เสด็จอยู่ในสิริราชสมบัติเป็นมิ่งขวัญแก่ประเทศชาติและพสกนิกรชาวไทย ขอจงพ้นจากสรรพอุปัทวันตราย มีพระราชประสงค์จำนงหมายในสิ่งใด จงบรรลุผลสำเร็จสมดังคำสัตยาธิษฐานนี้ทุกประการ ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อม ขอเดชะ"

เสร็จแล้ว สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระราชินีเสด็จขึ้นเมื่อเวลา ๑๖.๒๐ น. ชาวพนักงานประโคมแตรและมโหระทึก ทหารกองเกียรติยศถวายความเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี.

การทรงถวายสักการะสมเด็จพระบรมราชบุพการี

วันที่ ๓ พฤษภาคม ๒๔๕๓ (๔ ๑/๒ ๖ ปีขาล) เจ้าพนักงานเชิญพระบรมอัฐิ และพระอัฐิสมเด็จพระบรมราชบุพการีออกประดิษฐาน ในหอพระธาตุมนเทียร

เวลา ๑๕.๐๐ น. สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพร้อมด้วยสมเด็จพระราชินี ทรงรถยนต์พระที่นั่งจากพระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เสด็จมายังพระบรมมหาราชวังเทียบรถพระที่นั่งหน้าพระทวารเทเวศร์รักษา เสด็จลงทรงพระราชดำเนินเข้าพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เสด็จขึ้นพระที่นั่งไพศาลทักษิณทางพระทวารเทวราชมเหศวร์ แล้วเสด็จเข้าสู่หอพระธาตุมนเทียร ทรงจุดธูปเทียนเครื่องราชสักการะ และธูปเทียนเครื่องนมัสการถวายบังคมพระบรมอัฐิ และพระอัฐิสมเด็จพระบรมราชบุพการี เพื่อเป็นสวัสดิมงคลในการที่จะเสด็จเข้าพระราชพิธีบรมราชาภิเษก แล้วเสด็จพระราชดำเนินกลับ

พระปรมาภิไธย

ส.พลายน้อย

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้อธิบายความหมายของคำ **"ปรมาภิไธย"** ไว้ว่า *"น. ชื่อ (ใช้เฉพาะพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เช่น ในพระปรมาภิไธย ทรงลงพระปรมาภิไธย"* ส่วนคำว่า **"นามาภิไธย"** *"น. ชื่อ (ใช้เฉพาะพระราชินี สมเด็จพระบรมราชชนนี สมเด็จพระบรมโอรสาธิราช และสมเด็จพระบรมราชกุมารี) เช่น ทรงลงพระนามาภิไธย"* ข้อแตกต่างของการใช้คำทั้งสองนี้ ผู้ที่ไม่ได้สังเกตมาก่อนก็อาจใช้ไม่ถูก และในสมัยโบราณนั้นนิยมใช้แต่คำง่าย ๆ ว่า **"พระนาม"** ดังจะเห็นได้จากพระราชพงศาวดารสมัยกรุงศรีอยุธยารัชกาลต่าง ๆ เมื่อกล่าวถึงการเสด็จผ่านถวัลยราชพิภพหรือเสวยราชสมบัติ ก็จะใช้คำ **"ทรงพระนาม"** ว่าอะไรทุกครั้งไป ส่วนคำว่า **"พระปรมาภิไธย"** พึ่งมีปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๔ เป็นครั้งแรก

การออกพระนามพระมหากษัตริย์ในพระราชพงศาวดารไม่ตรงกัน แม้ในรัชกาลเดียวกัน เมื่อกล่าวถึงคนละแห่งคนละที่ ก็มีแปลกแตกต่างกันไป สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงยกตัวอย่าง**พระเจ้าอู่ทอง** ซึ่งชีพ่อพราหมณ์ถวายพระนามว่า **สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสุนทรพระบรมบพิตร** แต่ในกฎหมายต่าง ๆ ได้เขียนสร้อยพระนามแปลก ๆ ออกไป สั้นบ้าง ยาวบ้าง เช่น

๑. สมเด็จพระรามาธิบดี บดินทรศรีสุรินทรบรมมหาจักรพรรดิศร บวรธรรมิกมหาราชาธิราช ชาติหริหรินทร อินทรเดโชไชย มไหศุริยสวรรยา เทพาดิเทพตรีภูวนาถ บรมบาทบพิตร

๒. สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสฤษฎิรักษ์ จักรพรรดิราชาธิราชตรีภูวนาธิเบศร บรมบพิตร

๓. สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสุนทร จักรพรรดิราชาธิราช ราเมศวรธรรมิกราช เดโชไชย เทพตรีภูวนาธิเบศร บรมบพิตร

๔. สมเด็จพระรามาธิบดี ศรีบรมจักรพรรดิราชาธิราช บรมบพิตร

๕. สมเด็จพระรามาธิบดี ศรีสุนทรบรมจักรพัตราธิราช

๖. สมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทร บรมมหาจักรพรรดิศรราชาธิราช

ดังนี้จะเห็นว่าพระนามตอนต้นเหมือนกันคือใช้ว่า สมเด็จพระรามาธิบดี แต่สร้อยพระนามต่างกันไป ความจริงแล้วพระนามของพระมหากษัตริย์มีวิธีเรียกต่างกันถึง ๕ อย่าง ดังที่สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงอธิบายไว้ในเรื่องพระนามพระเจ้าแผ่นดินครั้งกรุงศรีอยุธยา ดังนี้

๑. พระนามตามที่จารึกในพระสุพรรณบัฏ

๒. พระนามพิเศษถวายเพิ่มพระเกียรติยศ

๓. พระนามที่เรียกกันในเวลาเมื่อเสด็จดำรงพระชนม์อยู่

๔. พระนามตามที่ปากตลาดเรียกกันเมื่อล่วงรัชกาลไปแล้ว

๕. พระนามที่เรียกในราชการในเวลาเมื่อล่วงรัชกาลไปแล้ว

ในที่นี้จะขอกล่าวเฉพาะพระนามตามที่จารึกในพระสุพรรณบัฏ เพื่อให้เข้าใจว่า ตามพระราชประเพณีที่มีมาแต่โบราณ เมื่อจะทำการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใหม่ขึ้นผ่านพิภพ สมณพราหมณาจารย์ และเสนาพฤฒามาตย์ที่เป็นใหญ่ในบ้านเมือง ก็จะต้องประชุมปรึกษากันถวายพระนามพระเจ้าแผ่นดินแล้วจารึกลงในแผ่นทอง การจารึกพระนามลงในพระสุพรรณบัฏเป็นเรื่องสำคัญอย่างหนึ่ง จะขอยกตัวอย่างการจารึกพระสุพรรณบัฏในสมัยรัชกาลที่ ๔ มาให้พิจารณาดังต่อไปนี้

การจารึกพระสุพรรณบัฏได้ตั้งพิธีทำเมื่อวันศุกร์ที่ ๒ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๓๖๔ *"โหรมีชื่อคำนวณพระฤกษ์มหามงคลอันอุดม ตั้งบายศรีแก้ว บายศรีทอง บายศรีเงิน บายศรีตอง ขุนสารประเสริฐได้จารึกพระนามลงในแผ่นพระสุพรรณบัฏทองเก้าน้ำ พระสุพรรณบัฏกว้าง ๗ นิ้ว ยาว ๑๔ นิ้ว เมื่อพระมหาราชครูจุณเจิมแล้วพันด้วยไหมเบญจพรรณใส่ในพระกล่องทองคำจำหลักลายกุดั่น แล้วประดิษฐานไว้ในหีบถมทองคำ สวมถุงเข้มขาบ ประทับตราประจำครั่ง เชิญขึ้นประดิษฐานไว้ในพานทองคำ ๒ ชั้นสำรับใหญ่ ปิดคลุมหักทองขวาง ข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อย พร้อมกันสมโภชเวียนเทียน พราหมณ์ก็เป่าสังข์ทักขิณาวัฏ สังข์อุตราวัฏ ประโคมดุริยางค์ดนตรีแตรสังข์ พิณพาทย์ ฆ้องกลอง สมโภชพระสุพรรณบัฏ"*

ตามพระราชพิธีบรมราชาภิเษกในสมัยรัชกาลที่ ๔ หลังจากเจ้าพนักงานกราบบังคมทูลถวายพระมหาบวรเศวตฉัตรแล้ว พระมหาราชครูจึงถวายพระสุพรรณบัฏ

เรื่องพระนามหรือพระปรมาภิไธยของพระมหากษัตริย์ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ มีการเปลี่ยนแปลงที่น่าศึกษาน่ารู้อยู่มาก แม้ว่าจะได้จารึกพระสุพรรณบัฏทูลเกล้าถวายในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกแล้วก็ตาม ต่อมาภายหลังเมื่อเห็นว่าไม่เหมาะสม ก็เปลี่ยนพระปรมาภิไธยถวายใหม่ก็มี จะขอเริ่มแต่รัชกาลที่ ๑ ซึ่งมีพระนามตามจารึกในพระสุพรรณบัฏว่า

"พระบาทสมเด็จพระบรมราชาธิราชรามาธิบดี ศรีสินทรบรมมหาจักรพรรดิราชาธิบดินทร์ ธรณินทราธิราช รัตนากาศภาสกรวงศ์ องค์ปรมาธิเบศร์ ตรีภูวเนตรวรนาถนายก ดิลกรัตนราชชาติอาชาวศัย สมุทัยดโรมนต์ สกลจักรวาลาธิเบนทร์ สุริเยนทราธิบดินทร์ หริหรินทรธาดาธิบดี ศรีสุวิบุลคุณอักนิฐ ฤทธิราเมศวรมหันต์ บรมธรรมิกราชาธิราชเดโชชัย พรหมเทพาดิเทพนฤบดินทร์ ภูมินทรปรมาธิเบศร์ โลกเชษฐ์วิสุทธิรัตนมกุฎประเทศคตา มหาพุทธางกูรบรมบพิตร พระพุทธเจ้าอยู่หัว"

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ ทรงมีพระมติว่าพระนามดังกล่าวนั้นเป็นพระนามเนื่องต้องกันกับพระเจ้าแผ่นดินครั้งกรุงศรีอยุธยา และนับเป็นพระองค์ที่ ๕ หมายความว่าในสมัยกรุงศรีอยุธยามีพระเจ้าแผ่นดินที่มีพระนามว่า **รามาธิบดี** มาแล้ว ๓ พระองค์คือ สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ พระเจ้าอู่ทอง สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ *(สมเด็จพระบรมราชาธิราชเจ้า)* สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๓ *(สมเด็จพระนารายณ์มหาราช)* สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๔ *(พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช)* แต่ถ้านับพระนามในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์

ก็ต้องนับพระนามนี้เป็น สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑

ครั้นถึงรัชกาลที่ ๒ พระนามก็คงเป็นแบบเดียวกับในรัชกาลที่ ๑ และเมื่อขึ้นรัชกาลที่ ๓ ก็ดำเนินตามพระนามรัชกาลที่ ๒ คือใช้แบบเดียวกันทั้ง ๓ พระองค์ ครั้นอยู่มาพวกราษฎรไม่รู้จะออกพระนามพระเจ้าแผ่นดินที่เสด็จสวรรคตไปแล้วว่าอย่างไร เพราะพระนามที่จารึกในพระสุพรรณบัฏก็ไม่มีใครทราบ ในหนังสือราชการก็ไม่มีใครเห็น ในที่สุดก็พากันเรียกรัชกาลที่ ๑ ว่าแผ่นดินต้น เรียกรัชกาลที่ ๒ ว่าแผ่นดินกลาง อันเป็นเหตุให้รัชกาลที่ ๓ ไม่พอพระราชหฤทัย เพราะเมื่อมีต้นมีกลางแล้ว แผ่นดินของพระองค์ก็เป็นปลาย ไม่เป็นมงคล แต่ก็ยังไม่รู้จะแก้ไขอย่างไร

จนเมื่อปลายปีขาล พ.ศ. ๒๓๘๕ หรือต้นปีเถาะ พ.ศ. ๒๓๘๖ รัชกาลที่ ๓ ได้ทรงหล่อพระพุทธรูปยืนสูง ๖ ศอก ๒ พระองค์ หล่อด้วยทองสัมฤทธิ์เป็นแกนในแล้วหุ้มทองคำหนักองค์ละ ๖๓ ชั่ง ๔ ตำลึง ทรงเครื่องต้นอย่างพระเจ้าจักรพรรดิลงราชาวดี ประดับด้วยเนาวรัตนมีค่า ประดิษฐานไว้ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พระองค์อยู่ฝ่ายเหนือถวายพระนามว่า **พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก** พระราชอุทิศถวายสมเด็จพระอัยกาธิราช *(รัชกาลที่ ๑)* พระองค์อยู่ฝ่ายใต้ถวายพระนามว่า **พระพุทธเลิศหล้าสุลาไลย** พระราชอุทิศถวายสมเด็จพระชนกนาถ *(รัชกาลที่ ๒)* พระพุทธรูปทั้ง ๒ พระองค์นี้ ได้ฉลองสมโภช เมื่อวันที่ ๔ มีนาคม พ.ศ. ๒๓๕๑

เมื่อรัชกาลที่ ๓ ถวายพระนามพระพุทธรูปทั้ง ๒ พระองค์ดังกล่าวแล้ว ต่อมาจึงโปรดให้ออกพระนามพระเจ้าอยู่หัวทั้ง ๒ พระองค์ตามพระนามพระพุทธรูป เรื่องนี้มีกล่าวไว้ชัดเจนในหนังสือพระราชพิธีสิบสองเดือน พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวตอนหนึ่งว่า

"ส่วนที่กรุงเทพฯนี้ พระเจ้าแผ่นดินเคยไม่โปรดให้เรียกพระบรมโกศมาตั้งแต่ในรัชกาลที่ ๓ แล้ว ครั้งนั้นเรียกพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ ๑ ว่า พระพุทธเจ้าหลวงในพระบรมโกศบ้าง แผ่นดินต้นบ้าง เรียกพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ ๒ ว่า พระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศบ้าง แผ่นดินกลางบ้าง จึงได้โปรดให้ออกพระนามตามพระนามพระพุทธปฏิมากรในวัดพระศรีรัตนศาสดารามว่า ***พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระพุทธเลิศหล้านภาลัย*** *นั้นเสียชั้นหนึ่งแล้ว ครั้นพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ ๓ สวรรคตก็กลับเรียกพระนามเป็นพระเจ้าอยู่หัวในพระบรมโกศ ขึ้นอีกพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวไม่โปรด จึงได้ถวายพระนามเสียเป็น* ***พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว*** *แทนฉายาที่ว่าพระที่นั่งนี้พระที่นั่งนั้น แลมีคำประกาศกริ้วไว้ก็มี ส่วนพระองค์เองก็ทรงตั้งพระนามเสียเป็น* ***พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว****"*

เมื่อลำดับเรื่องมาตั้งแต่ต้นก็ได้ความว่า พระนาม **"พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก"** และ **"พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้าสุลาไลย"** นั้น รัชกาลที่ ๓ เป็นผู้ถวาย และรัชกาลที่ ๔ ถวายพระนาม **"พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว"** ทั้งทรงแก้ท้ายพระนามพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้าสุลาไลย เป็น **นภาลัย** อีกด้วย

ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ถวายพระนามรัชกาลที่ ๑ ที่ ๒ และที่ ๓ อีกครั้งหนึ่ง คือถวายพระนามรัชกาลที่ ๑ ว่า

"พระบาทสมเด็จพระปรโมรุรราชา มหาจักรีบรมนาถ นเรศวรราช วิวัฒนวงศ์

ปฐมพงศาธิราชรามาธิบดินทร์ สยามพิชิตินทรวโรดม บรมนาถบพิตร พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก"

รัชกาลที่ ๒

"พระบาทสมเด็จพระบรมราชพงศเชษฐ มเหศวรสุนทร ไตรเสวตรคชาดิศรมหาสวามินทร์ สยามรัษฎินทรวโรดม บรมจักรพรรดิราช พิลาศธาดา ราชาธิราช บรมนาถบพิตร พระพุทธเลิศหล้านภาลัย"

รัชกาลที่ ๓

"พระบาทสมเด็จพระปรมาธิวรเสษฐ มหาเจษฎาธิบดินทร์สยามินทรวโรดม บรมธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนาถบพิตร พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว"

รัชกาลที่ ๔

"พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามกุฎ สุทธสมมติเทพยพงศ์ วงศาดิศวรกษัตริย์ วรขัตติยราชนิกโรดม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรมธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนาถบพิตร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว"

ความจริงพระนามที่จารึกในพระสุพรรณบัฏยาวกว่านี้ *(มีกล่าวถึงในพระราชพงศาวดารรัชกาลที่ ๔ นั้นแล้ว)* ที่ยกมาก็เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นว่า พระนามรัชกาลที่ ๑ และที่ ๒ มีคำ **"พุทธ"** นำหน้า คือใช้ว่าพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระพุทธเลิศหล้านภาลัย ส่วนรัชกาลที่ ๓, ๔, ๕, ๖ และ ๗ มีคำ **"เกล้า"** ทั้งนี้เพราะมีพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงไว้ดังนี้

*"ซึ่งจะออกพระนามพระเจ้าแผ่นดินอื่น ๆ นอกจากพระบาทสมเด็จพระบรมไอยกาธิราช แลพระบาทสมเด็จพระบรมชนกนาถทั้ง ๒ พระองค์นั้น ด้วยใช้อักษรพุทธนำหน้านั้นไม่สู้สมควร เพราะมิได้มีพระปฏิมาวิเศษเหมือนพระเจ้าอยู่หัวทั้ง ๒ พระองค์ และมิได้เป็นปฐมในพระบรมราชวงศ์อันนี้ เพราะฉะนั้นตั้งแต่แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช ซึ่งเสด็จสวรรคตได้ถวายพระเพลิงล่วงแล้วไปนั้น ถ้าจะออกชื่อแผ่นดินก็ให้บัตหมายใช้อักษรอื่น ๆ นำอักษร**เกล้า** ต่อเข้าว่า**เจ้าอยู่หัว**เหมือนอย่างพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว แลยักย้ายใช้อักษรอื่น ๆ นำหน้าอักษรเกล้าต่อไป"*[๑]

รัชกาลที่ ๕

ถึงแม้ว่าจะมีระเบียบแบบแผนดังกล่าวแล้วก็ตาม ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๕ กว่าจะได้พระปรมาภิไธยเป็นที่แน่นอนก็ต้องแก้ไขเปลี่ยนแปลงมาหลายครั้ง สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงอธิบายไว้ในพระราชพงศาวดารกรุงรัตนโกสินทร์ รัชกาลที่ ๕ ดังต่อไปนี้

"ถึงรัชกาลที่ ๕ เมื่อจะทำพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระบรมวงศานุวงศาและเสนาบดี[๒] ปรึกษากันคิดพระปรมาภิไธยที่จะจารึกในพระสุพรรณบัฏถวายสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเลือก ๔ พระนาม เมื่อแต่งหนังสือนี้ได้พบสมุดซึ่งเขียนขึ้น

---

๑. *ประกาศรัชกาลที่ ๔ ปีชวด พ.ศ. ๒๓๖๕ เรื่อง ประกาศขนานนามพระพุทธปฏิมากร ประจำรัชกาล*

๒. *ได้ยินมาว่าในเรื่องคิดพระนามครั้งนั้น กรมหลวงวงศาธิราชสนิทเป็นหัวหน้า นอกจากนั้นจะมีใครอีกบ้างไม่ทราบแน่ทูลเกล้าฯถวาย*

พระนามที่ ๑

สมเด็จพระปรมินทร[๑] มหาบุรุษย์สุทธสมมติเทพยพงศ์ วงศาดิศรกษัตริย์ วรขัตติยราชนิกโรดม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ อุภโตสุชาตสังสุทธเคราะหณี จักรีบรมนาถ อดิศวรราชรามวรังกูร สุจริตมูลสุสาธิต ฯลฯ มหารัษฎาธิบดินทร์ ปรมินทรธรรมิกมหาราชาธิราชบพิตร อดิศรมหาจุฬาลงกรณ์เกศเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ

พระนามที่ ๒

พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ อลังกรณศักดิสุทธิสมมติเทพยพงศ์ ฯลฯ (เหมือนสร้อยพระนามที่ ๑)

พระนามที่ ๓

สมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลักษณ์ อังกรณศักดิสุทธิสมมติเทพยพงศ์ วงศาดิศวรกษัตริย์ วรขัตติยราชนิกโรดม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ ปรมินทรธรรมิกมหาราชาธิราชบพิตร พระผ่านเกล้าเจ้าอยู่หัวฯ

พระนามที่ ๔

"พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎ บุรุษยรัตนราชรวิวงศ์ วรุฒมพงศบริพัตร วรขัตติราชนิกโรดม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ อุภโตสุชาตสังสุทธเคราะหณี จักรีบรมนาถ อดิศวรราชรามวรังกูร สุภาธิการรังสฤษฎ์ ธัญญลักษณวิจิตรโสภาคยสรรพางค์ มหาชโนตมางคประนตบาทบงกชยุคล ประสิทธิสรรพศุภผล อุดมบรมสุขุมาลย์ ทิพยเทพาวตาร ไพศาลเกียรติคุณอดุลยวิเศษสรรพเทเวศรานุรักษ์ วิสิษฐศักดิสมญา พินิตประชานาถ เปรมกมลขัตติยราชประยูร มูลมุขราชดิลก มหาปริวารนายกอนันต มหันตวรฤทธิเดช สรรพวิเศษสิรินทร อเนกชนนิกรสโมสรสมมติ ประสิทธิวรยศมโหดม บรมราชสมบัตินพดลเสวตฉัตราดิฉัตร สิริรัตโนปลักษณมหาบรมราชาภิเษกาภิสิต สรรพทศทิศวิชิตชัยสกลมไหสุวริยมหาสวามินทร มเหศวรมหินทรมหารามาธิราชวโรดม บรมนาถชาติอาชาวศัย พุทธาทิไตยรัตนสรณารักษ์อดุลยศักดิอัครนเรศราธิบดี เมตตากรุณาสีตลหฤทัย อโนปมัยบุญการสกลไพศาล มหารัษฎาธิบดินทร์ ปรมินทรธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนาถบพิตร พระจุฬาลงกรณ์เกล้าเจ้าอยู่หัว"

พระนามที่ ๔ นี้ในสมุดที่พบมีบานแผนกจดไว้ว่า *"ฉบับนี้ได้ถวายในพระบาทสมเด็จฯ ๆ โปรดว่า พระราชหฤทัยของท่านรักอย่างนี้ดีแล้ว เพราะไม่เสียของเดิม[๒] ที่ฉบับก่อนนั้นท่านผู้หลักผู้ใหญ่จัดมา มิรู้จะติท่านได้"* ก็เป็นอันตกลงใช้พระนามที่ ๔ ที่จารึกในพระสุพรรณบัฏ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงทราบมาว่า *"โปรดฯให้ส่งไปถวายสมเด็จพระสังฆราช (ปุสฺสเทว สา) วัดราชประดิษฐ์ เวลานั้นยังเป็นที่พระสาสนโสภณ ขอให้ตรวจแก้*

---

๑. คำว่า "ปรมินทร์" นี้ ทราบว่าเป็นกระแสพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงไว้ ว่าควรจะใช้สลับรัชกาลกับคำ "ปรเมนทร" จึงใช้เป็นแบบต่อมา

๒. ของเดิมนั้นหมายความว่า สร้อยพระนามในพระสุพรรณบัฏเดิมตั้งแต่บดินทรเทพยมหามงกุฎ บุรุษยรัตนราชรวิวงศ วรุตมพงศบริพัตร ตามแบบพระนามพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ก็เอาสร้อยพระนามเดิมมาลงเหมือนกัน

ด้วยท่านเป็นผู้รู้ภาษามคธแตกฉานและเป็นศิษย์ทราบพระราชนิยมของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมั่นคง จึงแก้ถวายมาเป็นอย่างที่ ๔ ที่ตกลงนั้น"

พระปรมาภิไธยดังกล่าวข้างต้นได้จารึกในพระสุพรรณบัฏเมื่อครั้งพระราชพิธีบรมราชาภิเษก เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๔๑๑ แต่ยังมีเรื่องสืบเนื่องต่อไปอีกว่า รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงขอแก้พระปรมาภิไธยใหม่อีกครั้งหนึ่ง มีเรื่องพิสดารอยู่ในพระราชนิพนธ์เรื่องพระราชกรัณยานุสร ดังต่อไปนี้

"ส่วนพระนามพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งจะตั้งใหม่นั้นเล่า ท่านผู้บัญชาการก็ไม่เข้าใจพระราชดำริ พระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จึงได้ขนานนามเอานามเจ้าแผ่นดินลงเป็นนามแผ่นดินว่า **พระบาทสมเด็จพระจุฬาลงกรณ์เกล้าเจ้าอยู่หัว** เหมือนปิดปากไม่ให้คนเรียก คนทั้งปวงก็เรียกแต่ในหลวงฯ ไม่รู้ว่าจะเรียกว่าอะไรเกล้า ที่เป็นเกษเกล้า ผ่านเกล้า เพ้อเจ้อไปบ้างก็มี หนังสือราชการซึ่งเคยออกพระนาม ว่าพระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามกุฎพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้นมาถึงแผ่นดินปัจจุบันนี้ต้องเรียกว่า **พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์พระจุฬาลงกรณ์เกล้าเจ้าอยู่หัว** ครั้นทีหลังจะเป็นใครเบื่อออกชื่อซ้ำสองหนสามหนขึ้นก่อนก็ไม่ทราบ แต่เห็นจะเป็นพระยาศรีสุนทรโวหารฟัก เพราะตาแกถูกว่ากล่าวด้วยเรื่องนี้อยู่ไม่ขาด ไปตัดข้างท้ายออกเสียเรียกแต่ว่า **พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์เกล้าเจ้าอยู่หัว** ตั้งแต่ปรมินทรถึงอลงกรณ์นั้นดีแล้ว แปลได้ตลอด แต่เกล้าขึ้นมานั้นไม่รู้จะแปลว่ากระไร

การเรื่องที่วุ่นด้วยชื่อ เพราะผู้บัญชาการไม่ทราบเรื่องนี้ ต่อมาผู้ซึ่งแต่งหนังสือเรื่องนี้ ได้โต้ทานถุ้มเถียงการอันนี้กับพระยาศรีสุนทรโวหารฟัก แกก็เถียงว่าแกทราบการชัดหมดตลอด แต่พูดไม่ขึ้น แล้วยังแจ้งความต่อไปว่า ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อทรงพระประชวรหนักใกล้จักเสด็จสวรรคต ได้มีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งแก่ไว้ว่า พระนามเจ้าแผ่นดินต่อไปนั้น ระวังอย่าให้เป็นปรเมศได้ให้จดหมายลงไว้ว่า**ปรมินทร** กับคำที่ว่า อุภโตสุชาติสังสุทธเคราะหณีนั้นใช้ได้เหมือนกับพระองค์ท่าน ให้คงอยู่ตามเดิม แต่ถ้าพระมารดาไม่ได้เป็นเจ้าอย่าให้ใช้ กับคำที่ว่า สยามาทิโลกยดิลกนั้นดูเพ้อเจ้อมากไป ให้แก้แต่เพียงว่า สยามาทินครวรุตมกราชดิลก นอกนั้นก็ให้คงอยู่ตามเดิม เปลี่ยนแต่คุณวิเศษของเจ้าแผ่นดินตามควร

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวดำรัสสั่งพระยาศรีสุนทรโวหารด้วยเรื่องพระนามพระเจ้าแผ่นดินดังนั้นแล้ว ได้ทรงพระปรารภต่อไปว่า พระนามจอมเกล้านี้เป็นคำสูงแลไพเราะ สมควรกับที่เป็นพระนามพระเจ้าแผ่นดิน ถ้าคนวันอังคารได้เป็นจอมเกล้า พระองค์ท่านเองวันพฤหัสบดีเป็นผ่านเกล้าจะดีกว่าเป็นจอมเกล้า แต่การล่วงเลยมาเสียแล้วไม่รู้ที่จะทำอย่างไรได้ คิดว่าจะเปลี่ยนมานานแล้วแต่ยังไม่มีช่อง ถ้าคิดเปลี่ยนให้เสียได้เมื่อตายแล้วก็ดี หรือจะไม่เปลี่ยนให้เป็นจอมเกล้าซ้ำสองคนก็จะเป็นไรนักหนา ได้ทรงรับสั่งบ่นว่าเสียดาย ขอให้เป็นดังนั้นได้จะดีอยู่หลายองค์ พระยาศรีสุนทรไม่อาจพูดขึ้นได้ก็นิ่งเลยไป

ครั้นมาภายหลังผู้แต่งหนังสือนี้* ได้ร้องปรึกษาโต้ทานกับท่านผู้ใหญ่ที่เป็นเจ้าของธรรมเนียม คือกรมหลวงวงศาธิราชสนิท แลเจ้าพระยาทิพากรวงศ์มหา

*พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

โกษาธิบดี ท่านทั้งสองเห็นชอบด้วย ควรจะตั้งนามแผ่นดินใหม่ จึงได้ทูลปรึกษา ***กรมพระปวเรศวริยาลงกรณ์*** *ท่านจึงขนานนามแผ่นดินมาว่า* ***พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*** *เมื่อคนทั้งปวงจะไม่รู้ว่าพระจอมเกล้าองค์ไหน จึงได้เติม* **จุล** *ลงข้างหน้าให้รู้ว่าเป็นพระจอมเกล้าน้อย พระจอมเกล้าใหญ่ แลนามอันนี้ได้ปรึกษาด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ แลสมเด็จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ก็เห็นชอบพร้อมกัน จึงได้ตั้งกำหนดเปลี่ยนนามแผ่นดินว่า* ***พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว*** *นี้ ในวัน ๑ฯ ๑๒ ค่ำ ปีระกา เบญจศก จึงได้ใช้สืบมาจนบัดนี้"*

๑๒

วันอาทิตย์ เดือน ๑๒ แรม ๑๒ ค่ำ ปีระกา เบญจศกดังกล่าวนั้น ตรงกับวันที่ ๑๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๑๖ ซึ่งเป็นวันทำพระราชพิธีบรมราชาภิเษกครั้งที่ ๒ หลังจากทรงปริวัตรลาพระผนวชแล้วตามจดหมายเหตุว่าจารึกพระสุพรรณบัฏเมื่อวันที่ ๒๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๑๖ มีพระปรมาภิไธยที่เปลี่ยนใหม่ ดังนี้

"พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาจุฬาลงกรณ์ บดินทรเทพยมหามงกุฎบุรุษรัตนราชรวิวงศ์ วรุตมพงศบริพัตร วรขัตติยราชนิกโรดม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ อุภโตสุชาตสังสุทธเคราะหณี จักรกรีบรมนาถ มหามกุฎราชรามวรางกูร สุจริตมูลสุสาธิต อัครอุกฤษฐ์ไพบูลย์ บุรพาดดุลยกฤษฎาภินิหาร สุภาธิการรังสฤษดิ ธัญญลักษณวิจิตรโสภาคยสรรพางค์ มหาชโนตมางคประนต บาทบงกชยุคล ประสิทธิสรรพศุภผลอุดมบรมสุขุมาลย์ ทิพยเทพาวตาลไพศาลเกียรติคุณอดุลพิเสส สรรพเทเวศรานุรักษ์ วิสิฐศักดิสมญาพินิตประชานาถเปรมกมลขัตติยราชประยูร มูลมุขมาตยาภิรมย์ บรมกฤษฎาภินิหารบริบูรณ์คุณสารสยามาทินครวรุตเมกราชดิลก มหาปริวารนายกอนันตมหันตวรฤทธิเดช สรรพวิเสสศิรินทร มหาชนนิกรสโมสรสมมตประสิทธิวรยศมโหดมบรมราชสมบัติ นพปดลเศวตฉัตร ศิริรัตโนปลักษณมหาบรมราชาภิเษกาภิสิตสรรพทศทิศวิชิตไชยสกลมไหศวริยมหาสวามินทรมเหศวรมหินทรมหาราชาธิราชวโรดม บรมนาถชาติอาชาวไศรย พุทธาทิไตรรัตนสรณารักษ์ อุกฤษฐศักดิอัครนเรศราธิบดี เมตตากรุณาสีตลหฤทัย อโนปมัยบุญการสกลไพศาลมหารัษฎาธิบดินทร ปรมินทรธรรมิกมหาราชาธิราชบพิตร พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว"

ที่ต้องคัดมาทั้งหมด ก็เพราะยังมีผู้เข้าใจผิดคิดว่าพระนามที่ ๔ ที่กล่าวถึงในตอนต้นเป็นพระปรมาภิไธยที่ถูกต้อง โดยลืมนึกไปว่าได้ทรงแก้พระนามใหม่ในคราวบรมราชาภิเษกครั้งที่ ๒

อนึ่ง เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จสวรรคต พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ถวายพระปรมาภิไธยใหม่ ได้ทรงบันทึกไว้ด้วยลายพระราชหัตถ์ตอนหนึ่งว่า *"วันที่ ๑๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ เป็นวันเริ่มงานพระบรมศพ* **พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดี ศรีสินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว"**

รัชกาลที่ ๖

ตามจดหมายเหตุพระราชพิธีบรมราชาภิเษกในรัชกาลที่ ๖ พระปรมาภิไธยคงเป็นไปตามแบบแผนที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกำหนดไว้ คือมีคำว่า **"ปรเมนทร"** นำหน้า พระปรมาภิไธยที่จารึกในพระสุพรรณบัฏมีดังนี้

"พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาวชิราวุธ เอกอรรคมหาบุรุษบรมนราธิราช พินิตประชานาถมหาสมมตวงศ์ อติศัยพงศวิมลรัตนวรขัตติยราชนิกโรดม จาตุรันต บรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ อุภโตสุชาตสังสุทธเคราะหณี จักรีบรมนาถ จุฬาลงกรณ์ราชวรางกูร บรมมกุฎนเรนทรสูรสันตติวงศ์วิสิฐ สุสาธิตบุรพาธิการ อดุลยกฤษฎาภินิหารอติเรกบุญฤทธิ์ ธัญลักษณวิจิตรโสภาคยสรรพางค์ มหาชโนตมางคประนตบาทบงกชยุคล ประสิทธิสรรพศุภผลอุดมบรมสุขุมาลย์ ทิพยเทพาวตาล ไพศาลเกียรติคุณอดุลยพิเศษ สรรพเทเวศรานุรักษ์ บุริมศักดิ์ สมญาเทพทวาราวดี ศรีมหาบุรุษสุตสมบัติ เสนางคนิกรรัตน์อัศวโกศล ประพนธปรีชามัทวสมาจาร บริบูรณ์คุณสารสยามาทินครวรุตเมกราชดิลก มหาปริวารนายกอนันต มหันตวรฤทธิเดช สรรพวิเศษศิรินธร บรมชนกาดิศรสมมต ประสิทธิวรยศมโหดมบรมราชสมบัติ นพปฎลเศวตฉัตราดิฉัตร ศิริรัตโนปลักษณมหาบรมราชาภิเษกาภิษิต สรรพทศทิศวิชิตไชย สกลมไหศวริยมหาสวามินทร์ มเหศวรมหินทรมหารามาธิราชวโรดม บรมนาถชาติอาชาวไศรย พุทธาทิไตรรัตนสรณารักษ์ อดุลยศักดิอรรคนเรศรามาธิบดี เมตตากรุณาสีตลหฤทัยอโนปไมยบุญการ สกลไพศาลมหารัษฎาธิเบนทร์ ปรเมนทรธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนาถบพิตร พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว"

ครั้นต่อมาเมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๕ ได้มีการประชุมพระบรมวงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ และท่านเสนาบดี ณ ที่ว่าการกระทรวงวังในพระบรมมหาราชวัง โดยมีสมเด็จพระราชปิตุลาบรมพงศาภิมุข เจ้าฟ้าฯ กรมพระยาภาณุพันธุวงศวรเดช ทรงเป็นประธาน ที่ประชุมได้พิจารณาเห็นว่าควรจะเฉลิมพระนามว่า **"สมเด็จพระรามาธิบดี"** ตามแบบโบราณจะเหมาะกว่าที่จะใช้ว่า **"สมเด็จพระปรเมนทร"** และเมื่อประธานทรงนำความขึ้นกราบบังคมทูล ก็ทรงเห็นชอบด้วยและมีประกาศเฉลิมพระปรมาภิไธย ดังต่อไปนี้

"เมื่อครั้งกรุงศรีอยุธยาโบราณสมัยสมเด็จพระเจ้ารามเมืองอู่ทองได้ผ่านพิภพสยามประเทศมณฑล เป็นประถมบรมกระษัตริย์ ทรงพระนามว่า สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ แล้ว ก็น่าที่สมเด็จพระรามาธิบดี ซึ่งสืบราชสมบัติต่อลงมาจะทรงพระนามว่า สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒ ที่ ๓ ตามลำดับ แต่หาเป็นเช่นนั้นไม่ ทั้งนี้ก็เพราะเหตุที่สมเด็จพระราชาธิราช ซึ่งสืบราชสมบัติต่อ แต่สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ ลงมานั้น หาได้สืบสันตติวงศ์ โดยตรงเป็นลำดับมาไม่ ส่วนในพระบรมราชวงศ์มหาจักรีนี้ จำเดิมแต่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกได้เสวยราชสมบัติเป็นประถมบรมกระษัตริย์ ในพระบรมราชวงศ์นี้แล้ว ต่อแต่นั้นมาก็ได้สืบสันตติวงศ์โดยตรงมาจนปัตยุบันนี้ หาได้มีการยักเยื้องผันแปรอย่างใดไม่ ทั้งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในรัชกาลที่ ๒ แลที่ ๓ ก็ได้ทรงพระนามสมเด็จพระรามาธิบดีต่อเนื่องกันมา พึ่งมาเปลี่ยนพระราชประเพณีใช้คำอื่นนำพระนามเมื่อรัชกาลที่ ๔ อาไศยเหตุฉนี้ จึงควรเฉลิมพระปรมาภิไธย ให้ทรงพระนามสมเด็จพระรามาธิบดีทุกรัชกาลด้วย

จึงมีพระบรมราชโองการมานพระสุรสิงหนาทดำรัสสั่งให้เฉลิมพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวกรุงรัตนโกสินทร ดังนี้

รัชกาลที่ ๑ พระปรมาภิไธยอย่างสังเขปว่า พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาจักรีบรมนาถ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ฤาพระบาทสมเด็จพระรามา-

ธิบดีที่ ๑

รัชกาลที่ ๒ พระปรมาภิไธยอย่างสังเขปว่า พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาอิศรสุนทร พระพุทธเลิศหล้านภาไลย ฤาพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๒

รัชกาลที่ ๓ พระปรมาภิไธยอย่างสังเขปว่า พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาเจษฎาธิบดินทร์ พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ฤาพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๓

รัชกาลที่ ๔ พระปรมาภิไธยอย่างสังเขปว่า พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฤาพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๔

รัชกาลที่ ๕ พระปรมาภิไธยอย่างสังเขปว่า พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาจุฬาลงกรณ์ พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ฤาพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๕

รัชกาลปัจจุบัน พระปรมาภิไธยอย่างสังเขปว่า พระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีศรีสินทรมหาวชิราวุธ พระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ฤาพระบาทสมเด็จพระรามาธิบดีรัชกาลปัตยุบัน

ส่วนพระปรมาภิไธยอย่างเต็มที่ แลอย่างมัธยมนั้นให้ต่อสร้อยพระนามลงตามแบบที่เคยใช้มาทุก ๆ รัชกาล

อนึ่ง สมเด็จพระราชาธิราช ซึ่งจะสืบสันตติบรมราชมหาจักรีวงศ์ต่อไปนั้น ก็ให้ทรงพระปรมาภิไธย สมเด็จพระรามาธิบดีเป็นอาทิ โดยนัยะพระราชประเพณีนี้เป็นลำดับไปตราบเท่ากัลปาวสานเทอญ"*

ความจริงพระราชดำรินี้คงจะมีมานานแล้ว ดังจะเห็นได้จากที่ได้ทรงบันทึกไว้เมื่อวันที่ ๑๓ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ ที่ยกมากล่าวแล้วในตอนต้น

รัชกาลที่ ๗

พระปรมาภิไธยในรัชกาลที่ ๗ ไม่ได้ถือตามแบบรัชกาลที่ ๖ กลับไปใช้ตามแบบที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงกำหนดไว้ รัชกาลที่ ๗ ทรงมีพระนามว่า สมเด็จเจ้าฟ้าชายประชาธิปกศักดิเดชน์ฯ ฉะนั้นพระปรมาภิไธยที่จารึกในพระสุพรรณบัฏจึงมีดังนี้

"พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาประชาธิปก มหันตเดชนดิลกรามาธิบดีเทพยปรียมหาราชรวิวงศ์ อสัมภินพงศพีระกษัตร บุรุษรัตนราชนิกโรดม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ อุภโตสุชาติสังสุทธเคราะหณี จักรีบรมนาถ จุฬาลงกรณ์ราชวรางกูร มหามกุฎวงศวีรสุรชิษฐ์ ราชธรรมทศพิธอุต์กฤษฎนิบุณ อดุลยกฤษฎาภินิหารบุรพาธิการสุสาธิต ธันยลักษณวิจิตรเสาวภาคยสรรพางค์ มหาชโนตมางคมานท สนธิมตสมันตสมาคม บรมราชสมภารทิพยเทพาวตารไพศาลเกียรติคุณอดุลยศักดิเดช สรรพเทเวศปริยานุรักษ มงคลลัคนเนมาหวัย สุโขทัยธรรมราชาอภิเนาวศิลปศึกษาเดชนาวุธวิชัยยุทธศาสตร์โกศล วิมลนรรยพินิต สุจริตสมาจารภัทรภิชญาณประดิภานสุนทร ประวรศาสโนปสดมภก มูลมุขมาตยวรนายกมหาเสนานี สราชนาวีพยูหโยธีโพยมจร บรมเชษฐโสทรสมมตเอกราชยยศสธิคมบรม

---

*ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๒๕

ราชสมบัติ นพปฎลเศวตฉัตราดิฉัตร ศรีรัตโนปลักษณ์มหาบรมราชาภิเษกาภิษิต สรรพทศทิศวิชิตเดโชไชย สกลมไหศวริยมหาสวามินทร์ มเหศวรมหินทรมหารามาธิราช วโรดม บรมนาถชาติอาชันยาศรัย พุทธาทิไตรรัตนศรณารักษ์ วิศิษฏศักดอัครนเรศ-วราธิบดี เมตตากรุณาศีตลหฤทัย อโนปไมยบุณยการ สกลไพศาลมหารัษฎาธิบดินทร ปรมินทรธรรมิกมหาราชาธิราช บรมนาถบพิตร พระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว"

รัชกาลที่ ๘

รัชกาลนี้ไม่มีพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ในชั้นแรกออกพระนามในประกาศตั้งคณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ เมื่อวันที่ ๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๗ ว่า *"สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอานันทมหิดล"* และต่อมาในหนังสือราชการได้ออกพระนามว่า *"สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล"* อนึ่ง ตามพระราชประเพณีเดิม เมื่อยังไม่ได้กระทำพระราชพิธีบรมราชาภิเษก จะไม่ใช้คำว่า *"มีพระบรมราชโองการ"* แต่ปรากฏว่าในรัชกาลนี้ได้ใช้ว่า*"สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศ..."*ต่อมาสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศเฉลิมพระปรมาภิไธย ดังต่อไปนี้

ประกาศ
เฉลิมพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
อานันทมหิดล

ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์
(ตามประกาศประธานรัฐสภาลงวันที่ ๑๖ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๘๕)
รังสิต กรมขุนชัยนาทนเรนทร
พระยามานราชเสวี

โดยที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงพระราชอนุสรณ์คำนึงถึงสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ซึ่งได้ด่วนเสด็จสวรรคตเสียแต่ก่อนได้ประกอบการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกตามพระราชประเพณีที่สมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชแห่งประเทศไทย ได้ทรงปฏิบัติมาในรัชสมัยก่อน ๆ ถ้าหากวิปโยคทุกข์อันมีมาแต่เหตุแห่งการสวรรคตมิได้เกิดขึ้น ก็คงจะได้ประกอบการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกตามโอกาสอันควรเหมือนกัน เพราะทางราชการได้ดำริเรื่องนี้เป็นการตระเตรียมไว้แล้ว

แต่ถึงแม้โอกาสที่จะได้ประกอบการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกต้องสูญสิ้นด้วยเหตุอันเต็มไปด้วยความเศร้าสลดแล้วก็ดี ก็ยังมีการบางอย่างซึ่งพอจะปฏิบัติสนองพระเดชพระคุณให้เป็นการเฉลิมพระบรมขัตติยราชอิสริยยศสมพระเกียรติได้ เช่นการเฉลิมพระปรมาภิไธยเป็นต้น ซึ่งตามโบราณราชประเพณีได้เคยมีมานานแล้ว แต่ในสมัยพระนครศรีอยุธยาเป็นราชธานี และในสมัยพระนครกรุงรัตนโกสินทรเป็นราชธานี พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงเฉลิมพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๑ เป็นสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก และสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๒ เป็นสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย กับพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงเฉลิมพระปรมาภิไธย สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๓ เป็นสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว นอกจากนี้ยังมีการถวายราชกกุธภัณฑ์บางองค์

อันจะพึงถวายได้ เช่น นพปฎลเศวตฉัตร ซึ่งเมื่อถวายแล้วจะได้กางกั้นพระบรมศพและพระบรมอัฐิต่อไป ราชประเพณีถวายฉัตรแด่พระศพนี้เคยมีแบบอย่างมาแล้ว เมื่อในรัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดเกล้าฯ ให้เปลี่ยนฉัตร ๕ ชั้น เป็นฉัตร ๗ ชั้น กางกั้นพระโกศทรงพระศพสมเด็จพระบรมราชมาตามหยิกาเธอ กรมพระยาสุดารัตนราชประยูร และในรัชกาลที่ ๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้โปรดให้เปลี่ยนฉัตรพระโกศพระบรมอัฐิพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวจากฉัตรตาดเป็นพระเศวตฉัตร

อนึ่ง ความเป็นที่ปรากฏแล้วว่า สมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ทรงเป็นสมเด็จพระมหากษัตริย์ อันเป็นที่รักและเคารพของอเนกนิกรชน ฉะนั้น ถ้าได้ประกอบการบางอย่างดุจที่กล่าวมาข้างต้นนั้น สนองพระเดชพระคุณตามกรณีที่จะพึงปฏิบัติได้แล้ว ทรงหวังพระราชหฤทัยว่าจะเป็นที่ต้องใจของบรรดาพสกนิกร ไม่ว่าจะเป็นชาวไทยหรือชาวต่างประเทศ ตามที่ทรงตระหนักพระราชหฤทัยในความจงรักภักดีอันเป็นสัมมาจริยาวัตรอยู่ดีแล้ว

ด้วยประการฉะนี้ คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์จึงได้เชิญกระแสพระราชปรารภปรึกษาคณะรัฐมนตรี ซึ่งได้ลงมติเห็นชอบด้วยเป็นเอกฉันท์ว่า ควรจะดำเนินการตามนัยแห่งกระแสพระราชปรารภนั้น

คณะผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ ในพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช จึงได้ประกาศเฉลิมพระปรมาภิไธยสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ว่า **"พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล อดุลยเดชวิมลรามาธิบดี จักรีนฤบดินทร สยามินทราธิราช พระมหากษัตริย์แห่งประเทศไทย"**

ให้เจ้าพนักงานพระราชพิธีจัดนพปฎลเศวตฉัตรกางกั้นถวายสืบไป

ขอให้พระเกียรติคุณวิบุลยศปรากฏในสกลโลก จิรัฏฐิติกาล ตลอดชั่วกัลปาวสาน เทอญ

ประกาศ ณ วันที่ ๑๑ สิงหาคม พุทธศักราช ๒๔๘๙ เป็นปีที่ ๑ ในรัชกาลปัจจุบัน

ผู้รับสนองพระบรมราชโองการ

(ลงนาม) **ปรีดี พนมยงค์**

นายกรัฐมนตรี

รัชกาลที่ ๙

รัชกาลปัจจุบันเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ ณ วันที่ ๙ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๔๘๙ ประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษก วันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ มีจารึกพระปรมาภิไธยในพระสุพรรณบัฏว่า

"พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มหิตลาธิเบศรามาธิบดี จักรีนฤบดินทร สยามินทราธิราช บรมนาถบพิตร"

เรื่องพระปรมาภิไธยตามที่กล่าวมานี้ เป็นการรวบรวมเรื่องราวต่าง ๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงที่น่ารู้ ถ้าไม่ศึกษาค้นหาหลักฐานมาเปรียบเทียบ ก็ไม่ทราบสาเหตุความเป็นมาของพระปรมาภิไธย ว่ามีต้นเรื่องมาอย่างไร และผู้ที่สนใจพระราชประเพณีก็อาจได้ประโยชน์ตามสมควร

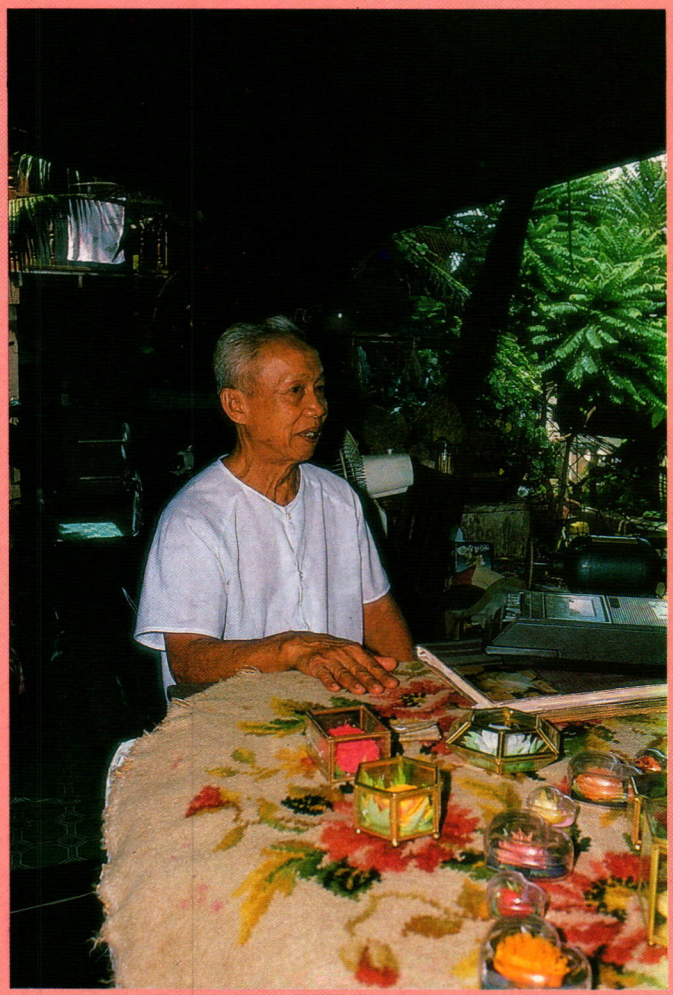

อดีตนายทหารเรือกับศิลปะการแกะสลักเครื่องสด

"ภิชา"

ใครเล่าจะคิดว่าเพียงปลายมีดเล็ก แต่แหลมคมนั้น จะสามารถบรรจงสร้างศิลปะอันงดงามอ่อนช้อยได้ตามจินตนาการของผู้ถือมีดนั้นอย่างน่าทึ่ง ทั้งนี้ ย่อมต้องขึ้นอยู่กับความมีจิตใจละเอียดอ่อน สมาธิที่มั่นคงแน่วแน่ กอร์ปกับความมีพรสวรรค์ทางศิลปะของผู้นั้นด้วย

ไม่ว่าจะเป็นฟักทอง มันเทศ มันแกว แตงโม แตงกวา มะละกอ หัวผักกาด พริก ขิง หยวกกล้วย หรือแม้แต่ก้อนสบู่

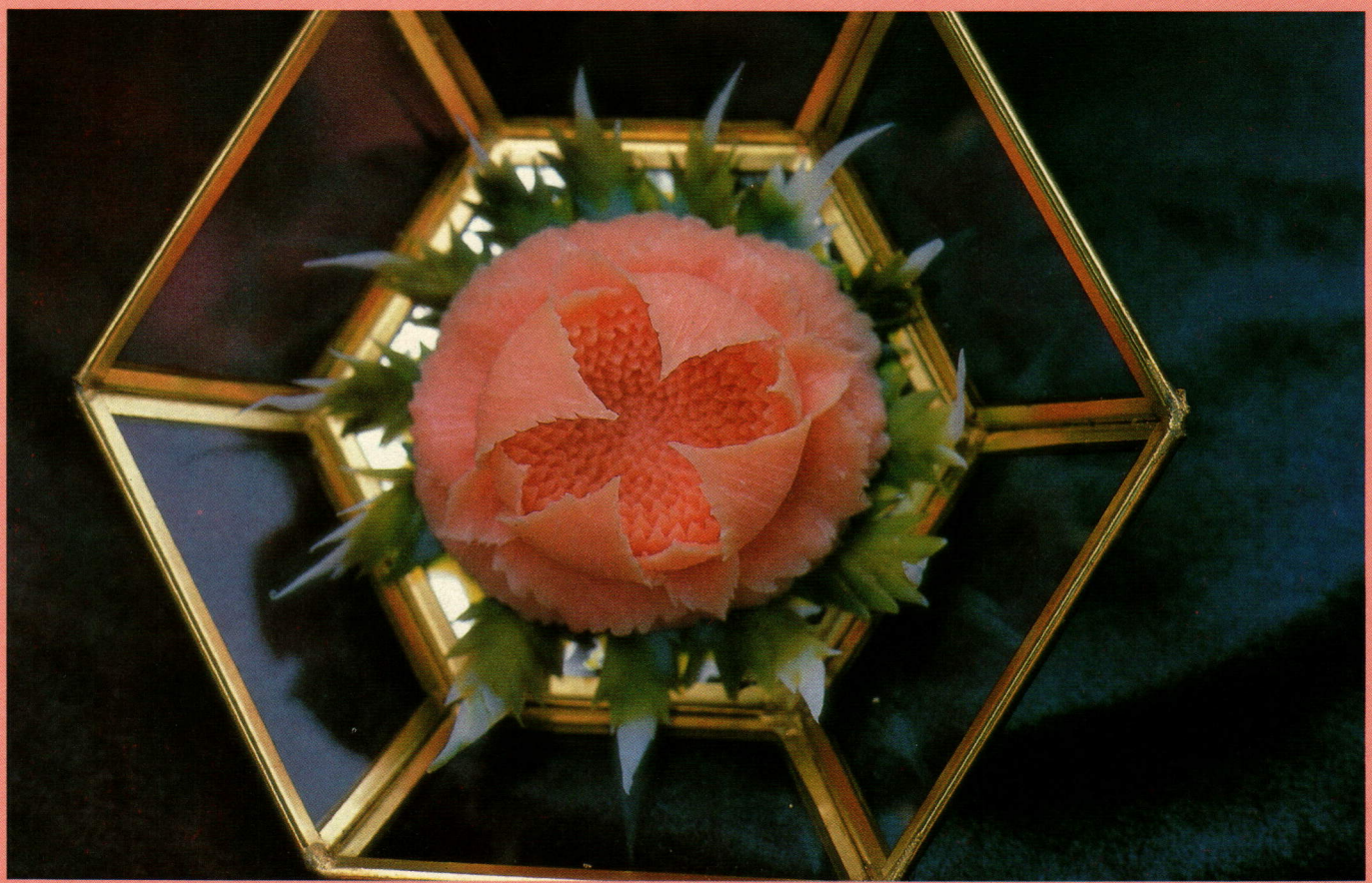

ดอกประพันธ์

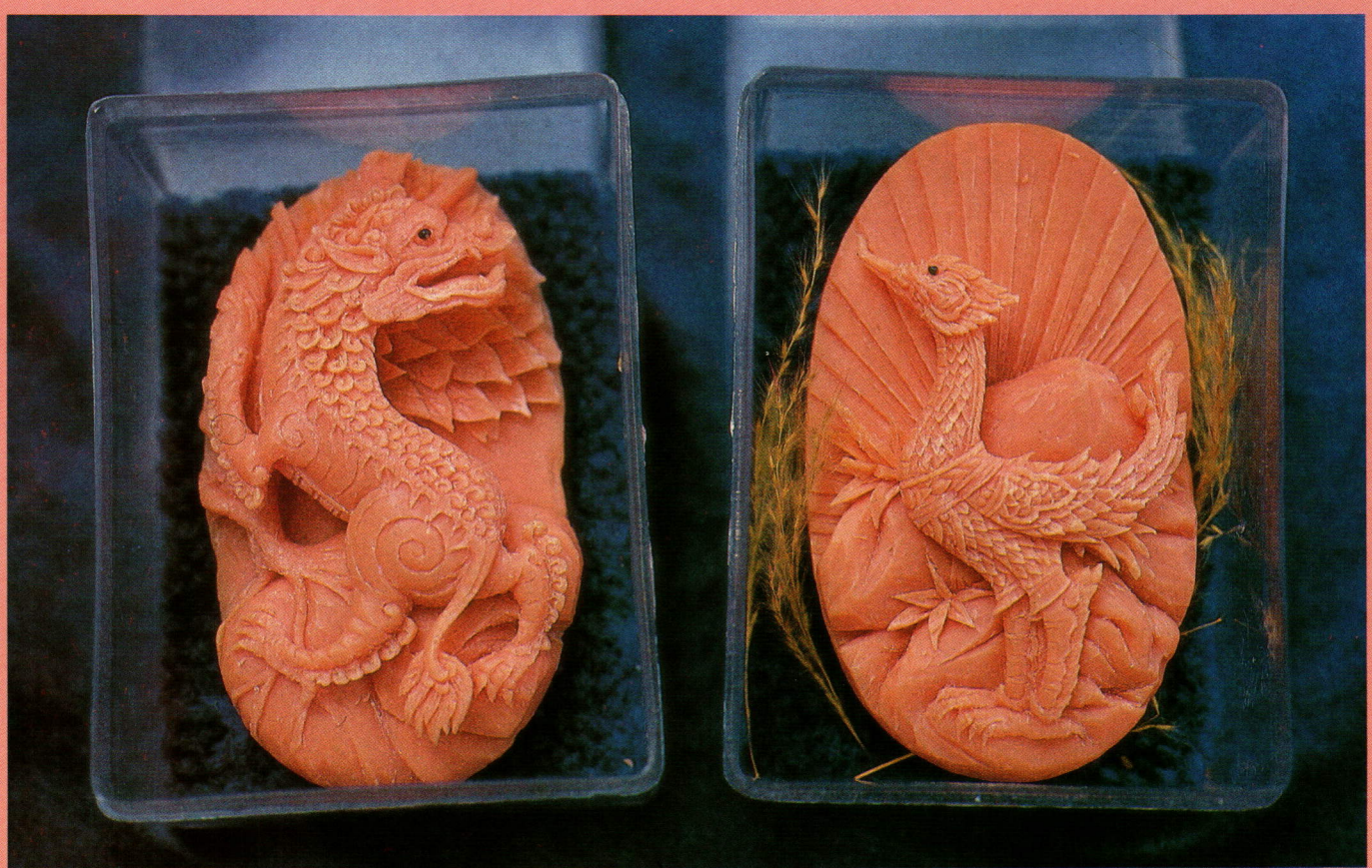

สบู่ก้อนซึ่งแกะสลักเป็นรูปสัตว์

ปลายมีดแหลมจะค่อย ๆ ตวัดจิ้ม กรีด แซะทีละนิด ทีละส่วน อย่างใจเย็น จนออกมาเป็นรูปร่างต่าง ๆ เช่น ดอกไม้ ใบไม้ รูปสัตว์ ลายต่าง ๆ ละเอียดงดงามยิ่งนัก และใกล้เคียงธรรมชาติที่สุด

วิชาการแกะสลักนี้ นับเป็นศิลปะที่ตกทอดกันมานับแต่โบราณ เป็นงานช่างฝีมือที่ผู้ประดิษฐ์จะต้องใช้ความสามารถ ความถนัดเฉพาะตัว ต้องมีใจรัก และมีความละเอียดอ่อนจริง ๆ ในงานประเพณีของไทยแต่ครั้งโบราณ ไม่ว่าจะเป็นงานบวชนาค งานแต่งงาน งานโกนจุก งานเทศน์มหาชาติ แม้กระทั่งงานศพ คนไทยนิยมนำศิลปะการแกะสลักนี้เข้าไปประดับตกแต่งเสมอ โดยใช้ผลไม้เครื่องสดใกล้บ้านเป็นวัสดุ เพราะมีความเป็นไปตามธรรมชาติ นับว่าเป็นศิลปะที่แปลกและเด่นของคนไทยไม่แพ้ศิลปะแขนงอื่น

ร.อ.ริ้น นิรันต์ รน. อดีตนายทหารเรือ เป็นคนไทยคนหนึ่งที่พยายามอนุรักษ์ศิลปะการแกะสลักแบบโบราณ และพยายามถ่ายทอดให้ผู้ที่สนใจได้เรียนรู้และฝึกฝนเป็นวิชาติดตัว ซึ่งเท่ากับช่วยกันรักษาศิลปะแขนงนี้ให้คงอยู่สืบต่อไป เช่นเดียวกับศิลปะการต่อสู้วิชากระบี่กระบอง มวยไทย ลายไทย ให้คงอยู่คู่ชาติไทยตราบเท่านานแสนนาน

คุณลุงริ้น เกิดเมื่อวันที่ ๑๗ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๕๕ ที่วังสวนอนันต์อุทยาน ตำบลบ้านขมิ้น หลังกรมยุทธโยธาทหัตถ์ (กรมอู่ ทร.) เป็นวังเก่าแก่ที่ประทับพักแรมของพระเจ้าแผ่นดินครั้งพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เริ่มการศึกษาที่โรงเรียนวัดบางนานอก ไปเรียนต่อที่โรงเรียนวัดชิโนรสาราม จนจบมัธยมปีที่ ๓ ที่โรงเรียนมัธยมกล่อมพิทยากร วัดพระเชตุพน สอบได้ที่ ๑ ของโรงเรียน เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘

คุณลุงริ้น เล่าย้อนถึงอดีตว่า

"ในตอนนั้น ใจอยากเข้าเรียนต่อที่โรงเรียนสวนกุหลาบ แต่ก็ไม่ได้ไปสมัครเพราะขาดเงิน กลับไปเข้าเรียนที่โรงเรียนเพาะช่าง เป็นโรงเรียนสอนศิลปะเพียงแห่งเดียวในประเทศไทยในขณะนั้น เริ่มเปิดทำการสอนมาได้เพียง ๑๓ ปี (เปิดสอนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๖) ไม่มีการเก็บเงินค่าเล่าเรียน เท่าที่จำได้มีการสอนวิชาช่างเขียน ช่างปั้น ช่างแกะสลักไม้ ช่างไม้ (ต่อโต๊ะ ตู้) ช่างเงิน ช่างทอง เครื่องถมรมยา มีครูไทย ครูญี่ปุ่น ครูจีน ท่านขุนศรีศุภหัตถ์ เป็นครูสอนให้เขียนลายไทยกนก ๓ ชั้น และให้หัดเขียนตามภาพที่แขวนไว้ข้างฝา เป็นรูปนางเมขลาล่อแก้วกับยักษ์รามสูร เรียนอยู่ ๖ เดือน ก็ต้องลาออก ทางทหารเรือเปิดรับนักเรียนฝึกหัดช่างแสง ผมก็ไปสมัคร อยากจะไปอยู่ช่างเขียนแต่เต็มแล้ว เขาจึงส่งไปอยู่ช่างตะไบก่อน ทำการฝึกอยู่ ๖ เดือน โดยไม่มีเงินเดือน พอเดือนที่ ๗ จึงได้รับเงินเดือน ๆ ละ ๖ บาท งานที่ต้องทำคือ

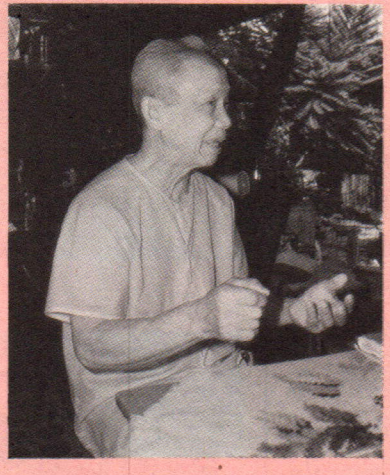

"...ผมภูมิใจมากในวิชานี้
ผมกราบครูทุก ๆ คืน...
ผมกราบไปที่เท้าของครูตอนที่ครูป่วยหมดความรู้สึก...
และตั้งสัจจะไว้ว่า
จะรักษาเทิดทูนวิชานี้ไว้ท่วมหัวใจ
เพราะผมถือว่า ผมเป็นผู้สืบทอดคนสุดท้ายในรุ่นนี้..."

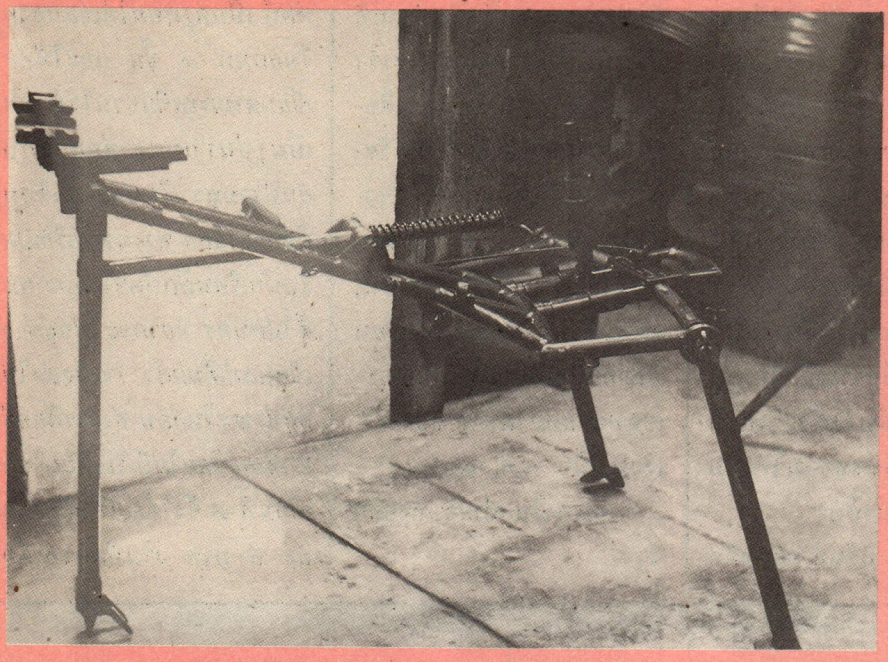

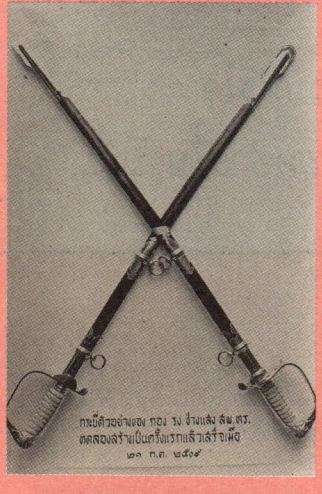

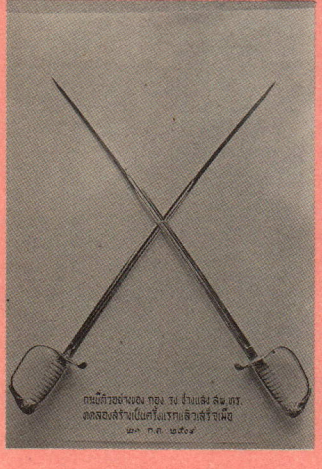

เลื่อย เจาะ สกัด ไส ตะไบ ตบแต่งเหล็ก ทองเหลือง ทองแดง บรรดาสรรพาวุธทุกชนิดที่ชำรุดซ่อมแซมให้คงสภาพพร้อมรบได้ทุกเมื่อ เมื่อแรกเข้าก็ถูกใช้ให้เอาเลื่อยไปผ่ากระสุนปืนใหญ่ขนาดต่าง ๆ เป็น ๒ ซีก คู่กับเพื่อนรุ่นเก่า ผ่ากว่าจะเสร็จแต่ละลูกต้องใช้เวลาเป็นอาทิตย์ ลูกปืนเหล่านี้สำหรับดูภายในเพื่อใช้ในการศึกษาของทหาร

ต่อมา พ.ศ. ๒๔๗๓ กรมสรรพาวุธทหารเรือเปิดรับสมัครทหารอาสาเหล่าช่างแสงฯ รุ่นแรก ผู้ที่จบ ม.๓ แล้วไม่ต้องสอบ เงินเดือนขั้นต้น ๒ บาท จึงไปสมัคร ครั้นเรียนจบหลักสูตรทำการสอบได้ที่ ๑ ของรุ่น"

คุณลุงรื่นฯ เป็นผู้ที่นิยมชมชอบในความสามารถและผลงานของเอดิสัน นักประดิษฐ์ผู้ยิ่งใหญ่ของโลกมาก และคำนึงอยู่เสมอว่า เมื่อเกิดมาเป็นคนทั้งทีน่าจะทำอะไรได้มากกว่า ๑ อย่าง ฉะนั้น จึงชอบสร้างสรรค์ คิดค้นประดิษฐ์โน่น ทำนี่อยู่เรื่อย เช่น เมื่อตอนที่มียศเป็นจ่าโท ได้ทดลองสร้างแท่นปืนกลหนักแบบ *Wicker armstrong* ขึ้นจนเป็นผลสำเร็จ ๑ แท่น ได้คลุกคลีกับภาระหนักนี้ และมีโชคได้เลื่อนขั้นเงินเดือน ๒ ขั้น

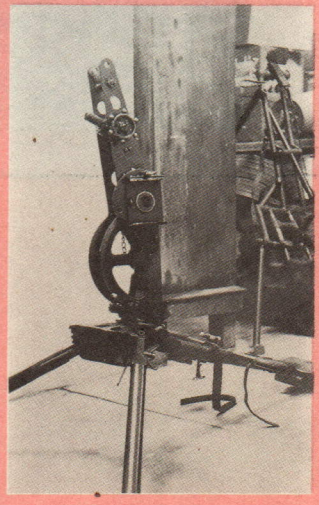

เมื่อผลงานปรากฏออกมา น.ต.หลวงจำรัสจักราวุธ หัวหน้ากองโรงงานช่างแสงขณะนั้น จึงสั่งให้ดำเนินงานต่อจนสำเร็จรวม ๑๔ แท่น จากนั้นก็สร้างแท่นปืนกลเบา ถอดแบบ *Madsen* ของอังกฤษ อีก ๓๐ แท่น ทำใช้ในราชการได้เหมือนของต่างประเทศ แต่ตอกตัวเลขวัดระยะเป็นเลขไทย และต่อมาก็

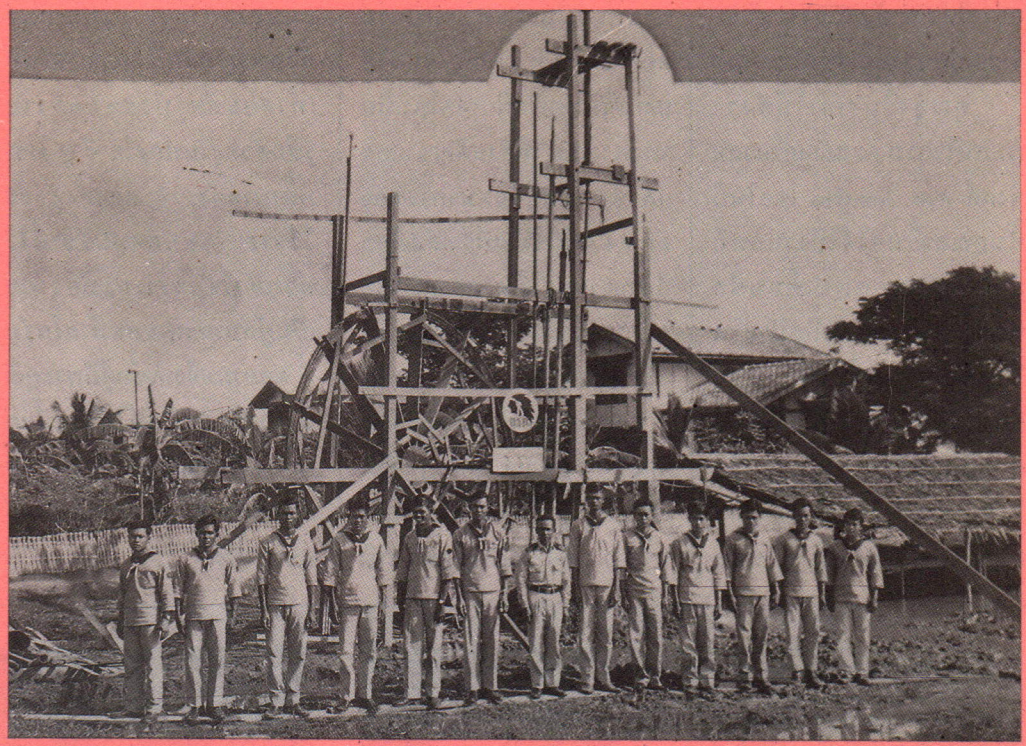

ได้สร้างปืนพลุยิงส่งสัญญาณขึ้นอีก เดิมคนเก่าสร้างกันทีละกระบอก ๒ กระบอก เครื่องอะไหล่สับเปลี่ยนกันไม่ได้ คือของใครของมัน จึงได้คิดสร้างตัวปืนและส่วนประกอบแต่ละชิ้นให้เหมือนกันเป็นมาตรฐาน สับเปลี่ยนกันได้เมื่อชำรุด จำนวน ๓๐ กระบอก ไม่ต้องซื้อจากต่างประเทศ

นอกจากนั้น คุณลุงรื่นฯ ยังเคยประดิษฐ์เครื่องแกะตัวอักษรไว้ใช้ประโยชน์ในราชการ โดยใช้วัสดุที่เหลือใช้มาดัดแปลงประดิษฐ์ขึ้นจนสำเร็จ จำนวน ๒ เครื่อง เมื่อได้ทดลองดูแล้วปรากฏว่าใช้ได้อย่างดี งานนี้ก็ได้รับการชมเชยจากกองทัพเรือด้วย

ผลงานอีกชิ้นหนึ่งที่คุณลุงรื่นฯ ภูมิใจจนทุกวันนี้ ก็คือสร้างเครื่องขุดน้ำบาดาลโดยมีลูกมือเพียง ๒ คน ช่วยกันเก็บเศษเหล็กที่เขาไม่ใช้แล้วมาประกอบขึ้นจนแล้วเสร็จภายใน ๒๐ วัน และสามารถใช้ทำการขุดเจาะได้หลายบ่อ โดยบ่อหนึ่ง ๆ จะลึกประมาณ ๕๐ เมตร คุณลุงรื่นฯ เล่าเสริมว่า *"จากการขุดเจาะบ่อน้ำบาดาลนี้ มีผลพลอยได้คือ ได้ใช้ลมจากลูกตอร์ปิโดหย่อนแป๊บลงไปในบ่อที่สูบน้ำไม่ขึ้น แล้วเปิดลมขนาด ๒๐๐ ก.ก. เป็นระยะ ๆ น้ำจะถูกดันขึ้นสูง เมื่อปิดลมน้ำก็จะลดลง กระแทกก้นบ่อ กรวดทรายที่ทับถมอยู่ก็จะถูกพ่นขึ้นมาหมด ทำให้ปริมาณน้ำเพิ่มขึ้นเหมือนอย่างเดิม เป็นการต่ออายุบ่อให้ยาวนานขึ้น ส่วนมากคนทั่วไปนึกว่าบ่อเสียใช้การไม่ได้แล้ว จึงไปขุดกันใหม่ ทำให้ต้องเสียเงินเสียทองกันอีก"*

นั่นย่อมแสดงว่า คุณลุงรื่นฯ ท่านนี้เป็นผู้มีความสามารถเฉพาะตัว ใช้ความรู้จากประสบการณ์ที่มีอยู่มาสร้างสรรค์สิ่งที่ใช้ประโยชน์ในราชการและในชีวิตประจำวันได้

คุณลุงรื่นฯ กล่าวด้วยเสียงหนักแน่น *"ผมตั้งสัจจะไว้ในใจว่า ผมจะตายเมื่ออายุ ๕๕ ถ้ายังไม่ตายก็ต้องออกจากราชการแน่ เพราะสมัยก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครองจะเกษียณอายุราชการ ๕๕ ปี สรุปรวมเวลาอายุราชการของผม ๔๑ ปี เมื่อผมครบเกษียณ"*

เท่าที่วารสารไทยได้แนะนำให้ท่านได้รู้จักอดีตนายทหารเรือท่านนี้พอสังเขปแล้วคงจะเห็นแล้วว่า ท่านผู้นี้ได้ประดิษฐ์สิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ทางราชการได้หลายชิ้นนอกเหนือจากงานประจำซึ่งท่านต้องทำตามหน้าที่รับผิดชอบของท่านอยู่แล้ว และเมื่อเกษียณอายุราชการออกมา ท่านก็ยังมาเป็นผู้ทำหน้าที่เผยแพร่งานศิลปะแขนงหนึ่งของไทย นั่นคือศิลปะการแกะสลักเครื่องสด ซึ่งท่านผู้อ่านคงจะนึกว่าไม่เห็นจะเกี่ยวข้องกับสิ่งประดิษฐ์ต่าง ๆ ที่ผ่านมาของท่านผู้นี้เลย หากแต่จะดูเหมือนตรงกันข้ามเสียด้วยซ้ำไป

วิสัยของชายชาติทหารนั้น ย่อมต้องมีความเข้มแข็งอดทน เด็ดเดี่ยว แต่หารู้ไม่ว่าในความเข้มแข็งของคนคนเดียวกันนั้นมีความละเอียดอ่อนประณีต แฝงไว้อย่างไม่น่าเชื่อ จากมือที่เคยตะไบเหล็ก ทำปืนกล ทำเครื่องจักร ซึ่งเป็นของแข็งทั้งนั้น มือเดียวกันนี้สามารถแกะสลักผลไม้สด หรือสบู่ ซึ่งมีเนื้อบางอ่อน บางชนิดก็เปราะได้ และสามารถแกะลายที่สลับซับซ้อนละเอียดยิบได้ทั้งลายไทย ลายรูปสัตว์ต่าง ๆ โดยเนื้อสบู่หรือเนื้อผลไม้เหล่านั้นไม่ช้ำหรือหักแต่

อย่างใด ซ้ำยังสวยงามอ่อนช้อยดูนุ่มนวลอย่างน่าประหลาด

คุณลุงรื่นฯเล่าให้ฟังว่าเริ่มสนใจการแกะสลักเครื่องสดตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๒ โดยในปีนั้นคุณลุงรื่นฯได้ไปงานศพที่วัดบางนานอกพบเพื่อนชื่อพลทหารประพันธ์ นิลประไพ ไปดูพี่ชายของเพื่อนชื่อ น.ท. แสง นิลประไพ แกะสลักมันเทศเป็นรูปยักษ์ หนุมาน ลิง ในเรื่องรามเกียรติ์ เพื่อติดหยวกกล้วยแต่งเมรุเผาศพ ส่วนพลประพันธ์นั้นแกะผลไม้เป็นรูปดอกไม้ต่าง ๆ คุณลุงรื่นฯไม่เคยได้เรียนหรือฝึกจากใครเป็นทางการเลย เพียงแต่ดูเขาแกะแล้วจำ และมีจินตนาการของตนเอง โดยใช้มีดเพียงเล่มเดียวก็สามารถทำได้ ดอกแรกที่แกะมีลักษณะคล้ายดอกทานตะวัน และหลังจากนั้นอีกประมาณ ๑ ปี ก็ตามเขาไปร่วมคณะช่วยแกะอีก พอแกะบ่อย ๆ เข้าก็เริ่มชำนาญ ซึ่งคุณลุงรื่นฯอธิบายว่า แม้จะไม่ได้เรียนวิชานี้เป็นทางการ แต่ก็ได้ดูแบบและวิธีการจากคุณประพันธ์ จึงถือว่าคุณประพันธ์เป็นครูสอนวิชานี้ของคุณลุงรื่นฯเป็นคนแรก ต่อมาครูประพันธ์ลาออกจากทหารเมื่อเป็นจ่าตรีไปรับราชการที่กรมโยธาเทศบาล เป็นหัวหน้าหมวดช่างเขียนแบบจนกระทั่งเกษียณอายุ

"ผมภูมิใจมากในวิชานี้ ผมกราบครูทุก ๆ คืน ผมคือว่าครูเป็นผู้มีพระคุณกับผม ครูประพันธ์เสียชีวิตแล้วเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ อายุได้ ๗๓ ปี แม้แต่ลูกหลานก็ไม่รู้ว่าครูประพันธ์มีวิชาแกะสลักนี้ ผมกราบไปที่เท้าตอนที่ครูป่วยหมดความรู้สึกตัวอยู่ในห้องไอ ซี ยู โรงพยาบาลตำรวจ และตั้งสัจจะไว้ว่าจะรักษาเทิดทูนวิชานี้ไว้ท่วมหัวใจ เพราะผมถือว่าผมเป็นผู้สืบทอดคนสุดท้ายในรุ่นนี้ ต่อมาผมจึงนำชื่อผู้มีพระคุณซึ่งผมถือว่าเป็นผู้ให้วิชานี้แก่ผมมาเป็นชื่อแม่แบบดอกไม้ที่แกะสลัก ซึ่งมีทั้งหมด ๔ แม่แบบ ดังนี้

๑. ดอกนิล เป็นชื่อคุณพ่อของครูประพันธ์ ซึ่งสอนวิชานี้ให้แก่ครูประพันธ์มีลักษณะคล้ายดอกจอก คือมีแต่กลีบล้วน ๆ

๒. ดอกพุก เป็นชื่อครูผู้สอนวิชานี้ให้แก่ครูนิลซึ่งเป็นคุณพ่อครูประพันธ์ มีลักษณะดอกที่มีแต่เกสรล้วน ๆ เดิมเรียกว่า ดอกไม้ชาววัง

๓. ดอกประพันธ์ ชื่อครูประพันธ์ซึ่งคุณลุงรื่นฯรับสืบทอดวิชานี้ไว้ มีลักษณะคล้ายดอกทานตะวัน มีกลีบโค้งเว้าลึก และมีเกสรระยิบระยับอยู่ภายใน

๔. ดอกเพชรสยาม ชื่อนี้คุณลุงรื่นฯตั้งขึ้นโดยถือเป็นที่รวมของบรมครูทั้งหลายที่คิดค้นสืบทอดกันมาแต่โบราณ มีลักษณะดอกที่มีกลีบผสมเกสรกลีบหลังเว้า ถือเป็นแม่แบบที่เกิดจากการผสมระหว่างลายของดอกอื่น แม่แบบนี้เป็นแบบที่แกะยากที่สุด"

เมื่อถามคุณลุงรื่นฯว่าชอบแม่แบบดอกอะไรมาก ก็ได้รับ

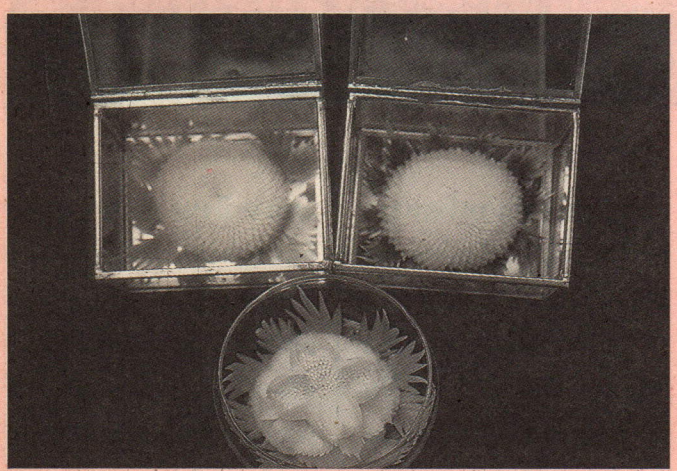

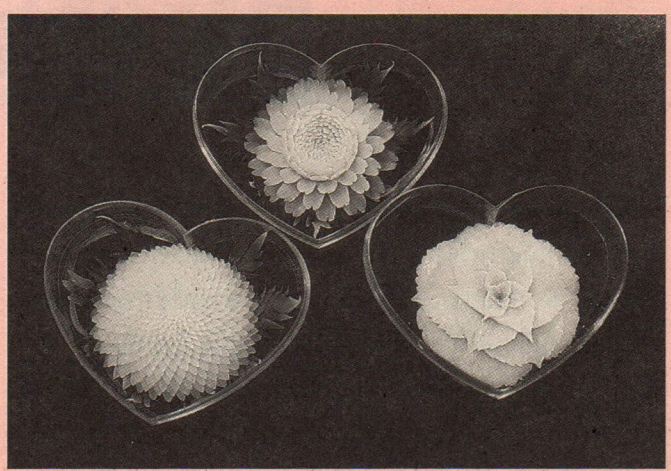

ดอกนิล

ดอกแม่แบบพื้นฐานที่ใช้ในการแกะสลักดอกอื่น ๆ

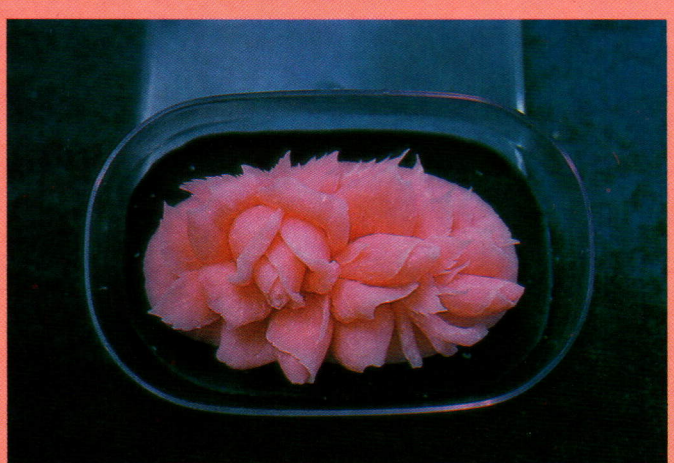

ดอกกุหลาบ

ดอกพุกแบบเดิม

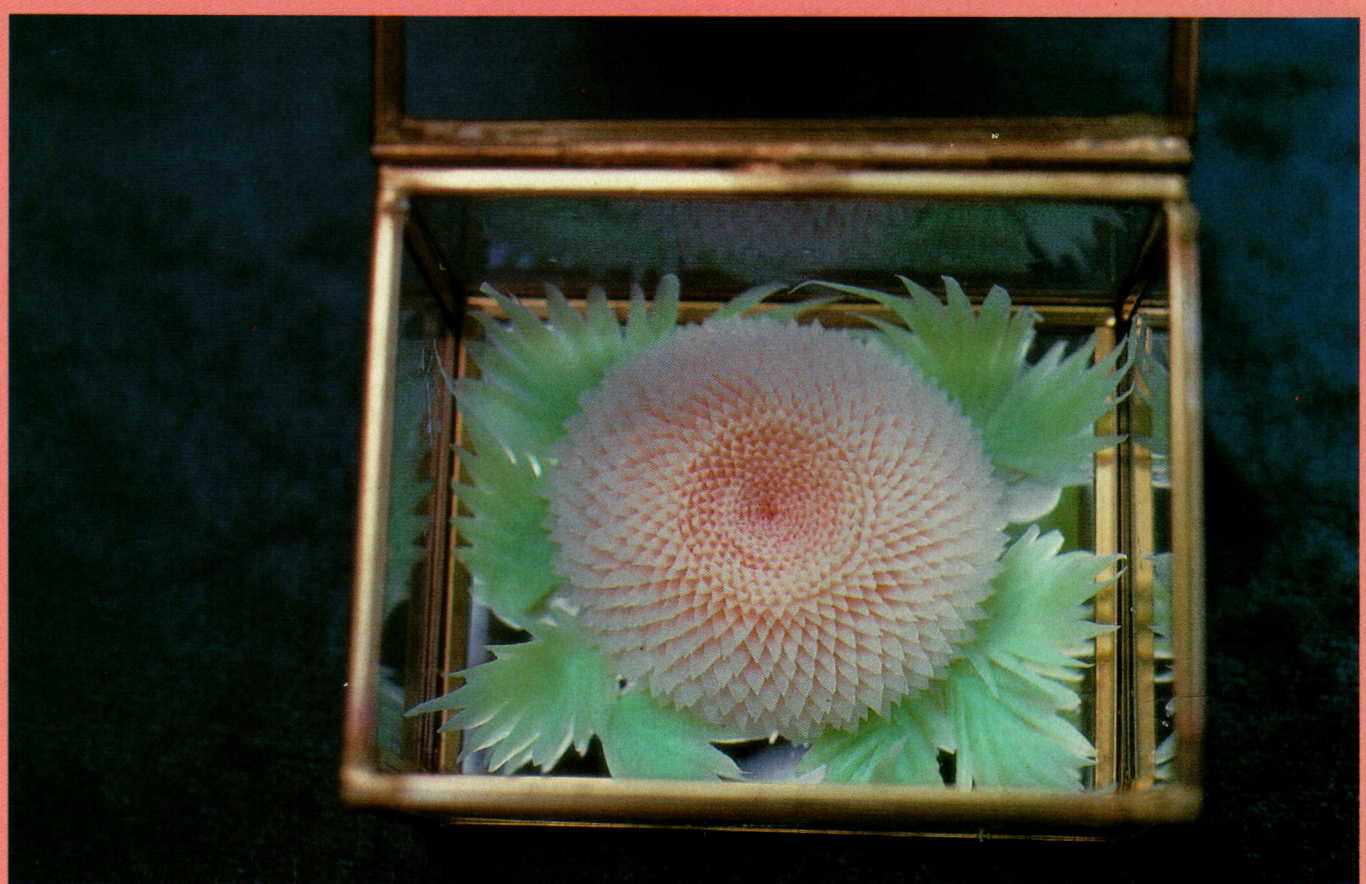

ดอกพุก

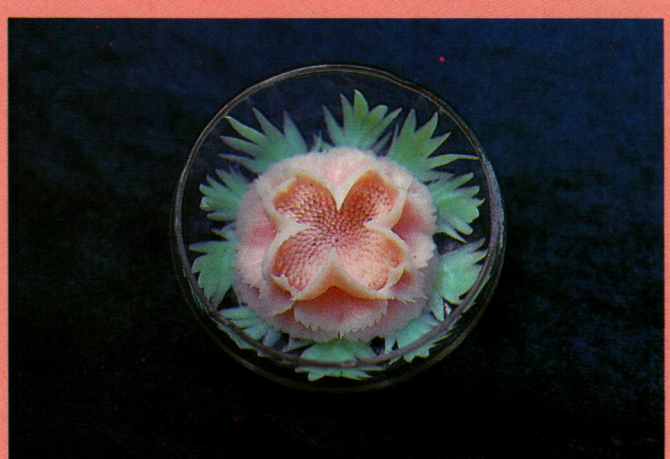

ดอกเพชรสยาม

คำตอบว่า *"ที่ชอบมากคือ ดอกประพันธ์ แต่ที่ประทับใจก็คือดอกเพชรสยาม เพราะทำยากและเมื่อทำเสร็จแล้วทั้งสวยและแปลก ซึ่งไม่มีในโลก ถ้าไม่ได้เห็นวิธีการแกะในขณะที่ครูทำให้ดูแล้ว ผมรับรองเลยว่าไม่มีผู้ใดสามารถจะทำได้ในโลก"*

ศิลปะการแกะสลักที่คุณลุงรื่นฯได้รับมานี้นับแต่ พ.ศ. ๒๔๗๒ จนถึงปัจจุบันเป็นเวลา ๖๑ ปีแล้ว เป็นศิลปะที่แตกต่างจากงานแกะสลักของผู้อื่น เพราะโดยทั่วไปมักจะใช้มีดคว้านแกะสลัก แต่คุณลุงรื่นฯใช้มีดปลายแหลมมีความคมด้านเดียว และมีด้ามกลมแบบโบราณ มีคุณสมบัติพิเศษที่จะสามารถพลิกปลายมีดให้บิดได้ตามแรงบังคับของปลายนิ้ว การจับมีดจะใช้นิ้วจับเพียงสามนิ้วและจับแบบหงายมือคล้ายกับการจับดินสอเขียนหนังสือ คมมีดหันออกนอกตัว ซึ่งลักษณะการจับมีดแกะแบบนี้จะทำให้สามารถแกะลายได้รวดเร็วและละเอียดไม่ว่าลายจะละเอียดยิบแค่ไหนปลายมีดก็สามารถกรีดชอนไปได้ทุกซอกทุกมุม

มีดแกะสลักเฉพาะของคุณลุงรื่นฯนี้คุณลุงรื่นฯเป็นผู้ผลิตเอง ตีเหล็กเอง ทำด้ามเอง โดยศึกษาจากมีดแกะของเก่าแล้วนำมาพัฒนาให้ดีและใช้งานสะดวกขึ้นเรื่อย ๆ ซึ่งนอกจากจะผลิตเพื่อใช้เองแล้วยังผลิตเพื่อจำหน่ายด้วย ในราคาเล่มละ ๒๕๐ บาท โดยในปีหนึ่งจะผลิตได้ประมาณ ๓๐๐ เล่ม

สำหรับขั้นตอนในการเรียนการแกะสลักนี้ คุณลุงรื่นฯอธิบายว่า ผู้ที่ยังไม่เป็นเลยต้องเริ่มหัดแกะจากผลฟักทองก่อน และเริ่มแกะแม่แบบดอกพุก เมื่อแกะดอกพุกเป็นแล้วก็หัดแกะดอกนิล หลังจากนั้นก็สามารถแกะดอกประพันธ์ ดอกเพชรสยามได้ตามลำดับ

คุณลุงรื่นฯทำงานแกะสลักด้วยใจรักจริง ๆ ไม่รับจ้างใครทั้งสิ้น จะทำช่วยงานผู้ที่เคารพนับถือเพื่อนฝูง ญาติพี่น้อง เช่น งานแต่งงาน บวชนาค งานศพ เป็นต้น ทำเช่นนี้เรื่อยมา แม้ในปัจจุบันคุณลุงรื่นฯจะไม่ได้ทำแล้วเนื่องจากอายุมาก สายตาไม่ดีเหมือนแต่ก่อน แต่ก็ได้ถ่ายทอดให้บุตรชายทั้ง ๓ คน ปัจจุบันบุตรชาย ๒ คน คือ คุณดำรงศักดิ์ และคุณเรวัต ได้สืบทอดวิชานี้อย่างจริงจัง โดยรับสอนให้แก่ผู้สนใจทั่วไป วันธรรมดาทุกวัน ติดต่อที่บ้านเลขที่ ๑๐๐ ซอยตรงข้ามวัดบางนานอก ถนนสรรพาวุธ บางนา พระโขนง กรุงเทพฯ หมายเลขโทรศัพท์ ๓๕๘-๗๘๖๒ และวันเสาร์-อาทิตย์ ที่ตลาดนัดจตุจักร กับที่ชมรมพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดโพธิ์ เวลา ๐๕.๐๐-๑๒.๐๐ น.

นอกจากนั้น ยังยินดีรับเป็นวิทยากรสอนตามโรงเรียน ตามบ้านด้วย และผู้ที่มาเรียนวิชานี้ก็มีทุกเพศทุกวัย บางคนก็เพื่อไปประกอบอาชีพบ้าง นำไปสอนนักเรียนบ้าง ไปใช้ประโยชน์ในการจัดโต๊ะอาหารบ้าง เป็นต้น โดยเฉพาะพนักงานแผนกอาหารในโรงแรมใหญ่ ๆ จะสนใจเรียนและฝึกกันมาก เพื่อแสดงให้ชาวต่างประเทศชม และเพื่อประกวดงานฝีมือด้านนี้โดยเฉพาะ นับเป็นการเผยแพร่เอกลักษณ์ไทยด้านการแกะ

"...ผมเกิดมาจน ไม่คิดทะเยอทะยาน
แต่ผมก็มีความสุข
ที่ยังมีมรดกชิ้นนี้ให้แก่ลูกหลานไทยรับช่วงต่อไป
ผมเองตั้งแต่เคิบโตมาจนทุกวันนี้
ผมยึดหลักศาสนาพุทธในการดำเนินชีวิต..."

สลักให้เพรียหลายได้อีกทางหนึ่ง

สำหรับวัสดุที่ใช้แกะสลักนั้น หากจะเก็บไว้ให้คงทนก็ควรใช้สบู่แกะ เพราะถ้าเป็นเครื่องสดวันสองวันก็เหี่ยวหรือดำดูไม่สวยแล้ว ฉะนั้น ในปัจจุบันคุณดำรงศักดิ์มักใช้สบู่สบู่ที่ใช้ส่วนใหญ่ก็ใช้สบู่เนื้อนิ่ม สบู่อาบน้ำธรรมดานี่เอง เรียกกันว่า สบู่ชานเช็ง ซื้อได้ที่ตลาด อตก. สวนจตุจักร หรือตลาดปีนัง คลองเตย และที่สำเพ็ง ราคาก้อนละ ๕ บาท หลังจากแกะแล้วก็ย้อมสีตามใจชอบ ส่วนมากจะย้อมให้สีคล้ายของจริงมากที่สุด

ถ้าจะมาพินิจพิจารณาแต่ละชิ้นแต่ละดอกที่แกะสลักไว้แล้ว จะทึ่งในความสามารถของผู้แกะจริง ๆ ว่ามีความประณีตงดงามวิจิตรพิศดาร กลีบบางกลีบมีความบาง เหลม และเล็ก ปลายมีดก็ตวัดออกมาได้เหมือนของจริง แต่ละกลีบจะมีขนาดเท่า ๆ กัน เรียงลำดับลดหลั่นกันเหมือนธรรมชาติทั้ง ๆ ที่ไม่ได้มีการใช้อะไรกะเกณฑ์ไว้ก่อนเลย หากแต่ใช้ความแม่นยำและความชำนาญในการกะ ซึ่งส่วนใหญ่จะเกิดขึ้นจากจินตนาการและความมีฝีมือที่มีอยู่ของผู้แกะอย่างแท้จริง

ปัจจุบัน คุณลุงรื่นฯใช้ชีวิตอย่างเรียบ ๆ อยู่กับภรรยา คือ คุณป้าทองหล่อ และลูก ๆ ซึ่งมีอยู่ด้วยกัน ๗ คน ที่บ้านบางนา เป็นที่ปรึกษาในเรื่องการแกะสลักให้ลูก ๆ ขณะเดียวกันก็ผลิตมีดสำหรับแกะสลักเพื่อมิให้เวลาผ่านไปอย่างเปล่าประโยชน์ แม้อายุจะย่างเข้าเลข ๘ แล้วก็ตาม คุณลุงรื่นฯ บอกว่า ภูมิใจมากที่ในชีวิตนี้ได้มีโอกาสเรียนรู้วิชาแกะสลักอันเป็นศิลปะของไทยที่เป็นเอกลักษณ์อย่างหนึ่งของชาติ โดยรับมาเก็บรักษาไว้เท่านั้น หาใช่ความสามารถอะไรในตัวเองแม้แต่น้อย เป็นเพียงผู้อนุรักษ์และเผยแพร่ไปให้ชนรุ่นหลังได้เท่ากัน โดยไม่สูญหายไปไหน

"ผมเกิดมาจนไม่คิดทะเยอทะยาน แต่ผมก็มีความสุขที่ยังมีมรดกชิ้นนี้ให้แก่ลูกหลานไทยรับช่วงต่อไป ผมเองตั้งแต่เติบโตมาจนทุกวันนี้ ผมยึดหลักศาสนาพุทธในการดำเนินชีวิต โดยพร่ำสอนลูกหลานให้ถือหลักชีวิตไว้ ๕ ประการ คือ

๑. ไม่สูบบุหรี่

๒. ไม่กินเหล้า

๓. ไม่เล่นการพนัน (แม้ลอตเตอรี่)

๔. ไม่พูดโกหก

๕. ไม่ทำร้ายสัตว์

และในขณะแกะสลักนั้นถือได้ว่าเป็นการทำสมาธิกรรมฐานได้อย่างหนึ่ง เมื่อแกะเสร็จแต่ละชิ้นไม่เพียงภูมิใจเท่านั้น แต่ยังรู้สึกสบายใจ ปล่อยวางได้ทุกเรื่อง ตัดได้ทั้งความทุกข์โศก และความยินดีปรีดา ไม่ยึดมั่นถือมั่นต่อสิ่งทั้งปวง"

นี่คือแนวคิดแนวหนึ่งในการดำเนินชีวิตของท่านอดีตนายทหารเรือ ซึ่งปัจจุบันมีอายุ ๗๘ ปีเต็ม ซึ่งท่านใช้คติประจำใจในข้อที่ว่า **"ค่าของคนอยู่ที่ผลของงาน"** ได้สืบทอดวิชาการแกะสลัก ศิลปะอันประณีตงดงามของไทย กับทั้งยังเผยแพร่ให้ผู้อื่นรับช่วงต่อไปอีกด้วย **"ผลงานด้านนี้เป็นของบรรพบุรุษไทย อย่าได้สำคัญผิดไปว่าเป็นของผม ซึ่งผมหวังว่าจะเป็นผลงานที่จะยังปรากฏอยู่ในโลกสืบต่อไปชั่วนิจนิรันดร์"** คุณลุงรื่นฯกล่าวเสริมในตอนท้าย เหมือนกับจะฝากอนุชนรุ่นหลังให้ตระหนักในคุณค่าศิลปะด้านนี้ของไทย และช่วยกันอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่อย่างที่ท่านหวังไว้

"...ผลงานด้านนี้เป็นของบรรพบุรุษไทย
อย่าได้สำคัญผิดไปว่าเป็นของผม
ซึ่งผมหวังว่าจะเป็นผลงาน
ที่จะยังปรากฏอยู่ในโลกสืบต่อไปชั่วนิจนิรันดร์..."

ปอยส่างลอง เมืองสามหมอก

"ภุชชงค์"

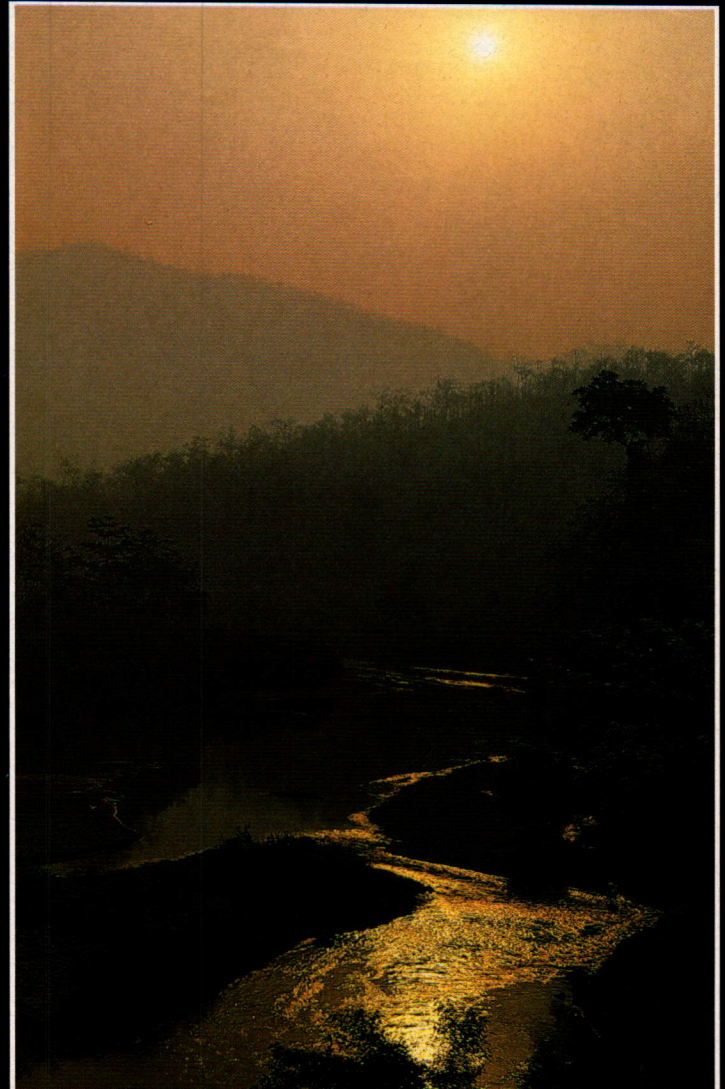

"แม่ฮ่องสอน
ดินแดนแห่งหุบเขา แหล่งน้ำใส
สายหมอกงาม ลือนามทุ่งบัวตอง
ถิ่นทองแห่งวัฒนธรรม"

"ส่างลอง" กับท่านเจ้าอาวาสวัดก้ำก่อ

บนศีรษะของส่างลอง จะใ
ผ้าแพรโพก ประดับด้วยดอกไม้สีสัน
สวยงามที่คอจะสวม "แคบคอ"

"ตะแปส่างลอง" หรือพี่เลี้ยงส่างลอง รับหน้าที่หนักคือ ต้องแบกส่างลองไว้บนบ่าตลอดเวลา เพื่อไม่ให้เท้าส่างลองแตะพื้นดินในช่วงระยะก่อนการครองผ้าเหลืองตามประเพณี

แม่ฮ่องสอนในอดีตเคยเป็นเมืองเร้นลับ และแสนทุรกันดารในสายตาของนักท่องเที่ยวและผู้คนทั่วไป อาจจะเป็นเพราะว่าเป็นเมืองในหุบเขาล้อมรอบด้วยภูเขาสลับซับซ้อน ทอดขนานไปกับทิวเขาถนนธงชัยและทิวเขาแดนลาว ฉะนั้น ไม่ว่าจะเป็นฤดูหนาว ฤดูร้อน หรือฤดูฝน ก็จะถูกปกคลุมด้วยหมอกตลอดทั้งปี แม่ฮ่องสอนจึงได้ชื่อว่า **เมืองสามหมอก** และด้วยพื้นที่ ส่วนใหญ่ที่ประกอบไปด้วยเทือกเขาสลับซับซ้อน และป่าไม้นานาพันธุ์ จนมีคำกล่าวจากนักท่องเที่ยวว่า แม่ฮ่องสอนเป็นสวิตเซอร์แลนด์ของเมืองไทย

ปัจจุบันการเดินทางสู่จังหวัดแม่ฮ่องสอนสะดวกขึ้นมาก โดยผ่านทางหลวงหมายเลข ๑๐๘ ซึ่งตัดจากจังหวัดเชียงใหม่ ผ่านอำเภอต่าง ๆ มาถึงอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน รวมระยะทางประมาณ ๓๖๕ กิโลเมตร เส้นทางสายนี้เป็นเส้นทางตัดขึ้นเขาสูง มีความสวยงาม และมีความคดโค้งถึง ๑,๘๖๔ โค้ง ส่วนเส้นทางอีกเส้นทางหนึ่งซึ่งเพิ่มขึ้น คือ ทางหลวงหมายเลข ๑๐๙๕ หรือเส้นทางสายแม่มาลัย-ปาย ตัดจากอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ถึงอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน เส้นทางสายนี้ช่วยร่นระยะการเดินทางได้กว่าร้อยกิโลเมตร แต่ถนนยังเป็นทางลูกรัง ไม่สะดวกต่อการเดินทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในฤดูฝน

ขอย้อนกลับไปสู่อดีต เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๙๘ เจ้าแก้วเมืองมา ได้รับคำบัญชาเจ้าเมืองเชียงใหม่ให้เดินทางมาจับช้างป่าฝึกสอนเพื่อใช้งาน ยังดินแดนแถบที่ตั้งตัวเมืองแม่ฮ่องสอนในปัจจุบัน เมื่อมาตั้งคอกฝึกสอนช้าง ก็มีชาวไทยใหญ่

อพยพจากพม่าเข้ามาอาศัยอยู่ด้วยมากขึ้นเป็นลำดับ

จวบจนถึงปี พ.ศ. ๒๔๑๗ เจ้าอินทรวิเชียร เจ้าเมืองเชียงใหม่ จึงยกฐานะขึ้นเป็นเมืองแม่ฮ่องสอน มีเจ้าเมืององค์แรกคือ พญาสิงหนาทราชา (๒๔๑๗-๒๔๒๗) เจ้าแม่นางเมียะ (๒๔๒๗-๒๔๓๔) พญาพิทักษ์สยามเขต (๒๔๓๔-๒๔๔๘) และองค์สุดท้าย พญาพิศาลฮ่องสอนบุรี (๒๔๔๘-๒๔๘๒)

เนื่องจากประชากรที่อาศัยอยู่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอน ส่วนใหญ่เป็นชาวไทยใหญ่ที่อพยพจากพม่า และยังคงมีการติดต่อกับพม่าอยู่ ศิลปวัฒนธรรมจึงคล้ายคลึงไปทางพม่า โดยเฉพาะทางด้านสถาปัตยกรรม มีลักษณะอาคารเป็นไม้มุงหลังคาสังกะสี แกะลวดลายสังกะสีประดับ มียอดเป็นชั้น ๆ และมีฉัตรทองอยู่บนยอด ห้อยกระดิ่งใบเล็ก ๆ

ชาวไทยใหญ่ทั่ว ๆ ไปนั้น มีภาษาพูดและเขียนเป็นของตัวเอง นับถือศาสนาพุทธอย่างเคร่งครัด ยึดถือและสืบทอดขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมมาจนถึงปัจจุบัน มีการแต่งกายที่เป็นแบบฉบับของตนเองทั้งหญิงและชาย ซึ่งเรียกกันว่า **ชุดไต** ผู้หญิงไทยใหญ่จะนิยมสวมผ้าถุง ใส่**เสื้อผ้าแวด** คือ เสื้อแขนยาวคอกลม สีอ่อนหรือขาว คิดกระดุมด้านข้าง ผมยาวเกล้ามวยเสียบด้วยหวี ส่วนผู้ชายสวม **"ก๋นหงย้ง"** คือ กางเกงคล้ายกางเกงจีนขาก๊วย หากเป็นคนที่ค่อนข้างมีฐานะ ก็จะสวมกางเกงเนื้อแพร ซึ่งหาซื้อมาจากต่างถิ่น และสวมเสื้อ **"แตกปุ่ง"** คือ เสื้อแขนยาวคอกลม กระดุมทำด้วยผ้าเฉพาะคนแก่นิยมโพกผ้าสีขาว สะพายย่าม สวมรองเท้าคีบทั้งชายและหญิง

จากอดีตจนถึงปัจจุบัน แม้กาลเวลาและสิ่งต่าง ๆ จะแปรเปลี่ยนไปมากสำหรับวิถีชีวิตของคนในปัจจุบัน แต่ก็มิได้ทำให้ความเป็นอยู่ที่เคยสงบเงียบ และการดำเนินชีวิตอย่างเรียบง่ายของชาวแม่ฮ่องสอนเปลี่ยนแปลงไปมากนัก และสิ่งหนึ่งที่ชาวไทยใหญ่ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนยังคงยึดถือและสืบทอดกันมาแต่ดั้งเดิมจวบจนปัจจุบัน คือ งานประเพณีต่าง ๆ และที่ขึ้นชื่อจนกลายเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของจังหวัดแม่ฮ่องสอน ก็คือ **งานประเพณีบวชลูกแก้ว** หรือ **"ปอยส่างลอง"** ซึ่งเป็นงานบรรพชาสามเณรในพุทธศาสนาของชาวไทยใหญ่ และได้สืบทอดประเพณีนี้มาเป็นเวลาช้านาน โดยยังคงรักษารูปแบบตลอดจนวิธีการมาจนถึงปัจจุบันเกือบทุกอย่าง

คำว่า **"ปอยส่างลาง"** เป็นภาษาไทยใหญ่ **"ปอย"** แปลว่า งาน หรือ การจัดงาน คำว่า **"ส่าง"** สันนิษฐานว่าเพี้ยนมาจากคำว่า **"สาง"** หรือ **"ขุนสาง"** ซึ่งแปลว่า พระพรหม ในหนังสือธรรมะของชาวไทยใหญ่ กล่าวถึง *"พระคณิตพรหมได้ถวายจีวรแก่เจ้าชายสิทธัตถะกุมาร ณ ริมฝั่งแม่น้ำอโนมา เมื่อคราวหนีออกไป*

บวช" อีกความหมายหนึ่งนั้น คำว่า "**ส่าง**" มาจากคำว่า "**เจ้าส่าง**" ซึ่งแปลว่า สามเณร ส่วนคำว่า "**ลอง**" มาจากคำว่า "**อลอง**" แปลว่า พระโพธิสัตว์ หรือ หน่อพุทธางกูล รวมความแล้ว "**ปอยส่างลอง**" ก็คือ งานบวชสามเณร หรือ งานบวชลูกแก้ว นั่นเอง

ในอดีตเมื่อจะมีการจัดงาน บรรดาผู้เฒ่าผู้แก่จะประชุมหารือกัน เพื่อกำหนดวันที่มีฤกษ์ดีเป็นวันจัดงาน เมื่อกำหนดวันได้แล้วก็จะเริ่มเตรียมงานด้วยการจัดเตรียมข้าวของเครื่องใช้เครื่องอัฐบริขารต่าง ๆ ตลอดจนข้าวปลาอาหารสำหรับเลี้ยงแขกผู้มาร่วมงาน จากนั้นก็จะบอกบุญไปตามญาติมิตรในที่ต่าง ๆ ไม่ว่าจะใกล้หรือไกล และเช่นกันไม่ว่าผู้รับเชิญจะอยู่ที่ไหน เมื่อได้รับเชิญแล้วจะต้องเดินทางมาร่วมงานด้วยเสมอ

ในด้านความเชื่อเรื่องการจัด "**ปอยส่างลอง**" ชาวไทยใหญ่เชื่อกันว่า ถ้าใครก็ตามได้จัดงานบรรพชาสามเณร และได้อุปสมบทพระภิกษุจะได้อานิสงส์มากล้น และหากได้มีโอกาสมาร่วมในงานปอยส่างลองแล้วจะได้บุญกุศลอันใหญ่หลวง โดยเฉพาะผู้ที่เป็นเจ้าภาพส่างลอง หรือผู้ที่เป็นอุปัฏฐากให้ส่างลองได้เข้าบวช

พ่อบวชแม่บวชทั้งเณรและภิกษุ จะได้รับการยกย่องยอมรับถือในสังคมเป็นอย่างมาก พ่อบวชสามเณรจะได้รับเรียกว่า "**พ่อส่าง**" นำหน้าชื่อ และเรียกแม่บวชว่า "**แม่ส่าง**" พ่อบวชภิกษุเรียกว่า "**พ่อจาง**" และแม่บวชเรียกว่า "**แม่จาง**" การเรียกชื่อจะเรียกกันตลอดไปหลังจากการจัดงานแล้ว ส่วนคนที่เคยบวชเณรเมื่อสึกออกมาจะเรียกว่า "**ส่าง**" นำหน้าชื่อ ผู้ที่เคยอุปสมบทจะได้รับเรียกว่า "**ทาก**" หรือ "**หนาน**" นำหน้าชื่อ

การจัดงาน "**ปอยส่างลอง**" ในสมัยก่อนนั้นเป็นงานที่ยิ่งใหญ่มาก ไม่มีงานอื่นใดในรอบปีที่จะเทียบได้ ใช้เวลาเตรียมงานกันเป็นแรมเดือน มีการบอกกล่าวไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ ให้ได้ทราบล่วงหน้า เพื่อจะได้จัดงานไม่ตรงกัน ซึ่งจะสร้างความลำบากให้กับพระภิกษุที่จะเดินทางไปรับเครื่องไทยทาน และเพื่อที่จะให้ญาติพี่น้องที่อยู่ไกลได้รับทราบข่าวล่วงหน้าด้วย

ในช่วงระยะเวลาในการจัดงาน "**ปอยส่างลอง**" นิยมจัดในช่วงเดือนมีนาคม-พฤษภาคม อันเป็นช่วงที่โรงเรียนปิดภาคเรียน และเป็นช่วงที่ว่างเว้นจากงานในไร่นา มีอาหารอุดมสมบูรณ์ ฝนฟ้าไม่ตก สะดวกในการเดินทางไปมาหาสู่กัน ก่อนวันงาน พ่อแม่จะนำบุตรที่จะบวชไปฝากไว้ที่วัด เพื่อให้เจ้าอาวาสอบรมสั่งสอน หัดให้ท่องจำคำขอบรรพชา คำให้ศีล ให้พร ประมาณ ๗-๑๐ วัน

ในการบวชของชาวไทยใหญ่นั้น มีวิธีการบวช ๒ วิธี การบวชแบบที่เรียกว่า "**ข่ามดิบ**" ไม่มีพิธีอะไรมากมาย เมื่อตกลงว่าจะบวชเณรก็จะนำเด็กไปโกนผม นุ่งขาวห่มขาว เตรียมเครื่องไทยทาน นำเด็กไปที่วัด ทำพิธีขอบวช ก็เป็นอันเสร็จพิธีในวันเดียวกันนั้น

อีกวิธีหนึ่งในงานจัดงานปอยส่างลอง คือ เอาเด็กมาแต่งตัวเป็นลูกแก้วก่อน แล้วค่อยนำไปบวช เป็นวิธีที่นิยม

ส่างลองบางหมู่บ้านที่ใกล้พม่าจะสวม "ปานกุม" ชฎา

"ตะแปส่างลอง" จะนำส่างลองขี่คอลงมาจากวัด มาร่ายรำบริเวณหน้าวัด

กันมากและทำกันทั่วไป เจ้าภาพใหญ่ของงานเรียกว่า **"ตะก่าโหลง"** ซึ่งมักจะเป็นผู้ที่มีฐานะดี หรือผู้ที่ได้รับยกย่องในหมู่บ้านนั้น ช่วงระยะเวลาในการจัดงานก็มีตั้งแต่ ๓ วัน ๕ วัน ๗ วัน จากนั้นก็จะมีการเตรียมเครื่องไทยทาน และสิ่งต่าง ๆ ที่จะต้องใช้งานพิธี แต่ที่สำคัญก็คือ **"ตะแปส่างลอง"** *(พี่เลี้ยงส่างลอง)* และผู้ที่จะมาช่วยในการหุงหาอาหาร ซึ่งเรียกว่า **"เจ้ามื้อ"**

หน้าที่ของตะแปส่างลองนั้น นับว่ามีความสำคัญและหนักเอาการทีเดียว คือ ต้องดูแลส่างลอง ตั้งแต่การอาบน้ำ กินข้าว แต่งตัว ให้ส่างลองขี่คอไปตามที่ต่าง ๆ ตั้งแต่วันแรกจนถึงวันสุดท้ายของงาน เพราะตามประเพณีนั้นจะไม่ให้เท้าของส่างลองแตะพื้นดินเลย ในช่วงระยะเวลางานก่อนการนำ "อะชู" คือ รางวัลไปมอบให้ จึงจะได้ส่างลองกลับคืนมา

เมื่อถึงวันงาน พ่อแม่เด็กหรือเจ้าภาพ จะนำเด็กไปโกนผมที่วัด พ่อแม่เด็กหรือพระผู้ใหญ่ตัดให้ก่อน แล้วจึงให้ช่างโกนให้ เสร็จแล้วนำไปอาบน้ำเงิน น้ำทอง น้ำขมิ้นส้มป่อย เพื่อเป็นสิริมงคล แล้วประแป้งผัดหน้า นุ่งขาวห่มขาว รับศีลห้าจากพระ แล้วจึงนำกลับมานอนที่บ้าน บางทีก็นอนที่วัดนั้น ๆ เลย

ครองผ้าเหลือง โดยเฉพาะวันสุดท้ายของงาน จะต้องคอยดูแลไม่ให้คลาดสายตาทีเดียว เพราะมักจะมีการแอบนำเอาส่างลองไปหลบซ่อนที่ใดที่หนึ่ง ไม่ยอมให้มีการบรรพชา ต้องเดือดร้อนไปถึงเจ้าภาพจะต้องวันรับส่างลอง ในตอนรุ่งสางเด็กจะถูกนำไปอาบน้ำขัดสีฉวีวรรณให้สะอาด แล้วจึงไปที่วัด เพื่อไปแต่งชุดส่างลอง การแต่งชุดส่างลองจะแต่งกายคล้ายเจ้าชายไทยใหญ่ โดยจะนุ่งกางเกงขาสั้นสีขาวและเสื้อกล้ามอยู่ข้างใน ข้างนอกจะนุ่งโจงกระเบนสีสด ปล่อยชายด้านหลังยาวจับกลีบ คาดด้วยเข็มขัดเงินหรือนาค สวมเสื้อแขนกระบอก ชายโค้งงอน เสื้อปักฉลุลวดลายดอกไม้ต่าง ๆ สีเสื้อกับโจงกระเบนจะใกล้เคียงกัน ที่ไหล่ทั้งสองข้างจะติดโบว์กลมและมีชายห้อยลงมา ๓-๕ เส้น ที่คอจะสวม **"แคบคอ"** คือ ใช้ทองคำตีเป็นแผ่นกลมมีลวดลายดุนร้อยผูกด้วยเชือกสีแดง

มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับ **"แคบคอ"** ว่า ครั้งหนึ่งมีงานปอยส่างลองที่หมู่บ้านซึ่งอยู่ติดทางหลวง ขณะที่แห่ส่างลองอยู่นั้น มีขบวนรถของเจ้าหน้าที่ชั้นผู้ใหญ่ระดับรัฐมนตรีผ่าน

มาพบ เห็นส่างลองสวม **"แคบคอ"** กันทุกองค์ ก็เลยลงจากรถมาถามว่า เป็นทองคำจริง ๆ หรือ ก็ได้รับคำตอบว่า ทำด้วยทองจริง ๆ ท่านก็เลยถามต่อไปว่า ไม่กลัวโดนปล้นหรือ ? คำถามของท่านทำให้ตะแปส่างลอง และผู้ร่วมขบวนยิ้มไปตาม ๆ กัน เพราะสมัยก่อนไม่มีการปล้นจี้เกิดขึ้นในจังหวัดแม่ฮ่องสอนมาก่อน แม้แต่ในปัจจุบันนี้ ชาวแม่ฮ่องสอนก็ยังยืนยันเช่นเดิมเช่นกัน

ส่วนที่แปลกและสวยงามเป็นพิเศษของส่างลอง ก็คือส่วนศีรษะ ซึ่งจะใช้ผ้าแพรโพกมีเกล้ามวยเสียบด้วยดอกเอื้องคำและดอกไม้อื่น ๆ ปัจจุบันหันมานิยมใช้ดอกกระดาษ ดอกที่ทำด้วยผ้า หรือพลาสติก เพราะดูแลง่ายไม่เหี่ยวและทนทานดี เก็บไว้ใช้ได้นาน ๆ ส่างลองบางหมู่บ้านที่ใกล้พม่า จะสวม **"ปานกุม"** *(ชฎา)* สำหรับใบหน้าของส่างลองจะถูกตกแต่ง ทาปาก เขียนคิ้ว และสวมถุงเท้าสีขาว เมื่อแต่งตัวส่างลองเสร็จเรียบร้อย ก็จะนำไปรับศีล ๘ จากพระสงฆ์ และเมื่อได้รับการอบรมสั่งสอนจากพระสงฆ์แล้ว ก็จะมีการ **"ถั่นตอพระสงฆ์"** คือ ขอขมาพระสงฆ์ เป็นอันเสร็จพิธี

หลังจากเสร็จพิธีรับส่างลองแล้ว **"ตะแปส่างลอง"** จะเอาส่างลองขี่คอลงมาจากวัดมาร่ายรำบริเวณหน้าวัด เป็นการเฉลิมฉลองการต้อนรับส่างลอง จากนั้นก็จะเริ่มแห่ส่างลองไปตามวัดต่าง ๆ ทีละวัด จนกระทั่งครบวัด ซึ่งเมื่อถึงจุดนี้จะกลายเป็นขบวนส่างลองที่สวยงามมาก ท้องถนนจะเต็มไปด้วยผู้คนที่มาคอยแสดงความยินดี จากนั้นขบวนส่างลองก็จะมุ่งหน้าไปสู่ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองหรือศาลประจำหมู่บ้าน อันเป็นที่เคารพสักการะของชาวแม่ฮ่องสอน เพื่อสักการะเทพยดาและสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำเมืองแม่ฮ่องสอน จากนั้นจะนำส่างลองไปขอขมาผู้เฒ่าผู้แก่และญาติผู้ใหญ่ตามบ้านต่าง ๆ ซึ่งทุกหนทุกแห่งที่ขบวนส่างลองผ่านไป ก็จะมีชาวบ้านออกมาต้อนรับ อวยชัยให้พร้อมทั้งโปรยข้าวตอกดอกไม้ เป็นการแสดงความยินดี และถือเป็นมงคลสำหรับบ้านเรือนและครอบครัวของทั้งส่างลองและผู้ที่มารับเองด้วย พอเที่ยงวันก็จะนำส่างลองเข้าที่พัก เพื่อพักผ่อนและรับประทานอาหารกลางวัน

ครั้นพอบ่ายคล้อย คณะขบวนแห่ส่างลองก็จะออกไปตามบ้านญาติพี่น้อง คนรู้จัก ผู้ที่เคารพนับถือ บ้านใดที่ส่างลองไปเยี่ยม เจ้าของบ้านจะให้การต้อนรับเป็นอย่างดี และจะมีการผูกข้อมือสู่ขวัญ พร้อมกับมอบเงินให้ตามแต่ศรัทธาและฐานะ พอถึงเวลากลางคืนก็จะมีผู้คนมาเยี่ยมเจ้าภาพมาร่วมทำบุญ เจ้าภาพก็จะจัดเตรียมอาหาร น้ำ ขนม หมากเมี่ยง บุหรี่มาเลี้ยง แถมด้วยการจัดหากลองมองเซิง มาตั้งไว้ให้บรรเลงกันเป็นที่สนุกสนาน พอตกดึกก็จะมี **"เฮ็ดความ"** *(การร้องเพลงแบบไทยใหญ่)* สรรเสริญเจ้าภาพที่ได้จัดงานบุญงานกุศลขึ้น เล่นกันจนดึกกว่าจะเลิก บางบ้านเล่นกันจนถึงรุ่งเช้า

วันที่สองของงาน เป็นวันที่สำคัญวันหนึ่ง เพราะวันนี้จะมีพิธีต่าง ๆ ๓ อย่างด้วยกัน คือ แห่ครัวหลู่ *(คือ การแห่เครื่องไทยทาน)* เลี้ยงอาหารส่างลองเต็มรูป และทำพิธีเรียกขวัญส่างลอง

ตั้งแต่ตอนเช้า จะมีผู้คนมาจากทุกหมู่บ้าน แต่งกายกันอย่างสวยงาม มองไปทางไหนก็เต็มไปด้วยสีสัน ต่างช่วยกันจัดเตรียมเครื่องไทยทาน ที่โดดเด่นและสวยงามก็คือ ต้นตะเปส่า ม้าเจ้าเมือง ปุ๊กข้าว-แตก กลองมองเซิง กลองก้นยาว เครื่องดนตรีพื้นบ้าน และส่างลอง

การแห่งเครื่องไทยทาน หรือที่เรียกกันว่า **"แห่ครัวหลู่"** นี้ ขบวนแห่จะจัดรูปขบวนเรียงลำดับ คือ หน้าขบวนจะมี **"จีเจ่"** *(กังสดาล)* ใช้คนหาบ ๒ คน คนหนึ่งตีเป็นจังหวะ ๆ ไป การนำจีเจ่มาตีในขบวนแห่นั้น เชื่อกันว่า เป็นการประกาศการทำบุญให้เทวบุตร เทวดา และผู้คนทั่วไปได้รู้กัน

จาก **"จีเจ่"** ก็จะเป็น **"อุพ"** คือ เครื่องสักการะพระพุทธ มีดอกไม้ ธูปเทียน ในบางทีในอุพจะมี กล้วย ยาเส้น กรวยดอกไม้ ธูปเทียน ขนม จัดอยู่ในภาชนะ ใช้คนแบกหาม ๒ คน เมื่อทำวันทำบุญ จะนำไปถวายพระพุทธ

ต่อจากอุพก็จะมี **ม้าเจ้าเมือง** ซึ่งจะคัดม้าที่สวยที่สุด สง่า และเชื่อง นำมาตกแต่งด้วยดอกไม้ บนหลังม้าจะปูด้วยผ้า หรือใส่อาน แล้วนำไปอัญเชิญเจ้าพ่อหลักเมือง หรือศาลเจ้าประจำหมู่บ้าน มาทรงประทับ ถือว่าจะนำความร่มเย็นมาสู่การจัดงาน

ต้นตะเปส่าพระพุทธ คล้ายจองพารา โครงสร้างทำด้วยไม้ไผ่ กรุกระดาษสา ตกแต่งลวดลายสวยงามมาก ต้นจะเล็กหรือใหญ่ก็แล้วแต่ฐานะของเจ้าภาพ จัดเป็นส่วนที่เด่นที่สุดในขบวน ใช้สำหรับถวายพระพุทธ

ต้นตะเปส่าถวายวัด คล้ายกับต้นตะเปส่าพระพุทธ ต่างกันที่เครื่องห้อย ซึ่งเครื่องห้อยทั้งหมดจะเป็นเครื่องใช้ที่ใช้สำหรับวัด เช่น ถาด ถ้วย จาน กระโถน หม้อข้าวหม้อแกง ช้อน แก้วน้ำ ตามแต่ศรัทธา คล้ายต้นกัลปพฤกษ์ ซึ่งจะนำถวายแก่วัดที่จะมีการบรรพชาสามเณร

ปุ๊กข้าวแตก คือ ห่อข้าวตอกด้วยกระดาษสา ผูกติดกับธงสามเหลี่ยม ที่เรียกว่า **"จ๊ากจ่า"** ใช้แทนดอกไม้สำหรับแจกให้กับผู้ที่ไปร่วมงานบวชไหว้

"ม้าเจ้าเมือง"

หลังจากเสร็จพิธีรับส่างลองแล้ว **"ตะแปส่างลอง"** จะเอาส่างลองขี่คอลงมาจากวิ
และเริ่มแห่ส่างลองไปยังวัดต่าง ๆ

"ทีคำ" หรือ ร่ม สำหรับกางให้ส่างลอง

ในปีนี้มีขบวนจองพารา เพิ่มขึ้นแม้ไม่เคยมีมาแต่ดั้งเดิม แต่ก็ทำให้รูปขบวนเพิ่มความงดงามอลังการขึ้น

บน) ต้นตะเปส่าพระพุทธ

ล่าง) ขบวนแห่ส่างลอง จะเคลื่อนขบวนไปตามถนนสายต่าง ๆ รอบเมือง

ปุ๊กข้าวแตก ในขบวนแห่เครื่องไทยทาน ซึ่งจะขาดเสียมิได้

พระ ปุ๊กข้าวแตกจะขาดไม่ได้ ในขบวนแห่เครื่องไทยทาน และจะต้องมีจำนวนเท่ากับส่างลอง *("จ๊ากจ่า" หมายถึง ลิ้น แม่กาเผือก จากหนังสือธรรมะกล่าวว่า กาเผือกเป็นแม่ของพระพุทธเจ้า ๕ องค์ เมื่อครั้งเสวยชาติเป็นแม่กา)*

เทียนเงินเทียนทอง คือ ธูปเทียนแพ เป็นเครื่องบูชาของส่างลอง สำหรับถวายแด่พระอุปัชฌาย์

พุ่มเงินพุ่มทอง สำหรับส่างลองถวายพระพุทธและประดับแขวน

อูต่อง ปานต่อง คือ กรวยหมากพลูและกรวยดอกไม้

หม้อน้ำเต้า คือ หม้อดินห่อผ้าขาวใส่ใบไม้ ๘ ชนิด จัดไว้เพื่อความร่มเย็น และเป็นสิริมงคล ได้แก่ ใบสะเป่ *(ใบหว้า)* เหน่จ่า *(หญ้าแพรก)* ก๊าด *(ต้นไม้ชนิดหนึ่งคล้ายพริกไทย กินได้)* ก่า *(ใบฝรั่ง)* ก้ำก่อ *(ดอกบุนนาก)* กุ่ม *(ต้นกุ่มใบใช้ดองกินได้)* แข *(พืชชนิดหนึ่งคล้ายใบเตย)* **แห้** *(ถั่วแระ)* และกาง *(หางนกยูง)*

ขบวนกลองมองเซิง ในขบวนแห่จะผูกฆ้องและกลองติดกับคานหาม ใช้คนประมาณ ๘-๑๐ คน

ต่อจาก **"มองเซิง"** จะเป็นเครื่องไทยทาน หรือปัจจัยถวายพระสงฆ์ที่นิมนต์มาในงาน ตกแต่งด้วยดอกไม้จัดไว้อย่างสวยงาม โดยมากหญิงสาวจะเป็นผู้ถือ

อัฏฐบริขาร คือ เครื่องใช้ส่างลอง ประกอบด้วย **"ส่างกาน"** คือ จีวร เครื่องนอนของสามเณร และเครื่องใช้อื่น ๆ

มาถึงขบวนส่างลอง ซึ่งจะอยู่เกือบท้ายขบวน วันนี้ทั้งส่างลอง ตะแปส่างลองและผู้ถือร่ม จะแต่งตัวกันสวยงามเป็นพิเศษ ขณะขบวนเดินไปก็จะฟ้อนรำไปด้วยตามจังหวะกลองก้นยาว

ท้ายขบวนนั้นบางปีจะมี **บั้งไฟ** ซึ่งจะนำไปจุดในวันสุดท้ายของงาน แต่ในปีนี้ ไม่มีบั้งไฟ แต่มีขบวนจองพารา *(๑๐ หลัง)* เพิ่มขึ้นมาจากประเพณีดั้งเดิม แม้ไม่เคยมีมา แต่ก็ทำให้รูปขบวนเพิ่มความงดงามอลังการขึ้นด้วยสีทองอร่ามจากจองพารา โดยเฉพาะเมื่อกระทบกับแสงอาทิตย์

ในระหว่างที่ขบวนเคลื่อนที่ไปตามถนนสายต่าง ๆ รอบเมืองนั้น ผู้ที่มีบ้านอยู่ริมถนนที่ขบวนแห่ผ่านนั้น จะมีน้ำเย็นฉ่ำชื่นใจมาบริการผู้ที่เข้าร่วมขบวนแห่ หรือบริการนักท่องเที่ยวที่กระหายน้ำตลอดระยะทางที่ขบวนแห่ผ่าน น้ำเย็นเปรียบเสมือนน้ำใจของชาวแม่ฮ่องสอนที่น่าประทับใจอย่างยิ่ง

ขบวนแห่จะไปสิ้นสุดที่วัดซึ่งเป็นจุดเริ่มต้น เพื่อนำเครื่องไทยทานขึ้นไปจัดไว้บนวัด สำหรับประกอบพิธีในวันรุ่งขึ้น จากนั้นพี่เลี้ยงก็จะนำ

(บน) **"จีเจ่"** *(กังสดาล) ใช้คนหาม ๒ คน คนหนึ่งตีเป็นจังหวะๆ ไป*

(กลาง) **"อุพ"** *คือ เครื่องสักการะพระพุทธ*

(ล่าง) ในขบวนแห่จะมีดนตรีแบบพม่า และนางรำ ซึ่งแต่งกายแบบพม่าร่วมขบวนด้วย

(ซ้าย) กลองก้นยาว

หมอขวัญเมื่อทำการวนสายสิญจน์ไปยังสางลองทุกองค์แล้ว ก็จะอ่านคาถาและคำสอนเป็นภาษาไทยใหญ่

ส่างลองแห่ไปขอขมาญาติที่ยังเหลืออยู่จนกว่าจะครบ แล้วจึงนำส่างลองกลับมาเพื่อเข้าพิธีทำขวัญ และรับประทานอาหารเต็มรูป ในช่วงเย็นของวันเดียวกัน การทำขวัญก็เพื่อจะให้ส่างลองได้รำลึกถึงพระคุณของบิดามารดาที่ได้ทะนุถนอมกล่อมเกลี้ยงเลี้ยงดูมาตั้งแต่เล็กจนเติบใหญ่ พิธีจะเริ่มจากหมอขวัญจะทำการวนสายสิญจน์ไปยังส่างลองทุก ๆ องค์ และส่างลองก็จะประนมมือเพื่อรับสายสิญจน์ รับฟังโอวาท และคำสอนสั่งจากหมอขวัญ เมื่อถึงเวลาฤกษ์ หมอขวัญก็จะเริ่มอ่านคาถา และคำสอนจากคัมภีร์โบราณเป็นภาษาไทยใหญ่ ซึ่งกล่าวพรรณนาถึงบุญคุณของบิดา มารดา ซึ่งถึงกับทำให้ผู้ที่อยู่ในพิธีบางคนถึงกับหลั่งน้ำตาด้วยความปลื้มปิติโดยไม่รู้ตัว และหลังจากที่หมอขวัญอ่านคัมภีร์ทำขวัญเสร็จแล้ว ผู้มาร่วมงานพร้อมทั้งบิดามารดาและญาติ ๆ จะพากันผูกข้อมือส่างลองด้วยสายสิญจน์ เพื่อเป็นการรับขวัญ ต่อจากนั้น ก็จะเป็นการเลี้ยงอาหารส่างลองแบบเต็มรูป

บิดามารดาและญาติ ๆ ผูกข้อมือส่างลองด้วยสายสิญจน์

เรื่องการเลี้ยงอาหารแบบเต็มรูปนั้น มีผู้รู้บางท่านกล่าวว่า ในสมัยก่อนโน้นจัดไว้ถึง ๓๒ อย่างด้วยกัน ส่วนความเป็นมาว่าทำไมต้องเลี้ยงอาหารส่างลอง ๓๒ อย่างนั้น ไม่เป็นที่ปรากฏ เพียงแต่สันนิษฐานว่า คงหมายถึงบุคคลที่จะบวชได้นั้นต้องมีอวัยวะครบ ๓๒ แต่ปัจจุบันการเลี้ยงอาหารจัดไว้เพียง ๑๒ อย่างเท่านั้น ทั้งนี้จากความเชื่อที่ว่า ในอดีตแม่จะเลี้ยงลูกด้วยการนำข้าวมาเคี้ยวให้ละเอียด แล้วนำไปนึ่งเพื่อให้ลูกได้กินอาหารที่อ่อนนุ่ม จะได้โตเร็ว ๆ และที่จะต้องใช้อาหาร ๑๒ อย่างก็เปรียบเสมือนระยะเวลาในราศีต่าง ๆ ในรอบ ๑ ปี ซึ่งทั้งพ่อและแม่ได้ช่วยกันดูแลและเลี้ยงดูลูกตั้งแต่ยังเล็กจนเติบใหญ่ด้วยความยากลำบาก สรรหาของดี ๆ มาให้ลูกได้กินก่อนแม้พ่อแม่จะต้องอดเพื่อลูกก็ยอม

พ่อแม่จะป้อนข้าวและอาหารให้กับส่างลอง

เช้าวันที่สามของงาน ซึ่งเรียกว่า "**วันข่ามส่าง**" คือ จะนำส่างลองไปบรรพชาเป็นสามเณร วันนี้ผู้คนจะมาชุมนุมกันที่วัดตั้งแต่เช้า โดยเฉพาะคนเฒ่าคนแก่จะไปถึงวัดก่อนพร้อม "**อุพ**" พอได้เวลาสมควรก็จะมีการ "**ถ่อมสัก**" คือ อ่านหนังสือธรรมะให้ทุกคนฟัง ซึ่งถือเป็นประเพณีมานาน ผู้ที่นั่งฟังจะฟังอย่างสงบ

การอ่านหนังสือธรรมะนี้ ผู้อ่าน คือ "**จเร**" ซึ่งหมายถึงผู้ที่มีความรู้ หรือเชี่ยวชาญ ส่วนใหญ่จะเป็นผู้สูงอายุ เวลาอ่านจะนุ่งขาวห่มขาว หรือชุดไต จะนั่งอ่านหน้าพระประธานบนศาลาการเปรียญของวัด ข้างจเรจะมี "**เผิน**" หรือ "**อุพ**" คือ เครื่องยกครูบาอาจารย์

จะมีกล้วยน้ำหว้าดิบ ๑ หวี ข้าวสาร หมาก พลู ดอกไม้ ธูปเทียน วางใส่กะละมัง และมีเงินใส่ซองตามแต่ศรัทธา เมื่อจเรอ่านหนังสือจบ ก็จะยกเผินบูชาไปไว้ที่บ้านหรือบางทีก็ยกให้วัดไป รับเอาแต่เงิน

จากนั้น พ่อแม่ก็จะทำพิธีมอบผ้าไตร จีวร หรือที่ชาวไทยใหญ่เรียกว่า **ต้นส่างกาน** ให้กับส่างลอง หลังจากส่างลองก้มกราบรับผ้าไตร จีวร แล้วก็จะประคองผ้าหมอบคลานเข้าไปหาพระสงฆ์ในพิธี เพื่อขอบรรพชา พระสงฆ์จะรับผ้าทั้งหมด แล้วเริ่มกรรมพิธีบรรพชาตามหลักพระพุทธศาสนา เปลี่ยนชุดส่างลองเป็นสามเณร กล่าวคำขอศีล รับศีล และก็จะมีพระผู้ใหญ่กล่าวให้โอวาท

พ่อแม่จะทำพิธีมอบผ้าไตร จีวร หรือต้นส่างกานให้กับส่างลอง เพื่อนำไปขอบรรพชาจากพระสงฆ์ หลังจากนั้นจะเปลี่ยนชุดส่างลองเป็นสามเณร

ในวันที่สามนี้ เจ้าภาพจะต้องจับตามองให้ดี เพราะมักจะมีการนำส่างลองไปแอบซ่อนไว้ เพื่อชะลอการบรรพชา ร้อนถึงเจ้าภาพจะต้องนำ **"อะซู"** ไปมอบให้ จึงจะได้ส่างลองคืน

หลังจากเสร็จพิธีมีเทศนา ๑ กัณฑ์ เจ้าภาพผู้มาร่วมงานถวายจตุปัจจัยไทยทาน พระสงฆ์อนุโมทนาเป็นเสร็จพิธี ถ้าปีใดมีการจุดบั้งไฟ คณะบั้งไฟที่มาร่วมงานก็จะนำบั้งไฟไปจุดและจะได้รับ **"อะซู"** จากเจ้าภาพ อาจมีส่างลองปลอม **"ส่างลองพาง"** คือ เอาคนธรรมดาแต่งกายเลียนแบบส่างลองแห่ไปด้วย จะมีการ **"เฮดกวาม"** ขอ **"อะซู"** จากเจ้าภาพ เจ้าภาพจะมอบรางวัลให้เป็นเงิน แถมเลี้ยงข้าวปลาอาหาร เงินที่ได้คณะบั้งไฟจะนำไปซื้อเครื่องใช้ไม้สอยถวายวัด หรือทำเป็น **"ต้นผ้าป่า"** ไปถวายวัดต่อไป

งานพิธีสำคัญได้จบลงแล้ว แม้เจ้าภาพ พ่อแม่ บรรดาญาติ และผู้ร่วมงานทั้งหลายจะเหน็ดเหนื่อยอย่างไรก็ตาม แต่รอยยิ้มแห่งความปลื้มปิติจะยังอยู่บนใบหน้าของทุกคน รวมทั้งนักท่องเที่ยวที่ได้มีโอกาสไปเที่ยวชมงานพิธีปอยส่างลองในครั้งนี้ด้วย

ในงานนี้ยังมีการแสดงพื้นบ้านของศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดแม่ฮ่องสอน โรงเรียน ห้องสอนศึกษา ให้บรรดานัก

ลักษณะสถาปัตยกรรมไทยผสมพม่า อาคารไม้มุงหลังคาสังกะสีแกะลวดลายสังกะสีประดับมียอดเป็นชั้น ๆ

ท่องเที่ยวได้ชมอีกด้วย เช่น รำดาบ รำไต การฟ้อนรูปสัตว์ เป็นต้น

แม่ฮ่องสอน **"เมืองสามหมอก"** ถึงแม้จะอยู่ไกลแสนไกลในความนึกคิดของคนหลายคนในอดีต แต่ปัจจุบันการคมนาคมทั้งทางบกและทางอากาศสะดวกขึ้นมาก ทั้งในจังหวัดนี้ยังมีสถานที่ที่น่าท่องเที่ยวหลายแห่ง ถ้าผู้ที่สนใจทางศิลปะแขนงสถาปัตยกรรมก็มีวัดวาอารามต่าง ๆ ในลักษณะไทยผสมพม่าให้ชมมากมาย เช่น วัดจองคำ วัดจองกลาง วัดพระนอน พระธาตุดอยกองมู ฯลฯ ถ้าต้องการบรรยากาศป่าเขาลำเนาไพร ก็อาจจะขี่ช้างล่องไพรป่าสัก สู่ลำห้วยตามกระแสน้ำชมธรรมชาติงดงาม ๒ ข้างทาง หรือล่องแพแม่ปาย อันเป็นแม่น้ำที่ใหญ่และยาวที่สุดของจังหวัด *(ในช่วงเดือนตุลาคม-มีนาคม)* นอกจากนี้ก็ยังมีน้ำตกแม่สุรินทร์ น้ำตกผาเสื่อ เป็นต้น หรือจะไปนอนชมจันทร์เพ็ญท่ามกลางความหนาวเย็นในหุบเขาบนดอยแม่อูคอ ในช่วงเดือนพฤศจิกายน ซึ่งพอตื่นขึ้นมาก็จะเห็นดอกบัวตองที่ตื่นจากการหลับไหลเช่นเดียวกัน ผลิดอกเหลืองอร่าม งดงามไปทั้งดอย งานประเพณีที่สำคัญของจังหวัดนี้ นอกจาก **"ปอยส่างลอง"** แล้ว ก็ยังมี **"จองพารา"** อีกงานหนึ่งที่นับว่าสำคัญของชาวไต หรือชาวไทยใหญ่ ซึ่งจะมีขึ้นในช่วงเทศกาลออกพรรษา หรือปอยเหลิน ๑๑ มีการตกแต่งปราสาทรับเสด็จพระพุทธเจ้าหลังจากการเสด็จไปโปรดพระมารดาในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

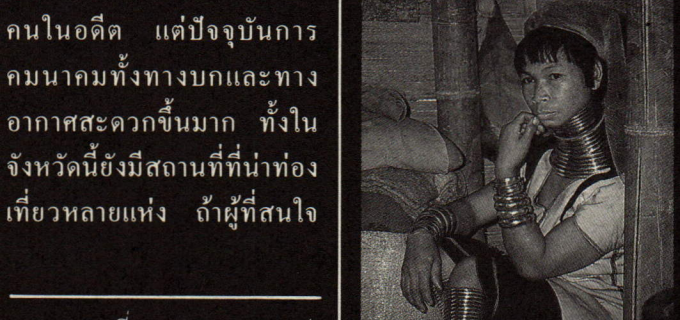

กะเหรี่ยงคอยาวชาวเขาเผ่าหนึ่งในจังหวัดแม่ฮ่องสอน

ลำน้ำปาย

ในจังหวัดแม่ฮ่องสอนนอกจากชาวไตแล้วก็ยังมีชาวพม่าที่อพยพเข้ามาตั้งรกรากอยู่บนผืนแผ่นดินไทย รวมทั้งชาวเขาเผ่าต่าง ๆ และพวกกะเหรี่ยงคอยาว ผู้หญิงชาวเขาเผ่านี้ จะนิยมสวมกำไลคอเป็นชั้น ๆ ซึ่งจะเพิ่มจำนวนขึ้นเรื่อย ๆ จนกระทั่งชราภาพโดยไม่มีการถอด เมื่อเสียชีวิตก็จะฝังไปพร้อมกับตัวด้วย

นอกจากสถานที่ต่าง ๆ ที่กล่าวมาแล้ว แม่ฮ่องสอน **"เมืองสามหมอก"** ก็ยังมีสถานที่ท่องเที่ยวอีกหลายแห่ง อากาศดีสมกับคำกล่าวที่ว่า เป็นสวิต-เซอร์แลนด์ของเมืองไทย อีกทั้งผู้คนก็มีน้ำใจงาม แล้วท่านจะไม่แวะเวียนไปเยี่ยมเยือนกันบ้างหรือ ?

งานเปิดโลกทะเลชุมพร

สายสุนีย์ สิงหทัศน์

(บน) สินค้าหัตถกรรมไ
งานเปิดโลกทะเลชุมพร

(กลาง) นายกร ทัพพะรัง
รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนต
ชมบริเวณงานฯ

(ล่าง) การตัดสินการแข่งขัน
ตกปลา

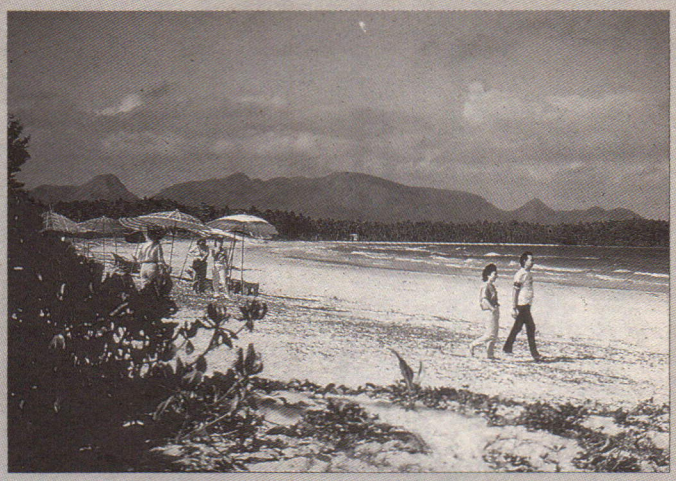

บริเวณหาดทุ่งวัวแล่น

ชุมพร เป็นเมืองที่เป็นเสมือนประตูสู่ภาคใต้ ตั้งอยู่บนส่วนที่แคบที่สุดของแหลมมลายูที่เรียกว่าคอคอดกระ ด้วยเหตุนี้จึงมีชายฝั่งทะเลที่ยาวเหยียดถึง ๒๒๒ กิโลเมตร และมีหมู่เกาะใหญ่น้อยกระจายอยู่ทั่วไปเกือบ ๕๐ เกาะ ซึ่งส่วนมากจะเป็นเกาะเล็ก ๆ ที่ไม่มีคนอยู่อาศัยเกาะเหล่านี้จึงเหมาะสมอย่างยิ่งสำหรับผู้ต้องการไปท่องเที่ยว พักผ่อน ที่นอกเหนือจากหาดทราย ชายทะเล ถ้ำ น้ำตก และความอุดมสมบูรณ์ของผลไม้นานาพันธุ์

จากเมืองท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก ได้เปลี่ยนแปลงไปเมื่อเกิดมหาวาตภัยจากพายุไต้ฝุ่นที่มีชื่อว่า "เกย์" เมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน ๒๕๓๒ ยังผลให้บ้านเรือนราษฎร อาคารที่ทำการของรัฐ วัด โรงเรียน รวมทั้งพืชผลทางการเกษตร เรือประมง ตลอดจนประชาชนสัตว์เลี้ยง ต่างก็ได้รับความเสียหายกันอย่างหนัก รัฐบาลจึงมีนโยบายอย่างเร่งด่วน ให้ทุกส่วนราชการที่เกี่ยวข้องเร่งดำเนินการเข้าไปช่วยเหลือ เพื่อให้สถานการณ์ทุกอย่างกลับคืนสู่ภาวะปกติโดยเร็ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การให้ความสนับสนุนทางการท่องเที่ยวเพื่อแก้ไขปัญหาจะเป็นผลดีกับจังหวัดชุมพร เพราะมีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว โดยได้กำหนดโครงการช่วยเหลือจังหวัดไว้เป็น ๓ ระดับคือ ระยะเร่งด่วน ระยะสั้น และระยะยาว

นี่คือที่มาของงานเปิดฤดูกาลท่องเที่ยวชุมพร ซึ่งมีการพัฒนาและปรับปรุงปัจจัยพื้นฐานที่จะสนับสนุนการท่องเที่ยว เช่น สนามบิน ถนน การสร้างท่าเทียบเรือและการนำเอาธุรกิจทางด้านสินค้าของที่ระลึก เข้าไปช่วยเหลือราษฎรที่ประสบกับความเดือดร้อนจากพายุไต้ฝุ่น ให้มีรายได้จุนเจือครอบครัว จึงมีการระดมหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามารับผิดชอบในการฝึกอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านหัตถกรรมพื้นบ้าน ที่มีความเป็นไปได้ในการที่จะจัดหาตลาดรองรับ และได้มีการนำผลิตภัณฑ์ ต้นแบบไปจัดแสดงที่โรงแรมนารายณ์ เพื่อให้ตัวแทนจำหน่าย ร้านค้าสั่งซื้อ เพื่อส่งให้ชาวบ้านนำไปจัดทำต่อไป

งานเปิดโลกทะเลชุมพร เป็นงานหนึ่งในโครงการเปิดฤดูกาลท่องเที่ยวชุมพร เป็นการจัดงานร่วมกันระหว่างการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยกับจังหวัดชุมพร โดยได้จัดขึ้นในวันที่ ๓๑ มีนาคม ถึง ๑ เมษายน เพื่อเป็นการชักนำให้นักท่องเที่ยวเดินทางไปท่องเที่ยว กิจกรรมที่น่าสนใจในงานนี้ก็เห็นจะได้แก่ การอบรมบุคลากรด้านบริการการท่องเที่ยว การอบรมบุคลากรด้านพัฒนาสินค้าพื้นเมือง การจัดเรือนำเที่ยวชมเกาะต่าง ๆ การบริการดำน้ำดูปะการัง การแข่งขันตกปลา การจัดนำเที่ยวภายในจังหวัดชุมพร การจัดนิทรรศการเกี่ยวกับมหาวาตภัย นิทรรศการสภาพแวดล้อมใต้ทะเล นิทรรศการการท่องเที่ยว นิทรรศการการออกแบบหัตถกรรมและการสาธิตการทำ รวมทั้งการแสดงการละเล่นพื้นเมือง

พลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ (เสด็จเตี่ย) บิดาแห่งทหารเรือไทย

ของภาคใต้ ซึ่งงานต่าง ๆ เหล่านี้จะกระจายอยู่ในหลายจุดทั่วจังหวัดชุมพร

ในเช้าของวันที่ ๓๑ มีนาคม ซึ่งเป็นวันแรกของงานได้เริ่มต้นด้วยการปล่อยเรือการแข่งขันตกปลา ณ ท่าเรือประมงชุมพร เรือของบรรดานักตกปลาเหล่านี้ได้จอดเรียงรายอยู่ตลอดแนวปากน้ำชุมพร เพื่อนำนักตกปลาไปตามเกาะต่าง ๆ โดยที่นักตกปลาจะพักค้างคืนอยู่ในเรือจนถึงรุ่งเช้าของวันที่ ๑ จึงนำปลาที่ตกมาได้ให้กรรมการตัดสินที่บริเวณร้านกัลปังหา หาดภารดรภาพ และรอรับรางวัลต่อไป มีทีมเรือที่เข้าร่วมการแข่งขันครั้งนี้จำนวน ๓๕ ลำ มีผู้ร่วมตกปลาทั้งสิ้น ๑๕๖ คน

กิจกรรมที่สำคัญที่สุดของงาน คือ การจัดงานที่บริเวณหาดทรายรี อันเป็นสถานที่ตั้งของศาลเสด็จเตี่ย พลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ บิดาแห่งทหารเรือไทย ซึ่งสิ้นพระชนม์ ณ ที่แห่งนี้เมื่อ ๑๕ พฤษภาคม ๒๔๖๖ ปัจจุบันมีอนุสรณ์สถาน

ศาลเสด็จเตี่ย บริเวณหาดทรายรี (ล่าง) เรือรบหลวงชุมพร

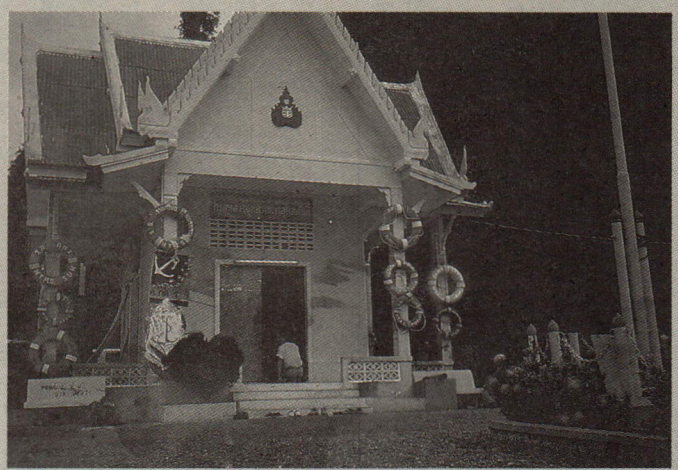

ของพระองค์ประดิษฐานบนเนินเขามัทรี ริมทะเล และมีสวนสมุนไพรอยู่โดยรอบบริเวณเนิน ซึ่งเป็นโครงการของกระทรวงสาธารณสุข เพื่อสะสมสมุนไพรอันมีค่า สืบทอดเจตนารมย์ของกรมหลวงชุมพรฯ หรือหมอพรของชาวบ้าน และยังเป็นที่ตั้งของเรือรบหลวงชุมพร เรือตอปิโดขนาดใหญ่ของราชนาวีไทย โดยใช้นามของเมือง เช่น เรือหลวงอื่น ๆ

ณ บริเวณหาดทรายรี ได้จัดให้มีนิทรรศการมหาวาตภัย นิทรรศการสภาพแวดล้อมใต้ทะเล นิทรรศการการท่องเที่ยว นิทรรศการออกแบบหัตถกรรมพื้นบ้านและการสาธิตการทำ การแสดงการละเล่นพื้นเมืองภาคใต้ การจัดงานด้านการเกษตรและร้านค้าต่าง ๆ ณ บริเวณรอบ ๆ เรือรบหลวงชุมพรโดย ท่านรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี *(นายกรทัพพะรังสี)* เป็นประธานในพิธีเปิดงานเปิดโลกทะเลชุมพร พิธีมอบทุ่นจอดเรือ มอบเกียรติบัตรแก่ผู้เข้าอบรมบริการดำน้ำดูปะการัง มอบเกียรติบัตรแก่ผู้ผ่านการอบรมหลักสูตรการ

เรือแข่งขันตกปลา

บริการด้านโรงแรมและภัตตาคาร และในวันเดียวกันก็ได้มีพิธีมอบถนนสายชุมพร-อ่าวทุ่งวัวแล่น แก่จังหวัด ณ บริเวณหาดทุ่งวัวแล่นด้วย

เส้นทางสายชุมพร-อ่าวทุ่งวัวแล่น-ท่าเสม็ด นี้ การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้เล็งเห็นถึงความสำคัญของถนนสายนี้ว่ามีศักยภาพทางการท่องเที่ยวสูง ซึ่งหากได้รับการพัฒนาก็จะทำให้หาดทุ่งวัวแล่นและแหล่งท่องเที่ยวบริเวณใกล้เคียงเติบโตขึ้นได้ จึงได้จัดความสำคัญไว้ในลำดับแรกที่จะต้องดำเนินการ โดยได้จัดสรรงบประมาณปรับปรุงถนนผิวจราจรลูกรังให้เป็นถนนลาดยางแบบมาตรฐานมีความยาวทั้งสิ้น ๑,๗๑๕ กิโลเมตร ใช้งบประมาณดำเนินการทั้งสิ้น ๒๑ ล้าน ๓ แสน ๖ หมื่นบาท ใช้เงินจากเงินกู้จากกองทุนความร่วมมือทางเศรษฐกิจโพ้นทะเล แห่งประเทศญี่ปุ่น (THE OVERSEAS ECONOMIC COOPERATION FUND OF JAPAN) (OECF) ประมาณ ๑๔.๘๕ ล้านบาท เงินบาทสมทบจากงบประมาณแผ่นดินจำนวน ๖ ล้าน ๔ แสน ๑ หมื่นบาท รับผิดชอบดำเนินการโดยกรมการปกครอง

ในงานเปิดโลกทะเลครั้งนี้ ยังมีกิจกรรมที่น่าสนใจอีกหลายอย่าง เช่น การสัมมนาเรื่อง **โอกาสและอุปสรรคในการลงทุนจังหวัดชุมพร** จัดโดยคณะกรรมการส่งเสริมการลงทุน การจัดอบรมสมาชิกชมรมวิทยุอาสาสมัคร การวิ่งแข่งขันมินิมาราธอนและโครงการชุมพรเขียวขจีมีสีสัน ซึ่งท่านรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีได้ให้เกียรติปลูกต้นไม้เป็นมงคลฤกษ์และเป็นที่ระลึกในเส้นทางสายชุมพร-อ่าวทุ่งวัวแล่น-ท่าเสม็ด เป็นต้นแรก ร่วมกับชาวจังหวัดชุมพร

ชุมพร ในวันนี้กำลังฟื้นตัวเองคืนกลับสู่บรรยากาศแห่งเมืองการท่องเที่ยวอีกครั้ง สถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่ยังคงสมบูรณ์ด้วยความงดงามชายหาดที่ระเกะระกะไปด้วยเศษไม้และวัสดุก็ได้รับการเยียวยารักษาจนเริ่มกลับคืนสู่ธรรมชาติอีกครั้ง สถานที่ท่องเที่ยวทางทะเล ถ้ำ น้ำตก ยังคงสภาพเดิมอยู่อย่างไม่เปลี่ยนแปลง รวมทั้งความอุดมสมบูรณ์ของทรัพยากรสัตว์น้ำ อาหารทะเลการเดินทางไปสู่ชุมพรก็สะดวกสบาย ทั้งทางรถยนต์และรถไฟเพียงระยะทางประมาณ ๕๐๐ กิโลเมตรเท่านั้น

สำหรับผู้ที่มีความสนใจต้องการไปท่องเที่ยว จังหวัดชุมพรก็มีสถานที่ท่องเที่ยวมากมาย กระจายอยู่ทั่วเขตจังหวัด หากตั้งต้นที่ตัวเมืองชุมพรก็จะมีเส้นทางที่สำคัญให้เลือก ๔ เส้นทาง คือ เส้นทางสาย

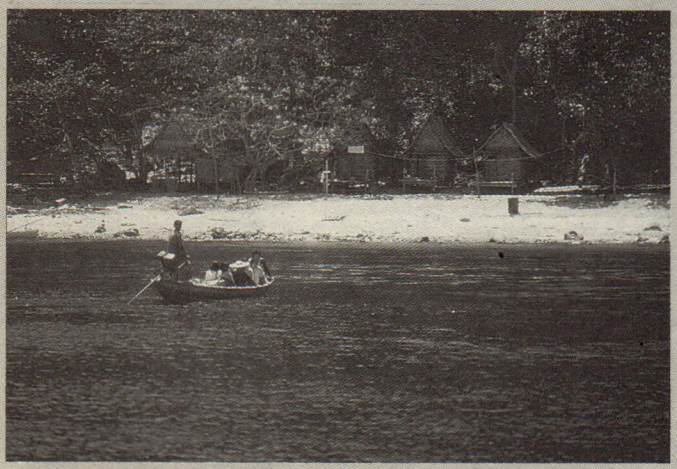

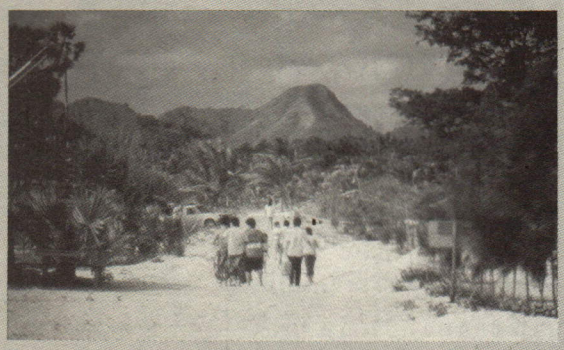

(บน) นักดำน้ำดูปะการัง
(กลาง) เกาะมิตตรา
(ล่าง) อ่าวทุ่งวัวแล่น

ชุมพร-ท่าแซะ เส้นทางไปปากน้ำชุมพร เส้นทางเลียบชายฝั่งทะเลไปอำเภอปะทิว และเส้นทางไปอำเภอหลังสวน ซึ่งแต่ละเส้นทาง จะมีสถานที่ท่องเที่ยวแตกต่างกันออกไป

เส้นทางสายแรกที่จะกล่าวถึงคือสายชุมพร-ท่าแซะ ซึ่งเป็นเส้นทางที่มาจากกรุงเทพฯ ก่อนเข้าสู่ชุมพรก็จะมีถ้ำรับร่อ มีพระพุทธรูปที่เก่าแก่และมีหินงอกหินย้อยที่งดงามแปลกตา ถ้ำเอเตและวนอุทยานน้ำตกกะเปาะ

เส้นทางสายที่สองเป็นเส้นทางไปปากน้ำชุมพร นับได้ว่าเป็นเส้นทางที่มีความสำคัญเป็นหัวใจของการท่องเที่ยวของจังหวัดชุมพร เพราะเป็นเส้นทางที่เริ่มต้นไปสู่การท่องเที่ยวตามเกาะต่าง ๆ เช่น เกาะรังกะจิว ซึ่งเป็นเกาะที่มีการทำสัมปทานรังนกนางแอ่น เกาะแรดที่มีรูปร่างเหมือนแรด มีทรัพยากรใต้ทะเลปะการังและสัตว์น้ำนานาชนิดอาศัยเป็นจำนวนมากอยู่ในบริเวณรอบ ๆ เกาะเป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวนิยมมาดำน้ำจนเป็นที่ยกย่องว่าเป็นสถานที่ดำน้ำที่ดีที่สุดในประเทศเลยทีเดียว นอกจากนี้ยังมีเกาะทองหลาง เกาะไข่ เกาะทะลุ เกาะจระเข้ เกาะง่ามเล็ก เกาะง่ามใหญ่ เกาะพร้าว เกาะเสม็ด เป็นต้น

เลยจากปากน้ำชุมพรไปไม่ไกลนัก จะเป็นหาดภราดรภาพ ซึ่งเป็นหาดทรายขาวยาวประมาณ ๓ กิโลเมตร เป็นสถานที่พักผ่อนตากอากาศชายทะเลที่มีชื่อของชุมพรมีร้านอาหารอยู่จำนวนมากสุด ทางของเส้นทางสายนี้จะเป็นหาดทรายรี ที่ตั้งของศาลพลเรือเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ มีผู้นับถือไปแสดงความเคารพกันอย่างมิได้ขาด

ส่วนเส้นทางสายเลียบชายทะเลทางอำเภอปะทิวและเส้นทางไปอำเภอหลังสวนนั้น ก็จะมีแหล่งท่องเที่ยวทั้งชายหาดและทิวทัศน์ทางธรรมชาติไม่แพ้เส้นทางที่กล่าวมาแล้ว เช่น ถ้ำถอด เขาพลู น้ำตกทุ่งยอ รวมทั้งพืชผลทางเศรษฐกิจของอำเภอหลังสวนที่มีชื่อเสียง อันได้แก่ เงาะ กาแฟ สับปะรด

ขณะนี้ชาวชุมพรกำลังรอที่จะต้อนรับการไปเยือนของท่าน ท่านจะได้พบในหลาย ๆ สิ่งที่ประทับใจจนเป็นการยากที่จะลืมเลือน ที่สำคัญท่านนั้นแหละที่จะเป็นส่วนหนึ่งในการช่วยซับน้ำตาช่วยชุมพร และชาวชุมพรทุกคน ให้กลับคืนสู่ภาวะปกติหลังจากฝันร้ายเสียที

ของฝาก จากเมืองจีน

(ตอนที่ ๒)

สถิตย์ เล็งไธสง

สู่ปักกิ่ง

วันที่ ๕ พฤศจิกายน ๒๕๓๒ เสียงโทรศัพท์ปลุกให้เราตื่นตั้งแต่ ๔ นาฬิกาเพื่อเตรียมตัวเดินทางไปสนามบิน ตอนตี ๕ อากาศหนาวเย็นถึง ๕°ซ. ทุกคนแต่งตัวกันหนา ๆ สวมเสื้อคลุมเป็นส่วนใหญ่ นอกจากผมคนเดียวแต่งชุดสากลธรรมดา ทำให้คนอื่นเป็นห่วงเป็นใยกันว่าผมจะหนาว สั่นเมื่อลงสนามบินที่ปักกิ่งไปถึงสนามบินคุนหมิงยังมืดอยู่มาก เจ้าหน้าที่ยังไม่ไปทำงาน ไม่มีเครื่องทำความอบอุ่น และไฟฟ้าก็ยังไม่เปิด เราทนหนาว

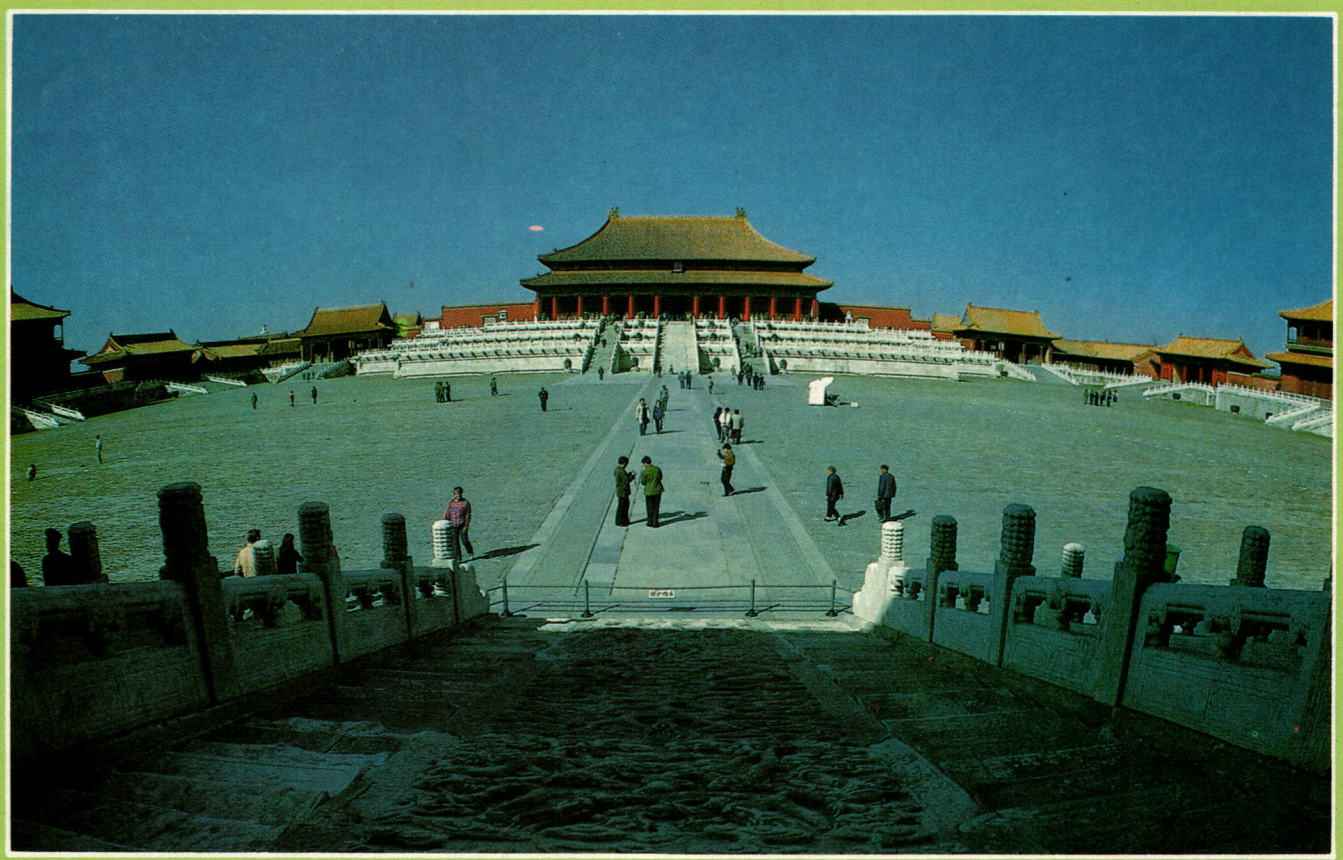

พระราชวังโบราณ

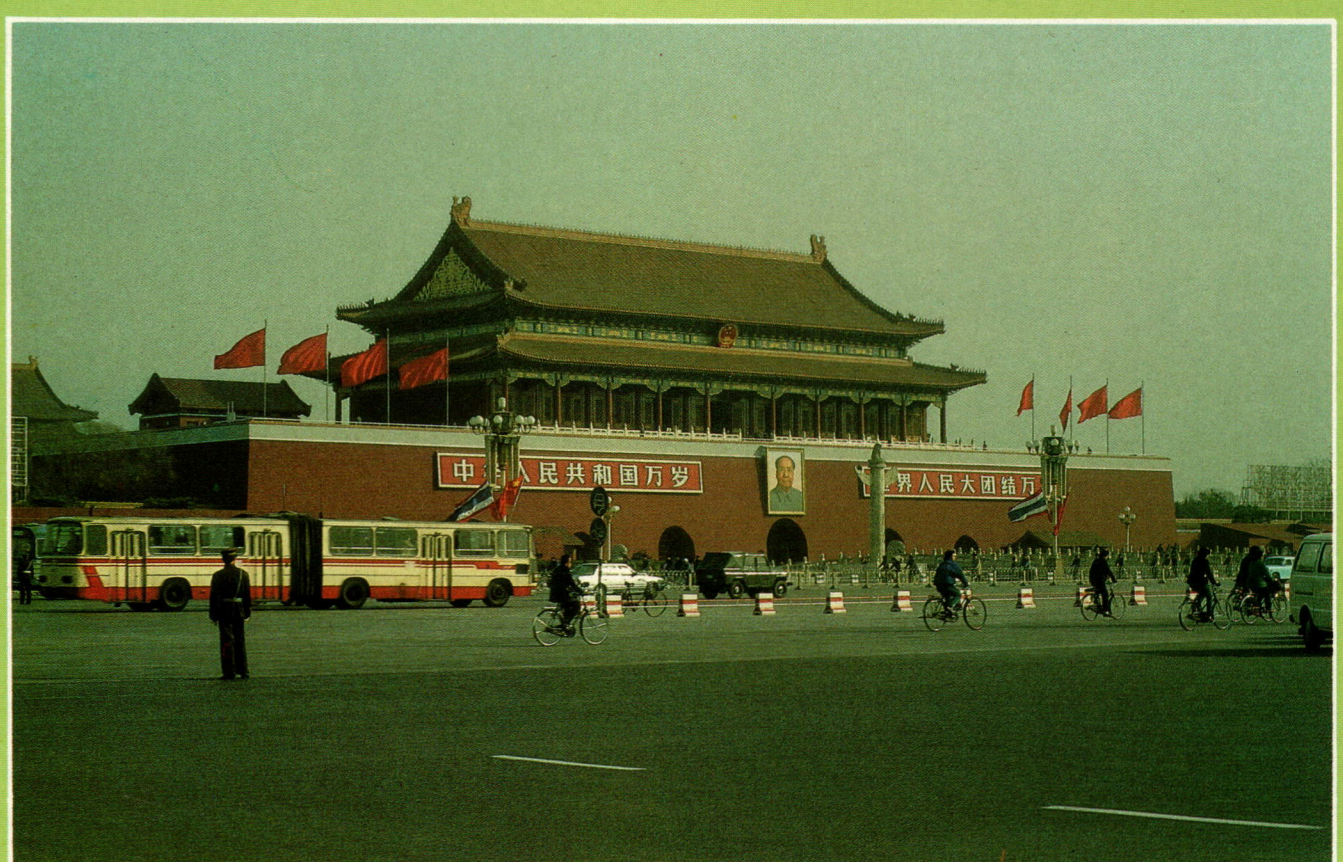

จตุรัสเทียนอันเหมินที่นครปักกิ่ง

คอยกันอยู่พักหนึ่ง เจ้าหน้าที่สนามบินจึงทยอยกันมา แล้วเราก็ได้เข้าไปในห้องพักผู้โดยสาร เจ้าแสนเมืองกับคณะรวมทั้งท่านผู้อำนวยการกองศาสนาและวัฒนธรรมแห่งมณฑลยูนนานได้เข้าไปส่งพวกเราในสนามบิน ในจำนวนนั้นมีคนพิการมือขาดคนหนึ่งอุตส่าห์ไปส่งพวกเราด้วย

เวลา ๗ นาฬิกา ยังไม่สว่างดี เครื่องบินทยานขึ้นสู่เวหามุ่งหน้าสู่มหานครเบจิง หรือปักกิ่งเมืองหลวงของประเทศจีนมองสู่เบื้องล่างเห็นแม่น้ำและขุนเขาอันสลับซับซ้อนและดูถมึงทึงภายใต้ละอองหมอกสุดแสนจะสงบ ชั่วอึดใจเดียวเครื่องเข้าสู่หมู่เมฆมองไม่เห็นทิวทัศน์เบื้องล่างอีกไม่ถึงอึดใจเครื่องก็บินอยู่เหนือเมฆอันหนาทึบ เหมือนปุยฝ้ายรูปรอยไถกระจายกว้างสุดขอบฟ้า มีรอยดำตามแอ่งเมฆคล้ายรอยไถและบ่อลึกสลับกันไป ดารดาษสุดสายตา แสงทองเบื้องบูรพทิศกำลังทอรัศมีขึ้นจากขอบฟ้าเมื่อยามรุ่งอรุณเพียงไม่กี่นาทีตะวันดวงโตก็โผล่ขอบฟ้าขึ้นมาทีละน้อยจนแสงจ้าในที่สุดตาคนไม่อาจมอง

เสียงพนักงานบนเครื่องประกาศบอกดินฟ้าอากาศเบื้องล่างว่าปักกิ่งขณะนั้นอุณหภูมิต่ำถึง ๔°ซ. พวกเรามีความรู้สึกกลัวความหนาวตาม ๆ กัน ประมาณหนึ่งชั่วโมงหลังจากนั้นพนักงานนำกล่องอาหารมาแจก สำหรับผมเองยอมแพ้โดยสิ้นเชิง เพราะรองท้องมากไปขณะอยู่สนามบินคุนหมิงก่อนขึ้นเครื่อง ได้แต่ก้มหน้าก้มตาเขียนหนังสือฆ่าเวลาที่นั่งค่อนข้างเล็กแต่อบอุ่นดี มีชั้นเดียวตลอดทั้งลำ ผู้โดยสารแน่นขนัด ประมาณ ๑๕๐ คน บนเครื่องโบอิ้งขนาด ๗๓๗ ไม่ว่างแม้แต่ที่เดียว

ประมาณ ๑๐ นาฬิกาครึ่งเครื่องก็ลดเพดานบิน ตัวหนังสือบนเครื่องปรากฏขึ้นบอกให้เรารัดเข็มขัด จากนั้นไม่นานก็มองเห็นเบื้องล่างเป็นพื้นที่เพาะปลูกเป็นแปลง ๆ บ้างก็สีเขียว บ้างก็เหลือง และบ้างก็เป็นพื้นดินที่เตรียมไว้ลงพืชมีต้นไม้ขึ้นเป็นแนว ยาวไปตามฝั่งแม่น้ำและถนนจนลับตา จากนั้นเครื่องก็แตะพื้นดังบึ้มแล้ววิ่งไปตามลานบินเหมือนนกอินทรีย์ยักษ์ที่ถลาลงสู่พื้นพิภพ

พอเครื่องหยุดนิ่งพวกเราก็เข้าคิวเดินออกสู่ทางเดินเหมือนงวงช้าง มีฝากั้นมิดชิด รู้สึกว่ามีความเย็นจากข้างนอกลอดเข้ามาต้องผิวกาย เราพากันไปขนกระเป๋ากันซึ่งมีหลายใบ แต่มีรถเข็นเพียง ๒ อัน พิธีการต่าง ๆ ผ่านไปด้วยความสะดวกและรวดเร็ว ไม่มีการตรวจค้น พอออกมาพ้นตัวอาคารก็เห็นท่านรองนายกพุทธสมาคมแห่งประเทศจีนกับคณะยืนรอรับพวกเราอยู่ ต่างแนะนำตัวแล้วพวกเราก็ขึ้นรถตู้ของเจ้าภาพมุ่งหน้าสู่ตัวเมือง

สองฝั่งทางมีต้นไม้รุ่นใหม่ขึ้นเป็นแนวตลอดทาง มีต้นหลิวและต้นคล้ายเมเปิ้ล ต้นสน ต้นยูคาลิปตัส และไม้เมืองหนาวอื่น ๆ อีกหลายพันธุ์ รวมทั้งแปะก๊วยแทรกอยู่เป็นระยะ สังเกตใบมันที่สุกเหลืองอร่ามเหมือนใบทอง สะใจผมที่ตั้งใจไปดูใบไม้ร่วงในต้นฤดูหนาว แต่มีอีกจำนวนหนึ่งซึ่งสลักใบจนเกลี้ยง ชูกิ่งสร้างรอลมหนาวจากไซบีเรียในอีกไม่กี่วันข้างหน้า ไม่ทันให้มันได้มากระโชกพื้นหญ้าแห้งด้วยแรงแห่งความหนาวและขาดฝนคอยหิมะมาถมเน่าเปื่อยเป็นปุ๋ยเพิ่มความโอชะของดินภายในสองสัปดาห์ข้างหน้า

เมื่อเข้าสู่ชานเมืองก็มีตึกสูงตั้งอยู่เรียงรายนับร้อย คุณสุทัศน์ล่ามบอกว่า นั้นคือที่อยู่ของชาวเมือง บ้านเมืองสะอาดเรียบร้อย ในที่สุดเราก็มาที่โรงแรมใหญ่แห่งหนึ่งชื่อ **ซีหยวน** ห้องหับสะอาดสะอ้าน มีโทรศัพท์และตู้เย็นให้ครบครัน ค่าเช่าวันละ ๓๐๐ หยวน ราว ๒,๑๐๐ บาท พวกเราอยู่กันอย่างผาสุก

เมื่ออาบน้ำเสร็จ พวกเราลงไปรับประทานอาหารกลางวันก่อนที่ทางเจ้าภาพจะมาจับตัวไปเที่ยวชมวังโบราณ อาหารมื้อนั้นอัครฐานเหลือประมาณมูลค่า ๓๐๐ หยวน ซึ่งหมายถึงเงินเดือนของคนงานในประเทศจีนราว ๑ เดือนบวกโบนัส พวกเราก็บ่นกันแต่เรื่องอาหารตลอดทาง เพราะเราพ่ายแพ้มาตลอดไม่เคยกินเกลี้ยงโต๊ะแม้สักครั้งเดียว

เที่ยววังโบราณ

ข้าวยังไม่ทันจะเรียงเมล็ดเจ้าภาพก็มาจับตัวพวกเราใส่รถไปเที่ยวชมพระราชวังกษัตริย์โบราณซึ่งมันกว้างใหญ่เหลือประมาณ ผมกะเอาว่าสองเท่าสนามหลวงของเรา นั่นเป็นเพียงกะหรือเดาเอา เพราะไม่มีโอกาสเดินไปดูโดยรอบ เจ้าภาพอธิบายให้พวกเราฟังว่า พระเจ้าแผ่นดินจีนสมัยนั้นมีพระสนมมากถึง ๙,๙๙๙ นาง และมีห้องสำหรับแต่ละนางอยู่จนกระทั่งปัจจุบัน ผมจึงถามเขาว่าทำไมมีเศษเป็น ๙ อย่างนั้น มีให้ครบ ๑๐,๐๐๐ นางเสียเลยไม่ดีหรือ เขาหัวเราะแล้วอธิบายต่อว่า กษัตริย์นั้นเชื่อกันว่าเป็นจุติเทพ ซึ่งมีพระบิดาอยู่บนสรวงสวรรค์ ผู้มีวิมานสถานประกอบด้วยห้องหับสำหรับ

เทพอัปสรซึ่งเป็นพระสนมถึง ๑๐,๐๐๐ นาง เพื่อมิให้เท่าพระบิดา กษัตริย์จีนโบราณจึงมีพระสนมเพียง ๙,๙๙๙ คน

ทั่วบริเวณปูด้วยหินแผ่นที่สะกัดมาเหมือนกับในบริเวณพระบรมมหาราชวังของเรา แต่กว้างใหญ่กว่าของเรามาก ที่บันไดแห่งหนึ่ง มีแผ่นหินแกะสลักลวดลายรูปมังกร มีความยาวกว่า ๑๖ เมตร กว้าง ๒ เมตรเศษ หนาเมตรกว่า เล่ากันว่าหนักถึง ๒๐๐ กว่าตัน จึงมีปัญหาให้ขบคิดกันไม่ตกแตกจนขณะนี้ว่า คนโบราณเคลื่อนแผ่นหินนี้มาได้อย่างไร เนื่องจากไม่มีคำตอบในตำนาน จึงสันนิษฐานกันไปต่าง ๆ นานา เช่น สันนิษฐานว่าชั้นแรกทำถนนให้มีบ่อน้ำข้าง ๆ หน้าฝนก็เก็บกักน้ำไว้ พอถึงหน้าหนาวจึงตักน้ำนั้นขึ้นมารดถนนให้มันแข็งแล้วใสแผ่นหินนั้นมาบนพื้นน้ำแข็งนั้น บ้างก็ว่า ใช้ไม้กลมหลาย ๆ อันรองแล้วใสแผ่นหินไปบนไม้นั้น ทุกอย่างล้วนเป็นสิ่งมหัศจรรย์ที่ยากจะเข้าใจ แม้แต่ก้อนหินที่ใช้ในการก่อสร้างแต่ละก้อนก็ล้วนใหญ่ ๆ เกินกว่าที่มนุษย์ในยุคนี้จะเคลื่อนย้ายหรือประกอบตั้ง

หลายคนปรารภอยากจะเห็นจตุรัสเทียนอันเหมิน คนรถได้แต่พาพวกเราผ่านให้มองดูจากบนรถ เพราะมันอยู่ติดกับพระราชวังโบราณทางทิศเหนือ กว้างใหญ่เหลือเกิน ใหญ่กว่าสนามหลวงของเรา มีไมโครโฟนอยู่ตามจุดต่าง ๆ ทั่วบริเวณจุคนประมาณ ๑,๕๐๐,๐๐๐ คน ด้านทิศใต้ของจตุรัสเป็นประตูเข้าพระราชวังชื่อว่า **เทียนอันเหมิน** จตุรัสนี้จึงมีชื่อตามประตูเข้าวังนี้ ตรงข้ามประตูเทียนอันเหมินเป็นหอที่ระลึกเหมาเจ๋อตุง เป็นตึกใหญ่ เก็บศพท่านไว้ในนั้น พร้อมกับแสดงชีวะประวัติของคนสำคัญ เช่น จูเอ็นไหล จู๋เต้ หลิวเฉ่าฉี ผู้ร่วมก่อการปฏิวัติ ซึ่งเป็นเพื่อนสนิทของท่าน ประชาชนเข้าสักการะได้ ด้านขวาของประตูเป็นพิพิธภัณฑ์ประวัติศาสตร์ตั้งแต่ดึกดำบรรพ์จนกระทั่งเปลี่ยนแปลงการปกครอง ส่วนทางซ้าย เป็นศาลาประชาคม ซึ่งใช้ได้สารพัดประโยชน์ ประชุมผู้แทนราษฎรก็ที่นั่น รับแขกบ้านแขกเมืองก็ที่นั่น จัดงานเลี้ยงฉลองวันชาติที่นั่น และกรรมาธิการประจำก็ทำงานและประชุมกันที่นั่น มี ๓ ชั้น จุผู้เข้าประชุมได้กว่า ๑๕,๐๐๐ คน เกือบกลางสนามเป็นอนุสาวรีย์วีรชนตั้งแต่สงครามฝิ่นเมื่อปี ค.ศ. ๑๘๔๐ เป็นต้นมา แต่ไม่มีชื่อจารึกไว้ เราได้แต่มองและฟังคุณสุทัศน์อธิบาย เพราะลงไม่ได้ จะถ่ายรูปก็ไม่ได้ จนกว่าจะได้ขออนุญาต ซึ่งเจ้าภาพจัดให้เราเข้าได้ในวันรุ่งขึ้น เย็นนั้นเราไปรับประทานอาหารกันที่ภัตตาคารในสวนสาธารณะจุนซ่าน *(ซุนยัดเซ็น)* ระหว่างทางสู่โรงแรมเป็นถนนที่กว้าง สะอาด และสวยงาม สองฟากถนนเป็นต้นไม้นานาพันธุ์ บางต้นมีใบเหลืองอร่ามปะทะกับแสงไฟสีนวลสวยเหลือประมาณ อากาศหนาวเย็นจากไซบีเรียทำให้พวกเราสั่นไปทั่วตัว บ้านเมืองของเขาสะอาดสะอ้าน ตึกรามบ้านช่องล้วนสูง ๆ หลายชั้น เป็นที่อยู่ของประชาชนนับล้าน ที่ถูกยกฐานะขึ้นจากสลัม จักรยานแล่นไปในเส้นทางที่กำหนดให้อย่างมีระเบียบในยามเริ่มราตรี อากาศบริสุทธิ์ไร้มลพิษ เพราะรถยนต์ใช้น้ำมันไม่มาก รถประจำทางเกือบทั้งหมดขับเคลื่อนด้วยไฟฟ้า แล่นด้วยความเร็วประมาณ ๔๐ กิโลเมตรต่อชั่วโมง มองขึ้นไปบนท้องฟ้าหาดวงดาวที่ผมเคยชื่นชมเมื่อยามค่ำหลังอาหารเย็นที่บ้าน แต่ไม่พบดวงดาวเพื่อนยากเลยแม้แต่ดวงเดียว นอกจากความมืดอันถมึงทึงทั่วท้องนภาอันกว้างใหญ่ ทุกคนคงมีความรู้สึกอย่างเดียวกันกับผมทั่วมหานครแห่งนั้น คือใคร่จะถึงบ้าน พบกับความอบอุ่นทางใจจากคนรักในครอบครัว และทางกายจากที่อยู่อาศัยอันเป็นที่พักของเรือนกาย ไม่ว่าบุคคลผู้นั้นจะมีความเชื่อในทางศาสนาประการใด หรือมีลัทธิการเมืองระบอบใด จะมีความรู้สึกอย่างเดียวกับผม ผมจึงไม่เชื่อว่าจะมีพระเจ้าต่างองค์ดังที่ศาสนิกต่างเหล่าเชื่อกันอยู่ขณะนี้ มาตรแม้นว่ามีก็จะต้องเป็นองค์เดียวกันที่สร้างเราทั้งหลายและสรรพสิ่งในจักรวาล

สิ่งที่ผมชอบมากในมหานครปักกิ่งก็คือ ระบบขนส่งมวลชนด้วยรถเมล์ไฟฟ้าสองตอน มีคันยื่นขึ้นไปจากตรงกลางหลังคาเพื่อรับกระแสไฟแรงสูงจากสายเปลือยที่ขึงไว้เหนือหลังคา เหมือนรถรางสมัยก่อนของเราแต่มีสองสายผู้เมีย ตรงกลางรถเชื่อมต่อกันเหมือนรถไฟ ๒ ตู้ ขับหลบหลีกหรือแซงกันอื่นได้ เพราะไม่มีราง ผมเห็นรถทำนองเดียวกันนี้ที่เจนีวา ประเทศสวิตเซอร์แลนด์ ถ้าเรานำมาใช้ในกรุงเทพฯหรือนครใหญ่ ๆ ของเรา เช่น อุบล หรือเชียงใหม่ แล้วจะลดมลพิษลงได้มากมาย

เยี่ยมพุทธสมาคมและร้านค้ามิตรภาพ

เช้าวันที่ ๖ เราไปเยี่ยมพุทธสมาคมแห่งประเทศจีน ซึ่งตั้งอยู่ที่วัดกวางจี ท่าน ลิ ล้ง ฉี รองนายกพุทธสมาคมฯ และ

คณะได้รอรับพวกเราอยู่ที่ประตู แล้วนำพวกเราเข้าสู่ห้องรับแขก ซึ่งแลคล้ายเป็นห้องประชุมมีเก้าอี้รับแขกอยู่ตรงกลาง และเก้าอี้นวมตั้งเรียงเป็นแถวอยู่ ๒ ข้าง ๆ ละหลายสิบตัว จากนั้นท่านก็ได้กล่าวต้อนรับ แล้วเราได้สนทนาธรรมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน สาระสำคัญก็คือ เราไปเยือนในฐานะศาสนาสัมพันธ์ ขอให้เราส่งเสริมความเข้าใจระหว่างศาสนาเป็นพื้นฐาน ว่า ทุกศาสนามีเนื้อหาอย่างเดียวกันเหมือนน้ำในมหาสมุทร แม้จะมีชื่อต่างกัน แต่แท้จริงแล้วเรามีเพียงมหาสมุทรเดียว รู้สึกท่านประทับใจในข้อธรรมะนี้มาก มันเป็นสัจจะที่คนมองไม่เห็นกัน ผมขอวิงวอนให้ศาสนิกทุกหมู่เหล่าเคารพศาสดาของทุกศาสนา เพราะท่านมีพระคุณต่อทุกคน เป็นบุคคลที่ควรบูชา เนื่องจากท่านนายกพุทธสมาคมแห่งประเทศจีนรอพวกเราอยู่ที่โรงแรมปักกิ่ง เพื่อเลี้ยงอาหารกลางวันต้อนรับพวกเรา เราจึงรีบลาท่าน

ก่อนเดินทางไปโรงแรมปักกิ่ง เจ้าภาพได้พาพวกเราไปเดินชมพระพุทธรูปในวิหาร ซึ่งมีพระประธานหลายองค์ ทำนองเดียวกับวัดมหายานที่ผ่านมา เฉพาะวัดนี้มี ๓ องค์ องค์แรกเป็นองค์สมมติพระกัสยะปะพุทธเจ้าองค์อดีต พระศากยมุณีพุทธเจ้าองค์ปัจจุบัน และพระเมตไตรยพุทธเจ้าองค์อนาคต และด้านหลังแท่นบูชาเป็นรูปของพระอวโลกิโตศวร *(เจ้าแม่กวนอิม)* และมีเทพดารายล้อมอีกมากมาย เมื่อได้ปักธูปบูชากันคนละดอกแล้วพวกเราพากันถ่ายรูปที่หน้าวิหาร แล้วจึงเดินทางสู่โรงแรมปักกิ่ง

ที่นั่น ท่านเจาปูชูรอรับพวกเราอยู่ด้วยความยิ้มแย้ม ท่านผู้นี้ นอกจากจะเป็นนายกพุทธสมาคมแห่งประเทศจีนมาเป็นเวลานานแล้ว ท่านยังมีตำแหน่งทางการเมืองเป็นรองประธานสภาที่ปรึกษาฝ่ายการเมืองของรัฐบาลจีน มีฐานะเท่ากับรองนายกรัฐมนตรี ท่านเป็นกวีชื่อก้อง แต่คำกลอนที่ไพเราะเพราะพริ้ง ทั้งยังมีลายมือวามที่สุดคนหนึ่ง มีคนขอให้ท่านเขียนมากมาย ท่านว่าระยะหลัง ๆ นี้ท่านเขียนให้เฉพาะวัดเท่านั้น เนื่องจากพวกเรากล่าวต้อนรับกันแล้วครั้งหนึ่ง ท่าน ลิ ล้ง ฉี จึงพูดแทนท่านเพียงสั้น ๆ และผมกล่าวตอบทำนองเดียวกัน เราได้นั่งคุยกันไประหว่างรับประทานอาหาร ซึ่งมีถึง ๑๕ อย่าง เรียกว่ารับประทานกันเกือบตาย เป็นอาหารฮ่องเต้แทบทั้งสิ้น เว้นแต่ตัวท่านเจาปูชูเองรับประทานอาหารเจมาเป็นเวลา๖๒ปีแล้วตั้งแต่ท่านอายุ ๒๐ ปี เป็นปฏิปทาที่มั่นคงและสม่ำเสมอมาก ไม่สูบบุหรี่หรือดื่มน้ำเมา สุขภาพท่านยังดี ผมแนะนำว่า มีคริสเตียนมาด้วย ท่านก็ดีใจ และว่าเป็นคณะแรกที่มีศาสนาอื่นมาด้วย แล้วท่านได้เล่าเรื่องประชุมศาสนาโลกให้พวกเราฟัง แล้ววกมายังประเทศจีนเองว่า ผู้แทนราษฎรในรัฐสภาแห่งชาติก็ดี ในสภาที่ปรึกษาก็ดี ประกอบด้วยผู้แทนศาสนาต่าง ๆ ทั้งสิ้น ที่น่าสังเกตก็คือพุทธสมาคมเป็นผู้ดูแลและควบคุมวัดต่าง ๆ และวัดก็ส่งเงินบำรุงให้พุทธสมาคม ผมชอบมากจริง ๆ การของบประมาณจากรัฐบาลกลางเพื่อบูรณะวัดต้องขอผ่านพุทธสมาคม เขาไม่มีการปกครองคณะสงฆ์เป็นตำแหน่งต่าง ๆ เหมือนประเทศไทยแต่ตรงกันข้าม พระกลับมีตำแหน่งทางการเมือง เช่น ปันเชนลามะ นิกายหนึ่งของมหายานฝ่ายธิเบต เป็นผู้แทนราษฎรจีน และพระผู้ใหญ่หลายรูปเป็นกรรมการในสภาที่ปรึกษาฝ่ายการเมืองของจีน ศาสนากับการเมืองของเขาจึงไปด้วยกัน เหมือนกับประเทศที่เจริญแล้วทั้งหลาย เช่นญี่ปุ่นและประเทศตะวันตก

ท่านเล่าให้พวกเราฟังว่า คนในประเทศจีนถือพุทธศาสนากันกว่าร้อยล้าน นอกนั้นเป็นศาสนาอื่น ซึ่งไม่ถึงร้อยล้าน ในแต่ละศาสนา มุสลิมอยู่ทางภาคตะวันตกเฉียงเหนือของประเทศ มีจำนวนประมาณ ๓๐ ล้าน คริสเตียนเดิม ๗๐๐,๐๐๐ คน ปัจจุบันมีมุสลิมกว่าหนึ่งล้านคน คาทอลิกกว่า ๓ ล้าน พวก

"ทุกศาสนามีเนื้อหาอย่างเดียวกัน
เหมือนน้ำในมหาสมุทร
แม้จะมีชื่อต่างกัน
แต่แท้จริงแล้ว
เรามีเพียงมหาสมุทรเดียว"

เราสงสัยจึงถามว่าพลเมืองของประเทศจีนมีมากกว่าพันล้านคน มีคนนับถือศาสนาต่าง ๆ รวมแล้วไม่เกิน ๒๐๐ ล้าน แล้วพวกนอกนั้นเขานับถือศาสนาอะไร ท่านนายกฯ ยิ้มแล้วตอบว่า บางคนก็ถือศาสนาผี และบางคนก็ไม่ถือศาสนาอะไรเลยไม่มีศาสนาสิกข์ และไม่มีฮินดู

หลังจากรับประทานอาหารเสร็จแล้วเราอธิษฐานร่วมกันให้ศาสนิกทุกหมู่เหล่ามีความรักความสามัคคีกันแล้วลาท่านเจ้าภาพกลับออกไปดูจตุรัสเทียนอันเหมิน ซึ่งทางเจ้าภาพได้ขออนุญาตทางการไว้แล้ว พวกเราถ่ายรูปกันจนพอใจแล้วจึงพากันไปซื้อของที่ร้านค้าประชาชน ซึ่งมีของสารพัดอย่าง เป็นของรัฐบาล พนักงานขายเป็นคนหนุ่มสาวหน้าตาดี ๆ ทั้งนั้น คล้ายกับพวกแขกอินเดียตอนเหนือของประเทศเริ่มแต่เดลฮีเป็นต้นไป สวยเหมือนรูปปั้น คุณสบสุขเล่าให้ฟังว่า จีนทางเหนือนั้นตัวใหญ่มาแต่ไหนแต่ไร และยังหน้าตาดีและฉลาดด้วย ครั้งหนึ่ง พวกญี่ปุ่นได้ส่งสาว ๆ ญี่ปุ่นมาแต่งงานกับชาวจีนเพื่อได้พันธุ์ดีไปจากจีน เวลานี้ชาวจีนรุ่นใหม่ทั่วประเทศรูปร่างสูงใหญ่และหน้าตาดีกันแทบทั้งสิ้น ผมได้เปรียบชาวอินเดียกับชาวจีนส่วนเหนือว่า หน้าตาดีคล้ายกัน แต่แพ้แขกที่หน้าอก คุณสุทัศน์หัวเราะและอธิบายว่าเขารัดเอาไว้เพื่อไม่ให้อวดส่วนที่ควรปกปิด อันเป็นประเพณีจีนมาแต่โบราณ

วันที่ ๗ พฤศจิกายน เราไปเที่ยวกำแพงเมืองจีน ซึ่งเป็นสิ่งมหัศจรรย์ของโลกสิ่งหนึ่ง มีความยาวกว่า ๖,๐๐๐ กิโลเมตร ทอดคดโค้งไปตามโขดเขาและหุบผา จากตะวันออกไปจรดชายแดนด้านตะวันตกของประเทศ กล่าวกันว่า ถ้ามองลงมาจากดวงจันทร์ คนจะสังเกตเห็น ๒ สิ่งบนโลก สิ่งหนึ่งคือ กำแพงยักษ์นี้ กำแพงนี้เริ่มสร้างเมื่อ ๒๐๐ ปีก่อนพุทธกาล เดิมจีนยังแยกกันเป็นก๊กเป็นเหล่า พวกจีนเหนือมาจนถึงราชวงศ์เหมิงได้สร้างกำแพงเสร็จเป็นรูปร่างดังปรากฏอยู่ในปัจจุบัน เมื่อ ๖๐๐ ปีมานี้ รัฐบาลได้เปิดให้ประชาชนชมเป็นจุด ๆ จุด ที่พวกเราไปดูนี้ตั้งอยู่ในเขตตำบลบาตาหลิ่งห่างจากนครปักกิ่งไปทางทิศเหนือประมาณ ๔๕ กิโลเมตร

เราออกเดินทางกัน ๙ นาฬิกา โดยรถตู้ของพุทธสมาคมแห่งประเทศจีนเจ้าภาพไปตามถนนราดยางชั้นหนึ่ง ผ่านท้องนาและขุนเขา มีต้นไม้ที่ใบร่วงแล้วและที่เริ่มร่วงตั้งหน้ารับลมหนาวเหน็บในอีกไม่กี่วันข้างหน้าต้นแอบเปิ้ลยังพอมีใบอยู่บ้าง แต่ต้นท้อสลัดใบทิ้งเหลือแต่กิ่งชูสล้างคล้ายต้นไม้ตายในสวนสองข้างมรรคา ใบมันหล่นอยู่บนพื้นคอยหิมะมาทับกลบเน่าเปื่อยเพิ่มความโอชะ เป็นปุ๋ยให้ต้นไม้กินเป็นวัฏจักรสืบต่อไปไม่ขาดตอน นอกจากเสียว่ามนุษย์ผู้โง่เขลาเอาไฟไปเผามันเสียเท่านั้น ส่วนลูกของมันถูกคนเก็บไปจำหน่ายจ่ายแจก ไม่เหลือไว้ให้พวกเราเห็นเลยแม้แต่ลูกเดียว ใครกินบ้างก็ไม่อาจรู้ได้ ผมคิดไปก็นึกอายต้นไม้มันที่มันมีแต่ความเผื่อแผ่เมตตาไม่รังเกียจหรือริษยาว่าผู้บริโภคลูกของมันจะเป็นใคร

ไม่นานนักเราก็มาถึงช่องเขาแห่งหนึ่ง มีกำแพงมหึมาทอดคดเคี้ยวขึ้นบนเขาทั้งสองข้าง ไต่ไปตามไหล่เขาเชิงดอยและโขดหินยาวไกลออกไปจนสุดสายตา พวกเราขับรถผ่านช่องแคบนั้นเลยไปจอดที่ลานซึ่งทางการจัดไว้สำหรับผู้ไปเยือน ขณะนั้นเป็นเวลาเที่ยงวัน ท้องฟ้าครึ้มไปด้วยเมฆ มองไม่เห็นตะวันอากาศหนาวเย็นถึงกระดูก

บริเวณนั้นเป็นภัตตาคารและร้านค้าขายของฝาก พวกที่นั่งขายอยู่ตามลานก็มีอยู่ไม่น้อย คนหนุ่มสาวชาวจีนที่หากินทางซื้อขายเงินในตลาดมืดหลายคนกระแซะเข้ามาถามพวกเราว่าต้องการแลกเงิน

"จีนทางเหนือนั้น ตัวใหญ่มาแต่ไหนแต่ไร และยังหน้าตาดี และฉลาดด้วย ครั้งหนึ่ง พวกญี่ปุ่น ได้ส่งสาย ๆ ญี่ปุ่นมาแต่งงานกับชาวจีน เพื่อให้ได้พันธุ์ดีไปจากจีน"

หรือไม่ ในอัตราที่ถูกกว่าของทางราชการมาก แต่พวกเราไม่ต้องการทำผิดกฎหมาย

หลังจากรับประทานอาหารกลางวันกันแล้ว เจ้าภาพก็นำแผ่นพับมาแจกพร้อมด้วยประกาศนียบัตร ถ้าไต่ขึ้นไปถึงป้อมปราการเบื้องบน ซึ่งอยู่บนสันเขาแล้วก็เรียกว่าปีนสำเร็จ จะให้ใครกรอกข้อความในใบประกาศนั้นรับรองความสามารถก็ได้ ส่วนแผ่นพับนั้นเป็นภาพกำแพงยักษ์และประวัติความเป็นมาของมัน เราจัดแจงเก็บสองสิ่งนั้นไว้ในกระเป๋าเสื้อนอกแล้วไต่บันไดขึ้นไปบนสันกำแพงก่อน ซึ่งมีความกว้างประมาณ ๕ เมตร และสูงประมาณ ๗.๕ เมตรโดยเฉลี่ย ไม่ว่าช้างหรือม้าก็ข้ามไม่ได้ ฝั่งกำแพงด้านนอก *(โดยสมมติ)* เป็นซี่ใหญ่ สามารถที่จะยิงข้าศึกผ่านช่องระหว่างซี่ พื้นกำแพงตรงไหนไม่ชันก็ไม่มีขั้น ทุกคนที่ปีนต่างตื่นเต้นและดีใจ จึงพากันถ่ายรูปเป็นพัลวันบ้าง ก็ปีนขึ้นไปถ่ายบนสันข้างกำแพงเหมือนลิงที่ศาลพระกาฬพบุรีคนนั้นบังคนนี้ กว่าจะถ่ายได้แต่ละรูปก็แสนยาก เพราะคนจีนต่างจังหวัดไปเที่ยวกันมากทั้ง ๆ ที่เป็นวันทำงาน เขาคงเป็นชาวนาที่ไม่มีวันหยุดเป็นทางการ

น้ำใจคนจีน ช่างประเสริฐนัก ณ จุดหนึ่ง คุณสบสุขปีนกำแพงขึ้นไปถ่ายรูปเอาทิวทัศน์เบื้องล่าง สร้อยข้อมือทองคำหนัก ๒ บาทหล่นโดยไม่รู้สึกตัว พอเดินจากจุดนั้นไปได้ไม่นาน นักก็มีผู้หญิง ๒ คน อายุประมาณ ๓๐ ปีเศษวิ่งตามพวกเรามา ถามคุณสบสุขว่าของหล่นหรือเปล่า แต่ไม่ให้พวกเราดูว่าเป็นอะไร คุณสบสุขกับคุณตรึงใจจึงได้สำรวจดูข้อมือของตน ซึ่งแน่นหนาไปด้วยแขนเสื้อหลาย ๆ ตัว ทั้งเสื้อใน เสื้อขนสัตว์ และเสื้อคลุม กว่าจะรู้ได้ก็หลายนาที ในที่สุดก็พบว่า สร้อยข้อมือของคุณสบสุขหาย จึงบอกเธอทั้งสองว่า ใช่แล้วเธอคนหนึ่งก็ส่งสร้อยข้อมือทองคำให้คุณสบสุข ผู้ตื้นตันไปด้วยความดีใจและประทับใจ คุณสบสุขได้หยิบเงินจากกระเป๋าส่งให้เธอทั้งสองปึกหนึ่ง แต่เธอไม่ยอมรับและรีบหนีไปโดยไม่ยอมบอกว่าชื่ออะไร ประกอบกับพูดกันไม่ค่อยจะเข้าใจแม้ว่าคุณสบสุขจะพูดภาษาจีนแต้จิ๋วได้ก็ตาม คุณสุทัศน์ล่ามผู้แสนดี ของพวกเราซึ่งเสร็จจากถ่ายรูปให้คนอื่นอยู่รู้เข้าจึงคว้าเอากล้องคุณสบสุขแล้ววิ่งตามเธอไปถ่ายรูปและขอชื่อเธอทั้งสองมาเพื่อทำข่าว ได้ความว่าเธอทั้งสองเป็นฉังโจว ซึ่งอยู่ห่างจากปักกิ่งหลายกิโลเมตร เป็นคนงานของโรงงานแห่งหนึ่งที่นั่น

คนหนึ่งชื่อ *เปา ฮุ่ย ฟัง โชว*

อีกคนชื่อ *เฉียน จิน ซิ่ว*

เธอทั้งสองบอกว่าพวกเธอเห็นของตก ผู้ชายคนหนึ่งหยิบเอาไป พวกเธอจึงตามไปขอคืนมาให้เจ้าของ เป็นความดีที่ควรจารึกไว้เป็นตัวอย่างแก่ชาวโลกตราบสิ้นอนันตกาล

พวกเราได้พากันไต่กันไปถ่ายรูปกันไปตลอดทาง เหนื่อยนักก็พักเอาแรง จนในที่สุดไปถึงปราการบนสันเขา ซึ่งทางการทำบันไดเล็ก ๆ ๒ อันสำหรับเป็นทางขึ้นอันหนึ่งและทางลงอีกอันหนึ่ง แต่ความไม่รู้ของนักไต่ทั้งหลายทำให้แย่งกันขึ้นเบียดเสียดกับคนที่กำลังดันลงมา ขึ้นยากเหลือประมาณ แต่ในที่สุดเราก็ขึ้นไปข้างบนได้ มองไปรอบ ๆ บริเวณซึ่งเต็มไปด้วยขุนเขาที่มีแต่หญ้าคลุมไร้ต้นไม้สลับซับซ้อนกว้างไกลมากจนลับขอบฟ้า หมู่เมฆถมึงทึงอับแสงอาทิตย์ แต่พอถ่ายรูปได้ คล้ายกับมันกำลังเตือนเราว่าอย่าประมาทปล่อยร่างกายให้ถูกความหนาวมากนักนะ เดี๋ยวฉันจะทำปุยน้ำแข็งมาโปรยเล่นให้พวกเธอดู ข้าง ๆ กำแพงมีอูฐตัวหนึ่ง กับม้าอีกตัวหนึ่งยืนอยู่บนพื้นแคบ ๆ ต่างแห่งกัน ซึ่งเจ้าของทำไว้สำหรับให้สัตว์ทั้งสองยืนหลับตาปริบ ๆ คอยคนไปขี่มันเพื่อถ่ายรูป ผมรู้สึกสงสารสัตว์ทั้งสองมาก เพราะมันจะต้องไต่เขาชันขึ้นมาด้วยความลำบากมากแต่ละวัน แล้วมายืนอดอาหารอยู่บนพื้นนับชั่วโมง แต่ไม่ปรากฏว่ามีคนสนใจ เห็นจะเพราะไม่สะดวกและไม่กล้าเพราะมันสูง ถ้าพลาดพลัดตกลงไปก็มีหวังข้างเดียว คือตาย

สุสานกษัตริย์จีนโบราณ ก็เป็นสิ่งมหัศจรรย์อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งพวกเราได้ดูบนเส้นทางเดียวกันขากลับ พอขึ้นรถจากกำแพงยักษ์ พวกเราก็หลับไปตาม ๆ กันเนื่องจากความเหนื่อยอ่อนจากการปีนป่ายในวัยบ่าย ผู้ที่ตื่นก็คุยกันไปด้วยความสนุกสนานเป็นการพักผ่อนใจ เรามาถึงเชิงผาแห่งหนึ่ง เป็นอุทยานที่ได้รับการรักษาอย่างสะอาดและ งามตา มีแผ่นหินปู และต้นไม้ที่คนอนุรักษ์ไว้เป็นบริเวณกว้างนับสิบไร่ ผมมองหาแต่ต้นแบะก๊วย เพื่อจะถ่ายรูปให้ติดใบของมันเป็นฉากเหลืองสวยงามที่ไม่มีสิ่งใดเทียบ ก็พอดีเห็นขึ้นอยู่แถวหนึ่งนอกกำแพงชั้นนอก ผมได้แต่หมายตาว่าจะพาพวกลงมาถ่ายก่อนกลับ

เจ้าภาพพาพวกเราเดินขึ้นไปบนไหล่เขาไกลพอสมควร

ไปถึงสถานที่แห่งหนึ่งเป็นโคกดินสูงขึ้นไปคล้ายกับคนเอาดินไปถมเขา มีต้นไม้ขึ้นหนาพอสมควร ที่ด้านหนึ่งพวกเรามองเห็นปล่องประตูขอบด้านบนครึ่งวงกลม โตขนาดสองคนเดินเข้าไปได้โดยไม่ต้องก้ม พวกเราถูกนำเข้าไปในนั้น เป็นกระไดหินชันวนเวียนลึกลงไป ๕ พัก ก็ถึงพื้นล่าง ซึ่งเป็นอุโมงค์ใหญ่ มีห้าห้อง เขาว่าเนื้อที่ ๑,๑๕๕ ตารางเมตร ลึก ๒๗ เมตร เป็นที่น่าอัศจรรย์ยิ่งนัก ที่คนโบราณไม่มีเครื่องทุ่นแรงอันทันสมัยจะสามารถสร้างได้ถึงขนาดนั้น เขาเล่าว่าที่พบสุสานนี้โดยบังเอิญจากลายแทงบนศิลาจารึกที่ขุดพบ และว่ามีสุสานใต้ดินอย่างเดียวกันนี้ถึง ๑๓ แห่ง แต่ที่ขุดพบแล้วเพียงแห่งเดียวเท่านี้

ขากลับผมไม่ลืมถ่ายรูปต้นแบะก๊วย มิใยใครจะเร่งเร้าให้ขึ้นรถ เพื่อรีบกลับมาทานอาหารในเมือง

คนที่ไปด้วยเล่าว่า พระเจ้าแผ่นดินจีนโบราณนั้นคิดปกครองแผ่นดินในโลกวิญญาณด้วย จึงได้สร้างฮวงซุ้ยเหมือนกับวัง และเก็บเป็นความลับ ไพร่พลที่ถูกเกณฑ์ไปสร้างฮวงซุ้ยจะถูกเก็บหมด เพื่อมิให้ล่วงรู้ไปถึงภายนอก

นมัสการพระทันตธาตุ

วันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๕๓๒ ตอน ๙.๐๐ นาฬิกา เราได้ไปเยี่ยมชมพระทันตธาตุของพระพุทธองค์ที่วัด หลินกวาง ซึ่งตั้งอยู่ที่เชิงดอยแห่งหนึ่งที่ชานนครปักกิ่งด้านตะวันตก พระธาตุองค์นี้ชาวจีนได้เก็บรักษาไว้ในประเทศจีนเป็นเวลากว่า ๑,๕๐๐ ปีแล้ว ตำนานกล่าวว่า หลังจากพระพุทธองค์เสด็จปรินิพพานแล้ว คงมีพระทันตธาตุอยู่เพียง ๒ องค์ องค์หนึ่งอยู่ที่ศรีลังกา อีกองค์หนึ่งอยู่ที่ปากีสถาน ต่อมาพุทธศตวรรษที่ ๑๐ สมัยราชวงศ์ฉีหลวงจีนฟาเสียนได้นำมาประดิษฐานไว้ที่นานจิงซึ่งเป็นเมืองหลวงของจีนฝ่ายใต้ ต่อมาอีกหลังจากนั้นก็ได้ย้ายไปอยู่ตามเมืองหลวงใหม่ของจีนหลายแห่งจนในที่สุดมาประดิษฐานอยู่ที่นครเบจิง หรือ ปักกิ่งปัจจุบันในสมัยราชวงศ์เหลียว

เราไปถึงมีพระคอยต้อนรับเราอยู่ พอเราลงจากรถท่านก็จัดแจงไหว้พวกเราเยี่ยงพระมหายานผู้เปี่ยมไปด้วยคารวธรรมทั้งหลาย ที่เราได้พบหลาย ๆ ครั้งที่ผ่านมา ท่านรีบเดินนำหน้าพาพวกเราไปยังเจดีย์องค์หนึ่ง รูป ๖ เหลี่ยม เส้นผ่าศูนย์กลางไม่เกิน ๑๐ เมตร แลภายนอกคล้ายกับมีหลายชั้น แต่ละชั้นมีหลังคาทรงจีนยื่นออกมาข้าง ๆ เป็นเฉลียงคล้ายกับงอบหลาย ๆ ใบวางไว้เป็นชั้น ๆ ลดหลั่นกัน ใบล่างใหญ่เรียวเล็กขึ้นไปข้างบนนับได้ ๑๓ ชั้น แล้วท่านให้พวกเราเปลี่ยนใส่รองเท้าแตะที่ท่านจัดเตรียมไว้ให้ ก่อนไต่ขึ้นไปตามบันไดแคบ ๆ ภายในเจดีย์ ไปได้ไม่สูงนักก็ถึงชั้นที่องค์พระทันตธาตุประดิษฐานอยู่ในสถูปทองคำ ซึ่งหนักถึง ๑๓๕ กิโลกรัม มีหน้าต่างพอมองเห็นองค์พระธาตุ แต่เนื่องจากวางไว้ที่สูงเพียงตา จึงมองไม่ถนัด ท่านฉายไฟฉายดวงน้อยเข้าไปในสถูปนั้นให้พวกเราดูกัน ผมเองชะเง้อแทบคอหลุดจากไหล่ก็เห็นแต่แสงไฟปะทะผนังสถูปสะท้อนเป็นประกาย บางคนก็ว่าเห็นมีรัศมีออกมา แลเห็นองค์พระธาตุไม่เหมือนกัน

พวกเราก้มกราบสวดมนต์กันตั้งแต่อิติปิโส จนกระทั่งสุปฏิปัณโณ แล้วสวดพระคาถาชินบันชร ขณะที่พระผู้นำเราขึ้นไปยืนประนมมือท่องคำภาวนาของท่านอยู่ข้างแท่นที่วางสถูปทองคำนั้น เสร็จแล้วท่านรีบพาพวกเราลงจากเจดีย์โดยไม่ได้พาขึ้นไปชั้นบนซึ่งจริง ๆ แล้วมีเพียง ๗ ชั้น และองค์เจดีย์สูง ๕๑ เมตร และห้องที่ประดิษฐานพระธาตุมีเนื้อที่ ๒๒ ตารางเมตร ประชาชนทั่วไปไม่มีโอกาสเข้าชม นอกจากแขกบ้านแขกเมืองอย่างเราเท่านั้น ทำนองเดียวกับพระเขี้ยวแก้วองค์ที่ ๒ ที่แคนดี ประเทศศรีลังกา

ที่กุฏีหลังหนึ่ง ไม่ห่างจากพระเจดีย์นัก มีพระผู้ใหญ่อายุราว ๗๐ ปี รอรับพวกเราอยู่ ท่านออกมายกมือประนมขึ้น ๆ ลง ๆ แบบจีนต้อนรับพวกเราด้วยอาการยิ้มแย้ม แล้วเชิญพวกเราเข้าไปนั่งข้างในห้องรับแขกของท่าน ซึ่งเป็นเก้าอี้นวม แล้วท่านได้เล่าประวัติความเป็นมาของพระทันตธาตุให้พวกเราฟัง โดยมีคุณสุทัศน์นั่งแปลอยู่ข้าง ๆ พวกเราสงสัยว่า สมัยปฏิวัติวัฒนธรรม *(ค.ศ. ๑๙๗๐-๑๙๗๕)* วัดทั้งหลายถูกปิด แล้ววัดนี้อยู่ได้อย่างไร ถ้าวัดถูกปิด มีคนเฝ้าพระทันตธาตุหรือเปล่า ก็ได้รับคำตอบว่า วัดนี้ไม่ถูกปิด พระก็ยังอยู่ เป็นแต่ว่าไม่มาก เพราะรัฐบาลถือว่าเป็นวัดที่มีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองปิดไม่ได้ และสถูปทองคำที่ไว้พระธาตุนั้นก็เป็นของเก่าจากพิพิธภัณฑ์ ซึ่งผู้นำของชาติอนุญาตให้ทางวัดเลือกเอามาเพื่อประดิษฐานพระเขี้ยวแก้วองค์นั้น เป็นสมบัติส่วนพระองค์ของกษัตริย์จีนโบราณ ทรงพระนามว่าพระเจ้าเสียนหลง ได้โดยมีคนนำมาถวายในโอกาสเฉลิมพระชนม์พรรษา ๕ รอบของพระองค์เอง และ ๘๐ พรรษาของพระราชชนนีของพระองค์ หลังจากถวายของขวัญเล็กน้อยแล้ว พวกเราก็ลาท่าน ขณะเดินออกมา ได้พบชาวธิเบตซึ่งนับถือศาสนาพุทธนิกาย

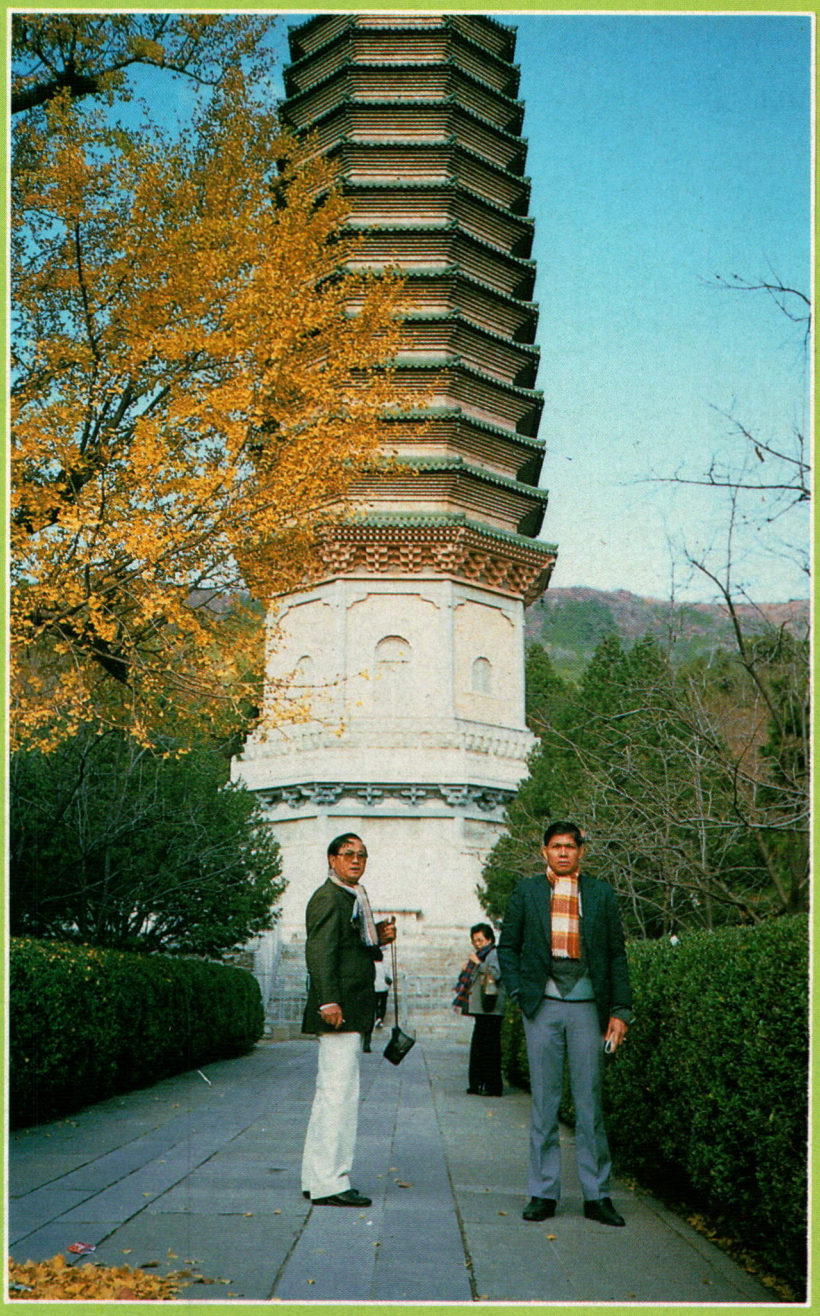

เจดีย์ที่ประดิษฐานพระเขี้ยวแก้วของพระพุทธเจ้าที่ชานเมืองปักกิ่งและต้นใบสีเหลือง คือ แปะก๊วย

กำแพงเมืองจีนที่บาดาหลิง ห่างจากปักกิ่ง ๔๕ กิโลเมตร

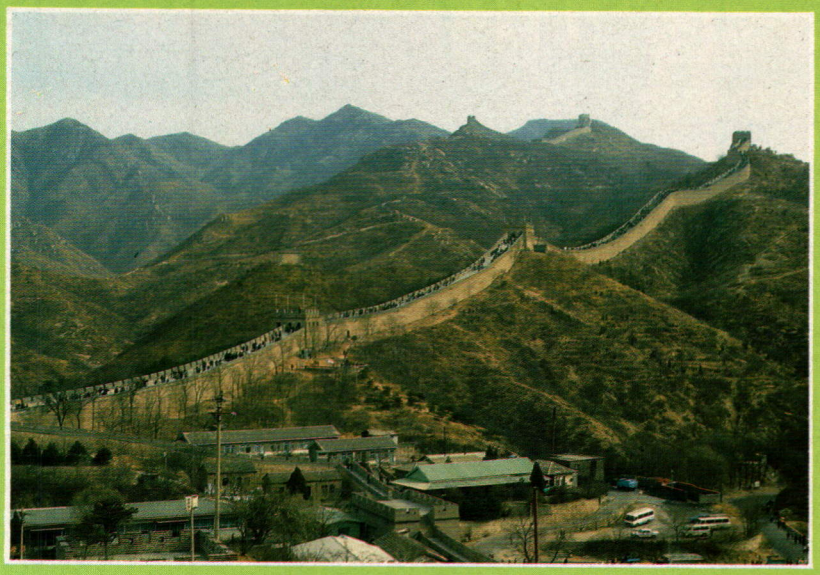

กำแพงเมืองจีน สิ่งมหัศจรรย์โลกสิ่งหนึ่ง มีความยาวกว่า ๖,๐๐๐ กิโลเมตร ทอดค่คโค้งไปตามโขดเขาและหุบผา

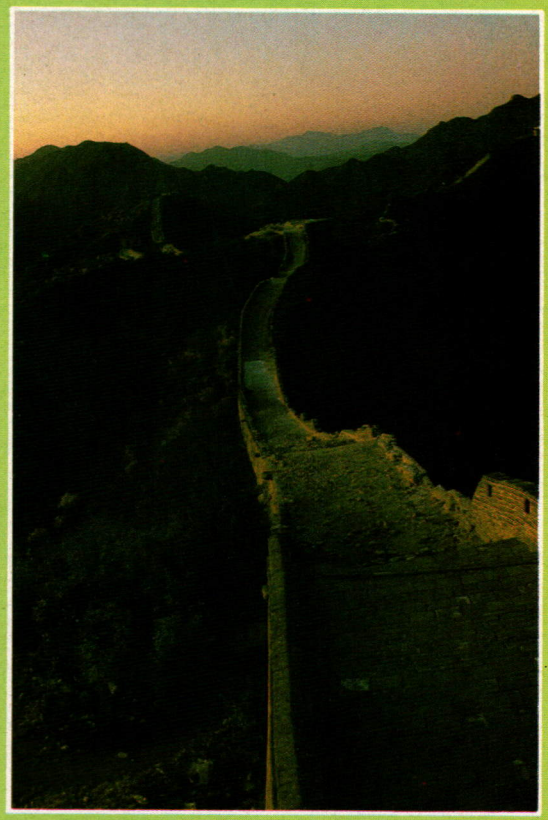

พระหยกที่วัดพระหยก นครเซี่ยงไฮ้

ทะเลสาบคุนหมิงหู ที่พระนางซูสีไทเฮา ทรงบัญชาให้ขุดที่บริเวณเชิงเขาอันเป็นที่ตั้งพระราชวังฤดูร้อนในเขตปักกิ่ง

ปันเชนลามะ เดินวนเวียนรอบองค์เจดีย์อยู่ บางคนก็กำลังนมัสการพระเจดีย์ ซึ่งเขาทำแปลกกว่าเรามาก โดยยืนแล้วประนมมือ แล้วก้มคุกเข่าลงกราบศีรษะจรดพื้น ทำอย่างนั้น ๓ ครั้ง คล้ายการกราบของพี่น้องชาวจีนบางคนที่พวกเราพบมา ถ้าเป็นการนมัสการในวิหาร เมื่อลุกขึ้นยืนทีหนึ่งก็จะตีกลองทีหนึ่งอีกด้วย เป็นการเพิ่มสมาธิขณะทำการสักการะด้วยศรัทธาอันแรงกล้า ผมได้สัมภาษณ์ชาวธิเบตอีกคนหนึ่งได้ความว่าพวกเขากำลังศึกษาศาสนาอยู่ที่วิทยาลัยแห่งหนึ่งในปักกิ่ง

พระราชวังฤดูร้อน

จากนั้น พวกเราได้ไปชมพระราชวังฤดูร้อน ซึ่งพระนางซูสีไทเฮาทรงสร้างไว้ ตั้งอยู่บนเขา มีที่พระนางประทับสวดมนต์ และมีพระพุทธรูปหลายองค์ในวิหาร ซึ่งฝาผนังทำด้วยกระเบื้อง มีพระพุทธรูปนับพัน ๆ องค์พ้นโผล่นูนออกมา บางองค์ถูกคนมือบอนทุบแตกเป็นรูโบ๋ มองลงมาเห็นตึกรามบ้านช่องของนครปักกิ่งอยู่เรียงราย

ฟากเขาอีกด้านหนึ่งเป็นปราสาทที่พระนางประทับในวันพระ ใกล้ ๆ กับท้องพระโรงที่ว่าราชการที่เชิงเขาสูง ดูเหมือนจะ ๔ ชั้น มีหน้าต่างรับลมจากทะเลสาบซึ่งพระนางทรงให้ขุดไว้กว้างใหญ่น่าอัศจรรย์ คนสมัยนั้นเขาช่างมีเวลาก่อสร้างมากมาย ข้างเขารอบทะเลสาบเป็นทางเดินมีหลังคา และที่มุมขวาสุดเป็นเรือมหึมาทำด้วยหินยื่นออกไปในทะเลสาบ เฉพาะส่วนหัว ครึ่งลำ ประชาชนขี่เรือจักรยานหย่อนใจกันอยู่ทั่วพื้นน้ำอันสงบและในบรรยากาศอันหนาวเหน็บแห่งทิวาวาร เราคาดกันว่าหิมะจะต้องลงในไม่ช้า

ทะเลสาบแห่งนี้เองที่พระนางทรงสร้างและให้ชื่อว่า **คุนหมิงหู** เป็นชื่อทะเลสาบธรรมชาติที่นครคุนหมิง ซึ่งพระนางเสด็จประภาสมา จนที่นั่นต้องเปลี่ยนจากชื่อเดิมเป็นเตียนสือ ที่กล่าวมา เราได้แต่ชมกันว่า จีนนี้ยิ่งใหญ่สมกับชาติที่เก่าแก่จริง ๆ

คุณสุทัศน์เล่าว่า ที่ซีอานเมืองหลวงเก่าอีกแห่งหนึ่งทางเหนือของจีน ก็มีหลุมฝังศพกษัตริย์โบราณที่มีตุ๊กตาดินเผาในอุโมงค์นับพัน ๆ ตัวเป็นบริเวณน่าอัศจรรย์เหมือนกัน แต่เสียดายที่เราไม่อาจไปดูเองได้ด้วยเหตุว่าเราไร้อิสรภาพโดยสิ้นเชิง ต้องไปตามกำหนดการที่เจ้าภาพเขาจัดให้เพียง ๑๒ วัน ซึ่งจะให้ทั่วจีนซึ่งเป็นแผ่นดินอันกว้างใหญ่จุพลเมืองกว่าพันล้านนั้นย่อมเป็นไปไม่ได้

สู่นครเซี่ยงไฮ้

เช้าที่ ๙ พฤศจิกายน เป็นวันที่เราจำต้องลาจากปักกิ่งอากาศตอนเช้ามืดหนาวเย็นถึงขั้วหัวใจ พอเราออกไปถึงชานเมืองก็เห็นหิมะบาง ๆ คลุมอยู่บนพื้นหญ้า พวกเราดีใจที่ได้เห็นหิมะดังปรารถนา

เครื่องบินกำหนดออกจากสนามบินปักกิ่งเวลา ๘.๓๐ นาฬิกา แต่เนื่องจากทัศนวิสัยไม่ดี ท้องฟ้ามืดด้วยเมฆหนาและลานบินมีหิมะ เครื่องจึงขึ้นไม่ได้ เมื่อเราเดินไปขึ้นเครื่องมองเห็นหิมะตกค้างอยู่บนหลังคาเครื่องบินประปราย แต่มันก็ไม่ได้บ่นอะไร เสียงพนักงานพูดอ้อแอ้ออกมาทางไมโครโฟนบนเครื่องว่าเครื่องต้องออกช้า พวกเรานั่งถอนหายใจกันอยู่ในเครื่องกว่าชั่วโมง จึงรู้สึกว่ามีอะไรมาฉุดที่ล้อของมันให้มันถอยหลังไปเล็กน้อย จากนั้นเสียงเครื่องยนต์ก็กระหึ่มเร่งความแรงฉุดเครื่องให้เดินหน้าสู่สายบิน และเพิ่มกำลังขึ้นโดยลำดับฉุดเครื่องราวกับช้างสารจนพวกเราต้องคว้าสิ่งของส่วนตัวยึดไว้ให้แน่นเพื่อมิให้มันล้มด้วยแรงดึง จากนั้นไม่ถึงอึดใจเครื่องแอร์บัส ๗๖๗ มีผู้โดยสาร ๒๐๐ คนเศษ แน่นลำก็ทะยานดั้นเมฆขึ้นสู่เวหา ณ เวลา ๙.๔๕ นาฬิกา ช้ากว่าเวลากำหนดชั่วโมงเศษ พวกเราไม่สบายใจเพราะทางเซี่ยงไฮ้ต้องเสียเวลาคอยรับพวกเราที่สนามบินกว่าชั่วโมง

เพียงนาทีเศษ ๆ เราก็ขึ้นพ้นควันหมอก .และกลีบเมฆมองเห็นแสงอาทิตย์แจ่มจรัสอยู่เหนือขอบฟ้าอันสุดไกล แต่ไม่เข้าตาพวกเราเพราะเครื่องบินเข้าหาตะวัน แสงอาทิตย์จึงไม่ได้ส่องเข้าหน้าต่าง เมฆบางเหนือเมฆทึบเบื้องล่างลอยอยู่เหมือนเครื่องบินก็ยังมี เครื่องบินไม่สูงนัก บางแห่งก็เป็นช่องเมฆยังพอมองเห็นเบื้องล่าง เห็นขุนเขาและแม่น้ำแยงซีอันกว้างใหญ่ไหลคดเคี้ยวผ่านผืนแผ่นดินที่เต็มไปด้วยพืชผักการเกษตร พอเครื่องได้เพดานบิน พวกเราก็ละเข็มขัดกันเพื่อจะได้นั่งสบาย ไม่นานพนักงานบนเครื่องก็นำกล่องอาหารมาแจก ผมรับประทานแล้วแต่เบื้องล่าง จึงรับประทานอีกไม่ได้ เปิดดูเป็นขนมแห้ง ๆ และเนื้ออบกรอบใส่ถุงพลาสติก ซึ่งผมไม่รับประทานอยู่แล้ว จึงจัดแจงปิดกล่องเก็บไว้ใช้ยามขัดสน ผมหยิบกระดาษขึ้นมาเขียนหนังสือฆ่าเวลา แต่ก็ได้ไม่กี่บรรทัด เพราะมัวแต่มองดูความงามเบื้องล่าง บ้างเป็นบึงบ้างเป็นเขา บ้างเป็นท้องทุ่งสลับกันไป มันคงเป็นอยู่เช่นนั้นชั่วอนันตกาล

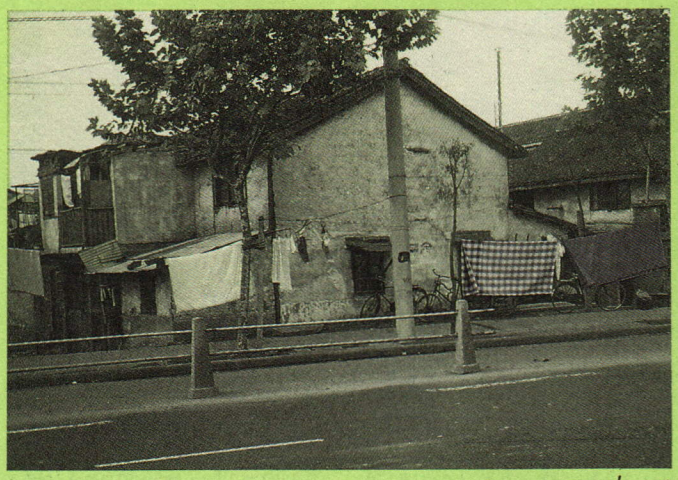

หมู่บ้านชาวนาในเชี่ยงไฮ้

ทุกสิ่งทำหน้าที่ของมันตามที่ธรรมชาติสร้างสรรค์ไว้ ขุนเขาไม่เคยบ่นให้แสงอาทิตย์ที่แผดเผามัน กบเขียด ปู ปลา มันอยู่ตามประสาของมันคิดโน่นคิดนี่ คิดถึงบ้านเมืองของเราที่ต้องการสร้างสรรค์พัฒนาอีกมากมาย ผมสะดุ้งเมื่อนึกถึงหน้าแล้งกำลังย่างเข้ามา นึกถึงคนมือบอนกำลังขีดไม้ขีดไฟจุดเผาป่า และคนมักง่ายทิ้งก้นบุหรี่อย่างไม่ระมัดระวังเข้าไปในข้างทางทำให้เกิดไฟไหม้เป็นบริเวณสุดลูกตา ทำให้ของดีวอดไปในเปลวเพลิงมากมายเหลือที่จะคณานับจนเผลออุทานออกมาดังอึ๊กแล้วได้สติกับมาจดดินสอลงบนกระดาษแล้วเขียนต่อ เขียนได้อีกไม่กี่ตัวก็กัดฟันกอด ๆ เพราะใจมันครุ่นคิดถึงแต่บ้าน อยากจะมีพลังวิเศษสามารถถอดจิตอันไร้ความสำนึกของคนเหล่านั้นแล้วเอาหัวใจของผมใส่เข้าไปแทน มันจะได้รักต้นไม้ สงวนหญ้า และ ถนอมดินกันบ้าง คิดไปร้อยแปดตลอดจนคิดถึงครอบครัว ลูกแก้ว เมียรัก ที่รอคอยวันกลับของผู้เป็นหัวหน้าครอบครัวที่ออกมาประกอบภารกิจเพื่อชาติเพื่อแผ่นดิน เป็นอันว่าเขียนอะไรได้ไม่กี่ตัว เวลาก็ผ่านไปชั่วโมงเศษ รู้สึกว่าเครื่องบินเอียงลำหัวต่ำลง ไม่ช้าพนักงานบนเครื่องบินก็เตือนให้พวกเรารัดเข็มขัด บอกว่าใน ๒๐ นาที เครื่องจะลงสนามบิน **ชางไห่** เสียงดังกอบแกบจากหัวเข็มขัดกระทบกันทั่วทั้งลำ อึกอึดใจต่อมาก็ปรากฏว่าเครื่องดิ่งเมฆลงสู่เบื้องล่างและร่อนลำเอียงซ้ายขวาหาทิศทางลง พวกเรารู้สึกว่าแผ่นดินเอียงเทไปทางโน้นบ้างทางนี้บ้าง ในที่สุดก็มอบเห็นพื้นดินชัดขึ้น มีตาหมากรุกเขียวด้วยพืชผักและธัญชาติก็มาก เหลืองมอ ๆ เป็นพื้นดินที่เตรียมไว้ปลูกพืชก็มี แล้วก็มีตึกรามหลังคาสูง ๆ ชูสล้าง อันแสดงถึงว่า เราถึงมหานครเซี่ยงไฮ้โดยบริบูรณ์ เสียงฐานเครื่องบินกางออกต้านลมดังหวือ ๆ และมองเห็นสนามบินอยู่เบื้องล่างไม่ห่างจากเครื่องบิน ในที่สุดล้อก็แตะพื้นโครม แล้วปีกข้างบนก็เผยอตั้งชันขึ้นต้านลมให้เครื่องช้าลงดังหวือหวือ ทุกคนดีใจที่ได้ไปถึงจุดหมายปลายทางโดยปลอดภัย แต่พนักงานบนเครื่องบอกให้ผู้โดยสารนั่งอยู่กับที่จนกว่าเครื่องบินจะหยุดนิ่ง เครื่องบินเคลื่อนมาจอดที่งวงช้างทางเข้าอาคาร เสียงคนโดยสารละเข็มขัดกันดังกอบแกบทั่วทั้งลำแล้วคนก็ยืนขึ้นล้วงเอาสมบัติส่วนตัวบนที่ไว้ของเหนือศีรษะแล้วยืนเข้าแถวคอยเวลาเดินออกจากเครื่อง

อากาศที่เซี่ยงไฮ้ไม่ทารุณเหมือนอากาศปักกิ่ง เพียง ๑๘°ซ. รู้สึกเย็นสบายขณะที่เราเดินออกจากสนามบิน เห็นชายวัยกลางคนรูปงามคนหนึ่งโบกมือให้สัญญาณว่าพวกเขาคอยรอรับอยู่ที่นั่น แล้วมีหญิงสาวสวยมากคนหนึ่งกับคุณลุงตัวเตี้ย ๆ ผมดอกเลาถูกคนหนุ่มคนนั้นแนะนำว่าเป็นนายกพุทธสมาคมเซี่ยงไฮ้ เข้ามาทักทายต้อนรับพวกเรา ก่อนพาพวกเราไปขึ้นรถตู้เข้าไปในเมือง ซึ่งห่างจากสนามบิน ๒๑ กิโลเมตร สองข้างทางเต็มไปด้วย ต้นไม้ใบคล้ายเมเบิ้ล แต่โตกว่า ลำต้นคล้ายตะแบกเรียงรายไม่ขาดตอน ได้ทราบว่าปลูกมานานนับสิบปีแล้ว จนกิ่งมันโน้มเข้าจรดกันกลางถนน ทำให้ร่มรื่นและงามตา จักรยานก็แล่นในทางของมันอย่างมีระเบียบน่านิยมยิ่งนัก ถนนหนทางได้รับการรักษาอย่างสะอาด

เรามาถึงโรงแรมใหญ่แห่งหนึ่ง บนฝั่งแม่น้ำหวงผู่ชื่อโรงแรมโอเซียน เป็นโรงแรมที่ใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งในนครเซี่ยงไฮ้ มีถึง ๗๐๐ ห้อง แต่ยังเล็กกว่าโรงแรมซีหยวนที่เราพักในปักกิ่ง ที่นั่นมีถึง ๑,๓๐๐ ห้อง และราคาก็ย่อมเยากว่า เราพักชั้นที่ ๑๔ มองจากหน้าต่างเห็นตึกแน่นขนัด ทั่วมหานคร ซึ่งมีพลเมืองมากกว่านครปักกิ่ง คือมีถึง ๑๒ ล้าน โรงแรมเป็นตึกเก่าและแข็งแรง สร้างสมัยอังกฤษปกครอง แม่น้ำหวงผู่ก็มีความกว้างเท่า ๆ แม่น้ำเจ้าพระยาของเรา มีเรือยนต์น้อยใหญ่ บ้างวิ่ง บ้างจอดอยู่เรียงราย เขามีเรือท่องหวงผู่เหมือนเรือออกเรียนเตลควีนท่องเจ้าพระยาของเราด้วย แต่เราไม่มีเวลาพอถึงไม่ได้เที่ยวทางเรือ

หลังจากรับประทานอาหารกลางวันที่โรงแรมแล้ว เจ้าภาพได้รับเราไปเยี่ยมโบสถ์คริสเตียนนครเซี่ยงไฮ้ซึ่งเป็นโบสถ์เก่าแก่สร้างโดยชาวอเมริกัน เมื่อ ค.ศ. ๑๘๒๕ เพื่อให้คุณสบสุขได้พบเพื่อนชาวคริสเตียนบ้างและให้ท่านได้ไหว้พระเจ้าของท่านด้วย ผมเองก็ได้ไหว้ด้วย

ตามนิสัยของผมผู้ไหว้ศาสดาของทุกศาสนา เพราะถือว่าท่านเป็นผู้มีพระคุณต่อโลก ที่นั่นไม่มีคนอยู่ มีแต่หญิงวัย ๓๐ เศษคนหนึ่งซึ่งพูดภาษาอังกฤษไม่ได้ เราได้ถามถึงพี่น้องชาวคริสเตียน ได้ความว่าสุขสบายดี มีจำนวนเพียง ๓ แสนเศษ รวม ๒๓ โบสถ์ คาทอลิคมีมากกว่า มี ๓๐ กว่าโบสถ์ พวกเราได้ร่วมทำบุญแล้วเลยไปวัดพระหยกเกือบ ๔ โมงเย็น เป็นวัดที่เต็มไปด้วยพระพุทธรูป อรหันตรูป รูปพระแม่กวนอิม และรูปเทวดามากมายเฉกเช่นวัดมหายานอื่น ท่านรองเจ้าอาวาสได้พาพวกเราไปนมัสการพระตามวิหารต่าง ๆ จนทั่วแล้ว จึงได้มาที่ห้องรับแขกและนั่งสนทนากันที่ห้องรับแขกขณะรับประทานน้ำชา

ท่านอาจารย์รองเจ้าอาวาสเป็นคนร่าเริง พูดจาฉาดฉาน แต่มีความสงบด้วยสมาธิจิตสูง หลังจากผมแนะนำตัวพวกเราทุกคนและแลกเปลี่ยนนามบัตรกันจนทั่วแล้ว เราได้สนทนากัน

ท่านอาจารย์ได้ออกตัวว่าหลวงพ่อเจ้าอาวาสไม่อยู่ เพราะได้เดินทางไปแสดงธรรมที่ฉังโจว ซึ่งนั่งรถไฟราว ๓-๔ ชม.ถึง กว่าจะกลับก็หลายกัน และว่าท่านเป็นพระผู้ใหญ่ที่มีความรู้ มหาชนเคารพมาก เป็นอุปนายกพุทธสมาคมแห่งประเทศจีน เป็นกรรมการที่ปรึกษาฝ่ายการเมืองของรัฐบาลจีน และเป็นที่ปรึกษาฝ่ายการเมืองของนครเซี่ยงไฮ้ด้วย

พวกเราชักสงสัย จึงถามท่านอาจารย์ว่า ทำไมพระจึงมีตำแหน่งในทางการเมืองมากมายเช่นนั้น พระเล่นการเมืองด้วยหรือ ท่านอาจารย์อธิบายด้วยท่าทางขึงขังมีชีวิตชีวาว่า พระก็คือประชาชนคนหนึ่งเหมือนกัน แม้จะบวชก็ไม่เสียสิทธิในทางการเมือง ท่านยกตัวอย่างปันเชนลามะ ซึ่งเป็นพระธิเปตนิกายหนึ่ง มีตำแหน่งทางการเมืองสูงมาก พระจะต้องรักชาติเป็นอันดับแรกเหมือนราษฎรอื่น

พวกเราถามต่อไปว่าพระเป็นสมาชิกพรรคคอมมิวนิสต์ได้หรือเปล่า ท่านก็ตอบทั้งยิ้มว่า เป็นได้ แต่พระก็ไม่เป็นคอมมิวนิสต์ และคอมมิวนิสต์ก็ไม่มาบวชเป็นพระด้วย แล้วพวกเราก็หัวเราะกัน

จากนั้นเราก็หันมาพูดเรื่องวัด ได้ความว่าวัดพระหยกนั้นได้ชื่อตามพระพุทธรูปทำด้วยหยกที่เรามนัสการมาแล้ว น้ำหนักถึง ๑ ตัน สวยงามมาก ได้มาจากพม่าเมื่อปี ค.ศ. ๑๘๘๒ และวัดก็ได้สร้างขึ้นในปีนั้น ระหว่างปฏิวัติวัฒนธรรมทางปิดศาสนสถาน วัดนี้ก็ยังมีพระอยู่ราว ๑๐ รูป ครั้นปี ค.ศ. ๑๙๗๙ ศาสนากลับมาอีก วัดนี้ก็ได้รับการปฏิสังขรณ์ ดังเห็นอยู่ทุกวันนี้มีพระ ๒๐๐ รูป ไม่บิณฑบาต ฉัน ๓ เวลาอาหารเจล้วน

พวกเราสงสัยว่าไม่บิณฑบาตแล้วเอาเงินที่ไหนมาซื้ออาหารรับประทาน ท่านตอบว่าญาติโยมบริจาคเวลามาวัดไหว้พระ และทางวัดก็มีรายได้ของตัวเอง คือ รายได้จากภัตตาคารของวัดเอง และขณะนี้ก็กำลังก่อสร้างโรงแรมศาสนาสากลของวัดอยู่ จะเปิดใช้เดือนมีนา ค.ศ. ๑๙๙๐ มีห้องพัก ๑๖๐ ห้อง ซึ่งจะทำรายได้ประจำให้ต่อไปปีหนึ่งวัดรับแขกเมืองได้ถึง ๓๐๐,๐๐๐ คน

พวกเราได้สอบพระธรรมวินัยว่าตรงกับเถรวาทหรือไม่ ท่านอาจารย์ตอบว่าวินัยมหายาน ๒๕๐ ข้อ และภิกษุณี ๕๐๐ ข้อ พวกเราสงสัยเรื่องภิกษุณีจึงถามว่ามีด้วยหรือ ท่านตอบว่ามีอยู่ ๒ วัดในเซี่ยงไฮ้นั่นเอง พวกเราจึงถามว่าเขาบวชกันอย่างไร ใครบวชให้ ท่านเล่าให้ฟังว่าภิกษุณีนั้นต้องมาบวชที่วัดพระภิกษุ โดยพระเถระผู้ใหญ่บวชให้ ต้องมีพระภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก และอุบาสิกา นั่งเป็นสักขีพยานว่าจะตั้งใจประพฤติพรหมจรรย์ เสร็จแล้วกลับไปอยู่วัดของตน ไม่อยู่รวมกันกับวัดพระภิกษุ พวกเราปรารภกับท่านนายกพุทธสมาคมว่าอยากจะไปดูวัดภิกษุณีในวันรุ่งขึ้น และขอให้เชิญคริสเตียนมาร่วมรับประทานอาหารกลางวันด้วย ท่านก็รับปาก

พวกเราถามว่า ถ้าพระในวัดต้องอธิกรณ์ปาราชิกขาดจากพระ ท่านทำอย่างไร ท่านตอบว่า ขีดชื่อออกจากบัญชีแล้วไล่ออกไปจากวัด

เมื่อถามว่า ถ้าพระเสพเมถุนผิดกฎหมายบ้านเมืองหรือไม่ ก็ได้รับคำตอบว่า ไม่ผิด เพราะพระก็คือคนนี่เอง จะสึกไปมีเมียก็ย่อมจะทำได้ จะบวชจะสึกสักกี่หนก็ได้ แต่คนที่บวชก็อยู่ในบรรพชิตเพศไม่ทน และสึกไปอยู่ในฆราวาสวิสัยไม่ได้ย่อมไม่ใช่คนดี จะอยู่ที่ไหนก็ไม่ดี เพราะเหตุนั้นพระมหายานจึงบวชแล้วไม่สึกกันและไม่ปรากฏว่าพระประพฤติผิดวินัย

พวกเราต่างจ้องมองดูพระลูกวัดซึ่งแต่งกายด้วยเสื้อเครื่องแบบสีฟ้าอ่อนเยี่ยงหลวงจีนทั้งหลาย นั่งฟังอยู่ด้วยหลายรูป มีความสงบเสงี่ยมเปี่ยมด้วยเมตตาธรรม น่าเคารพยิ่ง

พวกเราถามถึงการบวชมหายานทำอย่างไร ท่านอธิบายให้ฟังว่า ต้องบวชเป็นสามเณรถือศีล ๑๐ ข้อก่อน เมื่อเห็นว่าปฏิบัติดีแล้วสมควรเป็นพระได้

จึงจะบวชเป็นพระได้ พวกเราคนหนึ่งถามท่านว่า เวลาบวชต้องมีการแห่แหนกันเหมือนประเทศไทยไหม พ่อแม่และญาติมิตรต้องมาห้อมล้อมกันหรือเปล่า ท่านสั่นศีรษะแล้วตอบว่า วันโกนศีรษะพ่อแม่มาหลังจากนั้นก็ไม่มีใครมายุ่งอีก ทางวัดจัดการเองตลอด ทำให้ผู้เขียนนึกถึงการบวชที่บ้านเรา ฆ่าวัวล้มควายกินเหล้าเมา รำกันป้อทั่วถนน คิดไปแล้วหลับตาไม่อยากเห็น

พวกเราถามท่านว่า พระไปเลือกตั้งได้ไหม ท่านตอบอย่างฉาดฉานอีกว่า เป็นพระต้องเสียสิทธิทางการเมืองด้วย หรือ ถ้าเช่นนั้นก็เป็นนักโทษซี แล้วพวกเราก็หัวเราะพร้อมกัน

เมื่อถามว่ามีสังฆราชหรือไม่ ใครปกครองสงฆ์จีน ท่านตอบว่า ไม่มีสังฆราช วัดทุกวัดอยู่ในความดูแลของพุทธสมาคม อยากได้อะไรก็ขอผ่านทางพุทธสมาคม แล้วรัฐบาลจัดสรรงบประมาณให้ พระแต่ละวัดปกครองตนเองเหมือนครั้งพุทธกาล

มีผู้ถามท่านเรื่องปันเชน-ลามะว่า ท่านมรณภาพเพราะเหตุใด ก็ได้ความว่า เพราะโรคหัวใจในวันหนึ่งซึ่งไม่กี่เดือนนี้ ท่านตรำงานมาก มีศานุศิษย์จำนวนนับหมื่นไปนมัสการให้ท่านจับหัวเพื่อเป็นสิริมงคล ท่านเหนื่อยมาก จึงหัวใจวาย เมื่ออายุเพียง ๕๑ ปี การหาคนแทนจะต้องมีการอธิษฐานเสี่ยงทายเหมือนองค์ดาไลลามะ ชาวจีนเสียดายท่านมาก หลังจากสนทนาและมอบของขวัญกันแล้วพวกเราได้ลาท่านไปรับประทานอาหารเจที่ภัตตาคารของวัด ซึ่งอยู่ในบริเวณวัดนั้นเอง มีลูกค้าหลายคนกำลังนั่งรับประทานกันอยู่ พวกเราเดินเลยเข้าไปนั่งในห้องด้านในซึ่งเจ้าภาพจัดไว้เป็นพิเศษ ที่นั่นพวกเราก็แพ้อาหารจีนตามเคย คือ มากจนรับประทานกันไม่ไหว พวกเราคนหนึ่งพูดเล่นว่ามาเที่ยวเมืองจีนนี้อะไร ๆ ก็ดีหมด เสียแต่กินเกิน

รุ่งขึ้นที่ ๑๐ พฤศจิกายน หลังจากที่รับประทานอาหารเช้าที่โรงแรมแล้ว เราก็ออกเดินทางกันชั้นแรกตั้งใจจะไปดูชนบทของจีน แต่มีเหตุขัดข้องในภาคเช้า เจ้าภาพได้พาพวกเราไปเที่ยวโรงงานทำหยก ผมเองไม่อยากก้าวลงจากรถเลย เพราะทั้งเหนื่อยที่ตรากตรำเดินติด ๆ กันมา ๑๐ วันเต็ม และหน่ายที่เคยเห็นมาแล้วแต่ปักกิ่ง ยังจะบังคับกันให้ลงไปดูอีก แต่ต้องแข็งใจลงเพื่อไม่ให้เจ้าภาพเสียใจ แต่พอไปเห็นก็หายเหนื่อย เพราะมีสิ่งที่น่าสนใจมากมาย ตัวคนทำก็ล้วนเป็นคนหนุ่มคนสาวหน้าตาน่าเอ็นดู เมื่อเห็นพวกเราเดินเข้าไปพากันวางมือจากงานมามองพวกเราซึ่งขอถ่ายรูปด้วยคนโน้นบ้างคนนี้บ้าง ที่เห็นว่าน่าจะเป็นที่ระลึกได้ ก้อนหยกก็น่าดูอีก เป็นหินจากดินที่แสนจะขรุขระหาความสวยอันใดมิได้ แต่เขาค่อย ๆ ทำให้มันสวยทีละขั้น ตั้งแต่ไม่มีแววว่าจะสวยเลย จนกระทั่งสวยที่สุด ในรูปลักษณะต่าง ๆ รูปสัตว์ก็มี แจกันก็มีกระถางที่มีรูปร่างพิสดารไม่น่าเชื่อว่ามือน้อย ๆ ที่อ่อนนุ่มจะสามารถทำของแข็งให้กลายเป็นลวดลายรูปทรงที่แสนจะพิสดารเช่นนั้น เช่น บางอันฉลุออกมาเป็นโซ่ล่ามหูกระถางทั้งสองข้าง เป็นต้น มันไม่ใช่ของง่ายที่ใคร ๆ จะทำได้ทุกคน แต่ละคนมีเหล็กฝังกากเพชรขนาดต่าง ๆ ที่ต้องใช้ในการผ่า เจาะและฉลุ เวลาจะเปลี่ยนเขาจะใช้ไฟลนหัวเครื่องซึ่งหมุนติ้วอยู่ ครั้งภายในรูจะหลอมอ่อนตัวแล้วเขาดึงเหล็กในเดิมออกและใส่อันที่ต้องการใช้เข้าไปแทนแล้วยัดครั้งที่หลอมเข้าไปในรูปจนเต็มแล้วใช้น้ำซึ่งฉีดอยู่ตรงเครื่องตลอดเวลามาฉีดให้เย็น ครั้งจะยึดเหล็กในแน่น จากนั้นจึงใช้เหล็กในอันนั้นต่อไป ทำอยู่เช่นนี้วันแล้ววันเล่า บางก้อนที่ใหญ่และทำยากอาจกินเวลาเป็นเดือน พวกเราช่วยซื้อคนละอย่างสองอย่าง บางคนก็ซื้อตะเกียบมาฝากญาติ บ้างก็ซื้อหัวแหวนมาฝากภริยา บ้างก็ซื้อรูปเจ้าแม่กวนอิม แล้วเดินโผเผกันมาขึ้นรถที่รออยู่ อากาศกำลังเย็นสบาย ทำให้พวกเราพอมีกำลังเดินกัน ราว ๑๑.๓๐ นาฬิกา เจ้าภาพพาพวกเราไปวัด ๆ หนึ่งชื่อ **หลวงหัว** ซึ่งสร้างมากว่าพันปี พวกเราไม่รู้ล่วงหน้าว่าเขาจะพาไปไหนบ้าง ไปถึงจึงรู้ว่าเป็นวัดหลวงพ่อเจ้าอาวาสมีอายุมากแล้ว ยิ้มกัดฟันปลอมออกมาต้อนรับพวกเราที่ประตู ราวกับว่าพวกเราเป็นแขกผู้มีเกียรติของรัฐบาล ท่านเชิญพวกเราเข้าไปในบริเวณวัด และพาเดินดูรอบ ๆ วิหาร ๓-๔ หลัง ซึ่งมีพระพุทธรูปและรูปพระอรหันต์นับร้อย ที่น่าดูและคิดไม่ถึงก็คือ ไปเห็นพระพันเนตรพันกรเนตรอยู่บนฝ่ามือ ทำด้วยไม้จันทร์ ช่างกำลังซ่อมใส่มืออยู่อีกแห่งหนึ่ง พระจำนวนหนึ่งกำลังสวดเป็นภาษาฮั่น (จีน) และตีเกราะซึ่งมีหัวคล้ายตัวคางคกขนาดยักษ์ ปากคล้ายสิงห์โต ดังโก๊ะ ๆ เป็นจังหวะ พอให้หายเหนื่อยไปได้บ้าง ผมก็ได้แต่ขยิบตาเร่งผู้พาไปให้รีบ ๆ หน่อยจะได้เสร็จ ๆ ไปเสียที ท่านได้พาพวกเราไปนั่งสนทนากันที่ห้องรับแขก พรรคพวกจัดแจงหยิบของขวัญ

ออกมายื่นให้ผมมอบให้เจ้าภาพ และกล่าวขอบคุณ เพื่อจะได้จากไปชมชนบทเปลี่ยนบรรยากาศ เมื่อได้มอบของขวัญและกล่าวคำอำลาท่านแล้ว ท่านเจ้าภาพได้พาพวกเราเดินไปในอาคารแห่งหนึ่ง ซึ่งผมก็อ่อนใจ และคิอยากจะออกไปจากที่นั่นเสียทีแต่ที่ไหนได้ ท่านพาพวกเราเข้าไปในภัตตาคารของวัดเอง เพื่อรับประทานอาหารกลางวัน และอวดด้วยว่า อาหารอร่อยที่หารับประทานที่อื่นไม่เหมือน เป็นอาหารเจล้วน ผมดีใจที่จะได้รับประทานอาหารเจ ไม่อร่อยก็ไม่เป็นไร ใจก็นึกขออภัยในอกุศลจิตที่มีต่อผู้อื่นเพราะความเหนื่อย พอกินจึงรู้ว่ามันอร่อยมาก มีคนสำคัญมาร่วมรับประทานหลายคน รวมทั้งบาดหลวงคริสเตียนท่านหนึ่งด้วย แต่พูดภาษาอังกฤษไม่ค่อย เก่งนั่งติดกับผม เราคุยกันจนเมื่อยมือ หลังจากรับประทานอาหารแล้ว ทุกคนมีกำลังขึ้นบ้าง ความเหนื่อยได้หายไป เมื่อรู้ว่าจะได้เห็นชีวิตชนบทของชาวเซี่ยงไฮ้ที่เราหมายปอง

สู่ชนบทเซี่ยงไฮ้

รถแล่นไม่ถึงครึ่งชั่วโมง เราก็มาถึงท้องนาอันกว้างใหญ่ไพศาล เต็มไปด้วยธัญชาตินานาพันธุ์ แลเขียวขจีจนสุดลูกตา โอ้เมืองจีนเอ๊ย เจ้าช่างยิ่งใหญ่ไปเสียทุกอย่าง แม้แต่ทุ่งนา ผมคิดในใจ ณ ชายทุ่งแห่งนั้นมีตึกแถวและตึกเดี่ยวอยู่เรียงราย

รถวิ่งเข้าไปจอดหน้าตึกเล็กหลังหนึ่ง คล้ายสำนักงานขายบ้านและที่ดิน มีหญิงสาวคนหนึ่งออกมาเชิญพวกเราเข้าไปในห้องรับแขก ได้ความว่าเป็นสำนักงานประชาสัมพันธ์ของตำบลแห่งนั้น เดิมเป็นคอมมูนเพิ่งเปลี่ยนมาเป็นตำบลเมื่อไม่นานนักนี้ ที่ผนังในห้องรับแขก มีกระดานแผ่นใหญ่แขวนอยู่ แสดงอาณาเขตและที่ตั้งของตำบล ซึ่งมีกำนันและผู้ใหญ่บ้านเช่นเดียวกับบ้านเรา ขณะนี้ เว้นแต่ว่า ในตำบลนั้นเขามีกองการผลิต ซึ่งเป็นผู้ควบคุมและรักษาประโยชน์ของบรรดาการผลิตทั้งปวงในตำบลนั้น ซึ่งมีทั้งโรงงานอุตสาหกรรม การเลี้ยงสัตว์และเพาะปลูก ไม่น่าเชื่อเลยว่าตำบลซึ่งมีหมู่บ้านเพียง ๑๔ หมู่บ้านนี้จะมีโรงงานอุตสาหกรรมถึง ๑๘ โรง ราษฎรหนุ่มสาวในตำบลนั้นจึงเป็นกรรมกรโรงงานเสียส่วนใหญ่ ปล่อยให้คนเฒ่าคนแก่ทำการเกษตรไม่กี่คน แต่ละหมู่บ้านมีสถานีอนามัยประจำ ที่ดินเป็นของรัฐ ราษฎรเช่าปลูกบ้านและเพาะปลูก มีสิทธิที่จะจำหน่ายสิทธิครอบครองเหมือนกับกรรมสิทธิ์ เวลาเจ็บไข้ได้ป่วย กองการผลิตจะออกค่ารักษาให้ถึง ๗๐% ชาวนาไม่ต้องเสียภาษี กองการผลิตเป็นผู้เสียให้ สาวน้อยผู้นั้นตอบคำถามของพวกเราอย่างฉาดฉานและชาญฉลาด พร้อมกับชี้ไม้ไปยังแผนที่บนกระดาน ซึ่งมีไฟสลับสีเปิดประกอบคำอธิบายของเธอ

เมื่อแก่เฒ่าอายุ ๖๕ ปี เกษียณอายุ กองการผลิตก็จะจ่ายค่าครองชีพให้ ๕๐ หยวนต่อเดือน หญิงโรงงานอายุ ๕๐ ปีก็เกษียณ ชายเกษียณเมื่ออายุ ๕๕ ปี ได้ค่าครองชีพถึง ๗๕% ของเงินเดือน ผมขอไปดูหมู่บ้านชาวนาและกิจการของตำบลนั้น สาวน้อยผู้นั้นตกลงทันที พร้อมกับกระโดดขึ้นรถไปกับพวกเรา ระหว่างทาง เธอชี้ให้เราดูตึก ๔ เหลี่ยม ๓ ชั้นหลังหนึ่ง พร้อมกับบอกพวกเราว่าเป็นที่ทำการกำนัน ซึ่งราษฎรเลือก ๓ ปีครั้ง เดิมเป็นที่ทำการของคอมมูน มันใหญ่กว่าที่ว่าการอำเภอของเรามาก ไม่นานหลังจากนั้นพวกเราได้มาถึงโรงแรมแห่งหนึ่ง เธอบอกให้คนขับรถจอดรถ แล้วพาพวกเราขึ้นไปแนะนำให้รู้จักกับผู้จัดการที่นั่น พร้อมกับบอกพวกเราว่า เป็นโรงแรมของตำบล ซึ่งมีอยู่ ๒ โรงด้วยกัน พวกเราขอขึ้นไปดูห้อง อยากจะดูว่ามันสะอาดแค่ไหน ก็ปรากฏว่าเหมือนโรงแรมต่างจังหวัดของเรา สะอาด มีมุ้งลวดและปูพรม ซ้ำยังมีทีวีเล็ก ๆ ให้ห้องละ ๑ เครื่องด้วย มีทั้งห้องเดี่ยวและห้องรวมหลายเตียง บางห้องก็ยังมีแขกนอนอยู่ เราต้องย่องหลบออกมา ส่วนอัตราค่าเช่านั้น คิดเป็นรายเตียง ๆ ละ ๓๑ หยวนต่อคนสำหรับห้อง ๒ เตียงต่อคืน ไม่รับแขกต่างประเทศ มีทั้งเครื่องทำความเย็นและโทรทัศน์ ถ้าเป็นห้อง ๓ เตียงก็เตียงละ ๑๘ หยวน ผมแอบไปเปิดน้ำดู ปรากฏว่าใสดี มีห้องอาหารและมีผ้าตากอยู่ ณ ส่วนหนึ่งของโรงแรม ได้ความว่าพวกแขกเขาซักผ้าของเขาเอง

ผมขอดูหมู่บ้านเกษตรกร เธอก็ไม่ขัดข้อง จัดแจงกระโดดขึ้นรถพาพวกเราลัดเลาะไปในระแวกเดียวกัน มีตึกอพาร์ตเม้นท์หลายหลังตั้งตระหง่านปนบ้านชาวนาซึ่งเป็นตึก ๒ ชั้น ในหมู่บ้านราษฎร ได้ความว่าบริษัทต่างประเทศที่เข้ามาลงทุนได้สร้างอพาร์ตเม้นท์เหล่านั้นให้คนงานของเขาพัก เธอพาพวกเราไปหยุดที่ลานบ้านแห่งหนึ่งในหมู่บ้านแห่งนั้น สิ่งที่พวกเราประสบครั้งแรกแทบทนไม่ไหวก็คือ กลิ่นอุจจาระ เพราะพวกชาวจีนบ้านนอกนั้นเขาไม่ถ่ายส้วมซึมกัน แต่ถ่ายส้วมถังแล้วนำอุจจาระไปทำปุ๋ยหมัก

เจ้าอาวาสวัดกวางเฉียว เมืองกวางควง มณฑลกวางตุ้ง กำลังรับของขวัญจากผู้แทนไทย

เราได้เข้าไปดูเรือนชาวนาหลังหนึ่ง เจ้าของบ้านซึ่งเป็นหญิงอายุประมาณ ๔๐ ปีออกมาต้อนรับและพวกเราขึ้นไปดูชั้นบน ไม่นานนักจมูกของพวกเราก็ชินกับกลิ่น และรู้สึกคลายรำคาญ แกชี้ให้พวกเราดูห้องของแกกับสามี ซึ่งมีตู้เสื้อผ้า โต๊ะอาหาร และทีวีเครื่องใหญ่ อีกห้องหนึ่งเป็นห้องลูกชายกับลูกสะใภ้ นอกนั้นก็มีห้องหลานและห้องโถง รวม ๔ ห้อง มีจักรเย็บผ้าและเครื่องใช้ครบครัน เนื้อที่ปลูกบ้าน ๔๒ ตารางเมตร ใหญ่กว่าบ้านพักในเมือง ซึ่งมีเนื้อที่เพียง ๑๖ ตารางเมตรเท่านั้น ห้องลูกชายมีโทรทัศน์สี ส่วนของแกเป็นขาวดำ ทุกคนไปทำงานกันหมด เว้นแต่แกคนเดียวเป็นเกษตรกร

หลังจากดูบนบ้านแล้ว พวกเราได้ลงมาดูบ่อน้ำกระจิดริดทำด้วยท่อซิเมนต์ มันเล็กเหลือเกิน เส้นผ่าศูนย์กลางเพียง ๑๕ นิ้วเห็นจะได้ และมองเห็นน้ำอยู่ลึกลงไปเพียงฟุตเศษ ๆ พวกเราใช้กระป๋องที่ตั้งอยู่ข้าง ๆ ลองตักดู ปรากฏว่าบ่อใหญ่กว่ากระป๋องเพียงนิ้วเดียว ใช้วิธีกดกระป๋องลงไปให้จมน้ำ เพราะไม่สามารถตะแคงกระป๋องตัก

ก่อนกลับ สาวน้อยผู้นั้นได้พาพวกเราไปดูโรงเรียนอนุบาลในหมู่บ้านนั้น เราเห็นเพียงนักเรียนชั้นเดียวมี ๓๒ คน ครูสาวเล่นออร์แกนให้เด็กนักเรียนร้องเพลงเต้นรำไปรอบ ๆ วง เกาะหลังกันทีละคน แถวยาวออกไปเรื่อย ๆ ผมได้เข้าไปร่วมเต้นกับเด็กด้วย เด็กบางคนก็ชอบ บางคนก็ตกใจ ได้ทราบว่าเสียค่าเล่าเรียนเดือนละ ๒๑ หยวน พ่อแม่เด็กออกเพียง ๕ หยวน หน่วยงานออกให้ ๒ เท่า นอกนั้นกองการผลิตออกให้เลี้ยงอาหารกลางวันมื้อเดียว มีเด็กนักเรียนทั้งโรงเรียนประมาณ ๒๐๐ คน

เยี่ยมวัดภิกษุณี

รุ่งขึ้นวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน ๒๕๓๒ เป็นวันที่เราจะต้องเดินทางจากเซี่ยงไฮ้ไปกวางเจา เมืองหลวงของมณฑลกวางตุ้ง เวลา ๑๕.๓๐ นาฬิกาตอนเช้าเราจึงพอมีเวลาดูอะไรบ้าง หลังจากรับประทานอาหารเช้าแล้ว เราก็ออกจากโรงแรมไปเลย ไม่กลับมาอีก เจ้าภาพพาเราไปเดินเที่ยวฝั่งแม่น้ำหวงผู่ ซึ่งมีเรือนำเที่ยวและเรือสินค้าจอดอยู่เรียงราย บรรยากาศในยามเช้าสดชื่น คนมากเหมือนมีงานประจำปี เขาว่าคนมากอย่างนั้นทุกวันเป็นอาจิณ เราพากันถ่ายรูปกับตึกรามใหญ่ ๆ ริมสวนสาธารณะติดฝั่งแม่น้ำนั้นจนพอใจแล้ว เจ้าภาพจึงพาพวกเรานั่งรถเข้าไปในอุโมงลอดใต้แม่น้ำหวงผู่ ซึ่งมีความยาว ๒ กิโลเมตร แล้วพาพวกเราไปเที่ยววัดภิกษุณี ซึ่งตั้งอยู่ชานเมืองเซี่ยงไฮ้ สองฝั่งทางที่ไปเต็มไปด้วยต้นไม้ใบคล้ายเมเปิ้ล แต่ไม่ใช่ ปลูกไว้อย่างสวยงามทุกหนทุกแห่ง แต่ไม่ค่อยถูกตัดกิ่งเหมือนทางเหนือ เช่น ปักกิ่ง

เวลา ๑๑ นาฬิกาเศษ รถมาจอดที่หมู่บ้านแห่งหนึ่ง มีตึกแถวคล้ายสำเพ็งของเรา คุณลุงรูปร่างเตี้ยผมดอกเลาพาพวกเราเดินเข้าไปในซอยเล็ก ๆ ในที่สุดก็เข้าไปในสถานที่ซึ่งมีพระพุทธรูปและเจ้าแม่กวนอิม พวยพุ่งด้วยควันธูป ส่งกลิ่นอวลอบแทบสำลักควันตาย มีหญิงศีรษะโล้นสูงอายุคนหนึ่งแต่งกายเหมือนพระมหายานกับคณะซึ่งแต่งกายอย่างเดียวกันออกมาต้อนรับด้วยอาการที่ยิ้มแย้มแจ่มใสมาก คุณลุงเตี้ยแนะนำว่าคุณป้าผู้นั้นเป็นเจ้าอาวาสที่นั่น อายุ ๗๕ ปีแล้ว ในจำนวนนั้น มีภิกษุณีรูปหนึ่งชื่อสุวิมล เป็นคนไทยไปบวชและปฏิบัติธรรมอยู่ที่นั่นมาเป็นล่ามให้พวกเรา

เราได้รับเชิญให้เข้าไปนั่งในห้องรับแขก ซึ่งเป็นห้องเล็ก ๆ ในตึกอีกคูหาหนึ่ง พวกเราได้สนทนาธรรมและถามถึงการปฏิบัติธรรมของภิกษุณีที่นั่นด้วยความสนใจ คุณสบสุขซึ่งเป็นคริสเตียนได้เป็นผู้นำในการบริจาคทรัพย์ช่วยเหลือวัดแห่งนั้น ผมรู้สึกชื่นใจอย่างบอกไม่ถูกที่ได้เห็นศาสนิกศาสนาหนึ่งสงเคราะห์อีกศาสนาหนึ่ง ถ้าได้อย่างนี้ทุกคน ก็จะเป็นการเกื้อกูลจากศาสนาต่างเหล่า ก่อให้เกิดความสามัคคีและความรักต่อกันตลอดไป ทำให้ผมนึกถึงพุทธพจน์บทหนึ่งที่ว่า **"ททมาโนปิโยโหติ"** ผู้ให้ย่อมเป็นที่รัก ไม่ว่าใครจะให้ใครก่อให้เกิดความรักทั้งสิ้น เป็นอมตธรรมที่จะธำรงไว้ซึ่งสิ่งประเสริฐสุดที่ทุกคนปรารถนา คือ ความรักและความสามัคคี แต่ทำไมศาสนิกบางเหล่า บางคนจึงเข้าใจผิดคิดว่า ให้ศาสนาอื่นไม่ได้ มันเป็นมิจฉาทิฐิ ที่ทุกคนควรตระหนักและแก้ไข

(ต่อหน้า ๙๕)

ที่ดินถิ่นไทย ของคนไทย และของประเทศไทย

บำรุง สุขพรรณ์

ในระยะนี้ในกรุงเทพมหานครและต่างจังหวัด จะสังเกตเห็นว่ามีอาคารสูงหลายชั้นเกิดขึ้นอย่างมากมายและในขณะเดียวกัน มีข่าวว่าชาวต่างชาติมาซื้อที่ดินจำนวนมากเพื่อจับจองเป็นเจ้าของโดยอาศัยคนไทยเป็นเจ้าของบังหน้าไว้เพื่อป้องกันกฎหมาย ข่าวดังกล่าวแม้ว่าจะเป็นข่าวลือจริงหรือไม่จริงบ้างก็ตามชวนให้มีความสนใจและน่าที่เราและท่านควรจะติดตามต่อไป

การก่อสร้างอาคารสูงหลายชั้น เป็นความจำเป็นอย่างหนึ่งในการประหยัดเนื้อที่ ทำให้เกิดประโยชน์ในการใช้ที่ดินสูงสุด มองในแง่การใช้ประโยชน์ก็คิดว่าคุ้มค่าเพราะทำให้เกิดผลผลิตได้มาก แต่ทุนในการก่อสร้างหรือกำไรนั้นเรายังไม่ได้คิดว่าผลประโยชน์จากการก่อสร้างเจ้าของจะได้กำไรหรือประโยชน์อื่น ๆ เราไม่ได้มองจึงไม่ได้สนใจเท่าใดนัก เพราะการก่อสร้างอาคารสูง ๆ ถ้าผู้สร้างก่อสร้างเสร็จแล้วก็เปิดจองหรือจำหน่ายแก่ผู้สนใจ ถ้าจำหน่ายหมดก็หมดภาระ ส่วนเงินที่ได้ก็ไม่มีใครสนใจเพราะได้เป็นเจ้าของแล้ว นี่คือประเด็นที่ฝากให้ทุกท่านคิด สำหรับการซื้อที่ดินของชาวต่างชาติก็คงเป็นแนวทางเดียวกัน กล่าวคือ แม้กฎหมายจะห้ามคนต่างชาติเป็นเจ้าของที่ดิน แต่ผู้ที่ประสงค์จะซื้อ มักจะซื้อในนามคนไทย จ่ายโอนเป็นนามคนไทย ส่วนเงินเป็นของต่างชาติ หรือบางครั้งจะซื้อที่ดินก็จะซื้อในนามบริษัท เพื่อมาตั้งกิจการทำให้สามารถจัดซื้อได้ และเมื่อต้องการซื้อที่ดินแหล่งใดก็จะตั้งราคาให้สูง จูงใจให้เจ้าของที่ขายให้เมื่อขายแล้วก็โอนโดยใส่ชื่อคนไทยทำให้ที่ดินที่เป็นท้องไร่ท้องนาหลายแห่งถูกขายไปเป็นที่ดินของชาวต่างชาติ มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวไว้ว่า จากชาวนาที่ยากจน พอขายที่ได้เป็นสิบล้านกลายเป็นเศรษฐี และวิจารณ์

กันต่อไปว่าถ้าเงินหมดแล้วจะทำอย่างไรดีเพราะที่ดินก็ขายหมดแล้ว หรือจะต้องไปบุกรุกป่าในที่ป่าหวงห้ามอีกหรือไม่อย่างไร ประเด็นนี้พูดจากล่าวขานกันไม่มีที่สิ้นสุด ซึ่งก็น่าสนใจเหมือนกัน

ที่ดินในทางเศรษฐศาสตร์ถือว่า เป็นปัจจัยการผลิต หรือประเภททรัพย์ ทุนทรัพย์ ถ้ามีที่ดินมากประโยชน์ที่จะได้จากการผลิตก็ย่อมมีมาก ดังนั้นถ้าใครมีที่ดินมากก็จะได้เปรียบในด้านการลงทุนมากกว่าอย่างอื่น เพราะประกอบการได้อย่างเต็มที่หรือมีปัจจัยการผลิตที่ดีด้วยเหตุนี้เอง ชาวไร่ชาวนาของเราได้อาศัยที่ดินในการทำไร่ทำนาเมื่อขายที่ดินไปแล้วจะเอาที่ดินที่ไหนมาทำไร่ทำนาอีก เงินที่ขายที่ได้เมื่อไม่มีเพิ่มจำนวน ใช้จ่ายมากขึ้นก็ต้องลดลงไป สักวันหนึ่งก็หมดปัญหาก็จะเกิดขึ้นแล้วจะทำอย่างไรกันดีเพราะที่ดินขายหมดแล้ว

จึงใคร่วิงวอนและขอเรียนให้เจ้าของที่ดินได้ทราบว่า ในระยะนี้สังคมไทยกำลังเปลี่ยนแปลง ที่ดินที่มีอยู่ไม่ควรจะขาย เพราะถ้าขายไปแล้วจะหาที่ซื้อใหม่แสนจะลำบากเพราะมีการแย่งชิงการซื้อที่ดินกันมาก คนรวยพยายามหาซื้อที่ดินจากคนจน และต่อ ๆ ไปจะไม่มีที่ดินอันจะเป็นผลเสียต่อไปในอนาคต

ที่ดินที่เป็นท้องไร่ท้องนากำลังจะหมดไป แม้แต่ป่าที่ใช้เป็นที่ปลูกต้นไม้ เป็นป่าไม้ของชาติก็ถูกทำลายลงไปเพื่อผลประโยชน์ในทางการค้า ทำให้ที่ดิน ป่าไม้ทรุดโทรมลงอย่างมาก จากสถิติพอรวบรวมได้ยืนยันว่า ในปี ๒๕๓๑ พื้นที่ป่าไม้มีเหลือเพียง ๘๕,๘๗๗,๐๐๐ ไร่ ลดลงจากปี ๒๔๘๓ ซึ่งมีถึง ๒๐๐,๐๐๐,๐๐๐ ไร่ ซึ่งสถิติในส่วนรวมมีดังนี้

ปี	พื้นที่ป่าไม้ (ไร่)	สัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่รวม (ร้อยละ)
๒๔๘๓	๒๐๐,๐๐๐,๐๐๐	๖๒
๒๕๐๔	๑๗๑,๕๐๐,๐๐๐	๕๓
๒๕๑๖	๑๒๕,๖๒๕,๐๐๐	๓๕
๒๕๒๕	๕๘,๑๒๕,๐๐๐	๓๐
๒๕๓๑	๘๕,๘๗๗,๐๐๐	๒๘

พื้นที่ป่าลดลงเพราะถูกทำลาย และถูกบุกรุกทำไร่เลื่อนลอย ซึ่งขณะนี้ทางราชการกำลังหามาตรการป้องกันแก้ไขและทำการฟื้นฟูป่าที่หมดสภาพในขณะเดียวกันกระทรวงเกษตรและสหกรณ์มีโครงการจะฟื้นฟูพื้นที่ จึงให้มีการตรวจสอบหนังสือกรรมสิทธิ์ที่ดิน น.ส.๓ก. ซึ่งเป็นเอกสารสิทธิ์ตามกฎหมายซึ่งเกี่ยวข้องกับกรมที่ดินและกรมป่าไม้ เท่าที่ทราบมาว่ายังอยู่ในระหว่างทำข้อตกลงในรายละเอียดว่าจะมีสิทธิ์มากน้อยเพียงใด ขอให้ติดตามกันต่อไป

ที่ดิน เป็นของมีค่า ขอฝากไว้สำหรับทุกท่าน เราควรหวงแหนที่ดินของเราไว้ให้ลูกหลานได้ใช้ประโยชน์ ทำมาหากินบนแผ่นดินของเราตลอดไป เมื่อเราไม่มีที่ดิน เสมือนว่าเราไม่มีทรัพย์สมบัติ ถิ่นที่เราอยู่ทุกวันนี้เพราะบรรพบุรุษได้หวงแหนไว้ให้เราสืบมา สมควรที่เราจะรักษาธำรงไว้ชั่วกาลนานเพื่อชนรุ่นหลังของเราตลอดไป...

ดอกไม้เพลิงแบบโบราณ

สิทธา สลักคำ

(ตอนที่ ๒)

แสงสี และ เสียงของไฟโบราณ

การชมดอกไม้เพลิงของไทยมีบางท่านไม่เคยคาดคิดมาก่อนเกี่ยวกับเรื่องแสงสีและเสียง เพราะในขณะดอยชมการแสดงอยู่นั้น ผู้ชมส่วนมากจะใจจดใจจ่อเพื่อรอดูตัวดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟทำนองเดียวกับการไม่สนใจเรื่องการจุดแสดงสายฝักแคและสายชนวน จึงลืมนึกไปว่า แสงสีและเสียงของไฟโบราณของเรา มีให้เห็นให้ชมเช่นกัน แม้จะให้แสงสีไม่สวยงามเหมือนอย่างเช่นแสงสีของไฟที่เกิดจากสารเคมีภัณฑ์ก็ตาม ทั้งนี้ เพราะการประดิษฐ์หรือสร้างทำดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟของเรากระทำขึ้นโดยมีจุดมุ่งหมายประกอบให้เป็น **"ตัวตน"** และมีวิธีการเล่นแตกต่างออกไปไม่เหมือนชาติอื่น ๆ ที่ใช้เล่นเห็นอยู่ในปัจจุบัน แสงสีและเสียงของไฟโบราณของไทยเรา ถ้าจะว่าไปเราน่าจะภูมิใจมากกว่า เนื่องจากแสงสีที่เกิดขึ้นหรือมีขึ้นนั้น เป็นผลโดยตรงของธรรมชาติอย่างหนึ่ง นั่นคือถ้าเป็นดินดำจะเกิดขึ้น เพราะ **"ถ่าน"** และถ้าเป็นดินสำลีจะเกิดขึ้นเพราะ **"ชัน"** กล่าวคือ

ก. แสงสีจากดินดำให้แสงสี ดังนี้

- สีเหลืองทอง
- สีแดง
- สีขาวนวลหรือขาวโพลง

อนึ่ง ยังมีปรากฏการณ์อีกอย่างหนึ่ง แม้จะไม่นับว่าเป็นสีสันแต่ก็ควรจะได้จดไว้นั่นคือ "ควัน" เกิดขึ้นโดยการผสมของการทำดินดำ เนื่องแต่การนำถ่านไม้มาประกอบเป็นเชื้อเพลิง หรือเชื้อไฟ การเล่นเปลวไฟชนิดนี้ โดยมีจุดมุ่งหมายที่ทำการจุดแสดงในตอนกลางวันหรือในบางโอกาสเท่านั้น

ข. แสงสี จากดินสำลี ก่อนอื่นดินเชื้อเพลิงชนิดนี้ เกิดจากการใช้ปุยนุ่น หรือปุยสำลีเป็นถ่าน เมื่อผสมคลุกเคล้ากับวัสดุอย่างอื่น เช่น ชัน ก็จะเป็นเชื้อเพลิงหรือเชื้อไฟสำหรับนำไปใช้กับไฟดอกไม้เทียน แล้วนำไปประกอบเป็นไฟพเยียมาศ หรือไฟดอกไม้พุ่ม ถ้าจะว่าไป แสงสว่างที่เกิดจากการจุดดอกไม้เทียนนี้ไม่ว่าจะเป็นสีอะไร เมื่อมองดูในขณะที่ไฟกำลังลุกไหม้แล้วไฟดับลงแล้ว หันมองใบหน้าคนข้างเคียง จะเห็นใบหน้าบุคคลนั้นมีใบหน้าสีคล้ำดำ นั่นย่อมแสดงว่าไฟชนิดนี้ ให้เปลวเพลิงสูงมาก การที่เป็นเช่นนี้เรียกว่า แสงกลัดตาผู้ชม

แสงสีจากดินสำลีให้แสงสีดังนี้

- สีขาวนวลหรือขาวโพลง *(ขาวผ่องดุจเงินยวง)*
- สีเหลืองทอง *(สีคล้ายเพลิงลุกไหม้ ขณะหลอมทองเรียกสีทองสุกในเบ้า)*
- สีชมพูอ่อน

ส่วนเรื่องการส่ง**เสียง**ดังของดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟของไทยมีหลายอย่างคือชนิดที่อยู่ในลักษณะหรือคุณสมบัติของตัวไฟโดยตรงก็เห็นจะได้แก่ พลุไทย และ ไฟประทัดไทย แต่มี**เสียง**ดัง-อีกอย่างหนึ่งที่มิได้เกิดจากการดังกล่าวข้างต้น หากเกิดขึ้นโดยการประดิษฐ์ตบแต่งรูดินเชื้อเพลิงหรือเชื้อไฟในขณะที่เปลวไฟลุกไหม้ออกจากดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟ สิ่งที่นำมาใช้ตบแต่งรูดินเชื้อเพลิงหรือเชื้อไฟนั้น เรียกว่า **"ดินอั่ว"** ดินชนิดนี้เกิดขึ้นโดยการหาดินชนิดหนึ่งเรียกว่า **"ดินท่า"** แล้วนำมาผสมกับวัสดุอื่น ๆ คลุกเคล้านำใส่ครกตีปีกเก็บไว้เป็นส่วนประกอบ ฉะนั้น ดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟชนิดใด เช่น ตะไล เมื่อได้มีการนำดินอั่วอุด แล้วเจาะรูเป็นที่ออกของเชื้อเพลิงหรือเชื้อไฟ หากนำไฟมาจุดที่ตัวดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟ จนลุกไหม้และเปลวไฟพุ่งออกมาจะเกิดเสียงดัง **"ฟ้าด"** อย่างแรง ปรากฏการณ์เช่นนี้เปรียบเสมือนการส่งเสียงขู่คำรามเพื่อให้เกิดการตกใจกลัว เสียงดังกล่าวนี้ จะกลัดแก้วหู ดังนั้น เมื่อขึ้นเวทีแข่งขันประชันกันเสียงนี้จะข่มขวัญคู่ต่อสู้ หรืออีกฝ่ายหนึ่ง และในขณะเดียวกันเป็นที่ต้องอกต้องใจของคณะกรรมการผู้ตัดสินและผู้ชมยิ่งนัก ฟังไปก็เหมือนเรียกจากใจของผู้เล่นหรือผู้จุดไฟที่มีให้แก่ผู้เข้าชม

การเล่นหรือการจุดดอกไม้เพลิง

หลักทั่วไป การเล่นหรือการจุดดอกไม้เพลิงของไทยเรานั้น พอจะกล่าวอย่างกว้าง ๆ มีสองวิธีคือ

วิธีที่หนึ่ง จุดที่ฝักแค หรือสายชนวน *(สายหุ้มเชื้อเพลิงหรือเชื้อไฟ)*

วิธีที่สอง จุดที่ตัวดอกไม้เพลิง หรือตัวไฟโดยตรง

จากวิธีที่หนึ่ง ทุกครั้งที่มีการจัดการแสดง การเล่นหรือการจุดดอกไม้เพลิงไม่ว่างานไหนก็งานนั้น ผู้ชมมักใจจดใจจ่อเพื่อรอชมแต่ตัวดอกไม้เพลิง หรือตัวไฟ เสียเป็นส่วนมาก จึงมองข้ามถึงวิธีการเล่นสายฝักแคและสายชนวนไฟ ทั้ง ๆ ที่สายฝักแคและสายชนวนเป็นตัวไฟชนิดหนึ่งเพียงแต่มีการประกอบหรือทำในลักษณะเป็นสายเท่านั้น สายฝักแคหรือสายชนวนนี้กล่าวได้ว่าเป็นสื่อนำไฟให้แล่นไหลไปสู่ตัวดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟหรือสิ่งที่ต้องการจะให้ติดไฟ การใช้วัสดุห่อหุ้มดินเชื้อเพลิงหรือเชื้อไฟส่วนมากจะห่อหุ้มด้วยกระดาษหรือผ้าอย่างใดอย่างหนึ่งหรือทั้งสองอย่าง ชนิดของสายฝักแคหรือสายชนวนที่ได้ประกอบสำเร็จบริบูรณ์แล้วนั้นอาจแบ่งออกเป็น ๓ ชนิด แต่ละชนิดนั้นเมื่อทำการจุดไฟ ไฟแล่นเร็ว ไฟแล่นปานกลาง และไฟแล่นช้า ส่วนการเดินหรือต่อสายฝักแคหรือสายชนวนไปหาตัวดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟนั้นบางครั้งอาจมีปัญหาซับซ้อนซึ่งต้องมีการเลือกใช้สายฝักแคหรือสายชนวน เช่นระทาหรือต้นองค์ไฟระทาใหญ่ อันเป็นไฟชนิดหนึ่งที่มีการติดตั้งดอกไม้เพลิงไว้หลากหลายชนิด การเดินหรือต่อสายฝักแคและสายชนวนจะต้องมีการนำเอามาใช้ทุกชนิด นอกจากนี้ การเดินหรือต่อสายฝักแคหรือสายชนวนอาจจะเดินในลักษณะขดเป็นเกลียวสว่าน ขดเป็นงูเลื้อยคดไปคดมา หรือเป็นเส้นตรง จะอย่างไรก็ตาม การเล่นหรือการจุดดอกไม้เพลิงโดยวิธีนี้ ย่อมมีทั้งข้อดีและข้อเสีย

ข้อดี

– ใช้กับชื่อไฟโบราณบางชนิด และใช้กับตัวดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟจำนวนมาก

– ทำให้เห็นไฟแล่นมีลักษณะต่าง ๆ

– ผู้เล่นหรือผู้จุดไม่ต้องเสี่ยงอันตราย

ข้อเสีย *(ควรระวัง)*

– ให้ระวังสายเปียกชื้น

– ให้ระวังสายขาด

– ให้ระวังไฟจากที่อื่น

จากวิธีที่สอง การเล่นหรือการจุดดอกไม้เพลิง โดยวิธีนี้จะใช้ไฟจุดที่ตัวดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟโดยตรง และแบ่งเป็นสองแบบ แบบที่หนึ่ง ผู้เล่นหรือผู้จุดจะนำเอาไฟจุดที่รูของดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟ ในขณะที่มืออีกข้างหนึ่งจับดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟอยู่แล้วปล่อยมือเพื่อให้ดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟแสดงไปตามชนิดประเภทของดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟนั้น ๆ เช่น การเล่นตะไลไฟเป็ด และกรวด หรือตรวด เป็นต้น แบบที่สอง ผู้เล่นหรือผู้จุดจะนำเอาไฟจุดเชื้อเพลิงหรือเชื้อไฟที่รูของดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟในขณะที่ดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟติดตั้งอยู่บนเสาหลักด่อน *(ด่อน = ที่ปัก, ที่สวม)* เช่น เล่นตะไล อ้ายตื้อ หรืออีตื้อ เป็นต้น เนื่องจากเป็นการเล่นที่ผู้เล่นหรือผู้จุดอยู่ใกล้ชิดกับตัวดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟมากที่สุด ฉะนั้น จึงมีการใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษ โดยมีการจัดเตรียมอุปกรณ์ต่าง ๆ ที่ใช้ในการประกอบดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟไว้เป็นส่วนหนึ่งต่างหาก และจัดให้มีการซักซ้อมหรือทดสอบโดยใช้ผู้เล่นหรือผู้จุด ทำการจุดดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟบางชนิด ทั้งนี้ เพื่อตรวจสอบกำลังแรงของเชื้อเพลิงหรือเชื้อไฟ และเพื่อให้ผู้เล่นหรือผู้จุดเกิดความชำนาญและเชื่อมั่นในการเล่นหรือจุดดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟ ยิ่ง ๆ ขึ้นไป

นอกจากนี้ ยังมีวิธีการอีกสิ่งหนึ่งที่เกี่ยวข้องกับการเล่นหรือจุดดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟ นั่นคือ การตี หรือตำดินดำ เพราะจะได้ผู้ตีหรือผู้ตำดินดำที่ดีนั้น เป็นหน้าที่ของผู้ประกอบหรือผู้ทำตัวดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟแต่ละชนิดควรต้องสอดส่องหรือสังเกตดูว่าผู้ทำหรือผู้ตีคนใดที่เอาใจใส่ในหน้าที่บ้าง ไม่ว่าจะเป็นอุปนิสัยใจคอหรือการออกแรงตีหรือตำดินดำเป็นไปโดยสม่ำเสมอหรือไม่ เพราะว่าการตีหรือตำดินดำนั้นได้จัดให้มีการนับจำนวนตีหรือตำและจำนวนครั้ง เช่น กำหนดให้ตีหรือตำคู่ ๑๐๐ ที ผู้ตีหรือผู้ตำจะยกเหล็กที่ตีหรือตำดินดำขึ้น-ลง ๒ ครั้ง แล้วนับไว้เป็น ๑ ที กระทำเช่นนี้จนครบ ๑๐๐ ที แล้วจึงกรอกดินดำตามสูตรหรือสัดส่วนที่กำหนดใส่ลงในกระบอก และกระทำการตีหรือตำดังกล่าวข้างต้น จนดินดำจะเต็มกระบอกไม้ไผ่หรือตามที่ต้องการ *(การใช้แรงงานบางครั้งย่อมมีปัญหาอยู่บ้าง เพราะเป็นหลักทั่วไป)*

จากนั้นจึงนำกระบอกที่บรรจุดินเชื้อเพลิงสำเร็จแล้วนั้นไปประกอบเป็นตัวดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟ แต่ผู้ประดิษฐ์หรือผู้ทำดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟ อาจจะเอากระบอกดังกล่าวนั้นไปผ่าออกสัก ๑ กระบอก เพื่อจะดูดินดำ ถ้าเห็นว่าดินดำนั้นมีสีนวลและแข็ง ย่อมเป็นการใช้ได้ แต่ถ้าเห็นว่าดินดำนั้นเป็นผงฝุ่น ผู้ประดิษฐ์หรือผู้ทำจะไม่ยอมประกอบดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟ เพราะดินดำที่บรรจุไว้ในตัวไฟเช่นนี้ หากนำไปประกอบเป็นตัวดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟ เมื่อนำจุดแสดงจะเกิดการแตกระเบิดหรือทำให้เปลวเพลิงที่กำลังลุกไหม้พุ่งออกมานั้นมีการสำรอก หรือถ่มฉุย *(โดยการนี้ย่อมหมายถึงว่า ผู้ตำหรือผู้ตีจะต้องรับผิดชอบ จึงใช้บทเรียนบุญคุณต้องทดแทนแค้นต้องชำระ)* ดอกไม้เพลิงหรือดอกไม้ไฟที่ประกอบหรือทำเสร็จ ผู้ประกอบหรือผู้ทำจะมอบให้ผู้เล่นหรือผู้จุดไปทำการจุดทดลองดังได้กล่าวข้างต้น เพื่อดูกำลังแรงของดินเชื้อเพลิง และดอกดวงของไฟว่าอยู่ในเกณฑ์ใช้ได้ดีหรือไม่

(ต่อหน้า ๘๕)

คุณสมบัติของพัฒนากรที่พึงปรารถนา

ระพี สาคริก

"การเรียนรู้จะบรรลุผลสมบูรณ์ที่สุดได้
มนุษย์จำเป็นต้องอยู่
ท่ามกลางบรรยากาศที่มีอิสรภาพ
และมีโอกาสเรียนรู้จากความเป็นจริง"

ในยุคนี้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในสังคมประเทศโลกที่สาม เช่นไทยเรา มักได้ยินการกล่าวถึงจนชินหูว่า จะต้องเร่งพัฒนาสิ่งนั้นสิ่งนี้ และเร่งพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาความยากจนเน้นคนในชนบท ซึ่งจริง ๆ แล้ว ความจนหรือความรวย มันเป็นสิ่งที่อิสระ หาใช่มีเงื่อนไขผูกไว้เพียงชนบทหรือในกรุงไม่ การที่บุคคลใดนำเอาเงื่อนไขมาผูกกันไว้ ก็คือ การสะท้อนภาพของรากฐานจิตใจที่ขาดอิสรภาพ

ดังนั้น เมื่อกล่าวถึง **"การพัฒนา"** ก็จะมีกระแสที่เรียกตนเองว่าเป็น **"นักพัฒนา"** หรือ **"พัฒนากร"** ซึ่งจริง ๆ แล้วก็คือคนด้วยกันเองกับทุก ๆ คน และเป็นปุถุชนธรรมดา เมื่อมีกวรเรียกตนเองแบบสะท้อนภาพความรู้สึกเสมือน **"ยืนอยู่เหนือคนอีกฝ่ายหนึ่ง"** ก็มักติดตามมาด้วยพฤติกรรมที่ เข้าไปหยิบยื่นอะไรต่ออะไรให้ ไม่ว่าจะเป็นรูปวัตถุหรือความคิด พร้อมกับแสดงออกมาว่า สิ่งที่ให้นั้นดีกว่าสิ่งซึ่งคนในท้องถิ่นมีอยู่แล้ว

หากมองได้ลึกซึ้งถึงสิ่งซึ่งเรียกว่า **"กระแสวัฒนธรรมที่รองรับชีวิตและความเป็นมนุษย์"** การนำเอาสิ่งภายนอกเข้าไปให้ก็คือ การนำสิ่งแปลกปลอมเข้าไปเปลี่ยนรากฐานวัฒนธรรมซึ่งเป็นของแท้ การกระทำดังกล่าวเป็นการใช้โอกาสและอำนาจจากฝ่ายตนเข้าไปสร้างรากฐานด้านวัตถุเพียงด้านเดียว ไม่ว่าจะมีเจตนาแอบแฝงหรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ ซึ่งโดยหลักการแล้ววัตถุก็หาใช่สิ่งที่มีความมั่นคงยั่งยืนอะไรไม่

เมื่อยุคสมัยหนึ่งผ่านไป ชีวิตคนท้องถิ่นก็จะตกอยู่ใต้อิทธิพลอำนาจกลุ่มบุคคลภายนอก ซึ่งเป็นฝ่ายกำหนดและควบคุมการเปลี่ยนแปลงรูปแบบวัตถุไว้อย่างต่อเนื่อง นอกจากชีวิตคนท้องถิ่นจะต้องตกเป็นทาสเศรษฐกิจแล้ว ผลกระทบยังทำให้คนท้องถิ่นเองกอบโกยทรัพยากรซึ่งตนมีสิทธิอย่างเต็มที่ ส่งออกมาป้อนให้ เป็นการส่งเสริมระบบการเอาเปรียบให้หนักมากขึ้นไปเรื่อย ๆ อย่างปราศจากจบสิ้น

หากคุณสมบัติของพัฒนากรเป็นไปดังกล่าว เราไม่น่าจะเรียกว่าเป็นพัฒนากรได้อีกต่อไป แต่ควรเรียกว่าคือ เพชฌฆาตที่ฆ่าชีวิตและความเป็นมนุษย์ของคนท้องถิ่นอย่างเลือดเย็นที่สุด จะชัดเจนกว่า

ลักษณะของพัฒนากรในอุดมคติ

หากสามารถมองเห็นสัจธรรมและภาพรวมของชีวิตมนุษย์แต่ละคนที่เกิดมา **"ภาวะการเรียนรู้"** เป็นรากฐานที่แท้จริงของความเจริญ ทั้งในด้านชีวิตและภูมิปัญญา และการเรียนรู้จะบรรลุผลสมบูรณ์ที่สุดได้ มนุษย์จำเป็นต้องอยู่ท่ามกลางบรรยากาศที่มีอิสรภาพ และมีโอกาสเรียนรู้จากความเป็นจริง จึงเห็นได้ว่าการพัฒนาเป็นเพียงผลที่สืบเนื่องมาจากการเรียนรู้

อนึ่ง ภายในกระแสจิตใจมนุษย์ หากจะบังเกิดภาวะเรียนรู้ที่แท้จริงได้ ตนเองจำเป็นต้องปลอดจากเงื่อนไขที่ก่อให้เกิดอารมณ์ปิดกั้น ยิ่งปลอดได้มากเพียงใด การเรียนรู้ที่แท้จริงย่อมบังเกิดได้ลึกซึ้งเพียงนั้น จึงกล่าวได้ว่า การเรียนรู้เป็นเหตุสำคัญที่ควรมีอยู่ในรากฐานชีวิตของบุคคลผู้ได้ชื่อว่าเป็นนักพัฒนาที่แท้จริง และ

ใครก็ตาม หากมีภาวะเช่นนี้ปรากฏในตนเองแล้ว ความเป็นนักพัฒนาย่อมบังเกิดได้อย่างปราศจากการให้คำจำกัดความ โดยที่มีบุคคลนำไปตั้งให้กับอีกบุคคลหนึ่ง หรือตั้งให้กับตนเอง

บุคคลผู้ยึดติดอยู่กับอิทธิพลจากรูปวัตถุเข้าไว้มาก ๆ ผู้อื่นท้วงติงก็จะเกิดพฤติกรรมโต้ตอบ ไม่ว่าจะเป็นการแสดงอารมณ์หรือไม่ยอมรับฟัง นิสัยเช่นนี้ หากปราศจากการเปลี่ยนแปลงไปสู่การปรับปรุงที่มุ่งความสงบและเปิดกว้างมากขึ้น ย่อมปรากฏให้รู้ได้ว่า มีภาวะปิดกั้นการเรียนรู้ในตนเอง

สิ่งดังกล่าวแล้วนี้ หาใช่สร้างได้ในช่วงของการจัดการศึกษา ยิ่งในระดับสูง และหาใช่สร้างได้เพียงจากการจัดการศึกษาในโรงเรียนไม่ การปูรากฐานการศึกษาให้มีคุณสมบัติที่พึงปรารถนา จำเป็นต้องอาศัยบรรยากาศชีวิตที่มีบูรณาการ และได้รับโอกาสให้สืบทอดกระแสการเรียนรู้บนฐานตนเองเรื่อยมา นับแต่วัยแรกเกิด และพัฒนาขึ้นมาอย่างมีเหตุผลเป็นขั้นตอนที่ต่อเนื่องกัน

อิทธิพลสภาพแวดล้อมมีผลอย่างมาก และหยั่งถึงรากฐานได้ลึกซึ้ง และเมื่อกล่าวถึงสภาพแวดล้อม ควรพิจารณาทั้งสภาพแวดล้อมธรรมชาติ และสภาพแวดล้อมในด้านสังคม นอกจากนั้น เมื่อมองสู่สภาพแวดล้อมสังคม ก็ควรมองทั้งในด้านรูปวัตถุซึ่งมนุษย์เป็นฝ่ายประดิษฐ์ และพฤติกรรมที่สะท้อนออกมาปรากฏจากการคิดการปฏิบัติของมนุษย์ด้วยกันเอง โดยเฉพาะพฤติกรรมของผู้ใหญ่ซึ่งส่งผลกระทบเยาวชนอย่างสำคัญ

ความหมายของผู้ใหญ่ หาใช่หมายถึงอย่างจำกัดอยู่เพียงวัยเท่านั้นไม่ หากหมายถึงความใหญ่ด้วยน้ำหนัก ซึ่งมีผลต่อจิตใจ ไม่ว่าบิดามารดากับบุตร ครูกับศิษย์ ผู้บริหารและปกครองกับผู้อยู่ภายใต้อำนาจ คนร่ำรวยกับคนยากจน หรือคนในกลุ่มที่มีอิทธิพลรูปแบบอื่นใดก็ตามกับกลุ่มที่ด้อยกว่า แม้บุคคลผู้เรียกตนเองหรือถูกเรียกว่า พัฒนากรกับชาวบ้านซึ่งตนมีหน้าที่เกี่ยวข้อง

หากรากฐานความรู้สึกนึกคิดของคน มุ่งเน้นอยู่ที่การเรียนรู้ ไม่ว่าจะออกไปสัมผัสสิ่งใดหรือชีวิตใด รวมทั้งชีวิต**คนในชุมชนซึ่งยังตกอยู่ในสภาพที่ด้อยโอกาสกว่าตน** เขาจะ**ให้ความสำคัญกับสิ่งซึ่งสัมผัสเหนือตนเองเสมอ** โดยที่มีคุณสมบัติ **"ใจกว้าง"** รับความคิดเห็นของคนซึ่งตนสัมผัสได้ทุกลักษณะอย่างปราศจากการมีปฏิกิริยาตอบสนอง ไม่ว่าจะเป็นอาการโกรธ หรือยินดี แต่รับเข้าไปปรับปรุงสภาพจิตใจตนเองให้สูงยิ่งขึ้น และปฏิบัติตนเองอย่างเป็นธรรมชาติ ให้ผู้อื่นบังเกิดแรงศรัทธา ได้รับประโยชน์ในการพัฒนาอย่างจริงจัง

การเรียนรู้จึงถือเป็นรากฐานสำคัญของพัฒนากรแต่ละคน หากสามารถพัฒนาตนเองให้เกิดภาวะเรียนรู้ลึกซึ้งมากขึ้นในตนเอง การพัฒนาผู้อื่นและสิ่งอื่นที่แท้จริงย่อมบังเกิดได้เอง หาใช่ปากว่าพัฒนา แต่ทำไปแล้วกลับสะท้อนผลทำลายในภายหลัง

หลักการศึกษาที่ก่อให้เกิดการพัฒนาภาวะเรียนรู้

ชีวิตบุคคลแต่ละคนมีองค์ประกอบหลักคือ **"กายและจิตใจ"** ทั้งสองสิ่ง ผสมกลมกลืนกันอยู่ภายในบุคคลเดียวกัน มีผลสัมพันธ์โดยเป็นเหตุเป็นผลให้แก่กันและกัน แต่ก็หาใช่เป็นสิ่งมีรากฐานผูกติดกันไม่ หากมองได้ลึกซึ้งถึงแก่นจะพบว่า ทั้งสองสิ่งต่างก็มีรากฐานที่เป็นอิสระ แต่อิทธิพลจากการมีโอกาสสัมผัสกับภาวะแวดล้อมภายนอก ก็มีแนวโน้มทำให้เกิดเป็นเงื่อนไขกำหนดให้มีการนำเอามาผูกติดกันขึ้น ดังจะพบได้จากลักษณะความคิดของปุถุชนทั่วไป ซึ่งปรากฏไม่มากก็น้อย

สภาพจิตใจที่อิสระ เป็นสิ่งส่งเสริมให้บังเกิดปัญญาเสมือนแสงสว่างภายในตนเองที่ส่องวิถีทางให้เห็นปัญหาต่าง ๆ ได้อย่างแท้จริง และบังเกิดภาวะเรียนรู้ขึ้นในจิตใจอย่างเป็นอุปนิสัยธรรมชาติของบุคคล

ในเมื่อธรรมชาติได้ให้ทั้งสองด้าน ร่วมไว้ในชีวิตบุคคลแต่ละคน และชีวิตจะดำรงอยู่ได้ก็จำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยสภาพแวดล้อมที่ปรากฏเปลี่ยนแปลงอยู่ภายนอก ในทิศทางกลับ กระแสอิทธิพลสิ่งแวดล้อมก็ถูกส่งผ่านเข้ามากระทบจิตใจ การได้มีโอกาสสัมผัสกับสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เป็นจริงของสิ่งแวดล้อมอย่างอิสระ ย่อมส่งผลให้เกิดพลังชำระล้างเงื่อนไขในจิตใจ พัฒนาตนเองไปสู่การเรียนรู้ที่บริสุทธิ์มากขึ้น

การปฏิบัติต่าง ๆ ที่เกิดจากชีวิตได้มีโอกาสสัมผัสกับสภาพที่เป็นจริง ย่อมหวังได้ว่าจะก่อให้เกิดการพัฒนาจิตใจมากขึ้น เพื่อนำไปสู่ความรู้สึก **"ท้าทายต่อการเรียนรู้"** เข้มข้นยิ่งขึ้น หาใช่การขึ้นต้นก็สนใจมุ่งพัฒนา อยากให้เป็นอย่างนั้นอย่างนี้ ซึ่งจริง ๆ แล้วก็คือแนวคิดและพฤติกรรมที่อยากได้ผลเพื่อสนองอารมณ์ตนเอง หรือ ภาวะจิตใจที่ขาดอิสรภาพนั่นเอง

หลักที่พอสรุปได้ก็คือ **"การมุ่งสมาธิ ทำดีที่สุด"** แทนที่จะคิดว่า ทำแล้วต้องได้ผลอย่างนั้นอย่างนี้ หรืออีกนัยหนึ่ง **"จะต้องได้ผลทันตาเห็น"** ซึ่งเป็นความเชื่อที่ยึดติดอยู่กับรูปแบบ แทนที่จะมั่นคงอยู่กับความเชื่อซึ่งถือเหตุผลที่แท้จริงอยู่ในรากฐาน ไม่ว่าผลนั้นจะบังเกิดขึ้นเมื่อใด แม้เมื่อชีวิตตนเองผ่านพ้นไปแล้ว ซึ่งความรู้สึกที่กล่าวถึงในประเด็นหลังนี้เอง ที่น่าจะถือเป็นคำอธิบายความหมายของ **"อุดมการณ์"** ได้ชัดเจนภายในตัวของมันเอง

จิตใจที่มุ่งวิถีการพัฒนาไปสู่ความมีอิสระมากขึ้น ย่อมละเว้นจากการมองความหมายของ **"อิสรภาพ"** อย่างจำกัดอยู่เพียงสิ่งซึ่งตนเองชอบหรือสนใจให้เปิดกว้าง ออกไปสู่อิสรภาพที่ครอบคลุมความต้องการของชีวิตทุกชีวิตได้สมบูรณ์มากขึ้น ทำให้บุคคลผู้

ปฏิบัติหน้าที่พัฒนากร สามารถปฏิบัติงานได้ทุกสภาวะได้อย่างรู้สึกท้าทายและกล้าหาญ

ดังได้กล่าวไว้แล้วว่า หากหวังผลให้เกิดการพัฒนา ควรมองด้วยขอบเขตที่ครอบคลุมชีวิตตั้งแต่เริ่มต้นและด้วยสำนึกในหลักการที่ว่า **"ชีวิตมนุษย์ที่เกิดมา จำเป็นต้องมีการอยู่ร่วมกัน"** อีกวิถีทางหนึ่งที่ควรมองและนำมาร่วมพิจารณาด้วยคือ **"ภาวะความเป็นผู้ใหญ่กับผู้เยาว์"** ซึ่งทั้งสองภาวะดังกล่าว ผสมกลมกลืนกันอยู่ภายในกระแสสังคมเป็นสัจธรรม และปราศจากตัวตนที่แท้จริง

อย่างไรก็ตาม หากมองด้วยทรรศนะที่ถือเอาภาวะการเปลี่ยนแปลงเป็นรากฐาน ก็น่าจะเข้าใจได้ว่า ผู้ใหญ่เป็นภาวะชีวิตที่ธรรมชาติได้ให้โอกาสมาก่อนในการเรียนรู้ โดยที่ธรรมชาติเองหวังไว้โดยหลักความจริงว่า ผู้ใหญ่จะได้รับโอกาสให้พัฒนาคุณภาพชีวิตมากกว่าผู้เยาว์ เมื่อใดผู้ใหญ่ไม่อาจรักษาคุณสมบัตินี้ไว้ได้แล้ว ย่อมหมายความว่า สังคมจะเปลี่ยนแปลงไปสู่การสูญสิ้นบนพื้นฐานตนเอง

ภายในหลักการของการอยู่ร่วมกัน มีหลักการที่พึงสังเกตอย่างน้อยสองประการ คือ *ประการแรก* ได้แก่ โอกาสในการเรียนรู้อย่างอิสระของแต่ละคน กับ*ประการที่สอง* การอยู่ร่วมกันของภาวะผู้ใหญ่กับผู้เยาว์ ผู้ใหญ่ย่อมมีอิทธิพลและน้ำหนักอำนาจเหนือกว่า ผู้เยาว์เป็นหลักธรรมดา การพัฒนาที่แท้จริงจะบังเกิดได้ผู้ใหญ่ย่อมเป็นฝ่ายถูกกำหนดให้มีหน้าที่รับผิดชอบในการสร้างสรรค์ผู้เยาว์อย่างไม่อาจปฏิเสธได้ ดังนั้นหากจิตใจอยู่ในภาวะเรียนรู้ ผู้ใหญ่ย่อมรู้หน้าที่ตนเองได้ว่า ต้องให้โอกาสแก่ผู้เยาว์ได้ศึกษาอย่างอิสระ เพื่อเข้าสู่กระแสที่เรียกว่า **"เป็นผู้รู้ผิดรู้ถูก"** ซึ่งเป็นวิถีทางที่นำเข้าสู่ **"การรู้ความจริง"**

ในด้านการคิดการปฏิบัติ ผู้ใหญ่เองควรเป็นฝ่าย **"ใช้คุณธรรมและเมตตาธรรม และใช้ไหวพริบ ใช้ปฏิภาณ"** เหนือการยึดติดกับการใช้กฎระเบียบซึ่งเป็นด้านของรูปแบบที่เกิดจากการประดิษฐ์โดยคน

การให้อิสรภาพ หาใช่เน้นการให้ในด้านรูปวัตถุไม่ เพราะหากยิ่งให้ในด้านนี้มีอิสระก็ยิ่งส่งเสริมให้ยึดติดอยู่กับความสะดวกสบายมากขึ้น และนำไปสู่การยึดติดกับรูปแบบของเทคโนโลยีซึ่งฝ่ายผลิตหากไม่ได้มีชีวิตคนในท้องถิ่นร่วมกันเป็นเจ้าของ กลุ่มคนท้องถิ่นก็จะตกเป็นทาสวัฒนธรรมและเศรษฐกิจของอิทธิพลภายนอกมากขึ้น จึงควรเน้นการให้อิสรภาพในด้านการคิดการกำหนดวิธีปฏิบัติ เพื่อให้โอกาสพัฒนาขึ้นมาบนรากฐานตนเอง

วัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นพื้นฐานสำคัญที่กำหนดความสำเร็จในการพัฒนา

ชีวิตมนุษย์จะสามารถพัฒนาขึ้นมาบนรากฐานตนเองได้อย่างมั่นคง และมุ่งสู่เป้าหมายที่สมบูรณ์ครบถ้วนได้อย่างชัดเจน จำเป็นต้องถือวัฒนธรรมท้องถิ่นเป็นพื้นฐานสำคัญ

ชีวิตมนุษย์ประกอบด้วยกายและจิตใจร่วมกันเป็นกลไกหลัก นอกจากนั้นสัจธรรมก็ยังได้กำหนดให้แต่ละบุคคลมีชีวิตเกิดมาภายในระบบของกระแสสิ่งแวดล้อมท้องถิ่นตนเองเป็นเงื่อนไขแฝงไว้ภายในรากฐาน

ดังนั้นการมีโอกาสสัมผัสกับสภาพแวดล้อมซึ่งเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่น จึงมีผลกำหนดลักษณะความคิดความเชื่อร่วมกัน บังเกิดเป็นวัฒนธรรมพื้นฐานประจำท้องถิ่นที่เรียกกันว่า **"เอกลักษณะ"** ช่วยให้สามารถตีความได้ว่า **"คุณภาพชีวิตของมนุษย์"** ได้แก่ ลักษณะความคิดความเชื่อซึ่งเป็นตัวของตัวเอง หรือที่เรียกกันว่า **"ภาวะพึ่งพาตนเอง"** โดยที่มี **"การรู้ผิดรู้ถูก"** ปรากฏอยู่ในกระแสการเรียนรู้ และการเปลี่ยนแปลง

เอกลักษณะของแต่ละชีวิตและแต่ละชุมชนมนุษย์ซึ่งมีอิทธิพลอำนาจธรรมชาติเป็นสิ่งกำหนดอยู่ในรากฐาน หาได้หมายความอย่างจำกัดขอบเขตอยู่กับสิ่งซึ่งตอบสนองชีวิตด้วยภาวะที่เป็นรูปวัตถุ ที่ช่วยให้ร่างกายอยู่รอด ดังเช่นที่มักกล่าวเน้นกันอยู่กับ **"ปัจจัยสี่"** เท่านั้นไม่ แต่ควรมองให้ครอบคลุมถึงอีกด้านหนึ่งคือภาพทรรศน์ทั้งสิ่งซึ่งอยู่บนรากฐานธรรมชาติและสิ่งที่อยู่บนรากฐานวัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ซึ่งมีอิทธิพลส่งผลกระทบจิตใจคนในท้องถิ่นลึกซึ้ง

สิ่งดังกล่าว ส่งผลปลูกฝังให้รากฐานจิตใจของแต่ละคนผู้เป็นสมาชิกชุมชนท้องถิ่นมาโดยกำเนิด บังเกิด **"สำนึกในการอนุรักษ์ธรรมชาติและศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นตนเอง"** ซึ่งธรรมชาติได้ให้มากับชีวิตอย่างถือเป็นหน้าที่ ดังเช่นความรู้สึกซึ่งพบได้ง่ายเป็นธรรมชาติ ในเมื่อมนุษย์ผู้ซึ่งชีวิตตนเองจากบ้านจากถิ่นกำเนิด หากจิตใจปกติ จะสะท้อนความรู้สึกที่ **"คิดถึงบ้าน"** และปรากฏภาพสิ่งต่าง ๆ ของท้องถิ่นที่ตนเคยอยู่ ขึ้นในจิตใจ

เมื่อใดที่กระแสผูกพันระหว่างชีวิตกับสิ่งแวดล้อมซึ่งควรจะมีอยู่ในรากฐานจิตใจเป็นธรรมชาติ ถูกทำลาย เช่น การนำเอาอิทธิพลต่างวัฒนธรรมและต่างถิ่นซึ่งแฝงมากับรูปแบบผลผลิตจากภายนอกเข้ามาเผยแพร่ ความผูกพันระหว่างชีวิตกับธรรมชาติซึ่งเป็นรากฐานแท้ของตนเองก็หมดไป แต่มีอิทธิพลกำหนดให้รู้สึกนิยมผลิตผลจากวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามาครอบงำ

ความคิดความเชื่อของคนท้องถิ่น ภายใต้สภาวะดังกล่าว จะปรากฏออกมาในลักษณะที่เอื้ออำนวยหรือเป็นทาสรับใช้ผลประโยชน์ของคนต่างถิ่นอย่างปราศจากการรู้สึกตัว ดังเช่น การประกอบพฤติกรรมทำลายทรัพยากรท้องถิ่นซึ่งเป็นพื้นฐานชีวิตตนเอง นำไปแลกกับวัตถุ แลก

กับเงิน ซึ่งบุคคลภายนอกหยิบยื่นมาให้ ขาดความรู้ความเข้าใจและการให้ความสำคัญแก่วัฒนธรรมซึ่งเป็นสิ่งอยู่ในรากฐานชีวิตและชุมชนที่ตนอยู่ ซึ่งแต่ละคนควรมีจิตสำนึกรับผิดชอบที่จะต้องอนุรักษ์ไว้เพื่อสืบทอดกระแสชีวิตและพัฒนาชุมชนบนพื้นฐานที่แท้จริง

บุคคลผู้เข้าไปสู่ชุมชนใดชุมชนหนึ่งโดยหน้าที่ซึ่งได้รับมอบหมาย ควรมีรากฐานจิตใจที่อิสระ สามารถปรับวิธีคิดและวิธีปฏิบัติ กำหนดพฤติกรรมต่าง ๆ ได้อย่างเหมาะสมบนรากฐานซึ่งหยั่งลึกลงสู่สภาพแวดล้อมที่แท้จริงของชุมชนนั้น ๆ ได้อย่างเด่นชัด หากไม่สามารถเข้าถึงประเด็นที่กล่าวได้ ไม่ว่าจะคิดหรือปฏิบัติโดยที่ตนเองเชื่อว่า น่าจะบังเกิดผลดี แต่จริง ๆ แล้ว กลับมีผลทำลายรากฐานที่แท้จริงของท้องถิ่นอย่างรู้เท่าไม่ถึงการณ์

บุคคลผู้ซึ่งรากฐานจิตใจยังตกอยู่ภายใต้อิทธิพลจากรูปวัตถุ มักมีแนวโน้มที่คิดว่าการที่บุคคลใดบุคคลหนึ่ง จะมีการแสดงออกให้เห็นว่า ตนเองมีความผูกพันอยู่กับท้องถิ่นจะต้องเป็นผู้ที่ถือกำเนิดชีวิตมาจากท้องถิ่นนั้น ๆ แต่งานพัฒนาที่ถือเอาหลักเกณฑ์ดังกล่าวแล้ว มาใช้พิจารณาบุคคลเพื่อทำหน้าที่เป็นพัฒนากรก็ประสบความผิดหวังมาแล้วเป็นส่วนใหญ่ หากมองได้ลึกจะพบว่า ความคิดดังกล่าวเกิดจากการนำเอาด้านรูปวัตถุ มาผูกติดกันไว้นั่นเอง

ความจริงแล้ว พื้นฐานแท้ของแต่ละเรื่อง ต่างก็เป็นสิ่งอิสระ แต่จิตบุคคลผู้พิจารณาจำเป็นต้องมีอิสรภาพอยู่ภายในรากฐานจึงจะสามารถรู้ได้เห็นได้เอง หรืออีกนัยหนึ่ง หากบุคคลมีจิตอิสระหรือเรียกว่า **"มีคุณธรรม"** ที่แท้จริงอยู่ในรากฐาน จิตใจย่อมมีคุณสมบัติเปิดกว้าง เมื่อสัมผัสกับวัฒนธรรมในท้องถิ่นใดก็ตาม จะสามารถปรับได้ที่ตนเองอย่างเป็นธรรมชาติ สามารถสะท้อนภาพ **"ความพร้อม"** ในการเป็นพัฒนากรที่ดีได้เสมอ

อย่างไรก็ตาม การชี้หลักเกณฑ์ไว้ดังได้กล่าวแล้วว่า ชีวิตคนซึ่งถือกำเนิดมาจากพื้นฐานธรรมชาติและวัฒนธรรมท้องถิ่น เป็นสิ่งมีบทบาทสำคัญในระดับพื้นฐานของแต่ละท้องถิ่นนั้น เป็นแนวทางในการพิจารณาสู่การใช้ประโยชน์เพื่อการพัฒนา หาใช่แนวทางเพื่อมุ่งเรียนรู้และหวังให้บังเกิดผลเสริมรากฐานที่แท้จริงไม่ ดังนั้น บุคคลผู้ปฏิบัติการในท้องที่ ก่อนนำสู่การใช้ประโยชน์ ควรมีอิสรภาพภายในรากฐานจิตใจตนเองควบคู่กันไปด้วย

วัฒนธรรมซึ่งเป็นรากฐานที่แท้จริงของท้องถิ่น และถือเป็นพื้นฐานความเป็นมนุษย์ได้อย่างภาคภูมินั้น เป็นสิ่งเกิดจากการอนุรักษ์และพัฒนาจิตสำนึกที่ตระหนักถึงความสำคัญด้วยชีวิต ในการพึ่งพาอาศัยทุกสิ่งทุกอย่างซึ่งเป็นสมบัติที่ถือรากฐานการเกิดการเปลี่ยนแปลงอยู่ในท้องถิ่น การที่พลังอำนาจจากภายนอกเข้าไปแทรกแซงเป็นผลให้เกิดการทำลาย ไม่ว่าเพื่อหวังกอบโกยผลประโยชน์ใส่ตน หรือรู้เท่าไม่ถึงการณ์ก็ตาม ถือว่าเป็นการละเมิดสิทธิ เสรีภาพ ของมนุษย์ด้วยกันเอง และควรได้รับการประนามว่า **"ไร้ซึ่งคุณธรรมและมนุษยธรรม"** ซึ่งกระแสพลังดังกล่าว อาจถูกนำเข้าสู่ชุมชนโดยการแฝงเข้าไปในรูปลักษณะของเทคโนโลยีที่มีผลล่อตาล่อใจ ถูกนำเข้าไปโฆษณาเผยแพร่ว่า เป็นสิ่ง **"สมัยใหม่"** ส่งผลมอมเมาจิตใจคนในท้องถิ่น

บนหลักการพื้นฐานที่รองรับ **"การอยู่ร่วมกันซึ่งถือเป็นสัจธรรมของชีวิตมนุษย์ แต่ละชีวิตที่ปรากฏอยู่อย่างเป็นธรรมชาติ ต่างก็มีรากฐานจิตใจตื้นลึกกว้างแคบแตกต่างกันไป"** จึงหาใช่ว่าทุกคนจะตกเป็นเหยื่ออิทธิพลภายนอกในขณะเดียวกัน

บุคคลใด ตกเป็นเหยื่ออิทธิพลภายนอก และมีการแพร่กระจายต่อไปเป็นกลุ่มบุคคล ย่อมก่อให้เกิดผลแตกแยก **"ทำลายเอกภาพขึ้นภายในชุมชนท้องถิ่น"** แม้กลุ่มบุคคลผู้ตกเป็นเหยื่อ หากมีการรวมกลุ่มก็เพียงระดับผิว เนื่องจากมีการเปลี่ยนแปลงรากฐานชีวิตที่มุ่งทิศทางสู่ **"ภาวะเอกเทศ"** หรือ **"ภาวะตัวใครตัวมัน"** เด่นชัดมากขึ้น ทำให้ชุมชนท้องถิ่นต้องตกเป็นเหยื่ออิทธิพลผลประโยชน์วัฒนธรรมและเศรษฐกิจภายนอกทั้งกว้างขวางและลึกซึ้งมากขึ้น

ทรัพยากรท้องถิ่นซึ่งชุมชนท้องถิ่นมีสิทธิเป็นเจ้าของโดยชอบด้วยหลักธรรมอย่างสมบูรณ์ จะถูกบุคคลในท้องถิ่นเองซึ่งเหลือสภาพความเป็นเจ้าของอยู่แต่เพียงกาย ส่วนจิตใจตกเป็นทาสคนต่างถิ่นต่างวัฒนธรรมลงมือกอบโกยเอาไปเสนอสนองความต้องการของกลุ่มบุคคลภายนอก หรือไม่ก็วิ่งเต้นออกไปเชิญเขาขนเทคโนโลยีเข้ามากอบโกยเองอย่างอิสระ

เมื่อทรัพยากรธรรมชาติต้องสูญเสียไปมาก ส่งผลกระทบบรรยากาศเป็นพิษเป็นภัยแก่ชีวิต ทั้งของคนในชุมชนท้องถิ่น และกระจายออกไปสู่สังคมภายนอก **"คนในชุมชนท้องถิ่นเอง จะตกเป็นฝ่ายถูกตำหนิโดยกลุ่มบุคคลภายนอก ซึ่งเป็นฝ่ายถืออิทธิพลอำนาจเหนือกว่า และเป็นฝ่ายสร้างเหตุในความลึกซึ้ง หาว่าเป็นฝ่ายบุกรุกทำลาย** และใช้เป็นเหตุอ้าง นำอำนาจเข้ามาควบคุมบังคับ และยังมุ่งสร้างระบบที่เอื้ออำนวยผลประโยชน์แก่ฝ่ายตนมากขึ้น โดยอ้างว่าคือการแก้ไขปัญหา

พัฒนากรที่ควรได้รับการยอมรับว่า กระทำหน้าที่เป็นพัฒนากรอย่างแท้จริง ไม่ว่าจะเป็นบุคคลผู้ปฏิบัติงานอยู่ในภาครัฐบาล ภาคเอกชน ภาคงานอาสาสมัคร หรือไม่ว่าจะถูกมองจากภายนอก จากด้านที่เห็นรูปวัตถุว่า เป็นบุคคลผู้เข้าไปจากภายนอกท้องถิ่น หรือ

(ต่อหน้า ๙๕)

(ต่อจากหน้า ๘๐)

ลูกไฟที่ออกมานั้นอ่อนแก่อย่างไร มีสำรอกกี่ครั้ง ทั้งนี้ เพื่อจะได้หาทางแก้ไขต่อไป และเพื่อจะให้ผู้เล่นหรือผู้จุดเกิดความชำนาญเชื่อมั่นแก่ตัวเองยิ่งขึ้นอีกทางหนึ่งดังที่กล่าวแล้ว เมื่อการทุกอย่างเป็นไปโดยเรียบร้อยก็ขึ้นอยู่ที่ว่าเจ้าภาพของงานพิธีนั้นจะต้องการดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟประเภทหรือชนิดอะไร จำนวนเท่าไร ขอบอกนะครับว่าดูได้เต็มตา แม้จะแก่หรือจะเก่ายังสู้เขาได้ นี่แหละครับ จึงมีคำพูดโบราณจารึกไว้ว่า **"...เทียรย่อมคนเสียดกัน เข้าดู...ท่านเล่นไฟ..."**

วิธีการเล่นหรือจุดดอกไม้เพลิง เป็น "สัจธรรม"

ดังได้กล่าวแล้วว่า **"การ"** เล่น หรือจุดดอกไม้เพลิงของไทยได้จัดขึ้นเพื่อมุ่งหมายน้อมนำนมัสการถวายเป็นพุทธบูชา จึงเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งที่ได้ผูกพันอยู่กับศาสนาทำให้เห็นว่า **"ไฟ"** เป็น **"สิ่ง"** บูชา และทำให้ทราบถึงว่า การที่ได้จัดขึ้นนั้นเกี่ยวข้องกับงานพิธีต่าง ๆ โดยมี **"วิธี"** การเล่นหรือจุดดอกไม้เพลิงผูกพันกับหลักแห่ง **"สัจธรรม"** ดังท่านผู้อ่านจะได้ทราบต่อไป แต่ก่อนอื่นควรจะได้ทราบถึงการเรียกชื่อดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟแบบโบราณของเรา ซึ่งบางท่านไม่เคยได้ยินได้เห็นมาก่อน คงจะนึกว่าเป็นการแปลกหูแปลกตา หรืออาจจะนึกว่าเป็นชื่อเชย ๆ ทำอย่างไรได้เล่าครับ ในเมื่อคนโบราณของเราท่านตั้งชื่อของท่านไว้อย่างนั้น และต้องนำเอามาเกริ่นกล่าวนี้ก็เพื่อให้ท่านผู้อ่านมองภาพพจน์ของดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟของไทยที่ได้ประดิษฐ์หรือสร้างทำขึ้นมานั้นมีลักษณะเป็นตัวตนเมื่อทำการจุดไฟที่ตัวไฟหรือดอกไม้เพลิง ตัวไฟหรือดอกไม้เพลิง ย่อมต้องแสดงไฟตาม **"สิ่ง"** นั้น ๆ เหมือนอย่างของที่มีอยู่จริง ดังนั้น การเล่นหรือการจุดดอกไม้เพลิงของไทย จึงกล่าวได้ว่า เราเล่นแบบ **"ตัวตน"** ไม่ใช่การเล่นไฟที่ใช้สารเคมีภัณฑ์ซึ่งเราท่านเห็นอยู่ในปัจจุบันนี้เมื่อมีการแตกระเบิดมีลักษณะเป็น **"สาย"** แตกระเบิดมีลักษณะเป็น **"เส้น"** และแตกระเบิดมีลักษณะเป็น **"ดาวกระจาย"**

ชื่อดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟของไทยมีมากมายหลายชนิดแต่ที่จะกล่าวต่อไปนี้เป็นเพียงส่วนหนึ่งที่ผู้เขียนและคณะของผู้เขียนเคยประดิษฐ์หรือสร้างทำ และนำจุดออกแสดงในงานประจำปี ลอยกระทง เผาเทียน เล่นไฟ ที่จังหวัดสุโขทัย เช่น ไฟนก ไฟปลา ไฟเป็ด ไฟลูกหนู ไฟช้างร้อง ไฟผึ้ง ไฟประทัดไทย พลุไทย ตะไล อ้ายตื้อหรืออีตื้อ กรวดหรือตรวด กังหันไฟ ไฟเถรกวาด ไฟพเยียมาศ หรือไฟดอกไม้พุ่ม ไฟดอกไม้น้ำ ไฟดอกไม้เทียน ไฟพะเนียง ไฟกระถาง และระทาหรือต้นองค์ไฟระทา เป็นที่ทราบดีแล้วว่าดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟของเราในปัจจุบันนี้ได้กระจัดกระจายไปอยู่ตามแหล่งต่าง ๆ ผลทำให้ความรู้ประเภทนี้มีการสืบทอดไม่ต่อเนื่อง ดังจะเห็นว่าบางท่านได้รับความรู้ในการประดิษฐ์หรือสร้างทำดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟเพียงอย่างสองอย่างเท่านั้น การณ์เป็นเช่นนี้ไม่อาจทราบว่าเป็นด้วยเหตุผลกลใด จึงทำให้การถ่ายทอดไม่ต่อเนื่อง หรืออาจมีปัญหาหลายสิ่งหลายอย่างเข้ามากระทบ แล้วตลบมาถึงสมัยนี้ เรื่องของเรื่องเลยไปกันใหญ่ เพราะเพียงแค่กระเป๋าฉีกขาดถึงไหนก็ยังพอเย็บปะได้ แต่กระเป๋าต้องมาถูกไฟไหม้นี่ซีครับ ทำให้น่าคิด ทั้งไหนจะลูก ไหนจะเมีย และไหนจะค่าเทอม ฯลฯ สมแล้วที่มีบางท่านมองในประเด็นนี้ว่า เผาเงิน เผาทอง แม้มีกระเป๋าหนักก็ตาม จะไปหาใครที่ไหนมาเป็นผู้ทำ หรือมาเป็นผู้เล่นให้ดูกลับกลายเป็นสิ่งที่หายากไปเช่นกัน ดังนั้นการจุดดอกไม้เพลิงจึงเป็นไปไม่ครบตามขั้นตอน มีความเข้าใจและลงความเห็นว่าเป็น **"การเล่น"** ไป แต่แท้จริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ ดังได้กล่าวแล้วว่าจารีตประเพณีของบ้านเมืองเราแทบจะทุกชนิดได้ผูกพันไว้กับพุทธศาสนา การเล่นหรือการจุดดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟก็เช่นเดียวกัน โดยจะเห็นได้จากดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟที่คนโบราณได้ค้นคิดประกอบสร้างทำขึ้นนั้นมีการตั้งชื่อเรียกขานเป็น **"ตัวตน"** ซึ่งเรียกชื่อให้เกี่ยวข้องกับสิ่งที่มี **"ชีวิต"** นั่นย่อมหมายถึงต้องมีการเกิด-ดับ ดังเช่นท่านให้ความหมายเกี่ยวกับสายฝักแคหรือสายชนวนว่าเปรียบเสมือนเส้นเลือด หรือสายโยงยึดผูกพันซึ่งกันและกัน ฉะนั้น จึงขอแยกชื่อดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟออกเป็นประเภท ดังต่อไปนี้

ประเภทแตกระเบิด ประเภทสิ่งที่มีชีวิต *(สัตว์ และพืช)* ประเภทลอยขึ้นสู่อากาศ ประเภทหมุนเป็นวง ประเภทพวยพุ่ง และสว่างโชติช่วง และประเภทประดับตบแต่งให้เป็นสิ่งเคารพกราบไหว้บูชา

ขั้นตอนวิธีการแสดง การเล่น หรือการจุดดอกไม้เพลิงและดอกไม้เทียน

ตอนที่ ๑ การประกาศป่าวร้อง การริเริ่ม หรือการก่อ
ตอนที่ ๒ การเกิดสรรพสิ่ง *(ชาติ)*
ตอนที่ ๓ การแตกดับ *(มหาภูตดับขันธ์)*
ตอนที่ ๔ ลอยตัวสู่อากาศ *(ภพวิญญาณ)*
ตอนที่ ๕ – นำดอกไม้ธูปเทียนบูชานมัสการถวายบูชาผู้มีพระคุณ
– ขอบขัณฑสีมา หรือกงกำกงเกวียน และ
– ภูมิปัญญา

จากตอนที่ ๑ หมายความถึง การประกาศป่าวร้อง การริเริ่ม หรือการก่อ ตัวไฟที่ใช้จุดแสดง ได้แก่ พลุไทย เปรียบเสมือนการส่งเสียงบอกกล่าวป่าวร้องหรือให้อาณัติสัญญาณ เพื่อให้ทราบ

ทั่วกัน เช่น ฤกษ์งานพิธี หรือกิจกรรมต่าง ๆ ได้เริ่มอุบัติขึ้นแล้ว

จากตอนที่ ๒ หมายความถึง การเกิดสรรพสิ่งที่มีชีวิต ซึ่งมีวิถีทางการเกิด สองทางด้วยกัน ทางหนึ่ง **เกิดจากไข่** และอีกทางหนึ่ง **เกิดเป็นตัวตน**

(ก) การเกิดจากไข่นั้น ดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟที่ใช้จุดแสดงได้แก่ ไฟพะเนียงไข่ หรือไฟพะเนียงเปลือกไข่ ไฟนก ไฟปลา ไฟเป็ด ไฟผึ้ง

วิธีการเล่น เริ่มแรกจะต้องจุดไฟพะเนียงไข่ หรือไฟพะเนียงเปลือกไข่ ให้หมดสิ้นไปก่อนแล้วจึงจุดตัวไฟอื่น ๆ ต่อไป โดยดำเนินตามข้อ (ข)

(ข) การเกิดเป็นตัวตนนั้น เป็นคำกล่าวที่มีความหมายอยู่ในตัวแล้ว ซึ่งไม่ต้องอธิบาย ดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟที่ใช้จุดแสดงได้แก่ ไฟลูกหนู ไฟช้างร้อง เป็นต้น

จากตอนที่ ๓ หมายความถึง เมื่อสรรพสิ่งทั้งหลายได้อุบัติขึ้นแล้ว สังขารไม่เที่ยง-ย่อมมีการเสื่อมถอยเป็นตามวัฏสงสาร ฉะนั้นเมื่อมีการจุดดอกไม้เพลิงหรือตัวไฟ ดังกล่าวในตอนที่ ๒ จบลง ทุก ๆ ชีวิตสิ้นสุด มหาภูตอย่างหนึ่ง คือ **"ไฟธาตุ"** แตกดับ *(ทางโลก เรียกว่า สิ้นลม)*

ตัวไฟที่ใช้แสดงได้แก่ ไฟประทัดไทย จุดให้ทราบถึงการ **"แตก"** ดับของ **"ทุก ๆ"** ชีวิตที่มีมากมาย ดังนั้น ไฟประทัดจึงต้องมีเสียงแตกดับจำนวนมากมายเช่นเดียวกัน ไฟประทัดไทยมีสองชนิดคือ ไฟพวงประทัด หรือประทัดใบลาน และไฟต้นประทัด หรือประทัดดอกไม้อ้อ

จากตอนที่ ๔ หมายความถึง การสูญสิ้นแห่งชีวิตที่เรียกว่าการตายนั้นเป็นการดับขันธ์ แต่ยังมีขันธ์หนึ่งที่อยู่ในขันธ์ ๕ คือ วิญญาณขันธ์ก็ลอยออกจากร่างขึ้นสู่อากาศเป็นอากาศธาตุ

ตัวไฟที่ใช้จุดแสดงแทนดวงวิญญาณนี้ได้แก่ ตะไล กรวด หรือตรวด และอ้ายตื้อหรืออีตื้อ

จากตอนที่ ๕ หมายความถึง บรรดาการเล่นหรือการจุดดอกไม้เพลิง หรือตัวไฟ ชนิดต่าง ๆ นั้น ช่วงตอนนี้เป็นช่วงตอนที่สำคัญที่สุดเพราะมีวิธีการเล่นหรือจุดเน้นให้ทราบถึง ศิลปะวัฒนธรรม อารยธรรม และศาสนาจะเห็นได้ว่า มีการจัดสร้างต้นองค์ไฟใหญ่ จำนวน ๓ ประเภทคือ ไฟพเยียมาศ หรือไฟดอกไม้พุ่ม ระทา หรือต้นองค์ไฟระทา และกังหันไฟ ต้นองค์ไฟทั้ง ๓ นี้ สร้างขึ้นสำหรับใช้ติดตั้งดอกไม้เพลิงหรือดอกไม้เทียน ดอกไม้เพลิงหรือดอกไม้เทียนเกือบทุกชนิดและทุกประเภทจะต้องนำมาติดตั้งอยู่ในต้นองค์ไฟนี้ทั้งสิ้น ประการต่อมาก็เป็นขั้นตอนของการประดับตบแต่งยอดของต้นองค์ไฟ สิ่งที่นำมาประดับตบแต่งยอดของต้นองค์ไฟนั้นก็สุดแล้วแต่ว่างานพิธีนั้นเป็นงานพิธีอะไร ประกอบกับฐานะเจ้าภาพเป็นเช่นไร เช่นงานพิธีนั้นเป็นงานมหกรรม ยอดของต้นองค์ไฟ อาจมีการประดับตบแต่งด้วยเครื่องหมายหรือเครื่องสูง ทั้งนี้เพื่อให้ทราบความหมายว่าต้นองค์ไฟต้นนั้น ต้นนี้ หมายถึงอะไร และเกี่ยวข้องกับอะไร

ต้นองค์ไฟใหญ่ที่เป็นหลักของงานพิธีการนี้ คือระทาหรือต้นองค์ไฟระทา โดยมีวิธีการสร้างเกี่ยวกับรูปลักษณ์แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของงานพิธีนั้น ๆ เช่น **งานพิธีนั้นเป็นงานศพหรือพระเมรุ** ระทานั้น จะสร้างในลักษณะ รูป โกศ หรือ เมรุ แต่ **ถ้างานนั้นเป็นงานมหกรรม หรือสมโภชบูชาแล้ว** ระทานั้น จะสร้างในลักษณะรูปยอดพระเจดีย์ หรือรูปทรงกรวย นอกจากนี้จะมีการประดับตบแต่งยอดระทาโดยใช้เครื่องหมายหรือเครื่องสูงตามฐานันดร เช่น ชฎา, ฉัตร, พระเกี้ยว, ราหูอมจันทร์, ดอกบัวขาว และยอดพระเจดีย์ เป็นต้น ฉะนั้นต้นองค์ไฟระทานี้ จึงมีความหมายถึงพระรัตนตรัย สถาบัน ต่าง ๆ ที่ควรเคารพกราบไหว้ และเทิดทูน

การจุดแสดง จึงมีลำดับต่อไปนี้

ลำดับแรก จุดไฟพเยียมาศ หรือพวงไฟดอกไม้ เปรียบเสมือนนำดอกไม้ถวายเป็นพุทธบูชา ต่อผู้มีพระคุณต่าง ๆ ที่มีฐานันดรศักดิ์ ตามความหมายที่ประดับตบแต่งไว้ยอดต้นองค์ไฟระทา

ลำดับที่สอง ในขณะที่ไฟพเยียมาศ เริ่มลุกไหม้ได้ประมาณชั่วขณะหนึ่งจึงจุดระทาเปรียบเสมือนองค์พระและผู้มีพระคุณ

ลำดับที่สาม ขณะที่ระทาเริ่มใกล้จะดับลงจึงมีการจุดกังหันไฟ และไฟเถรกวาด เปรียบเสมือนขอบขัณฑสีมา หรือกงกำกงเกวียน

ลำดับที่สี่ เมื่อต้นไฟใหญ่ทั้งสามชนิดดับลง จึงเริ่มจุดไฟพะเนียงและไฟกระถางเปรียบเสมือนภูมิปัญญาที่เห็นแล้ว หรือเข้าใจถ่องแท้แล้วนั่นเอง

หมายเหตุ การเล่นหรือการจุดดอกไม้เพลิงของขั้นตอนนี้มีวิธีการเข้ามาเกี่ยวข้องอีกอย่างหนึ่ง คือ วงปี่พาทย์ที่จะต้องนำมาบรรเลง และเพลงที่ใช้บรรเลงนั้นเป็นเพลงตระเทวาประสิทธิ์ ในขณะที่มีการจุดไฟพเยียมาศ หรือดอกไม้พุ่มบรรเลงเพลงจนกว่าระทาจะดับสิ้นลง อนึ่ง หากมี**มหรสพสมโภช** ประกอบกับต้นองค์ไฟระทาก็ไม่ต้องมีการนำวงปี่พาทย์มาบรรเลง ต้นองค์ไฟระทาเช่นนี้เขาเรียกว่า **"ระทาช่องโขน"** หากมีผู้ถามว่า **"ดนตรี"** เข้ามาเกี่ยวข้องได้อย่างไร กล่าวไปก็เรื่องยาว ขอฝากท่านผู้รู้โปรดชี้แนะเพื่อเกื้อกูลสักครั้ง ผู้เขียนได้แต่เพียงยกตัวอย่างเรื่องการชกมวยไทย การฟันดาบ กระบี่ กระบอง ที่ต้องใช้ดนตรีเข้ามาเกี่ยวข้อง ฉะนั้น จึงร้องได้แต่เพียงว่า นี่แหละคือ เอกลักษณ์อย่างหนึ่ง ของศิลปวัฒนธรรมไทยละครับ !!!

(ต่อฉบับหน้า)

กิจกรรมเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ

(เมษายน - มิถุนายน)

การผลิตสื่อต่าง ๆ ออกเผยแพร่ ของสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ

๑. **ผลิตหนังสือภาษาไทย** จำนวน ๑ เล่ม รวม ๑,๐๐๐ ฉบับ
   ๑.๑ ตู้ลายทอง ภาค ๒ ตอน ๔ จำนวน ๑,๐๐๐ข ฉบับ

๒. **ผลิตภาพพระราชกรณียกิจ** จำนวน ๔๕,๐๐๐ แผ่น
   ๒.๑ พระราชกรณียกิจสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี จำนวน ๑๕,๐๐๐ แผ่น
   ๒.๒ พระกรณียกิจสมเด็จพระเจ้าลูกเธอ เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ จำนวน ๑๕,๐๐๐ แผ่น
   ๒.๓ พระกรณียกิจพระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าโสมสวลี พระวรชายาฯ จำนวน ๑๕,๐๐๐ แผ่น

๓. **การผลิตรายการโทรทัศน์**
   ๓.๑ ชุด **"อยู่อย่างไทย"** จำนวน ๓ เรื่อง ได้แก่
      ๓.๑.๑ เรื่อง เทิดทูนมรดกไทย *(๒๕ เมษายน ๒๕๓๓)*
      ๓.๑.๒. เรื่อง ไกวเปลกล่อมลูกอ่อน *(๒๕ พฤษภาคม ๒๕๓๓)*
      ๓.๑.๓ เรื่อง เสียงสุนทรของเพลงไทย *(๒๕ มิถุนายน ๒๕๓๓)*
   ๓.๒ ชุด **"วันสำคัญทางศาสนาพุทธ"** จำนวน ๑ เรื่อง ได้แก่
      ๓.๒.๑ เรื่อง "วันวิสาขบูชา" *(๘ พฤษภาคม ๒๕๓๓)*

ข่าวเอกลักษณ์ที่น่าสนใจ

การจัดอบรมปฐมนิเทศ

คณะอนุกรรมการจัดปฐมนิเทศผู้ที่จะเดินทางไปต่างประเทศ ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ จัดอบรมปฐมนิเทศผู้ที่จะเดินทางไปต่างประเทศและผู้ที่ทำหน้าที่วิเทศสัมพันธ์ รุ่นที่ ๒๐ ระหว่างวันที่ ๒๑-๒๕ พฤษภาคม ๒๕๓๓ ณ ธนาคารกรุงไทย จำกัด สำนักงานใหญ่

ปฏิทินกิจกรรมของสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ

วัน เดือน ปี	กิจกรรม	เวลา/สถานที่
๑ เมษายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด สดุดีบุคคลสำคัญ เรื่อง พระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาทิตย์ทิพอาภา	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๒ เมษายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"สดุดีบุคคลสำคัญ"** เรื่อง พระราชูปถัมภกศิลปะวัฒนธรรมไทย	๐๗.๓๐-๐๘.๐๐ น. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด สดุดีบุคคลสำคัญ เรื่อง เรื่องพระยาบดินทรเดชา (สิงห์ สิงหเสนี)	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๓ เมษายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด พระมหากษัตริย์ เรื่อง การบำเพ็ญพระราชกรณียกิจอื่นนอกเหนือไปจากการบริหารราชการแผ่นดิน	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.

วัน เดือน ปี	กิจกรรม	เวลา/สถานที่
๔ เมษายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด ภาษาไทยของเรา เรื่อง สุนทรภู่	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๕ เมษายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด ศาสนา เรื่อง วิธีสวดมนต์ไหว้พระของนักเรียน	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
	รายการวิทยุ **"จากฟ้า...สู่ดิน"** เรื่อง โครงการใช้ระบบสนเทศภูมิศาสตร์เพื่อการใช้พัฒนาพื้นที่เกษตรอันเนื่องมาจากพระราชดำริของสมเด็จพระเทพฯ	๑๙.๓๐-๒๐.๐๐ น. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
๖ เมษายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"สดุดีบุคคลสำคัญ"** เรื่อง หกเมษาราชาศิรวาท	๐๗.๓๐-๐๘.๐๐ น. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด พระมหากษัตริย์ เรื่อง วันพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช และวันที่ระลึกมหาจักรีบรมราชวงศ์	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๗ เมษายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ" ชุด เพื่อชีวิตที่ดีขึ้น เรื่อง** การทำเต้าฮวยจากถั่วเหลือง	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๘ เมษายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด กฎหมายสำหรับประชาชน เรื่อง ทนายทะแนะ (ตอนที่ ๗)	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๙ เมษายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด สดุดีบุคคลสำคัญ เรื่อง จอมพลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต (ตอนที่ ๑)	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๑๐ เมษายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด สดุดีบุคคลสำคัญ เรื่อง จอมพลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิต (ตอนจบ)	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๑๑ เมษายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด ภาษาไทยของเรา เรื่อง สุนทรภู่	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๑๒ เมษายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด ศาสนา เรื่อง การบูชาพระรัตนตรัยในพิธีของทางราชการ	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๑๓ เมษายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"สดุดีบุคคลสำคัญ"** เรื่อง เทศกาลสงกรานต์	๐๗.๓๐-๐๘.๐๐ น. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด เพื่อชีวิตที่ดีขึ้น เรื่อง จะหนีให้พ้นจากโรคอัมพาตได้อย่างไรดี	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๑๔ เมษายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด กฎหมายสำหรับประชาชน เรื่อง ทนายทะแนะ (ตอนจบ)	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๑๕ เมษายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"สดุดีบุคคลสำคัญ"** เรื่อง พระสาโรชรัตนนิมมานต์	๐๗.๓๐-๐๘.๐๐ น. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย

วัน เดือน ปี	กิจกรรม	เวลา/สถานที่
	รายการวิทยุ **"มรดกของชาติ"** เรื่อง วัดเสนาสนาราม	๑๑.๐๐-๑๑.๓๐ น. สถานีวิทยุ ๙๑๙ กรป.กลาง
	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด สดุดีบุคคลสำคัญ เรื่อง หม่อมราชวงศ์สุมนชาติ สวัสดิกุล	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
	รายการวิทยุ **"อยู่อย่างไทย"** เรื่อง ปีใหม่สงกรานต์	๑๙.๓๐-๒๐.๐๐ น. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
๑๖ เมษายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด สดุดีบุคคลสำคัญ เรื่อง นายโชติ แพร่พันธุ์	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๑๗ เมษายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด พระมหากษัตริย์ เรื่อง การบำเพ็ญพระราชกรณียกิจนอกเหนือไปจากการบริหารราชการแผ่นดิน (ตอนจบ)	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๑๘ เมษายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด ภาษาไทยของเรา เรื่อง วันสงกรานต์	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๑๙ เมษายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด ศาสนา เรื่อง พิธีเวียนเทียนในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
	รายการวิทยุ **"จากฟ้า...สู่ดิน"** เรื่อง พระราชดำริของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ด้านการศึกษา	๑๙.๓๐-๒๐.๐๐ น. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
๒๐ เมษายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด เพื่อชีวิตที่ดีขึ้น เรื่อง ช่วยกันรักษาป่าไม้	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๒๑ เมษายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด สดุดีบุคคลสำคัญ เรื่อง ศาสตราจารย์ ศิลป พีระศรี (ตอนที่ ๑)	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๒๒ เมษายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด สดุดีบุคคลสำคัญ เรื่อง ศาสตราจารย์ ศิลป พีระศรี (ตอนที่ ๒)	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๒๓ เมษายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด สดุดีบุคคลสำคัญ เรื่อง ศาสตราจารย์ ศิลป พีระศรี (ตอนจบ)	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๒๔ เมษายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด พระมหากษัตริย์ เรื่อง ตามรอยพระยุคลบาท	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๒๕ เมษายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด ภาษาไทยของเรา เรื่อง วันทางจันทรคติ	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
	รายการโทรทัศน์ **"อยู่อย่างไทย"** เรื่อง เทิดทูนมรดกไทย	๑๗.๐๐-๑๗.๓๐ น. สถานีโทรทัศน์ช่อง ๙ อ.ส.ม.ท.
๒๖ เมษายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด ศาสนา เรื่อง การสมาทานศีลฟังธรรมที่วัดในวันธรรมสวนะ	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๒๗ เมษายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด เพื่อชีวิตที่ดีขึ้น เรื่อง ลักษณะที่ควรซื้อเนื้อสัตว์ชนิดต่าง ๆ	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.

วัน เดือน ปี	กิจกรรม	เวลา/สถานที่
๒๘ เมษายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด กฎหมายสำหรับประชาชน เรื่อง อนุญาโตตุลาการ ศาลชาวบ้าน (ตอนที่ ๑)	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๒๙ เมษายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"อยู่อย่างไทย"** เรื่อง ๓๐ ปี ท่องเที่ยวไทย	๐๗.๓๐-๐๘.๐๐ น. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด สดุดีบุคคลสำคัญ เรื่อง หลวงประดิษฐ์ไพเราะ ตอนที่ ๑	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๓๐ เมษายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ "เอกลักษณ์ของชาติ" ชุด สดุดีบุคคลสำคัญ เรื่อง หลวงประดิษฐ์ไพเราะ (ตอนจบ)	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๑ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด พระมหากษัตริย์ เรื่อง โครงการพันธุ์อ้อยพระราชทาน	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๒ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด ภาษาไทยของเรา เรื่อง สุนทรภู่	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๓ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด ศาสนา เรื่อง อัสมินานะคืออะไร	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
	รายการวิทยุ **"จากฟ้า...สู่ดิน"** เรื่อง โครงการพระราชดำริด้านสิ่งแวดล้อม	๑๙.๓๐-๒๐.๐๐ น. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
๔ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด เพื่อชีวิตที่ดีขึ้น เรื่อง วิธีการเลือกซื้อผักสด	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๕ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด กฎหมายสำหรับประชาชน เรื่อง อนุญาโตตุลาการศาลชาวบ้าน (ตอนที่ ๒)	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๖ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด สดุดีบุคคลสำคัญ เรื่อง ประวัติย่อพระภิรมย์ภักดี (บุญรอด เศรษฐบุตร)	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๗ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ "เอกลักษณ์ของชาติ" ชุด สดุดีบุคคลสำคัญ เรื่อง พลเรือเอก พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงชุมพรเขตรอุดมศักดิ์	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๘ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา"** เรื่อง วันวิสาขบูชา	๐๗.๓๐-๐๘.๐๐ น. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด พระมหากษัตริย์ เรื่อง โครงการสร้างความมั่นคงในชนบทที่หมู่บ้านในพระอุปถัมภ์ของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
	รายการโทรทัศน์ **"วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา"** เรื่อง วันวิสาขบูชา	หลังข่าวภาคค่ำ ทางสถานีโทรทัศน์รวมการเฉพาะกิจแห่งประเทศไทย
๙ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด ภาษาไทยของเรา เรื่อง ข้อสังเกตเล็ก ๆ น้อย ๆ เกี่ยวกับราชาศัพท์	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๑๐ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"อยู่อย่างไทย"** เรื่อง สนใจประเพณีที่มีมา	๐๗.๓๐-๐๘.๐๐ น.

วัน เดือน ปี	กิจกรรม	เวลา/สถานที่
		สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด ศาสนา เรื่อง วิธีประเคนของพระ	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๑๑ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด เพื่อชีวิตที่ดีขึ้น เรื่อง ลักษณะของผลไม้ที่ดีและที่ควรเลือกซื้อ	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๑๒ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด กฎหมายสำหรับประชาชน เรื่อง อนุญาโตตุลาการ-ศาลชาวบ้าน (ตอนจบ)	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๑๓ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด สดุดีบุคคลสำคัญ เรื่อง พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล (ตอนที่ ๑)	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๑๔ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด สดุดีบุคคลสำคัญ เรื่อง พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล (ตอนจบ)	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๑๕ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด พระมหากษัตริย์ เรื่อง โครงการหลวงแม่ลาน้อย อำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๑๖ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด ภาษาไทยของเรา เรื่อง ข้อสังเกตเล็ก ๆ น้อย ๆ เกี่ยวกับราชาศัพท์	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๑๗ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด ศาสนา เรื่อง การตักบาตรหรือการใส่บาตรพระสงฆ์	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
	รายการวิทยุ **"จากฟ้า...สู่ดิน"** เรื่อง โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริในส่วนของการปรับปรุงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม	๑๙.๓๐-๒๐.๐๐ น. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
๑๘ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด เพื่อชีวิตที่ดีขึ้น เรื่อง การเลือกซื้ออาหาร	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๑๙ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ**"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด กฎหมายสำหรับประชาชน เรื่อง เยาวชนผู้กระทำผิดอาญาแผ่นดิน	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๒๐ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"มรดกของชาติ"** เรื่อง หอพระมณเฑียรธรรม	๑๑.๐๐-๑๑.๓๐ น. สถานีวิทยุ ๕๑๕ กรป.กลาง
	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด มรดกของชาติ เรื่อง จาก "เขาสมน" ถึง "พระนครคีรี" (ตอนที่ ๑)	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
	รายการวิทยุ **"สดุดีบุคคลสำคัญ"** เรื่อง ในหลวงกับวัฒนธรรม	๐๗.๓๐-๐๘.๐๐ น. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
๒๑ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด มรดกของชาติ เรื่อง จาก "เขาสมน" ถึง "พระนครคีรี" (ตอนที่ ๒)	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๒๒ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด พระมหากษัตริย์ เรื่อง โครงการป่ารักน้ำตามพระราชดำริ	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๒๓ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด ภาษาไทยของเรา เรื่อง ข้อสังเกตเล็ก ๆ น้อย ๆ เกี่ยวกับการใช้ราชาศัพท์	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.

วัน เดือน ปี	กิจกรรม	เวลา/สถานที่
๒๔ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"สตุดีบุคคลสำคัญ"** เรื่อง แก้ว อัจฉริยะกุล	๐๗.๓๐-๐๘.๐๐ น. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด ศาสนา เรื่อง การถวายทาน	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๒๕ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด เพื่อชีวิตที่ดีขึ้น เรื่อง การทำชีอิ๊ว	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๒๖ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด กฎหมายสำหรับประชาชน เรื่อง เยาวชนผู้กระทำผิดอาญาแผ่นดิน (ตอนที่ ๒)	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๒๗ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด มรดกของชาติ เรื่อง จาก "เขาสมน" ถึง "พระนครคีรี" (ตอนที่ ๓)	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
	รายการวิทยุ **"อยู่อย่างไทย"** เรื่อง ว่าด้วยคำคล้องจอง	๑๙.๓๐-๒๐.๐๐ น. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
๒๘ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด มรดกของชาติ เรื่อง จาก "เขาสมน" ถึง "พระนครคีรี" (ตอนที่ ๔)	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
	รายการโทรทัศน์ **"อยู่อย่างไทย"** เรื่อง ไกวเปลกล่อมลูกอ่อน	๑๗.๐๐-๑๗.๓๐ น. สถานีโทรทัศน์ช่อง ๙ อ.ส.ม.ท.
๒๙ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด พระมหากษัตริย์ เรื่อง มูลนิธิแม่ฟ้าหลวงในพระบรมราชูปถัมภ์ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๓๐ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด ภาษาไทยของเรา เรื่อง ข้อสังเกตเล็ก ๆ น้อย ๆ เกี่ยวกับการใช้ราชาศัพท์	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๓๑ พฤษภาคม ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด พระมหากษัตริย์ เรื่อง โครงการเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของกรมชลประทาน	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๑ มิถุนายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด เพื่อชีวิตที่ดีขึ้น เรื่อง ประโยชน์จากแมงลัก	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๒ มิถุนายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด กฎหมายสำหรับประชาชน เรื่อง เยาวชนผู้กระทำผิดอาญาแผ่นดิน (ตอนที่ ๓)	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๓ มิถุนายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด มรดกของชาติ เรื่อง จาก "เขาสมน" ถึง "พระนครคีรี" (ตอนที่ ๕)	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๔ มิถุนายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด มรดกของชาติ เรื่อง จาก "เขาสมน" ถึง "พระนครคีรี" (ตอนจบ)	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๕ มิถุนายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด ศาสนา เรื่อง การตักบาตรข้าวสาร	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๖ มิถุนายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด ภาษาไทยของเรา เรื่อง	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น.

วัน เดือน ปี	กิจกรรม	เวลา/สถานที่
	ข้อสังเกตเล็ก ๆ น้อย ๆ เกี่ยวกับราชาศัพท์	สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๗ มิถุนายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด ศาสนา เรื่อง การถวายสลากภัต	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
	รายการวิทยุ **"จากฟ้า...สู่ดิน"** เรื่อง แนวพระราชดำริในการแก้ไขปัญหา เรื่อง น้ำเสียของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	๑๙.๓๐-๒๐.๐๐ น. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
๘ มิถุนายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด เพื่อชีวิตที่ดีขึ้น เรื่อง การเก็บถนอมอาหารอย่างง่าย ๆ	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๙ มิถุนายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด กฎหมายสำหรับประชาชน เรื่อง เยาวชนผู้กระทำผิดอาญาแผ่นดิน (ตอนที่ ๔)	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๑๐ มิถุนายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด สดุดีบุคคลสำคัญ เรื่อง พระสารประเสริฐ หรือ นาคะประทีป ตอนที่ ๑	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
	รายการวิทยุ **"อยู่อย่างไทย"** เรื่อง ร้องรับขับเสภา	๐๗.๓๐-๐๘.๐๐ น. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
๑๑ มิถุนายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด สดุดีบุคคลสำคัญ เรื่อง พระสารประเสริฐ หรือ นาคะประทีป (ตอนจบ)	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๑๒ มิถุนายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด พระมหากษัตริย์ เรื่อง โครงการโรงงานหลวงอาหารสำเร็จรูป	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๑๓ มิถุนายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด ภาษาไทยของเรา เรื่อง ข้อสังเกตเล็ก ๆ น้อย ๆ เกี่ยวกับราชาศัพท์	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๑๔ มิถุนายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"สดุดีบุคคลสำคัญ** เรื่อง พระยาพัทลุงคางเหล็ก	๐๗.๓๐-๐๘.๐๐ น. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด ศาสนา เรื่อง การตักบาตรน้ำผึ้ง	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๑๕ มิถุนายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"มรดกของชาติ"** เรื่อง ตำราพิชัยสงคราม	๑๑.๐๐-๑๑.๓๐ น. สถานีวิทยุ ๙๑๕ กรป.กลาง
	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด เพื่อชีวิตที่ดีขึ้น เรื่อง การทำผลไม้ตากแห้ง	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๑๖ มิถุนายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด กฎหมายสำหรับประชาชน เรื่อง เยาวชนผู้กระทำผิดอาญาแผ่นดิน ตอนที่ ๕	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๑๗ มิถุนายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด สดุดีบุคคลสำคัญ เรื่อง พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระเทเวศร์วัชรินทร์ ตอนที่ ๑	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๑๘ มิถุนายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด สดุดีบุคคลสำคัญ เรื่อง พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระเทเวศร์วัชรินทร์ (ตอนจบ)	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๑๙ มิถุนายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด พระมหากษัตริย์ เรื่อง โครงการเกษตรเพื่ออาหารกลางวันในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.

วัน เดือน ปี	กิจกรรม	เวลา/สถานที่
๒๐ มิถุนายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด ภาษาไทยของเรา เรื่อง การใช้คำ	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๒๑ มิถุนายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด ศาสนา เรื่อง การถวายเสนาสนกุฏิวิหาร	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๒๒ มิถุนายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด เพื่อชีวิตที่ดีขึ้น เรื่อง การทำกระเทียมดอง	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๒๓ มิถุนายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด กฎหมายสำหรับประชาชน เรื่อง เยาวชนผู้กระทำผิดอาญาแผ่นดิน (ตอนที่ ๖)	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๒๔ มิถุนายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด สตุดีบุคคลสำคัญ เรื่อง พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ (ตอนที่ ๑) รายการวิทยุ **"อยู่อย่างไทย"** เรื่อง อาวุธในเรื่องพระอภัยมณี	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ. ๑๙.๓๐-๒๐.๐๐ น. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
๒๕ มิถุนายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด สตุดีบุคคลสำคัญ เรื่อง พลตรี หลวงวิจิตรวาทการ (ตอนจบ) รายการโทรทัศน์ **"อยู่อย่างไทย"** เรื่อง เสียงสุนทรของเพลงไทย	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ. ๑๗.๐๐-๑๗.๓๐ น. สถานีโทรทัศน์ช่อง ๕ อ.ส.ม.ท.
๒๖ มิถุนายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด พระมหากษัตริย์ เรื่อง โครงการยุวเกษตรเปลี่ยนพรรณไม้ผลพันธุ์ดีเพื่อเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๒๗ มิถุนายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด ภาษาไทยของเรา เรื่อง การใช้คำ	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๒๘ มิถุนายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด ศาสนา เรื่อง การถวายผ้าวัสสิกสาฎก รายการวิทยุ **"สตุดีบุคคลสำคัญ"** เรื่อง เจ้าพระยามุขมนตรีศรีสมุหพระนครบาล	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ. ๑๙.๓๐-๒๐.๐๐ น. สถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทย
๒๙ มิถุนายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด เพื่อชีวิตที่ดีขึ้น เรื่อง ข้อควรระวังในการพ่นยาฆ่าแมลงและโรคพืช	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.
๓๐ มิถุนายน ๒๕๓๓	รายการวิทยุ **"เอกลักษณ์ของชาติ"** ชุด กฎหมายสำหรับประชาชน เรื่อง เยาวชนผู้กระทำผิดอาญาแผ่นดิน (ตอนจบ)	๑๔.๕๕-๑๕.๐๐ น. สถานีวิทยุ ขส.ทบ.

หมายเหตุ เอกสารที่ สอช.ผลิตขึ้นนี้ ท่านจะหาอ่านได้ที่หอสมุดแห่งชาติ ห้องสมุด รร.มัธยม รร.เทศบาล วิทยาลัยครู มหาวิทยาลัย ห้องสมุดประชาชน ที่อ่าน น.ส.พ.ประจำหมู่บ้าน วัดพัฒนา ธนาคารบางแห่ง ศูนย์วัฒนธรรม ศูนย์บริการการศึกษา มหาวิทยาลัยสุโขทัยฯ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด ที่ว่าการอำเภอ ศาลากลางจังหวัด คลอดจนหน่วยราชการ และรัฐวิสาหกิจทั่วประเทศ ฯลฯ ที่ใกล้บ้านท่าน

ของฝากจากเมืองจีน

(ต่อจากหน้า ๗๖)

พวกเราถามถึงศีลว่ามีถึง ๕๐๐ ข้อ ปฏิบัติกันเต็มที่หรือเปล่า ก็ได้รับคำตอบว่า ปฏิบันกันจริง ๆ ราว ๓๗๖ ข้อ

กลางวันวันนั้นเรารับประทานอาหารที่นั่น ซึ่งเป็นอาหารเจล้วน รสชาติไม่แพ้ที่อื่นใด ก่อนกลับพวกเราได้รับอนุญาตให้ขึ้นไปดูที่นอนของภิกษุณีซึ่งน่าสงสารมาก เพราะอยู่กันอย่างแออัด ต้องนอนซ้อนกันเหมือนที่นอนในตู้รถไฟ

จากนั้นเราก็ลาท่านเดินทางกลับออกมาตามซอยแคบ ๆ เห็นคนเดินสวนเข้าไปเป็นจำนวนมาก และเห็นอีกกลุ่มหนึ่งที่ไปถึงแล้วนั่งกันอยู่ในห้องประชุมของวัดภิกษุณี ผมถามคุณสุทัศน์ว่าเขามาทำอะไรกัน คุณสุทัศน์ตอบว่า เขามาประชุมกันเกี่ยวกับการลาออกของเติ้งเสี่ยวผิงเมื่อคืนที่ผ่านมา *"คนที่นี่เขานึกถึงชาติเป็นอันดับแรก และภารกิจเบื้องต้นของเขาในชีวิตประจำวันก็คือ การเมือง"*

ผมถอนหายใจเมื่อนึกถึงคนไทยไม่นึกถึงชาติบ้านเมือง ยังถูกซื้อเสียง และขายบัตรประจำตัวประชาชนของตนในการเลือกตั้ง มิใยว่าชาติจะล่มจม เพราะผู้แทนที่ได้รับเลือกเข้ามาเนื่องจากการซื้อเสียงนั้นมันช่วยกันกอบโกยกินดิน กินป่า และกินสารพัดจนไม่มีอะไรให้กิน ผมสะอื้นและซึมเศร้าจนพรรคพวกที่นั่งใกล้ ๆ ผมถามผมว่ามีอะไรหรือเปล่า ผมตอบว่าเปล่า และปรารภความในใจให้เขาฟังด้วยน้ำเสียงที่สะดุดอารมณ์สะอื้นจนเพื่อนแปลกใจ พอขึ้นรถได้เราก็มุ่งสู่สนามบิน ขณะนั้นเป็นเวลาประมาณ ๑๔ นาฬิกา อากาศสดชื่นกำลังสบาย พวกเราดีใจที่จะได้เดินทางจากที่นั่นอย่างน้อยเราก็ได้พักหลับบนเครื่องบินบ้าง และมันมีความหมายว่า วันเดินทางกลับของพวกเราจ่อเข้ามาเต็มทีแล้ว ทนอีกเพียง ๒ วันก็จะเห็นหน้าลูกเมีย ภาพพจน์ที่เราได้รับการต้อนรับอย่างอบอุ่น กรเต้นรำของเด็กน้อยผู้น่าเอ็นดูที่โรงเรียนอนุบาล และความเอื้ออารีย์ของพี่น้องชาวจีนตั้งแต่เริ่มเหยียบย่างเท้าลงบนผืนแผ่นดินใหญ่จนกระทั่งบัดนั้นไม่เคยเลือนไปจากหัวใจของพวกเราเลย โดยเฉพาะกลิ่นธูปและควันเทียนที่แท่นบูชาในวัดภิกษุณีที่เราเพิ่งกราบมาเมื่อครู่นี้ยังหอมกรุ่นอยู่ในดวงใจของพวกเราทุกคน เราคุยกันเล่น ๆ ว่า ชาวจีนกับไฟน่าจะเป็นของคู่กัน คุณสุทัศน์จึงได้เล่าให้พวกเราฟังว่า ในสมัยโบราณชาวจีนถือว่าไฟเป็นสิ่งสำคัญมาก ซึ่งต้องจุดกันไว้ตลอดเวลา โดยมีคนรักษาไฟเปลี่ยนยามกันดูแลมิให้มอด เพื่อเป็นต้นไฟให้แก่ชาวบ้านเมื่อยามต้องการ ไฟจึงเป็นสิ่งที่มีคุณและเป็นสัญลักษณ์แห่งการสักการะของชาวจีน ไม่นานพวกเราก็มาถึงสนามบิน ซึ่งอยู่ห่างตัวเมืองเซี่ยงไฮ้เพียงนิดเดียว

(ต่อฉบับหน้า)

คุณลักษณะของพัฒนากร

(ต่อจากหน้า ๘๔)

เป็นบุคคลผู้ถือชีวิตตนเองอยู่ในชุมชนท้องถิ่นก็ตาม หากมีรากฐานจิตใจที่อิสระ ย่อมสำนึกได้ว่า ตนเองมีหน้าที่ที่แท้จริงที่จะต้องสนใจเรียนรู้เพื่อพัฒนารากฐานตนเองจากการคิดการปฏิบัติท่ามกลางสภาพความเป็นจริงอย่างรู้สึกท้าทาย

และสำนึกได้ว่า เป็นหน้าที่ที่แท้จริง ที่จะต้องยืนหยัดต่อสู้อย่างมั่นคงบนพื้นฐานหลักความจริง ต่อกระแสทุกรูปแบบที่เข้ามาบุกรุกทำลายความเป็นมนุษย์ของชีวิตคนในชุมชนท้องถิ่น และใช้ประสบการณ์จากการร่วมกันต่อสู้ สร้างภูมิคุ้มกันอิทธิพลอามิสจากภายนอกขึ้นในรากฐานตนเองให้เข้มแข็งมั่นคงยิ่งขึ้นไปเป็นลำดับบนความหวังพื้นฐานของสังคมที่จำเป็นต้องมีการอยู่รอดปลอดภัย และสามารถสืบทอดต่อไปได้อย่างมีเสรีภาพที่แท้จริงอยู่ในรากฐานตนเอง

เมตตา

เมตตาคือคุณธรรมอันล้ำเลิศ
ก่อให้เกิดสุขสันต์กันทั่วหน้า
ถึงต่างผิวต่างพันธุ์จำนรรจา
มีเมตตาย่อมประสานมานไมตรี
จะรบราฆ่าฟันกันไยเล่า
จะมัวเมาโลภไปไฉนนี่
เมื่อทุกคนต้องตายวายชีวี
ควรจะมีเมตตาดีกว่าชัง

ฐะปะนีย์ นาครทรรพ

พระธาตุดอยกองมู

ประพัฒน์ ศรีณรงค์

วัดพระธาตุดอยกองมู ตั้งอยู่บนภูเขาสูงประมาณ ๔๒๔ เมตร อยู่ในตำบลจองคำ อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน และมีถนนราดยางที่รถยนต์แล่นขึ้นไปได้จนถึงลานบนยอดเขา อันเป็นที่ตั้งของวัดได้ เมื่อขึ้นไปถึงบริเวณวัดแล้วจะรู้สึกว่าอากาศเย็นสบาย และสามารถมองเห็นทิวทัศน์จังหวัดแม่ฮ่องสอนโดยรอบ โดยเฉพาะตัวเมืองแม่ฮ่องสอนนั้นตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของดอยกองมู

ส่วนประวัติของวัดนั้นตามตำนานมีว่า เมื่อประมาณ ๑๓๐ ปีที่ล่วงแล้วมา ซึ่งเป็นเวลาที่ยังไม่ได้ตั้งจังหวัดแม่ฮ่องสอน บนยอดดอยแห่งนี้เต็มไปด้วยป่าดงดิบที่แน่นขนัดไปด้วยไม้มีค่า เช่น ไม้สัก เป็นต้น วันหนึ่ง **จองต่องสู่** คหบดีคนหนึ่งซึ่งมีอาชีพในการตัดไม้สักล่องแม่น้ำปายนำไปขายยังเขตพม่าได้ขึ้นมาสู่ยอดดอย ขณะเดียวกันวันนั้นก็เป็นวันที่แสนโกม-ผู้ใหญ่บ้านคนหนึ่งของแม่ฮ่องสอนได้เกณฑ์ชาวบ้านขึ้นมาตัดโค่นต้นไม้บนดอยเพื่อไม่ให้เป็นที่ซุ่มซ่อนของพวกโจรกะเหรี่ยง

จองต่องสู่ มองพื้นที่ที่หมู่ไม้ถูกโค่นและมองลงไปเบื้องล่าง ก็เลยเกิดศรัทธาที่จะสร้างวัดขึ้นมา เพื่อให้เป็นสถานที่บำเพ็ญบุญของบรรดาชาวบ้านที่สร้างบ้านเรียงรายกระจายกันอยู่เบื้องล่าง จึงได้สร้างวัดขึ้นในพ.ศ. ๒๔๐๓ และได้อาราธนา **พระอูปั่นเต็กตั๊ะ** แห่งเมือง**ต่องกี**มาเป็นเจ้าอาวาสของวัดเป็นรูปแรก แต่ยังมิได้สร้างพระธาตุ

ความจริง **จองต่องสู่** ผู้นี้เดิมชื่อของท่านยังไม่มีคำว่า **จอง** อยู่ข้างหน้า แต่เมื่อสร้างวัดขึ้นแล้ว ชาวบ้านก็เรียกท่านในฐานะผู้สร้างวัดโดยเติมคำว่า **จอง** ไว้ข้างหน้า **นายตรี อมาตยกุล** ได้อธิบายความหมายของคำว่า **จอง** ไว้ในเรื่อง **"แม่ฮ่องสอน เมืองในหมอก"** ว่า

"ความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาของชาวแม่ฮ่องสอนนับว่าดีมาก ทั้งชายและหญิงที่มีอายุตั้งแต่ ๔๐ ปีขึ้นไป มักจะพากันเข้าวัดและไปทำบุญกันเป็นประจำมิได้ขาด ผู้ที่ร่ำรวยมากก็นิยมสร้างวัด ผู้ได้สร้างสิ่งซึ่งเป็นกุศลสาธารณประโยชน์ ชาวบ้านก็มักจะตั้งคำนำหน้าชื่อที่ใช้เรียกกันเป็นเกียรติแก่ผู้นั้น เช่น ผู้ที่สร้างวัดก็มีคำนำหน้าชื่อว่า จอง (จองเป็นภาษาไทยใหญ่แปลว่าวัด) ถ้าผู้สร้างเป็นผู้ที่มีอายุก็เรียกกันว่า ***ลุงจอง****บ้างหรือ****ปู่จอง*** *บ้างเป็นต้น ผู้บำรุงวัดก็ได้ชื่อว่า* ***จองอุปการ****"*

เมื่อได้สร้างวัดและอาราธนาพระอูปั่นเต็กตั๊ะมาเป็นเจ้าอาวาสแล้ว **จองต่องสู่**จึงคิดสร้างพระธาตุขึ้นบนดอยเพื่อให้เป็นศรีสง่าแก่บ้านเมืองศาสนสถานเพื่อบำเพ็ญบุญต่อไป ซึ่งพระอูปั่นเต็กตั๊ะก็เห็นชอบด้วย จึงลงมือสร้าง แต่ยังไม่ทันสำเร็จเรียบร้อย **จองต่องสู่** ก็ได้เดินทางไปยังเมืองมะละแหม่งแห่งประเทศพม่า จ้างช่างทำยอดพระธาตุ แล้วนำมาแม่ฮ่องสอน แต่ยังไม่ทันจะได้ทำพิธียกยอดฉัตรและสมโภช **จองต่อสู่**ต้องเดินทางลงมากรุงเทพฯ และได้ถึงแก่กรรมลง ทางวัดคงดำเนินการต่อมาโดยลูกหลานและญาติของ**จองต่องสู่** และได้นำเอาพระธาตุของพระโมคคัลลานะ อัครสาวกเบื้องซ้ายของพระพุทธเจ้ามาบรรจุไว้ในองค์พระธาตุ *(พระธาตุองค์นี้กว่าจะสำเร็จเรียบร้อยก็ในพ.ศ. ๒๔๙๓)*

ต่อมาพญาสิงหนาทราชา *(ชานตะเล)* เจ้าเมืองคนแรกของแม่ฮ่องสอน ท่านผู้นี้ได้สร้างพระธาตุบนดอยกองมูขึ้นอีกองค์หนึ่ง โดยมีแนวความคิดเช่นเดียวกับจองต่องสู่ แต่มีขนาดย่อมกว่าองค์แรก สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๗ เข้าใจว่าสมัยนี้ พระอูเอ่งต๊ะก๊ะเป็นเจ้าอาวาส และท่านผู้นี้ได้นำพระธาตุ (กระดูก) ของพระสารีบุตร อัครสาวกเบื้องขวาของพระพุทธเจ้ามาบรรจุไว้ในองค์พระธาตุที่สร้างขึ้นใหม่ และทำพิธียกฉัตรสมโภชเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๘ ซึ่งก็เท่ากับว่าพระธาตุองค์ที่สร้างใหม่นี้สำเร็จเรียบร้อยก่อนพระธาตุองค์ก่อนหลายสิบปี

พระธาตุดอยกองมู ๒ องค์นี้ นับว่าเป็นปูชนียสถานและโบราณสถานคู่บ้านคู่เมืองของจังหวัดแม่ฮ่องสอนทีเดียว

แต่เป็นที่น่าเสียดายว่าพระธาตุองค์หนึ่งเกิดรอยร้าวที่กลางองค์พระธาตุ ชาวบ้านเกรงจะพังทลายจึงบูรณะด้วยวิธีของตนเองมือช่วยกันเอาดินและทรายขึ้นไปโบกแล้วเอาปูนพอก ซึ่งเป็นการบูรณะที่ปราศจากหลักวิชาทั้งสิ้น ในที่สุดได้พังลงเมื่อคืนวันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ เวลาประมาณ ๒๑.๐๐ น. คงเหลืออยู่องค์เดียวในปัจจุบัน

ภาพ : อนุตรา หงษ์สุวรรณ

เรื่อง : ประพัฒน์ ตรีณรงค์
ภาพ : อนุตรา หงษ์สุวรรณ
จีรบุณย์ ทัศนบรรจง

๒

๓

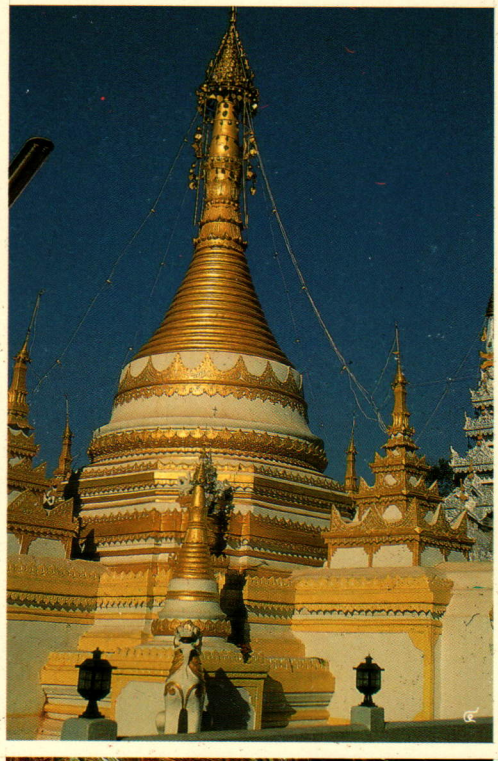
๔

๗

วัดจองคำ และ**วัดจองกลาง** (๑) ทั้งสองวัดนี้ตั้งอยู่ติดกันในคุ้มเมืองแม่ฮ่องสอน ด้านหน้าวัดมี**หนองจองคำ**

วัดจองคำ (๒) สร้างก่อนวัดจองกลาง มีวิหารใหญ่ก่อด้วยอิฐถือปูน ศาลาการเปรียญและกุฏิสงฆ์ของวัดรวมอยู่ในอาคารเดียวกัน

วัดจองกลาง (๓, ๔) ในวัดนี้มีวิหารใหญ่ประดิษฐานพระพุทธสิหิงค์จำลอง ในวัดนี้เก็บสิ่งมีค่า คือ รูปตุ๊กตาไม้จำหลักรวมทั้งสิ้น ๓๓ ชิ้น (๕, ๖) เป็นตุ๊กตาแบบพม่า โดยฝีมือช่างชาวพม่า เป็นเรื่องเกี่ยวกับชาดกสำคัญในพระพุทธศาสนา คือ มหาเวสสันดรชาดก และยังมีภาพเขียนสีบนกระจกเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา (๗) โดยช่างชาวพม่าอีกเช่นเดียวกัน แต่ที่แปลกคือ เป็นการเขียนภาพทางด้านหลังของกระจก